

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Bir İsyancının Sözleri

Kropotkin

Fransızcadan Çeviren: İhya Kahraman

Lacivert Kitaplar

“Burada Kropotkin’i övmem gerekmez. O, can dostum... Eğer iyi biri olduğunu söylersem, ona körlemesine bağlı olduğum sanılabilir ya da tarafgir olmakla suçlanabilirim. Bu konuda yargıçlarının, hatta zindancılarının düşüncelerini aktarmak benim için yeterli... Yaşamını yakından veya uzaktan gözlemiş olanlar arasında ona saygı duymayan, iyilikle dolup taşan yüreğine ve büyük zekâsına tanıklık etmeyen, onu gerçekten soylu ve temiz biri olarak tanımayan kimse yok. Hem zaten sürgünü ve esareti tanımış olması da bu yüzden değil mi? Suçu, yoksulları ve zayıfları sevmek; kusuru ise onların davasını savunmuş olması.

Bu kitabın okurları, yazarın kişiliğiyle, sergilediği fikirlerin değerinden daha az ilgilenmek durumundalar yine de. Bu fikirleri, kapağını bile açmadan bir kitap hakkında, dinleyip anlamadan bir düşünce konusunda yargılarını dile getirmeyen dürüst insanlara sunuyorum güvenle. Bütün önyargılarınızı bir yana bırakın, bir süre için çıkarlarınızdan kurtulmayı öğrenin ve şimdilik uygulamasıyla ilgilenmeden sadece hakikati arayarak okuyun bu sayfaları. Yazar sizden tek bir şey istiyor: yalnızca ayrıcalıklıların değil, ama herkesin mutluluğu ülküsünü bir an için olsun onunla paylaşmanızı. Ne kadar kısa ömürlü olsa da bu istek, heveslerinizin bir anlık özenci, aklınızdan geçiveren bir anlık hayal değil de, samimiyse eğer, kısa bir süre sonra onunla hemfikir olmanız mümkün. Eğer dileklerini paylaşıyorsanız, sözlerini de anlayacaksınız. Lakin bu fikirlerin size hiç de ün sağlamayacağını daha baştan bilmelisiniz; bu fikirler hiçbir zaman dolgun maaşlı bir mevki ile ödüllendirilmiş olmayacak ya da yukarıdan gelen bazı sert tepkilere yol açacak. Eğer adalet arıyorsanız, büyük haksızlıklara maruz kalmaya hazır olun...”

Elisée Reclus

PYOTR KROPOTKIN

(9 Aralık 1842 - 8 Şubat 1921): Rusya'daki anarşist hareketin en önemli temsilcilerinden olan Kropotkin bütün hayatını merkezi devlet örgütlenmesinden özgürleşmiş bir toplum ideali olarak anarşist komünizme adanmıştır. İsmindeki "prens" ön ekinden ve bir anarşist olarak 19. ve 20. yüzyıllardaki şöhretinden ötürü Kropotkin "Anarşist Prens" olarak nam salmıştır. Kropotkin pek çok kitap, risale ve makele kaleme almıştır, bu metinlerden en önemli olanı *The Conquest of Bread and Fields, Factories and Workshops* (Ekmeğin ve Tarlaların, Fabrikaların ve Atölyelerin Fethi) adlı çalışmasıdır...

Ayrıntı: 1134
Lacivert Kitaplar Dizisi: 46

Bir İsyancının Sözleri
Pyotr Kropotkin

Kitabın Özgün Adı
Paroles d'Un Révolté

Fransızcadan Çeviren
İhya Kahraman

Yayıma Hazırlayan
Handan Demir

Son Okuma
Barış Özdemir

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Kapak İllüstrasyonu
Sevinç Altan

Dizgi
Hediye Gümen

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Merkez Efendi Mah. Fazılpaşa Cad. No: 8/2 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 612 31 85 - 576 00 66
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: Ocak 2018
Baskı Adedi 2000

ISBN 978-605-314-210-2
Sertifika No: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobzar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu - İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi

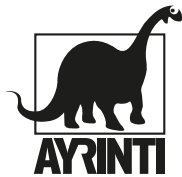

facebook.com/ayrintiyayinevi

Instagram.com/ayrintiyayinlari

Pyotr Kropotkin
Bir İsyancının Sözleri

LACİVERT SERİSİ

ÖPÜŞME
Metafizikten Erotiğe
Adrienne Blue

KAHKAHA BENDEN YANA
Sören Kierkegaard

ARİSTOS
Yaşam Üzerine Notlar
John Fowles

SALOME
Yaşamı ve Yapıtları
Angela Livingstone

BAŞTAN ÇIKARMA ÜZERİNE
Jean Baudrillard

BENİ AYAKTA GÖMÜN
Çingeneler ve Yolculukları
Isabel Fonseca

GECE
Gece Hayatı, Gecenin Dili, Uyku ve Rüya
A. Alvares

COOL
Bir Tavrın Anatomisi
Dick Pountain & David Robins

COOL ANILAR III - IV (1990-2000)
Jean Baudrillard

KENDİNİ ALDATMA
Herbert Fingarette

GÖĞÜ DELEN ADAM
Papalagi

ŞÖHRET
Chris Rojek

KÖTÜLÜĞÜN ŞEFFAFLIĞI
Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme
Jean Baudrillard

APTALLIK ANSİKLOPEDİSİ
Matthijs van Boxsel

ÖPÜŞME, GIDIKLANMA
VE SIKILMA ÜZERİNE
Hayatın Didiklenmemiş Yanlarına Dair
Psikanalitik Denemeler
Adam Phillips

KARŞILIKSIZ AŞK
Kovalamak ve Kovalanmak Üzerine
Gregory Dart

BİR ÇİFT SÖZ
Julian Barnes

İMKÂNSIZ TAKAS
Jean Baudrillard

COOL ANILAR V (2000-2004)
Jean Baudrillard

MASUMİYETİN AYARTICILIĞI
Pascal Bruckner

SON MEKTUP
Bir Aşk Hikâyesi
André Gorz

DİKİZLEME GÜNÜ.ÜĞÜ
Hal Niedzviecki

BEN ÖZELİM
Hal Niedzviecki

KORKULACAK BİR ŞEY YOK
Julian Barnes

ÖMÜR BOYU ESENLIK
Mutluluk Ödevi Üzerine Bir Deneme
Pascal Bruckner

GÜNAH KEÇİSİ
Charlie Campbell

DİVANIMDAKİ ERKEKLER
Dr. Brandy Engler & David Rensin

AŞK ÜZERİNE BİR DİYALOG
Eve Kosofsky Sedgwick

OKUMADIĞINIZ İÇİN
TEŞEKKÜR EDERİZ
Dubravka Ugresić

ÇOKAŞKLILIK
Thomas Schroedter & Christina Vetter

KOMŞUM SADE
Alçak Filozof İle Birlikte
Pierre Klossowski

TEMBELLİK HAKKI
1848 "Çalışma Hakkı"nın Çürütülmesi
Paul Lafargue

PENCEREMDEN
17 Deneme + 1 Kısa Öykü
Julian Barnes

Pyotr Kropotkin
Bir İsyancının Sözleri*

* Bu çeviride Ernest Flammarion yayınları tarafından çıkartılan *Paroles d'Un Révolté* başlıklı kitap (Paris, 1885) esas alınmıştır. Aksi belirtilmedikçe bütün köşeli parantezler ve yıldız işaretli dipnotlar çeviriye aittir. (ç.n.)

İçindekiler

Önsöz	9
Durum	13
Devletlerin Çözölüp Dağılması... ..	19
Devrimin Gerekliliği... ..	26
Gelecek Devrim... ..	33
Siyasî Haklar... ..	40
Genç İnsanlara... ..	47
Savaş	75
Devrimci Azınlıklar... ..	84
Düzen.....	92
Topluluk... ..	100
Paris Komünü	112

Tarım Sorunu	131
Temsili Yönetim	152
Yasa ve Yetki	190
Devrimci Yönetim... ..	217
Herkes Sosyalist!	234
İsyân Ruhu	241
Kuram ve Kılğı.....	268
Kamulaştırma	275

Önsöz

Dost arkadaş topluluğundan koparılan Pyotr Kropotkin iki buçuk yıldır hapiste. Cezası ağır, arna yürekten benimsediği konularda ona dayatılan suskunluk daha bir dayanılmaz: susturulmamış olsaydı şayet, cezası daha bir hafiflemiş olurdu. Yeniden konuşma hakkına kavuşturulmasından, dostlarıyla ve dava arkadaşlarıyla yarım kalan fikir alışverişlerine yeniden başlayabilmesinden önce aylar, yıllar geçmiş olacak belki de.

Dostumuzun maruz kaldığı bu zoraki tefekkür [meditasyon] süresi kesinlikle bir zaman kaybı olmayacak, ama yine de çok uzunmuş gibi geliyor bize! Yaşam hızla akıp gidiyor ve biz bu onurlu, yürekli sesin tüm diğerleri arasında işitilmeden geçtiği

haftaların, ayların akıp gittiğini görüyoruz üzülersek. Buna karşın durmadan bayağılıklar yinelenerek bize, yalanlar yüreğimizi yakacak, çıkarıcı yarım yamalak gerçekler uğuldayacak kulaklarımızda! Yüreklice adalet isteyen o samimi ve tereddütsüz seslerden birini yeniden duymak için sabırsızlanıyoruz doğrusu.

Ama Clairvaux mahpusu hücrelerinde artık dava arkadaşlarıyla görüşme ve eskiden dile getirdiği düşünceleri derleme özgürlüğüne sahip değilse eğer, bu insanların en azından dostlarını hatırlayabilmeleri için yerine getirebileceğim ve severek kendimi verebileceğim görev işte burada yani Kropotkin'in "anarşist" *Le Révolté* [İsyancı] gazetesinde 1870–1882 arasında yazdığı makalelerin –birbirlerini olayların gelişim sırasına göre değil, ama belirli bir mantığı izleyecekleri biçimde– kitap olarak yayımlanmaları doğalmış gibi göründü bana. Düşüncesinin coşkulu gücü, bu makalelere gerekli bütünlüğü vermişti zaten. Bilimsel yöntemine sadık yazar, nifak ve savaş unsurlarıyla, utançlarıyla ve tüm kötülükleriyle birlikte bu toplumun genel durumunu sergiler, devletlerin gösterdiği çöküş olayını inceler, üst üste yığılan yıkıntıları ve açılan çatlakları gösterir önce; ardından çağdaş tarihin düzensiz gelişmeler anlamında önümüze koyduğu tecrübeleri açındırır, gerçek anlamlarını belirtir ve içerdikleri dersleri koyar ortaya. Ve nihayet “*Kamulaştırma*” [“Mülksüzleştirme”] başlıklı son bölümde –gözlemlerden ve deneyimlerden çıktıkları haliyle– düşüncelerini özetleyerek bilmekle yetinmeyen ama eyleme geçmek isteyen insanlara seslenir.

Burada yazarı övmem gerekmez. O, can dostum... eğer iyi biri olduğunu söylersem, ona körlemesine bağlı olduğum sanılabilir ya da tarafgir olmakla suçlanabilirim. Bu konuda yargıçlarının hatta zindancılarının düşüncelerini aktarmak benim için yeterli... Yaşamını yakından veya uzaktan gözlemiş olanlar arasında ona saygı duymayan, özgecilikle dolup taşan yüreğini

ve büyük zekâsını belirtmeyen, onu gerçekten soylu ve temiz biri olarak tanımayan kimse yok. Hem zaten sürgünü ve esareti tanımış olması da bu yüzden değil mi? Suçu yoksulları ve zayıfları sevmek, kusuru da davasını savunmuş olması. Kamuyu bu insana saygıda hemfikir, ama –üstünlüğün bir bedel ödemesi ve özverinin acıların eşliğinde olması doğal görüldüğü sürece– hapishane kapılarının inatla üzerine kapandığını görmeye hiç şaşırmıyor yine de. Kendimize “Peki, ben niçin özgürüm öyleyse? Ona lâayık olmadığım için mi?” diye sormaksızın Kropotkin’i merkez cezaevinin avlusunda görmek, onunla selâmlaşmak olanaksız.

Bu kitabın okuyucuları, yazarın kişiliğiyle, sergilediği fikirlerin değerinden daha az ilgilenmek duruunundalar yine de. Bu fikirleri, kapağını bile açmadan bir kitap hakkında, dinleyip anlamadan bir düşünce konusunda yargılarını dile getirmeyen dürüst insanlara sunuyorum güvenle. Bütün önyargılarınızı bir yana bırakın, bir süre için çıkarlarınızı ortaya koymayı öğrenin ve şimdilik uygulamasıyla ilgilenmeden sadece gerçeği arayarak okuyun bu sayfaları. Yazar sizden tek bir şey istiyor: yalnızca ayrıcalıklıların değil, ama herkesin mutluluğu ülküsünü bir an için olsun onunla paylaşmanızı. Ne kadar kısa ömürlü olsa da bu istek, heveslerinizin bir anlık özenci, aklınızdan geçiveren bir anlık hayal değil de samimiye eğer... kısa bir süre sonra onunla hemfikir olmanız mümkün. Eğer dileklerini paylaşıyorsanız, sözlerini de anlayacaksınız. Lâkin bu fikirlerin size hiç de ün sağlamayacağını daha baştan biliyorsunuz; bu fikirler hiçbir zaman dolgun maaşlı bir mevki ile ödüllendirilmiş olmayacak; ama belki de eski dostlarınızın size karşı güvensizliklerini uyandıracaklar daha çok ya da yukarıdan gelen bazı sert tepkilere yol açacaklar. Eğer adalet arıyorsanız... büyük haksızlıklara maruz kalmaktan korkabilirsiniz.

Fransa, bu kitap yayımlandığı sırada tam bir seçim nöbeti içinde. Bu eseri adaylara tavsiye etme saflığında bulunmayaca-

ğım... zira yerine getirilmeyi bekleyen başka “ödevler”i var. Ama seçmenleri “Bir ‘İsyancı’nın Sözleri”ni okumaya çağırıyor ve dikkatlerini özellikle “*Temsili Yönetim*” başlıklı bölüme çekmek istiyorum... Parlâmentoda yurttaşlarını temsil etme onurunu bin bir dolapla ele geçirmek için dört bir yanda mantar gibi bitiveren o insanlara duydukları güvenlerinin nasıl açıklandığını görecekler bu bölümde. Şimdilik her şey çok iyi; adaylar her şeyi bilen yanılmaz kişiler... Peki, seçilen vekiller ne olacak? Nihayet egemenlik paylarını aldıklarında, sonuçta kaçınılmaz olarak iktidar sarhoşluğuna kapılmayacaklar mı ve de –padişahlar gibi– tüm bilgelik ve erdemlerden muaf olmayacaklar mı? Öylesine bol keseden verdikleri sözleri tutmada pek kararlı görünmüş olan bu insanlar, yalvar yakar bir şeyler isteyen kişiler ve danışmanlar ordusu içinde saygınlıklarını nasıl koruyacaklar? Meclis’e namusluca girdikleri varsayılsa bile, nasıl olur da yozlaşmaksızın çıkabilirler oradan! Bu dalavere ortamının etkisi altında –astronomik saatin o pek sevimli ve kadrana gürültüyle vuran adamcıkları misali– karşı durulamaz bir düzenek tarafından sürükleniyorlarmışçasına habire sağa sola döndükleri görülür ve kısa bir süre sonra acınacak halde kadranın arkasında kaybolup gitmek üzere sırtlarını dönerler bize.

Kurtuluş hiç de yeni efendilerin seçiminde değil. Hıristiyanlığın düşmanları biz anarşistlerin hıristiyan olduğunu iddia eden bütün bir topluma –kendisinden bir Tanrı yarattığı– adamın [İsa’nın] şu sözlerini hatırlatmamız gerekiyor öyleyse: “Hiç kimseye Efendi, Efendi demeyiniz!” Herkes kendinin efendisi olarak kalmalı; bir özgürlük sözünün nafîle bekleyişi içinde resmî kürsülere iltifat etmeyin ne de şu gürültülü meclise. Aşağıdan gelen seslere, bir zindanın demir parmaklıkları arasından geçmek zorunda olan seslere kulak verin daha ziyade.

Elisée Reclus

1 Ekim 1885 / Clarens (İsviçre)

Durum

Hiç kuşkusuz büyük adımlarla devrime, bir ülkede patlayıp –1848’deki gibi– bütün komşu ülkelere yayılacak ve bugünkü toplumu ta derinliklerine kadar sarsarak yaşam kaynaklarını yenileyecek şiddetli bir alt üst oluşa doğru ilerliyoruz.

Bu görüşümüzü doğrulamak için –her ikisi de çağdaş tarihi derinlemesine inceledikten sonra bu yüzyılın [19. yüzyılın] sonunda büyük bir devrimin kaçınılmazlığı sonucuna varmış olan– ne ünlü bir alman tarihçisinin¹ ne de pek tanınmış bir italyan filozofunun² tanıklıklarını anımsatmaya da ihtiyacımız yok. Şu son yirmi yıldır gözlerimizin önünde cereyan etmiş olan tabloyu görmemiz, çevremizde olup biteni düşünmemiz gerekir sadece.

1. Gervinus, “*Introduction à l’Histoire du Dix-neuvième Siècle*”.

2. Ferrari, “*La Raison d’Etat*”.

O zaman bu tuvalin o iç karartıcı özünden çıkan şu iki bas-kın olguyu saptarız: [bir yandan] yönetici sınıfların ahlaki, anlıksal ve iktisadî iflâsının yanı sıra halkın uyanışı; [öte yandan] bu uyanışı engellemek gayesiyle hali vakti yerinde sınıfların güçsüz ve can çekişen çabaları.

★ ★ ★

Evet, halklar uyanıyor...

Koltuk meyhanelerinin loş havasında olduğu gibi boğucu fabrikalarda da, maden ocaklarının sızıntılı galerilerinde oldu-ğu gibi tavan arasının çatısı altında da yepyeni bir dünya hazır-lanıyor bugün. Burjuvazinin korktuğu kadar tiksiniyor hor gördüğü, ama büyük reformcuların esinlendiği soluğun hep kendilerinden çıktığı o zavallı yığınlar arasında toplumsal iktisadî yaşamın ve siyasî örgütlenmenin en çetin sorunları birbiri ardınca ortaya çıkıp tartışılıyor, adalet duygusu tarafın-dan dayatılan yeni çözümlerini buluyorlar; bugünkü toplumun yaraları kesilip atılıyor; yeni yeni özlemler boy gösteriyor, yeni anlayışlar biçimleniyor yavaş yavaş.

Görüşler kesişiyor, alabildiğine çeşitleniyor... ama değişik görüşlerin bu uğultuları içinde temel iki düşünce daha şimdiden giderek daha bir açık seçik yankılanıyor: bir yandan özel mül-kiyetin ortadan kaldırılması ve komünizm; öte yandan devletin ilgası, emekçi halkların uluslararası birliği ve özgür komünler [topluluklar]. Bu iki yol birlikte aynı amaca yani *eşitlik* amacına, burjuvazi tarafından üreticiyi daha fazla köleleştirmek maksadı-yla hayraklarına ve yasalarına yazılan şu riyakâr eşitlik ama-cına değil, ama toprağın, sermayenin ve çalışmanın herkes için olduğu gerçek eşitlik amacına yöneliyorlar.

Egemen sınıflar bu özlemleri boğmak için boş yere çabala-yıp duruyor... Bu yeni düşünce akıllara, ruhlara nüfuz ediyor; eskiden Doğu'da verimli ve özgürce kullanılan toprak hayalinin

–haçlıların saflarında koşuşturan– toprak kölelerinin yüreklerini tutuşturmuş olması gibi, bu düşünce de [bugün] yürekleri fethediyor... bir süre uyuyup kalabilir; yüzeye çıkması engellenirse temeli çökertebilir; ama bu, kısa bir süre sonra eskisinden daha güçlü biçimde yeniden ortaya çıkması için olacaktır. Fransa’da sosyalizmin uyanışına bakın yalnızca... bu ikinci uyanış, on beş yıllık kısa bir dönemde oldu; bir an gerileyen dalga, daha yükseğe çıktı. Ve bu yeni düşünceyi uygulamaya koymanın ilk girişimi gerçekleşir gerçekleşmez, tüm çekiciliğiyle yalınlığı içinde çıkacaktır ortaya herkesin gözünde. Başarılı tek bir girişim –ve güçlerinin bilinci–, halka kesin bir coşku ve atılım verecektir.

Bu an uzak olamaz; her şey onu yaklaşıyor... zira sefaletin kendisi, imalâthanenin dar çerçevesinde düşünen insanı –yönetici sınıfların kusurlarını ve güçsüzlüğünü [yeteneksizliğini] tanımayı aynı anda öğreneceği– sokağa atmak üzere zoraki işsizliğe varıncaya kadar bu mutsuzu düşünmeye zorluyor.

* * *

Peki, bu sırada egemen sınıflar, onlar ne yapıyorlar?

Doğal bilimlere bize büyük devrim dönemindeki geçen yüzyılı [18. yüzyılın sonlarını] hatırlatan bir gelişme kazanırken; girişken mucitler doğanın düşmanca güçlerine karşı insanoğlunun mücadelesine her geçen gün yeni ufuklar açarlarken... burjuva toplum bilimi sessiz kalıyor ve şu eski teranelerini [kuramlarını] temcit pilavı gibi ısıtıp ısıtıp sürüyor önümüze.

Peki, egemen sınıflar, günlük yaşamda ilerliyorlar mı? Ne gezer! Tam tersine, inatla şu bayrak denilen çaputlarını sallamaya, bencil bireyciliği, insanın insana, ulusun ulusa karşı rekabetini, temerküzücü [centralisateur: merkezileştirici] devletin mutlak iradesini savunmaya sarılıyorlar dört elle.

Himayecilikten serbest değişime, tutuculuktan liberalizme, liberalizmden gericiliğe, tanrıtanımazlıktan riyakârca erdemlilik taslamaya, erdemlilik taslamadan tanrıtanımazlığa geçiyorlar. Her zaman ödle, bakışları daima geçmişe yönelik ve dayanıklı bir şeyler gerçekleştirmede hep daha fazla yeteneksizler.

Yaptıkları her şey, verdikleri sözlerin yalanlaması oldu.

Yönetici sınıflar bizlere çalışma özgürlüğü sözü vermişlerdi... bizleri fabrikanın, patronun, ustabaşının köleleri yaptılar; herkes için öğrenim vaat etmişlerdi... bizleri kendi kendimizi yetiştirme olanaksızlığı seviyesine düşürdüler; siyasî özgürlük vaat ettiler... bizleri savaşı, bitip tükenmez savaşı sürüklediler.

Hâsılı, egemen sınıflar sözlerinin hiçbirini tutmadılar.

Ama halk [insanlar] usandı... kendisini böylesine uzun zaman burjuvazi tarafından aldatılmaya ve yönetilmeye bıraktıktan sonra, artık nerede, hangi noktada olduğunu soruyor kendine.

Bunun yanıtı Avrupa'nın bugünkü iktisadî durumunda...

Kriz, eskiden geçici olan bu musibet, artık sürekli hale geldi: pamuk krizi, demir-çelik krizi, saatçilik krizi... bugün tüm bu krizler aynı anda yularlarından boşanıyor ve süreklilik kazanıyorlar.

Şu anda Avrupa'da dilenerek kentten kente dolaşan veya tehditle "Ya iş ya ekmek!" istemek için ayaklanan işsizlerin sayısının milyonlar olduğu tahmin ediliyor. Fransa'nın -zadegân takımı tarafından gasp edilmiş- zengin topraklarında küçücük bir tarla ve onu işlemek üzere bir kazma, bir çapa olsun bulmaksızın binlercesi yollara düşüp rasgele dolaşan 1787'nin köylüleri gibi, aynı şekilde bugün üretmek için gerekli ama bir avuç tembel tarafından gasp edilmiş ham madde, alet edevat vs bulmaksızın işçi de elleri kolları boş beklemekte.

Sheffield gibi çöle dönen büyük kentlerin büyük sanayileri birden çöküp mahvoluyor... İngiltere'de sefalet, özellikle İngiltere'de diz boyu, çünkü şu "iktisatçılar" temel kurallarını

[ilkelerini] en iyi orada uyguladılar; Alsace'ta sefalet; İspanya'da, İtalya'da açlık. Her tarafta işsizlik ve işsizlikle birlikte yoksulluk daha doğrusu sefalet: beti benzi soluk çocuklar; bir kışın sonunda beş sene birden yaşlanan kadınlar; işçilerin saflarını ağır darbelerle kırıp geçiren hastalıklar... yönetimleri altında bulunduğumuz yer işte böyle!

Ve gelip bizlere aşırı üretimden dem vuruyorlar! Dağlar gibi taş kömürü yığan maden işçisinin kışın en sert günlerinde bir ocaklık ateş için kömür alacak parası olmadığında; kilometrelerce kumaşı dokuyan dokuına işçisi yırtık pırtık giysileri içindeki çocuklarına bir mintan almayı reddetmek zorunda kaldığında; saraylar inşa eden duvarcı ustası derme çatma bir kulübede yaşadığında; giyimli kuşamlı güzel bebekler yapan bir işçi kadının tüm kötü havalarda korunmak üzere delik deşik bir şaldan başka bir şeyi olmadığında... hangi fazla üretimdir sözünü ettikleri?

Sanayinin düzenlenmesi [örgütlenmesi] dedikleri bu mu? Biz buna, işçiye açlıkla boyun eğdirmek maksadıyla büyük sermayelerin gizli işbirliği diyeceğiz daha ziyade.

Sermaye, insanoğlunun emeğinin –birkaç kişinin elinde biriken– bu ürünü, deniliyor bize, tarımdan ve sanayiden güvencede olmadığı için kaçıyormuş.

Peki, öyleyse şu sermaye denilen çelik kasalardan çıktığında gidip nerelerde sürüyor acaba?

Öyle ya! Daha elverişli yatırım alanları buluyor! Sizin anlayacağınız padişahların haremelerini dayayıp döşemeye gidecek; Rus'u Türk'e karşı, aynı zamanda Türk'ü Rus'a karşı desteklemeye, savaşları kışkırtıp beslemeye gidecek.

Yahut herhangi bir şey üretmek için değil, ama kurucu kodamanlar “fikirlerinin kazancı”nı temsil eden milyonları hortumlayarak iki yıl sonra geri çekildiklerinde düpedüz rezilce bir iflâsa götürmek maksadıyla günün birinde hisse senetli herhangi bir şirket kuracaktır.

Ya da bu sermaye, eğer gerekirse Gothard'da, Japonya'da ve Büyük Sahra'da gereksiz demiryolları döşemeye gidecek... elverir ki kurucu Rothschild'ler, başmühendis ve müteşebbis efendilerin her biri birkaç milyonluk kazansınlar.

Fakat sermaye özellikle borsa oyunlarına, Borsa'da büyük çapta oyunlara atılacaktır. Kapitalist, buğday veya pamuk fiyatlarının sunî yükselişleri üzerinden vurgunculuk yapacak; falan reform veya filân diplomatik nota söylentilerinin ardından [borsada] ortaya çıkan fiyat artışları üzerinden, [kısacası] siyaset üzerinden vurgunculuğa [spekülâsyona] girecektir... ve bu vurgunculuğa bulaşanlar, genellikle hükümetin aynı görevlileri olacaktır (bu, her gün görülmekte).

Sanayiler yıkan bu oyunu, işleri yönetme zekâsı, ticaret zekâsı diye adlandırıyorlar! Bu yüzden, derler, bu işleri sürdürmek zorundayız!

* * *

Uzun lâfin kısası, iktisadî keşmekeş [kaos] doruğunda.

Ne var ki bu keşmekeş daha fazla devam edemez. İnsanlar –yönetici sınıfların açgözlülüklerinin yol açtığı– krizlere katlanmaktan bıktılar; kimi zaman az çok güvenceli ama daima çok yetersiz bir ücret ödenen iki-üç yıllık aşırı yorucu bir iş için –aşağılayıcı sadakalarla süslenen– sefalet yıllarına katlanmak değil de, çalışarak yaşamak istiyorlar.

Emekçi, yönetici sınıfların yeteneksizliğini, yeni özlemlerini anlamadaki yeteneksizliklerini, üretim ve değişimi düzenlemedeki yeteneksizliklerini fark ediyor.

İnsanlar [halk], yakında burjuvazinin iktidardan düşürül-
düğünü ilân edecek; uygun bir an ortaya çıkar çıkmaz kendi işlerini kendi ellerine alacak.

Bu an, sanayii yiyip bitiren sıkıntılar nedeniyle artık gecikmez ve bu anın gelişi devletlerin kokuşmasıyla, bugün dörtne-
la kalkan çürüyüp dağılmasıyla hızlanacaktır.

Devletlerin Çözölüp Dağılması...

Eğer Avrupa'nın durumu sınaî ve ticarî bir keşmekeş, kapitalist üretimin iflâsı sözcükleriyle özetlenirse... siyasî durum da şu sözcüklerle nitelenir: devletlerin dörtnala kalkan dağılmaları [çürüyüp yok olmaları] ve yakın bir gelecekteki iflâsları.

Rusya'nın jandarmamsı mutlakıyetçiliğinden İsviçre'nin burjuva takımerkine [oligarşisine] kadar hepsine baştan sona bir göz attığınızda... kokuşmaya [dağılmaya], dolayısıyla hızlı adımlarla devrime doğru gitmeyen tek bir devlet bulamazsınız bu yüzden (*ola ki* İsveç ve Norveç'in dışında).¹

Buruş buruş derileri ve sallantılı ayaklarıyla, anayasal hastalıklar tarafından için için kemirilmiş ve yeni düşünce selleri-

1. O zamandan bu yana İsveç ve Norveç'in de bir istisna oluşturmadıkları artık biliniyor.

ni önlemekte yeteneksiz bu güçsüz ihtiyarlar, ellerinde kalan azıcık gücü de boşa harcıyor, zaten artık sayılı olan günlerinin, yıllarının zararına yaşıyor ve dırdırcı ihtiyarlar gibi aralarında bölünerek yıkılışlarını daha bir hızlandırıyorlar.

* * *

İflâh olmaz bir hastalık, yaşlılık hastalığı hepsini için için kemirip bitiyor. Devlet, içinde *kamu* işlerinin *tümünü* bir bütün olarak yönetmenin birkaç kişinin ellerine bırakıldığı insanların bu örgütlenme tarzı, artık zamanını doldurdu. İnsanlık daha şimdiden yeni gruplaşma biçimleri hazırlamakta.

Avrupa'nın yaşlı devletleri, 18. yüzyılda zirvelerine ulaştıktan sonra, bugün gerileme safhasına girdiler, çökmeye başladılar. Halklar (bilhassa lâtin ırkından halklar), özgür gelişmelerini engellemekten başka bir şey yapmayan bu gücün yıkılmasını istiyorlar daha şimdiden; kendini dayatan bir iktidar [bir güç] tarafından değil de, özgürce kabul edilmiş karşılıklı anlaşma bağları tarafından kendi aralarında kurdukları illerin, yerel toplulukların ve çeşitli işçi gruplaşmalarının özerkliklerini istiyorlar.

Girdiğimiz yeni aşama bu ve hiçbir şey bu aşamanın gerçekleşmesini engellemeyi beceremeyecek.

Yönetici sınıflar her ne kadar durumun bilincine varamıyorlarsa da, bu özlemlerin önüne geçmek için acele ediyorlardı kuşkusuz. Lâkin şişkin kese tapıncı dışında başka tapınçları olmaksızın gelenekleri içinde yaşlanan bu sınıflar, bu yeni fikir akımlarına olanca güçleriyle karşı çıkıyor ve bizleri kaçınılmaz olarak şiddetli bir sarsıntıya doğru götürüyorlar. İnsanlığın özlemleri ortaya çıkıp aydınlığa kavuşuyor... ama top gümbürtüleri, makineli tüfek takırtıları ve yangınların alaz alaz parıltıları arasında.

* * *

Ortaçağ kurumlarının yıkılmalarının ardından Avrupa'da doğan yeni devletler fetihlerle, hileyle, cinayetlerle büyüyüp sağlamlaştıklarında... burunlarını insanî faaliyetlerin ancak küçük bir alanına sokmaktaydılar henüz.

Bugünse devlet, burnunu yaşamımızın tüm tezahürlerine sokmayı başardı; bizleri beşikten mezara kollarının arasında boğmakta... Kâh merkezî devlet kâh il ya da bölge devleti kâh yerel devlet sıfatıyla her adımımızı izlemekte, her sokağın köşesinden çıkıvermekte, kendini zorla dayatmakta ve bizi tedirgin edip hırpalamakta.

Koyduğu kuralları bütün etkinliklerimizde bizlere zorla dayatıyor; en akıllı avukatların bile artık kendilerini içinde kaybettikleri bir yasalar ve yönergeler dağı birikip yükselmekte. Çeki düzen verdiği şu eski [feodal] makineye beceriksizce uyarladığı yeni çarklar yaratıyor her gün; alabildiğine karmaşık, öylesine derme çatma ve o derece engelleyici bir makine, onu çalıştırmayı üstlenenleri bile [ara sıra] isyan ettiren bir makine [bir çark] yaratmaya vardı sonunda.

Devlet, dünyayı resmî dairelerinin kirli-donuk camlarından ya da şu anlaşılmaz saçma kâğıt kuyut yığını aracılığıyla tanıyan cimri ve açgözlü bir örümcek kafalılar ordusu, tek dini, dini imanı para olan, biricik kaygısı uğruna yani asgarî bir iş çıkartma karşılığı azamî bir aylık güvencesi için karaymış, eflâtunmuş ya da beyaz herhangi bir partiye tutunmaktan başka kaygısı olmayan bir çete yaratıyor.

Sonuçları mı... bunları ziyadesiyle biliyoruz. Devletin tek bir faaliyet dalı, –maalesef– onunla yapacak işleri olanları bile isyan ettirmeyen tek bir faaliyet dalı var mı? Üstünkörü değişikliklerinin [reformlarının] ve mevcudiyetinin yüzyıllarından sonra devletin yeteneksizliğini kanıtlamadığı tek bir dalı var mı?

! * * *

Devletlerin halklarının sırtından topladıkları çok büyük ve durmadan artan muazzam meblâğlar, harcamalarına asla yetmiyor. Devlet varlığını durmadan gelecek kuşakların zararına sürdürüyor; durmadan borçlanıyor, her yerde yıkıma ve iflâsa gidiyor.

Avrupa devletlerinin kamu borçları daha şimdiden devasa boyutlara, *yüz milyar* yani *yüz bin kere milyon franktan* daha fazla tutan inanılmaz miktarlara ulaştılar! Eğer devletlerin *bütün* gelirleri son kuruşlarına kadar bu borçları kapatmak için harcanmışlarsa, şunun şurasında on beş yıl sonra bu borçları karşılamaya da yetmeyecek. Ama bu borçlar, bırakın azalmayı, her geçen gün durmadan artıyor. Devletin ihtiyaçlarının durmadan olanaklarını aşması, eşyanın tabiatı gereği: ister istemez tahsisatlarını büyültmeye uğraşıyor; iktidara gelen her parti, kendi adamları için yeni işler, arpalıklar yaratmak zorunda... ve bu, kaçınılmaz.

Yani bütçe açıkları ve kamu borçları, barış dönemlerinde bile artıyor, artacak. Ama herhangi bir savaşın çıkagelmesiyle devlet borçları da hemen ve çok büyük oranda yükselir. Bu, böylece sürer gider; bu kısır döngüden çıkmak imkânsız.

Devletler tam islim yıkıma, iflâsa gidiyorlar ve –her yıl bankacılara dört milyar faiz ödemekten bıkan– halkların onların iflâslarını ilân edecekleri ve şu bankacıları –eğer karınları açsa– toprak bellemeye gönderecekleri gün öyle pek uzak değil.

* * *

“Devlet”ten söz eden kaçınılmaz olarak “savaş”tan söz eder. Bir devlet güçlü, komşularından daha güçlü olmaya çalışır, çalışmak zorunda; aksi takdirde diğerlerinin elinde bir oyuncak olacaktır. Diğerlerinin zararına zenginleşmek maksadıyla, onlara kendi kurallarını, kendi siyasetini, kendi ticarî anlaşmalarını dayatmak gayesiyle ister istemez öteki devletleri zayıflatmaya,

yoksullaştırmaya çalışır. Burjuva iktisadî düzenin temeli olan üstünlük için mücadele, aynı şekilde siyasî düzenin de temelidir. Savaşın bugün Avrupa'nın doğal [olmazsa olmaz] koşulu haline gelmiş olması bu yüzden. Danimarka-Rusya, Prusya-Avusturya, Fransa-Prusya savaşları, Doğu ülkelerindeki savaşlar, Afganistan'daki savaş... kesintisiz birbirini izliyor. Yeni savaşlar hazırlanıyor. Prusya, İngiltere, Rusya ve Danimarka, ordularının yollarlarını koyuvermeye hazırlar ve çok yakında dalaşıp kapışacaklar. Bir otuz yıl için daha şimdiden savaş nedenlerine sahipler.

Oysa savaş... işsizlik, kriz, artan vergiler ve yığılan borçlar demektir. Daha da fazla... Devletler için savaş, manevî bir başarısızlıktır: her savaştan sonra insanlar devletin –bu asıl görevi içinde bile– yeteneksizliğini kanıtladığını fark ederler; çok olsa ülkenin savunulmasını bilir; muzaffer de olsa, bir yenilgiye maruzdur [gerçekte]... bunu görmek için 1871 savaşından doğan fikirlerin Fransa'da olduğu kadar Almanya'da da giderek mayalanmasına bakmanız yeter ve Doğu savaşıyla birlikte Rusya'da yükselen hoşnutsuzluğa.

Savaşlar ve silâhlar devletleri yıkıp mahvediyor, manevî ve iktisadî iflâslarını hızlandırıyorlar. Bir ya da iki büyük savaş daha... şu bozuk makinelere öldürücü son darbeyi vuracaklar.

* * *

Dış savaşın yanında... iç savaş.

Herkesin, özellikle de güçlülere karşı zayıfların savunucusu olması koşuluyla insanlar [halklar] tarafından kabul edilmiş olan devlet, bugün sömürülenlere karşı varsılların, proletere karşı mülk sahibinin kalesi haline geldi.

Devlet dediğimiz şu devasa makine neye yarar? İşçinin kapitalist tarafından, köylünün rantçı tarafından sömürülmelerini engellemeye mi? Çalışmamızı güvenceye almaya mı? Bizleri

tefeciden korumaya mı? Bir annenin sütü kesilmiş memesi yüzünden ağlayan çocuğunu avutup yatıştırmak üzere sudan başka bir şeyi olmadığında... bizlere yiyecek-içecek sağlamaya mı?

Hayır, bir kere hayır! Sömürünün, istifçi vurgunun [spekülasyonun] ve özel mülkiyetin muhafızı devlet, bu soygunun ürünüdür. Kollarından başka serveti olmayan proleter, devletten hiçbir şey bekleyemez; devlette, ne pahasına olursa olsun kurtuluşunu [özgürlüğünü] engellemek maksadıyla kurulu bir örgüt bulacaktır yalnızca.

Her şey tembel mülk sahibi için, her şey çalışkan proletere karşı: küçük yaştan itibaren bir çocuğun tabiatını bozup yozlaştıran burjuva eğitim, onun küçücük kafasını eşitlikçilik karşıtı düşüncelerle doldurur; din [genel olarak kilise], kadının beynini bulandırır; yasa, dayanışma ve eşitlik düşüncelerinin alışverişini engeller; para, emekçilerin dayanışmasının savunucusunu –gerektiğinde– satın alıp yozlaştırır; yozlaşmalarına izin vermeyenlerin ağızlarını kapatmak üzere de hapishane ve kurşun... Devlet bu işte!

* * *

Peki, böyle mi sürüp gidecek? Böyle sürüp gidebilir mi? Belli ki hayır. İnsanlığın bütün bir bölümü, her şeyi üretenler sınıfı, özellikle kendisine karşı kurulmuş bu örgütü ilânihaye destekleyemez. Hoşnutsuz halk [insanlar], –gambettacı riyakârlık altında olduğu gibi rus şiddeti altında da– her yanda isyan ediyor. Günümüz tarihi, ayrıcalıklı yöneticilerin insanların eşitlikçi özlemlerine karşı mücadelesinin tarihidir. Bu mücadele, yöneticilerin asıl kaygısı; gerekli icraatı onlara dayatan da bu mücadele. Bu icraat, bugün filân yasanın veya hükümetin feşmekân tutumunun ortaya çıkışını belirleyen kamu hayrına ilkeler ve anlayışlar değil; bunlar, ayrıcalığın korunup sürdürülmesi için halka karşı savaş anlayışları yalnızca.

Sadece bu mücadele, bu en güçlü siyasî örgütü sarsmaya yetecektir. Ama bu mücadele, –tarihsel kaçınılmazlık gereği– daha şimdiden çöküşe doğru giden devletlerde gerçekleştiğinde; bu devletler tam gaz yıkıma doğru ilerledikleri ve pazar konusunda aralarında bölündüklerinde; kadiri mutlak devlet, nihayet korudukları tarafından bile tahammül edilemez hale geldiğinde; [kısacası] pek çok neden tek bir amaca yöneldiğinde... o zaman bu mücadelenin sonucundan kuşku duyulamaz. Bir güç haline gelen halk, zalimlerinin hakkından gelir; devletlerin yıkılışı artık sadece bir zaman sorunudur ve en kaygısız filozof bile yaklaşan devrimin zayıf ısıltılarını hayal meyal fark eder.

Devrimin Gerekliđi...

İnsanlığın yaşamında, toplumu derinliklerine kadar sarsmaya gelen müthiş bir sarsıntının, bir kıyametin gerekliğinin aynı anda bütün ilişkiler altında kendini dayattığı dönemler vardır. Bu dönemlerde her cesur insan, işlerin artık böyle gidemeyeceğini, tarihin bu gidişatını birden kesip atmaya, insanlığı saplanıp kaldığı güç durumdan çıkartmaya ve ülküsel [ideal] olanı aramada onu bilinmeyene doğru yeni yollara sokmaya gelen büyük olayların gerektiğini düşünmeye başlar. Soğukkanlı biçimde yürütölen sömürü, vurgun ve sahtekârlık üzerinde temellenen iktisadî düzeni alt üst etmeye değil sadece ne de kurnazlık, dalavere ve yalanla bazıların egemenliğine dayanan siyasî hiyerarşiyi yıkıp dağıtmaya, dahası mevcut toplumu an-

lıksal ve ahlaki yaşamı içinde sarsmaya, miskinliği silkelemeye, yaşam tarzını yeniden kurmaya, dönemin çirkin ve aşağılık tutkularının ortasında asil tutkuların, büyük coşkuların, yüce gönüllü özverilerin diriltlen soluğunu getirmeye de gelen çok büyük ve dinmek bilmez bir devrimin gerekliliği hissedilir.

Kibirli yeteneksizliğin ağababalar önünde eğilmeyen bütün aklı boğduğu, suya sabuna dokunmayan aşağılık ahlak anlayışının egemen olduğu ve alçaklığın muzafferane hüküm sürdüğü dönemlerde devrim, bir ihtiyaç haline gelir; toplumun her tabakasından insanlar, –varlığımızı istilâ eden bu vebayı ateşli nefesiyle yakmaya, varlığımızı kemirip tüketen küfü kazıyıp temizlemeye, üzerimize çöken, bizi boğan, bizleri havadan ve ışıktan mahrum kılan geçmişin tüm şu yıkıntılarını öfkeli gelişmesi içinde yok etmeye gelmesi için, nihayet bütün dünyaya yeni bir yaşam, gençlik ve dürüstlük soluğu vermesi için– fırtınayı çağırırlar.

Bu dönemlerde ortaya koyulan sadece ekmek [geçirir] sorunu değildir; bu, durağanlığa karşı bir ilerleme, aptallaştırmaya karşı insanî bir gelişme, var olan bataklığın iğrenç kokular yayan durgunluğuna karşı bir yaşam sorudur.

Tarih, böylesi bir dönemin, Roma İmparatorluğu'nun çöküş döneminin anısını bizim için korumuştur; insanlık bugün bir ikincisinden geçmekte.

* * *

Gerileme [çöküş] döneminin Romalıları gibi kafalarda gerçekleşen ve olgulara dönüşmek üzere uygun koşullardan başka bir şey istemeyen derin bir dönüşümün karşısındayız. Eğer devrim kendini iktisadî alanda dayatıyor ve siyasî alanda kaçınılmaz bir gerçeklik haline geliyorsa, kendini törel [ahlakî] alanda çok daha fazla kabul ettiriyor.

Toplumun her üyesi diğerlerinin karşısında onu var eden ve kısa bir süre sonra onda alışkanlıklar haline gelecek olan törel

ilişkiler olmaksızın, kimi mecburiyetler olmaksızın bir toplum mümkün değildir. Bu yüzden bu törel ilişkileri, toplumsal alışkanlıkları bütün insan gruplarında yeniden bulmaktayız; bunların –insanlığın tümünün başlangıcında var olmuş olanın canlı kalıntıları– ilkel [doğal yaşayan] topluluklarda çok geliştiklerini ve titizlikle uygulandıklarını görmekteyiz.

Ne var ki servetlerin ve yaşam koşullarının eşitsizliği, insanın insan tarafından sömürülmesi, yığınların birkaç kişi tarafından egemenlik altına alınmaları, toplumların çağlar boyunca doğal [ilkel] yaşamlarının bu değerli ürünlerini dağıtıp yok etmişlerdi. Sömürüye dayanan büyük sanayi, hile hurdaya dayanan ticaret, “Hükümet” diye adlandırılanların egemenliği, –şu uygar dünyanın en ücra köşelerinde kendi halinde yaşayan oymaklar arasında hâlâ karşılaştığımız– herkesin dayanışması üzerine temellenen bu törel kurallarla artık bir arada var olamazlar. Kapitalist ve sömürdüğü emekçi arasında, ordudaki subay ve er arasında, yöneten ve yönetilen arasında hangi dayanışma var olabilir gerçekte?

Bu yüzden dinlerin şu riyakâr ahlakının, *bireyin tüm benzerleriyle özdeşleşmesinin* bu duygusu üzerinde temellenen o doğal [ilkel] töreyi ornatmaya [yerini almaya] geldiklerini görüyoruz yalnızca... Bu riyakâr ahlak, bir takım safsatalarla sömürüyü ve egemenliği meşrulaştırmaya çalışıyor ve bu ikisinin en sert, en şiddetli tezahürlerini kınamakla yetiniyor yalnızca; bireyi benzerleri karşısında törel mecburiyetler yükümlülüğünden kurtarıyor ve bunları ona –şu sözde bendelerine [din adamı takımına] iyi bir aylık ödenmesi koşuluyla gazabı dualarla önlenebilecek ve inayeti satın alınabilecek görünmez soyut bir kavram olan– bir Cenabıhak karşısında dayatıyor yalnızca.

Fakat bugün bireyler, gruplar, uluslar ve kıt’alar arasında –giderek daha sık görülen– kurulu ilişkiler, yeni törel mecburiyetleri insanlığa zorla kabul ettiriyorlar. Ve dinsel inançlar yok olup gittikçe insanoğlu da mutlu olmak için bilinmeyen bir

varlık karşısında değil ama ilişkiye gireceği herkes karşısında önüne bir takım ödevler koymak zorunda olduğunu fark ediyor. İnsanoğlu, yalıtık bireyin mutluluğunun artık mümkün olmadığını, bu mutluluğun ancak herkesin mutluluğunda (insan türünün mutluluğunda) aranabileceğini giderek daha fazla anlıyor. İnsanca törenin her geçen gün büyüyen ve çok daha engin olumlu kuralları, “çalmayacaksın, öldürmeyeceksin vs” diyen dinsel ahlakın olumsuz kurallarını ornatmaya geliyorlar. İnsanoğluna “eğer mutlu olmak istiyorsan, her kişiye ve herkese sana yapılmasını istediğini yap” diyen herkesle ve her bireyle dayanışmanın bu duygusu, daha sonra fitre ve sadakalarla onu yatıştırmak koşuluyla bir tanrının –her zaman ihlâl edilebilecek– yasaklarının yerini almaya geliyor. Ve dinsel öğütlerle hiçbir ilgisi olmayan, ama bilimsel bir vargı olan bu yalın olumlama, insan türünün yetkinleşmesinin ve iyileşmesinin engin ufuklarını açıyor birden önümüze.

Böylesine soylu ve böylesine yalın bu ilke üzerinde ilişkimizi yeniden kurma ihtiyacı, her geçen gün kendini daha fazla hissettiriyor. Lâkin sömürü ve egemenlik, riyakârlık ve safsatacılık [sofizm] toplumsal örgütlenmemizin temelleri olarak kaldıkları sürece, bu yolda hiçbir şey yapılamaz ve hiçbir şey yapılamayacaktır.

Bu tezi desteklemek için bin bir türlü örnek verilebilir. Ama biz burada sadece biriyle (en müthişiyse), çocuklarımız örneğiyle yetineceğiz... Çağdaş toplumda ne yapıyoruz onlar için?

Çocuğa saygı, yabancı durumdan bugünkü haline zorlu ilerleyişini gerçekleştirdiği ölçüde insanlığın bağrında gelişmiş en iyi özelliklerden biridir. Bir çocuğun gülümsemesiyle gerçekte en kötü insanın bile yumuşadığı, elinin kolunun bağlandığı pek çok kez görülmedi mi? Ama maalesef, bu saygı bugün yok olu-

yor ve bizde çocuk –hayvanca tutkuları tatmin etmek için bir oyuncak değilse şayet– makinelik et haline geliyor [fabrikalarda].

* * *

Çocuklarımızı fabrikalarda uzun işgünleri boyunca burjuvazinin onları nasıl mahvettiklerini şu yakınlarda görmüştük.¹ Çocuklar buralarda bedensel olarak mahvediliyor. Ama bu, işin görünen yanı; iliklerine kadar çürümüş bu toplum, onların manen de öldürüyor.

Bu toplum, eğitimi –belirli bir yaşa erişen çocuklarımızın çoğunda kendini gösteren genç ve asil tutkulara, bir ülkü ihtiyacına hiçbir uygulama olanağı vermeyen– göreneksel öğrenim derekesine düşürerek, çocuğun azıcık da olsa bağımsız, şiirsel tüm doğasının okula düşman kesilmesine, kendi içine kapanmasına ya da tutkularına başka yerlerde bir çıkış yolu aramasına yol açıyor. Bazıları yaşamlarında eksikliğini hissettikleri şiirselliği romanlarda arıyor: satırı iki veya üç kuruşa burjuvazi tarafından ya da onun için uydurulmuş bu berbat yazınla tika basa doldururlar kafalarını ve günün birinde... “ünlü bir katil olmak için” –genç Lemaître gibi– bir diğer çocuğun karnını deşip boğazını kesmeye varırlar sonunda.

1. Bu satırlar, Bayan Emma Brown'un –*Atlantic Monthly* tarafından yayımlanan– Massachusetts imalâthanelerinde çocukların çalıştırılması üzerine olan yazanağı konusunda yazılmıştı. Bayan Brown, ünlü bir iktisatçının eşliğinde devlet işliklerinin büyük bölümünü gezip gördükten sonra, çocukların çalıştırılması üzerine olan yasaya *hiçbir* yerde riayet edilmediğini görmüştü; *her* fabrikada bu çocuk forsaları buluyordu; bu zavallı yaratıkların görünüşleri [soluk mu soluk 'benizleri] narin vücutlarında müzmin hastalıkların mikroplarını taşıdıklarını gösteriyordu ona: kansızlık, bedensel bozukluklar, verem vs. Massachusetts imalâthanelerinde çalışan tüm işçilerin yaklaşık yarısı, *yüzde kırk dördü on beş yaşın altındaki çocuklar*. Peki, imalâtçıların çocuklardan yana olan bu tercihleri neden? Çünkü bu çocuklara yetişkin bir işçiye ödenen ücretin sadece çeyreğini (% 24'ünü) ödüyorlar, işte bu yüzden.

Sözümüne çocuğu koruyan şu yasalara rağmen fabrikaların ve Avrupa'daki kömür ocaklarının karınca yuvaları gibi –sık sık günde on iki saat çalışan– çocuklarla dolup taşıdığı bilinen bir olay.

Diğerleri de çok kötü işlere dalar... Suya sabuna dokunmayanların çocukları, ne tutkuları ne coşkuları ne de bağımsızlık duyguları olmayan bu çocuklar, sadece onlar kazasız belâsız “sonuna kadar” giderler: cepçilik yaparak gelip geçenin mendilini filân yürütmeyen (doğru) ama müşterilerini “şereflice” söğüşleyecek, tutkuları olmayan ama “alabildiğine tekdüze evine bağlılığın o semiz hantallığından kurtulmak” gayesiyle gizlice muhabbet tellâllarını ziyaret edecek, çöplüklerinde kurumla gezinecek ve çürümüşlüklerine lâf etmeye, dokunmaya cür’et edecek kişiye lânet okuyacak olan bu çocuklar da topluma işte bu aşağılık ahlak anlayışına sahip iyi burjuvaları sağlayacaklardır.

Erkek çocuk için durum bu.

Kıza gelince, burjuvazi onu daha küçücükken yozlaştırmaya başlar: saçma sapan masallar, kamelyalar kadar süslü püslü oyuncak bebekler, annenin giysileri ve yine onun öğretici mi öğretici örnek davranışları, süslenip püslenme üzerine gevezelikler vs... [kısacası] bu çocuktan en fazla ödeyene satılacak bir kadın yaratmak için hiçbir şey eksik kalmayacak. Ve bu çocuk, daha şimdiden bir çürümüşlük yayar çevresine: işçilerin çocukları, şık giyimli, on iki yaşında kibar fahişelik taslayan bu pek süslü kıza imrenerek bakmıyorlar mı? Öte yandan anne –iyi burjuvalar misali– erdemliyse... işler daha da kötü! Eğer bu kız akıllı ve tutkunsa, şu ikiye bölünmüş ahlaka, “Komşunu sev, ama yapabildiğinde onu talan etmekten geri durma! Erdemli ol, ama belli bir dereceye kadar!” vs demekten ibaret bu ahlaka tam değerini biçecektir kısa bir süre sonra ve bu Tartufe’vari ahlak havasında boğulan ve de yaşamda güzel, yüce ve gerçek tutkular soluyan çekici hiçbir şey bulamayan bu kız, –yeter ki şatafat heveslerini karşılasın– gözleri kapalı önüne ilk çıkanın kollarına atacaktır kendini.

* * *

Bu olguları inceleyin, nedenlerini düşünün ve nihayet –çürümüşlüğün nedenleri ayakta kaldıkları sürece hiçbir şey sağlatılmış olmayacağı için– toplumumuzun pisliklerini köklerine kadar kazıyıp atmak üzere çok büyük bir devrim gerektiği iddiamızda haklı olup olmadığınızı söyleyin...

Bizleri yönetmek için elzem oldukları bahanesi altında emeğimizle beslenen bir tembeller [aylaklar] sınıfına sahip olduğumuz sürece... bu tembeller, halkın maneviyatı için her zaman vebamsı bir odak oluşturacaktır. Diğer insanlarla dayanışma duygusunun tümü varlığının bizzat temelleri tarafından susturulmuş ve en çirkin bencillik duyguları bizzat yaşam tarzı tarafından beslenen ve de bütün yaşamı boyunca yeni [maddî] hazlar arayışı içindeki tembel ve aptal insan, işte bu insan, hep en bayağı kösnüllüklere meyledecek, kendisini çevreleyen her şeyi değersizleştirip küçültecektir... Para kesesi ve hayvanî içgüdüleriyle kadını ve çocuğu fahişeliğe itecek; sanatı, tiyatroyu ve basını alçaltıp kötü yolda kullanacak; şu anda zaten yaptığı gibi ülkesini, onun savunucularını satacak ve hazlarının yegâne kaynağı para keselerini kaybetmekten korkacağı gün yurdunun seçkinlerini –elleriyle katletmede haddinden fazla korkak olduğundan– katlettirecektir.

Bu kaçınılmaz ve de şu ahlakçıların yazıları bu konuda hiçbir şeyi değiştirmeyecek. Veba ocaklarımızda: nedenlerini yok etmek gerek, bunu silâhların zoruyla yapmamız ve çekinmemiz gerek... çünkü insanlığın selâmetidir söz konusu olan.

Gelecek Devrim...

Önceki bölümlerde Avrupa'nın bayır aşağı devrimci bir sarsıntıya gittiği sonucuna varıyorduk.

Burjuvazinin elinde düzenlendiği haliyle üretim ve değişim tarzını inceleyerek, iflâh olmaz bir kokuşmuşluk, onmaz bir kangren tarafından için için kemirilen bir durum buluyoruz; bilimsel ve insanî tüm temellerin yokluğunu, toplumsal sermayenin delice har vurup harman savrulmasını, toplumculluğun [sociabilité] tüm yasalarının kayıtsız şartsız çiğnenmesine kadar itilen kazanç hırsını, bitip tükenmez uransal bir savaşı ve uransal keşmekeşi görüyoruz. Ve “*burjuvazi iktidardan indirilsin!*” haykırışının –eskiden hanedanların yıkılışını ilân eden– o aynı oybirliğiyle tüm dudaklarda telâffuz edileceği günün yaklaşmasını selâmlamıştık böylece.

Devletlerin gelişimini, tarihsel işlevlerini ve bugün onları yiyip bitiren çürümelerini [dağılmalarını] inceleyerek bu tarz bir gruplaşmanın [devletin], –yerini insanlığın modern eğilimlerine daha uygun yeni ilkelere dayanan yeni örgütlenmelere bırakmak üzere– tarihte yapmaya yetenekli olduğu her şeyi gerçekleştirdiğini ve bugün kendi görevlerinin ağırlığı altında çöktüğünü görüyoruz.

Öte yandan bugünkü toplumun bağrında ortaya çıkan fikirlerin gelişmesini dikkatle gözleyenler, bugün insan düşüncesi-nin geçmiş yüzyıllardan kalan saptamaların eksiksiz biçimde gözden geçirilip düzeltilmeleri ve gelecek toplumların temeli olmaya yönelik felsefî ve bilimsel yeni sistemlerin hazırlanmaları için ne büyük bir tutkuyla uğraştığını gayet iyi biliyorlar. Ağırlıkları altında ezildiği utanç verici kurumları eleştiren ve daha iyi bir gelecek düşleyen, artık sadece bir reformcu (gücünü aşan bir iş ve tutkularını boğan bir sefalet tarafından güçsüz düşürülmüş bir reformcu) değil. Bu, eski önyargılarla yetişmiş olmasına karşın yine de yavaş yavaş onları silip atmayı öğrenen, halktan insanların iyice inandıkları düşünce akımlarına kulak veren ve günün birinde onların sesinin yükselticisi, dile getircisi bir bilgedir aynı zamanda. “Eleştiri baltası, bizlere gerçek diye bırakılan tüm mirası acımasız darbelerle temelinden yıkıyor; bu yıkım işinde felsefeymiş, doğa bilimleriymiş, ahlakmış, tarihmiş, sanatmış... hiçbir şeyi esirgeyip kayırmıyor!” diye bağıırıyor tutucular. Evet, hiçbir şey... fabrika kölesi, düşünce emekçisi, değişimle ilgilenen tarafından olduğu kadar düşüncelerinin cisimleştiğini, kütüphane tozlarını silkelediklerini ve kılğısal gerçekleşme kargaşası içinde somutlaştıklarını göreceği gün korkuyla gerileyecek olan tarafından da saldırılmış toplumsal kurumlarınızın bizzat temellerine –mülkiyete ve devlete– varıncaya kadar hiçbir şey.

* * *

Mevcut yapılanmaların çürümeleri ve çökmeleri; genel hoşnutsuzluk; yeni yapılanmaların ateşli hazırlıkları ve sabırsız bir değişim isteği; eleştirinin bilimler, felsefe ve töre [etik] alanlarındaki genç ve dipdiri atılımları; öte yandan tembel bir ilgisizlik [duyarsızlık] ya da iktidarı ellerinde tutan ve yeni fikirlerin gelişimine karşı koymanın cesaretine ve –beklenmedik sıçramalarla– gücüne hâlâ sahip olanların cinaî direnişleri...

Büyük devrimlerin öngününde toplumların durumu her zaman bu oldu ve bugün de böyle. Bu, onu savlamaya gelen taşkın bir grubun aşırı coşkulu düşü değil, ama onu açığa vuran sakin ve bilimsel bir gözlem... öyle ki –suçlu ilgisizliklerini [duyarsızlıklarını] affettirmek gayesiyle– “sakin olalım, gecikmeden doğan bir zarar söz konusu değil henüz, geç kalmış değiliz!” demekten hoşlananlar bile, bizzat bu insanlar, durumun azdığının ve nereye gittiğimizi doğrusu pek bilmediklerinin itirafını kaçırıyorlar ağızlarından. Ne var ki, bu itirafla yatıştıktan sonra, yön değiştirip bir görüşe sahip olmaksızın düşünüyor gibi davranmaya koyulurlar yeniden.

“İyi ama bu devrim öylesine çok sık haber edildi ki” diye acıklı acıklı söylenir kötümser, “bir ara ben bile inanmıştım, lâkin devrim filân olmuyor!”... Daha olgunlaştığında olacak ancak. “Devrim, iki kez, 1754’te ve 1771’de patlama noktasına gelmişti” der bize tarihçi 18. yüzyıldan söz ederek¹ (az kalsın 1848’de ve 1871’de diye yazacaktım). Eh, madem böyle, o zaman patlamamış olması nedeniyle yüzyılın sonunda daha güçlü ve doğurgan olacaktır yalnızca.

★ ★ ★

1. Felix Rocquain, “*L’Esprit Révolutionnaire Avant la Révolution*”.

Ama şu anda duyarsızları uyumaya, kötümserleri de homurdanmaya bırakalım; yapacak başka işlerimiz var: bunca insanın sabırsızlıkla hazırlamakta olduğu bu devrimin ırasının ne olacağını ve bu olasılık karşısında tavrımızın ne olması gerektiğini soralım kendimize...

Bir takım tarihsel kehanetlerde bulunuyor filân değiliz: ne toplumbilimin rüşeym hali ne de –Augustin Thierry’nin ifadesiyle– “kabul edilmiş formüller altında gerçeği boğmaktan başka bir şey yapmayan” tarihin bugünkü durumu... bunu yapmamıza izin vermezler. Öyleyse çok basit birkaç soru sormakla yetinelim...

Toplumun bütün sınıflarında gerçekleşen bu gözden geçirme ve düzeltme devasa anlıksal çalışmasının basit bir hükümet değişikliğiyle yatıştırılabileceğini bir an olsun kabul edebilir miyiz? Günden güne büyüyen ve yayılan iktisadî hoşnutsuzluk, uygun koşullar bazı olaylar soncu (güçlerin çözülüp dağılmaları sonucu) ortaya çıkar çıkmaz, kamu yaşamında da belli olmaya [ortaya çıkmaya] çalışmaz mı?

Bu soruları sormak, onları çözmektir... belli ki hayır.

İrlandalı ve ingiliz köylüler bunca yüzyıldır göz diktikleri toprakları ele geçirme ve tüm varlıklarıyla öylesine nefret ettikleri toprak ağalarını kovma olanağını azıcık fark etseler, bu isteklerini gerçekleştirmeye çalışmak için ortaya çıkan ilk karışıklıklardan yararlanmayacaklarını tasavvur edebilir miyiz?

* * *

Fransa’nın Avrupa çapında yeni bir 1848 sırasında Bay Cleinaneau’yu yerine geçirmek üzere günümüz Gambetta’sına yol vermekle yetineceğine ve *Komün*’ün emekçilerin yaşamını iyileştirmek amacıyla yapabileceklerini görmeye çalışmayacağına inanabilir miyiz? Merkezî iktidarın çözülüp dağıldığını gören fransız köylüsü şu uhrevî bacılarının [rahibelerin] o yem-

yeşil meralarını, aynı şekilde gelip aralarına yerleşmiş ve de habire mülklerini genişletmiş olan büyük burjuvaların o bitek topraklarını ele geçirmeye çalışmayacak mı? Güvenceli ve iyi karşılık ödenen bir iş düşünüyü gerçekleştirmek için ona desteklerini önereceklerin yanlarında saf tutmayacak mı?

Ve italyan, ispanyol veya slav köylüsünün de aynı şeyi yapmayacağına mı inanılacak?

Grizu katliamlarından, acılardan ve sefaletten bıkip usanan kömür ocağı işçilerinin, askerî birliklerin gözetimi altında ama fısıldaşarak hâlâ dayanan kömür işçilerinin, günün birinde dağılan askerî birliklerin subaylarına itaatte kötü niyet gösterdiklerini fark ederlerse, ocak sahiplerini tasfiye etmeye çalışmayacakları mı düşünülecek?

Ya rutubetli bodrumların loş karanlıklarında büzüşüp duran, parmakları buz kesen, açlıktan karnı guruldayan o küçük zanaatkârın, sevildikleri kadar yoksunluk nedeniyle benizleri de solgun o beş küçük ağzı doyurmak ve de fırıncıya verilecek parayı bulmak için sabahtan akşama kadar durmadan çırpınan bu küçük zanaatkârın; cümbür cemaat yatılan belediye yatahanesinde bir yatağın üç kuruşluk ücreti yüzünden “anasını satayım bu gece de burada yatarım” diyemediği için önüne çıkan ilk köprü altında uyumuş olan şu adamcağızın... filân göbekli burjuvanın ailesinden daha onurlu aileleri oralara yerleştirmek üzere şu görkemli saraylarda rutubetsiz, sıcacık bir köşenin bulunup bulunmadığını bizzat görmekten, bu sarayları gezmekten hoşlanmayacaklarını mı zannediyorsunuz? *Yerel topluluğun* mağazalarında tembelliğe alışmamışların hepsi için yeterince ekmek olduğunu, şu şişman burjuvanın çocuklarının yumuşacık bedenleri gibi işçi çocuklarının sıska bedenlerini de giydirip kuşatacak yeterince giysi olduğunu görmekten hoşlanmayacaklar mı? Partal giysiler içindekilerin büyük bir kentin mağazalarında bu kentin bütün sakinlerinin temel ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılayacak kadar çok malın bulunduğunu ve eğer

tüm işçiler şu lüks mamullerin hazırlanması uğruna paslanmak yerine yararlı nesnelerin üretiminde çalışsalar, bütün belde halkı ve civar beldeler için de yeterince üretmiş olacaklarını bilmediklerini mi sanıyorsunuz?

Ve nihayet, her tarafta söylenen ve yinelenen, kriz dönemlerinde dudaklarda kendiliğinden telâffuz edilen (Paris'in kuşatılmasını anımsayalım) söz konusu bu çözümlerin, kendilerini güçlü hissedecekleri gün insanların onları uygulamaya çalışmayacakları kabul edilebilir mi?

* * *

İnsanlığın sağduyusu bu soruları zaten yanıtlamıştı... işte yanıtı:

Gelecek devrim, onu öncekilerden ayırt edecek bir evrensellik özelliğine haiz olacaktır. Büyük bir toplumsal karışıklığa atılacak olan, artık *bir tek* ülke değil ama Avrupa ülkeleri olacak. Belirli sınırlar dahilindeki bir devrim eskiden her ne kadar mümkün olmuşsa da, Avrupa'da kurulan dayanışma bağları yüzünden, bütün devletlerin istikrarsızlığı nedeniyle yerel bir devrim –belirli bir süre yaşasa bile– bugün bir imkânsızlığa dönüşmüştür. Bir ülkede ortaya çıkan bir sarsıntı, 1848'deki gibi kaçınılmaz olarak diğerlerini de saracak ve devrim ateşi bütün Avrupa'yı tutuşturup coşturacaktır.

1848'de ayaklanmış olan şehirler her ne kadar hâlâ hükümet değişikliklerine ve anayasal ıslahatlara bel bağlamış idiyse de, durum artık bu değil... Parisli işçi, isteklerinin gerçekleştirilmesini –özgür Komün'ün yönetimi bile olsa– bir hükümetten beklemeyecek ve “Zaten aynı şey olacak!” deyip bizzat işe koyulacaktır.

Rus halkı, işlediği toprağın mülkiyetini bir Kurucu Meclis'in gelip kendisine vermesini beklemeyecek: yeter ki başaracağını *umsun*, toprağı bizzat ele geçirmeye çalışacaktır; sürekli isvan-

larının da tanıklık ettikleri gibi, buna daha şimdiden çalışmakta; aynı şekilde İtalya'da ve İspanya'da da. Ve alman işçisi, her şeyin Berlin'den gelen telgraflarla yapılmasından hoşlananlar tarafından aldatılmasına bir süre izin verse de, komşularının örnekleri ve yönlendiricilerinin yeteneksizlikleri ona gerçek devrimci yolu öğretmekte gecikmeyecektir. O halde gelecek devrimin ayırt edici ırası, “bu devrimin gökten zembille indirilmesini beklemeksizin halk tarafından gerçekleştirilen iktisadî devrim girişimleri” olacaktır.

Ama... dudaklarındaki kurnazca gülümsemeyle bize “birkaç itirazda, sadece birkaç itirazda’ bulunmaya gelen kötümseri daha şimdiden görüyoruz. Pekâlâ, biz de onu dinler ve itirazlarını yanıtlarız...

Siyasî Haklar...

Burjuva basın siyasî özgürlüklerin, “yurttaşın siyasî hakları”nın yani genel oy hakkının, serbest seçimlerin, basın ve toplantı özgürlüklerinin vs vs değerini ve erimini övüyor bize her telden ve her gün:

~ “Madem bu özgürlüklerimiz var, deniyor bize, ayaklanmanız neye yarar? Sahip olduğumuz bu özgürlükler, silâha başvurmanız gerekmeksizin lüzumlu bütün reform olanaklarını sizin için güvenceye almıyorlar mı?” O halde şu ünlü “siyasî özgürlükler”in *kendi* görüş açımızdan, hiçbir şeye sahip olmayan, hiç kimseyi yönetmeyen ve pek az hakkı ama pek çok ödevi olan sınıfın bakış açısından neye tekabül ettiklerini, ne değer taşıdıklarını inceleyelim bir...

Siyasî hakların –ara sıra denilmiş olduğu gibi– *hiçbir* değerleri olmadığını söylemeyeceğiz. Toprak köleliği zamanından beri hatta geçen yüzyıldan [18. yüzyıldan] bu yana kimi ilerlemelerin kaydedildiğini gayet iyi biliyoruz: halktan insan, eskiden olduğu gibi tüm haklardan mahrum biri değil artık. Fransız köylüsü, Rusya’da hâlâ olduğu gibi, sokak ortasında kırbaçlanmıyor. Çalıştığı atölyenin dışında kamuya açık yerlerde işçi, özellikle büyük kentlerde, kim olursa olsun herkesle eşit olduğunu düşünüyor. Fransız emekçisi, bugün nihayet, eskiden zategân takımı tarafından bir yük hayvanı gibi düşünülen ve tüm haklardan yoksun o insan değil artık. Devrimler sayesinde, halkın döktüğü onca kan sayesinde –değerini küçültmek istemediğimiz– bazı kişisel haklar elde etti.

Lâkin ayırt etmeyi biliyor ve de haklar var, hakçıklar var diyoruz... Kiminin gerçek bir değeri var, kiminin yok; bunları birbirine karıştırmaya çalışanlar, halkı aldatmaktan başka bir şey yapmazlar. Köylünün ve zategân beyzadenin özel ilişkilerindeki eşitlikleri, kişinin bedensel dokunulmazlığı vb gibi haklar, büyük mücadelelerin sonucu alınmış ve eğer ihlâl edilirse insanların ayaklanacak derecede değer verdikleri haklar var örneğin. Öte yandan genel oy hakkı, basın özgürlüğü vs türü başkaları da... bu hakların iktidarın ve zategân takımının tecaüzlerine karşı yönetici burjuvaziyi korumaya pek iyi yaradıklarını ve de insanlar üzerindeki *iktidarlarını* koruyup sürdürmek maksadıyla egemen sınıfların ellerindeki bir araçtan başka bir şey olmadıklarını gayet iyi hisseden halkın her zaman soğuk baktığı haklar yani. Bu haklar, halk yığını için hiçbir şeyi savunmamaları nedeniyle gerçek siyasî haklar bile değiller; eğer hâlâ bu tumturaklı adla süsleniyorlarsa, bu, siyasî dilimizin –kendi kullanımları ve çıkarları için yönetici sınıflar tarafından hazırlanmış– özelleşmiş bir ağızdan [jargondan] başka bir şey olmaması yüzünden.

* * *

Bir siyasî hak, bu hakka saygıyı henüz diğerlerine dayatma gücünde olmayanların bağımsızlıklarını, saygınlıklarını ve özgürlüklerini korumak için bir araç değilse şayet, nedir gerçekte? Kurtulmaya ihtiyaç duyanlar için bir kurtuluş aracı değilse şayet, nedir öyleyse siyasî hakların yararı? Gambetta'ların, Bismarck'ların, Gladston'ların –istediklerini yazdıkları, uygun gördükleriyle toplandıkları, hoşlarına giden fikirleri açıkça ifade ettikleri için– ne basın ne de toplanma özgürlüğüne gereksinimleri var... zaten kurtulmuşlar, zaten özgürler. Eğer toplanma özgürlüğünü, konuşma ve yazma özgürlüğünü birileri için garanti etmek gerekirse, bu, iradelerini kabul ettirmede yeterince güçlü olmayanlar için tam da. Hatta bu, bütün siyasî hakların asıl nedeni olmuştu.

Peki ama sözünü ettiğimiz siyasî haklar, bu bakış açısına göre, sadece onlara ihtiyaç duyanlar için mi düzenlenmişlerdi?

~ Kuşkusuz hayır. Genel oy hakkı, –kendini savunmak amacıyla sürekli olarak güce, şiddete başvurmaksızın– burjuvaziyi ara sıra bir dereceye kadar koruyabilir. Bu hak, eskiden olduğu gibi hasımların bıçak bıçağa birbirlerine girmeleri derecesine düşmeksizin iktidarı ele geçirmek gayesiyle çekişen iki güç arasında denge kurmaya hizmet edebilir. Ama iktidarı devirmek hatta sınırlamak ve egemenliği ortadan kaldırmak söz konusuysa, hiçbir bakımdan işe yaramaz. Yöneticiler arası anlaşmazlıkları [çekişmeleri] barışçı tarzda çözmenin bu mükemmel aracının... yönetilenler açısından ne yararı olabilir ki?

Genel oy hakkının tarihçesi, bize bunu anlatmıyor mu? Burjuvazi, genel oy hakkının halkın elinde ayrıcalıklarına karşı dönüşebilecek bir silâh olmasından korktuğu sürece bu hakka karşı hırsla mücadele etti eskiden. Lâkin burjuvazi, genel oy hakkından korkmasına mahal olmadığı, tersine, insanların genel oyun eşliğinde sopa zoruyla gayet iyi güdüldüğü 1848'de kendisine kanıtlandığı gün, birden bu hakkı kabul ediverdi. Egemenliğini korumak ereğiyle mükemmel bir silâh, ama ay-

yrıcalıklarına karşı kesinlikle güçsüz bir silâh olduğunu anladığı için artık bu hakkın savunucusu, burjuvazinin ta kendisi.

* * *

Basın özgürlüğü için de aynı şey... Burjuvazinin gözünde basın özgürlüğü lehinde en ikna edici kanıt hangisi olmuştu? Bu özgürlüğün güçsüzlüğü! Evet, evet güçsüzlüğü... Bay de Girardin bu konuda, basın özgürlüğü konusunda bütün bir kitap yazmıştı: “Eskiden, der bu kitapta, büyücüler yakılırdı, zira mutlak bir güce sahip olduklarına inanma aptallığı gösteriliyordu; şimdi de basın konusunda aynı aptallık yapılıyor, zira basının da mutlak bir güce sahip olduğuna inanılıyor. Fakat hiç de böyle değil: basın, ortaçağın büyücüsü kadar güçsüz. Dolaşısıyla artık basının ezilmesi, sindirilmesi söz konusu değil!” Bay de Girardin’in uslamlaması işte böyle. Peki, burjuvalar basın özgürlüğü konusunda aralarında konuştuklarında bu özgürlük lehinde hangi kanıtları öne sürüyorlar şimdilerde? “İngiltere’ye, İsviçre’ye, Birleşik Devletler’e bakın, diyorlar, oralarda basın özgür, ama yine de kapitalist sömürü tüm diğer ülkelerde olduğundan daha iyi oturmuş durumda, sermayenin egemenliği başka yerlerdekinden daha güvenli durumda. Şu tehlikeli öğretilerin boy göstermelerine izin vermek mi, diye ekliyorlar, gazetelerinin sesini –şiddete başvurmaksızın– boğmanın tüm araçlarına sahip değil miyiz? Hem sonra, günün birinde bir kargaşa, bir karışıklık anında basın özgürlüğü tehlikeli bir silâha dönüşürse, pekâlâ, o gün bu özgürlüğü –herhangi bir bahane altında– bir darbede kökünden kazımak için epeyce zamanımız da olacak.”

Toplantı özgürlüğü için de aynı akıl yürütme... “Alabildiğine toplanma özgürlüğü verelim, diyor burjuvazi... bu özgürlük ayrıcalıklarımıza zarar vermeyecektir. Korkmamız gereken şu gizli örgütler ve kamuya açık toplantılar bu tür örgütleri felç

etmenin en iyi araçları. Yok eğer kamuya açık bu toplantılar aşırı bir galeyan anında tehlikeli bir boyut kazanırlarsa, o zaman tamam, hükümet etme gücüne sahip olduğunuz için bu toplantıları tasfiye etmek üzere her zaman araçlarımız, olanaklarımız olacak.”

“Konut dokunulmazlığı mı? Ha elbette! Bunu yasalara yazın ve [sonra] çatıların üzerinde bar bar bağırın!” diyor burjuvazinin açığızları... “Görevlilerin baskın yapıp bizleri küçük evlerinizde şaşkınlığa uğratmalarını istemiyoruz. Ama biz, kuşkuluları gözetlemek gayesiyle bir denetleme heyeti oluşturacağız; ülkeyi ispiyonlarla doldurup tehlikeli tiplerin listesini hazırlayacak ve onları yakından izleyeceğiz. Ve günün birinde işlerin kötüye gittiğini sezdiğimizde, o zaman güçlü biçimde üzerine gidecek, konut dokunulmazlığına aldırmayıp insanları yataklarında tutuklayacağız, arama tarama yapıp her tarafı kurcalayacağız! Evlere özellikle çekinmeden gireceğiz; eğer çok fazla bağırın birileri varsa onları da kodese tıkacak ve daha sonra diğerlerine şunları söyleyeceğiz: “Ne bekliyordunuz beyler! Ne yapalım, artık bu kadarcığına da katlanacaksınız!” Ve alkışlanacağız!”

“Haberleşmenin gizliliği mi? Haberleşmenin dokunulmazlığını her yerde söyleyin, yazın ve bağırın. Ve ola ki bir köyün posta müdürü merak saikiyle bir mektubu açarsa, onu hemen görevden alın ve kocaman harflerle “Ne korkunç, ne cani adam!” diye yazın. Mektuplarda birbirinize yazdığınız küçük sırların faş olmaması için dikkatli olun. Lâkin ayrıcalıklarımıza karşı bir komplo haberi kulağımıza çalınırsa şayet... o zaman utanıp sıkılmayı bir yana atarak tüm mektupları açar, gerekirse bu iş için bin memur görevlendiririz ve eğer aranızdan biri buna itiraz etmeyi aklından geçirecek olursa, bir ingiliz bakanın parlâmentonun alkışları arasında şu geçenlerde yaptığı gibi, onu açık yüreklilikle şöyle yanıtlarız: “Evet beyler, mektupları malesef üzümlere ve derin bir tiksinti duyarak açtırıyoruz; ama

bunu sadece vatan (yani zadegân takımı ve burjuvazi) tehlike-
de olduğu için yapıyoruz.””

* * *

Şu sözde siyasî özgürlüklerin gelip dayandığı yer bu işte.

Basın ve toplanma özgürlüğü, konut dokunulmazlığı ve tüm diğerleri, *eğer halk bunları ayrıcalıklı sınıflara karşı kullanmazsa* saygı görürler *ancak*. Ama bu haklardan şu ayrıcalıkları kökünden söküp atmak amacıyla yararlandığı gün... bu sözümona özgürlükler de bir yana atılır.

Bu, gayet doğal... İnsanoğlunun büyük mücadelelerle kazanılmış hakları var yalnızca, silâh elde her an savunmaya hazır olduğu haklar.

Bugün Paris sokaklarında kadınlar ve erkekler –Odessa’da olduğu gibi– kırbaçlanmıyorlarsa eğer, bu, hükümet böyle bir şeye cür’et ettiğinde, halk, bu işi gerçekleştirecek olanları paramparça edecektir de ondan. Şayet bir asilzade sokaklarda uşaklarının sağa sola yapıştırdıkları sopa darbeleriyle kendine yol açtırmıyorsa artık, o beyzadenin buna yeltenen uşaklarının hemen oracıkta tepelenip gebertilecek olmaları yüzünden. Sokakta ve kamuya açık kurumlarda işçi ve patron arasında belirli bir eşitlik varsa şayet, bu, önceki devrimler sayesinde işçinin patronun kendisine karşı saldırısını hoş görmesine izin vermeyen bir özsaygı bilincine sahip olması yüzünden... ya değilse bu haklar yasalarda yazılı oldukları için değil.

* * *

Gerçek özgürlüğün efendilere ve kölelere bölünmüş bugünkü toplumda var olamayacağı gün gibi aşikâr; sömürücüler ve köleler, yönetenler ve yönetilenler olduğu sürece de var olmayacaktır. Ama bundan, anarşist devrimin toplumsal farkları

süpürüp atmaya geleceği güne kadar Almanya'da olduğu gibi basının susturulduğunu, Rusya'daki gibi toplanma hakkının iptal edildiğini ve kişisel dokunulmazlık hakkının Türkiye'deki duruma düşürüldüğünü görmek istediğimiz sonucu çıkmaz yine de. Bizler, tüm şu sermaye köleleri, tam da bu sermaye boyunduruğunu silkip atmak, ondan kurtulmak amacıyla bize iyi görünen şeyleri yazabilmeyi ve yayınlatabilmeyi, istediğimiz gibi toplanabilmeyi ve örgütlenebilmeyi istiyoruz.

Lâkin bu hakların anayasal düzenlemelerden istenmemesi gerektiğini anlamanın zamanı geldi de geçiyor. Bu doğal hakların savunulmasını gidip bir yasada (yöneticilerin paşa keyifleri istediğinde yırtılıp atılabilecek bir kâğıt parçasında) aramayacağız. Haklarımıza saygı gösterilmesine erişebilmemiz, irademizi dayatabilecek bir güç olmamızdan geçer ancak.

Bize iyi ve doğru görüneni söyleme ve yazma özgürlüğüne sahip olmak mı istiyoruz? Toplanma ve örgütlenme hakkımız olsun mu istiyoruz? Bunun iznini almak için bir parlâmentere gitmek zorunda değiliz; yalvar yakar senatodan yasa dilenmek zorunda değiliz. Söz ve toplanma hakkımızı kısıtlamayı düşünen herhangi bir kişiye gözdağı verebilecek örgütlü bir güç olalım, *güçlü olalım*... o zaman konuşma, yazma, yayımlama ve toplanma haklarını hiç kimsenin bizimle tartışmaya cür'et edemeyeceğinden emin olabiliriz. Haklarımızı savunmak üzere aramızdan binlerce insanın sokağa çıkması için sömürülenler arasında yeterince uzlaşmayı gerçekleştirmeyi becerebileceğimiz gün hiç kimsenin gelip bu hakları ve isteyebileceğimiz daha pek çoğunu bizimle tartışmaya [pazarlık etmeye] cesaret edemeyeceğinden emin olabileceğiz. Onlarca yıl boyunca nafîle yere yalvar yakar Meclis'ten dileneceğimiz bu hakları işte o zaman, ama ancak o zaman kazanmış olacağız; o zaman bu haklar, yeniden geçersiz bir takım sözleşmelere yazılmadığından, bizler için çok daha emin biçimde güvenceye alınmış olacaklar.

Özgürlükler verilmez, alınır.

Genç İnsanlara...

I

Bugün gençlerle hasbıhâl etmek istiyorum... yani yaşlılar (kafaca ve yürekçe yaşlılar elbette) kendilerine hiçbir şey söylemeyecek bu satırlarla boş yere gözlerini yormaksızın bu kitabı bir yana bıraksınlar.

On sekizine veya yirmisine yakın olduğunuzu, çıraklık döneminizi ya da öğreniminizi henüz bitirdiğinizi, yakında hayata atılacağınızı sanıyorum. Kafanıza sokulmaya çalışılmış hurafelerden arınmış bir düşünce yapısına sahip olduğunuzu düşünüyorum... yani şeytandan korkmuyor ve de şu din adamı takımının [papazların ve rahiplerin] lâklâkalarını dinlemeye gitmiyorsunuz. Dahası, geniş paçalı pantolonları ve maymun suratlarıyla kaldırım arşınlayan, daha bu yaşta ne pahasına

olursa olsun salt zevkusefayı düşünen ve de çökmekte olan bir toplumun ürünleri şu züppelerden biri olmadığınızı... tersine, esaslı bir yüreğe sahip olduğunuzu varsayıyor ve bu yüzden sizlere sesleniyorum.

Karşınızda duran ilk soruyu biliyorum: “Ne olacağım?”... Bunu kendinize defalarca sordunuz. Bir meslekte veya bir bilim dalında –giderleri toplum tarafından karşılanan (bunu unutmayın, hep göz önünde bulundurun)– birçok yıl boyunca öğrenim gördükten sonra bu öğrenimin ondan kendine bir sömürü aracı yaratmak için olmadığı ve bu gencin bir gün zekâsını, yeteneklerini ve bilgilerini bugün sefalet ve cehalet içinde kaynaşan yığınla insanın kurtuluşuna yardım amacıyla uygulamayı asla düşünmemiş olması için kötülük eğilimi tarafından çürütülmüş, bozulmuş olması gerektiği... genç olduğunda kendiliğinden anlaşılır gerçekte.

Siz bunu düşlemiş olanlardansınız değil mi? Pekâlâ, düşünüzün gerçek olması için ne yapacaksınız peki?

* * *

Hangi koşullarda doğduğunuzu bilmiyorum... Belki bahtlıydınız, bilimsel bir öğrenim gördünüz; hekim, avukat, yazın ya da bilim insanı olacaksınız; bu durumda geniş bir faaliyet alanı açılıyor önünüze; engin bilgiler ve sınanmış yeteneklerle atılıyorsunuz hayata. Ya da bilimsel bilgileri temel öğrenim sırasında edinilen pek az bilgiyle sınırlı, ama günümüz emekçileri tarafından yürütülen zorlu çalışma yaşamını yakından tanıma üstünlüğüne sahip namuslu bir zanaatkârsınız.

Daha sonra ikincisine dönmek üzere ilk varsayım üzerinde duruyor ve bilimsel bir eğitim aldığınızı kabul ediyorum. Tutun ki bir... bir hekim olacaksınız.

Günün birinde iş tulumlu bir adam bir hastayı görmeniz için sizi almaya gelecek ve sizi –karşılıklı komşuların gelip geçenin

başları üzerinden neredeyse el ele değebildikleri– o daracık sokaklardan birine götürecek; hem çok kötü kokan hem kaygan kirlerle kaplı basamaklardan –bir kandilin titrek ışığında– iki, üç, dört, beş kat çıkıyor, loş ve soğuk bir odanın bir köşesinde kötü bir döşekte yatan, üstü pis paçavralarla örtülü hasta bir kadın buluyorsunuz. Yırtık pırtık giysileri içinde titreşen soluk benizli çocuklar, fal taşı gibi açılmış gözleriyle size bakmaktalar. Koca, bütün yaşamı boyunca günde on iki, on üç saat her türlü ağır işte çalışmış, fakat şimdi işsiz... üç aydır. Mesleğinde işsizlik öyle ender görülen bir vaka değil: her yıl düzenli aralıklarla tekrarlanıyor; ama eskiden işsiz kaldığında, karısı, şu hasta kadın... otuz kuruşluk bir yevmiye karşılığı çamaşır (belki sizin gömleklerinizi) yıkamak üzere gündelikçi olarak çalışmaya gidiyordu; ne var ki işte tam iki aydır yatağa düştü ve sefalet korkunç şekilde ailenin karşısına dikilmekte.

Hastalığın nedeninin genel bir kansızlık, yetersiz beslenme ve teneffüs edilen şu hava olduğunu hemen tahmin etmiş olan siz, siz hekim bey, şimdi hastaya ne tavsiye edeceksiniz? Her gün şöyle irisinden bir parça külbastılık et, açık havada biraz yürüyüş, rutubetsiz ve iyi havalandırılan bir oda mı? Bu, alayın daniskası olur! Tüm bunları yapabilseydi eğer, tavsiyelerinizi beklemeksizin çoktan yapmış olurdu zaten.

İyi yürekli, açık sözlü ve dürüst bakışlıysanız eğer, bu aile pek çok şey anlatacaktır size: duvarın öte yanında yüreğinizi sızlatarak kötü toklular gibi öksüren [yaşına değmemiş hasta kuzular gibi öksüren] şu kadının yoksul bir ütücü olduğunu; bir alt kattaki çocukların kaç gündür ateşler içinde yattığını; zemin kattaki çamaşırcı kadının, onun da kışı çıkaramayacağını; yandaki binada durumun daha da kötü olduğunu söyleyecektir size.

Bütün bu hastalara ne diyeceksiniz? İyi beslenme, hava değişikliği ve daha az yorucu bir iş mi? Bunları söyleyebilmeyi isterdiniz, ama söyleme cüretini gösteremiyor ve oradan paramparça bir yürekle lânet okuyarak çıkıyorsunuz.

Ertesi gün [bir doktor] arkadaşınız üniformalı bir uşağın –bu kez şatafatlı bir paytonla– onu almaya geldiğini size anlattığında, siz hâlâ şu yoksul konutların sakinlerini düşünmektesiniz. Bu kez hasta, zengin bir konakta yaşayan bir kadın: tüm yaşamını süslenip püslenmeye, ziyaretlere, dansa ve şu eşek kafalı kocasıyla yaptığı tartışmalara hasretmiş ve uykusuz geceler yüzünden bitkin düşmüş bir bayan. Ve arkadaşınız bu durumda ona daha az aptalca bir yaşam, kabızlığa daha az yol açan bir beslenme, açık havada gezintiler, ruhsal dinginlik ve –bir dereceye kadar üretici çalışmanın yerini tutması ereğiyle– biraz da oda jimnastiği yapmasını önermiş.

Bu hastalardan biri, ömrü billâh hep yetersiz beslendiği, doyasıya yiyemediği ve asla yeterince dinlenmediği için ölecek; diğeri de yaşamı boyunca çalışma nedir asla bilmediği için yavaş yavaş çürüyüp gidecek.

Her şeyi kanıksayan, en isyan ettirici olaylar karşısında bile hafif bir iç geçirme ve bir bardak birayla rahatlayan şu ruhsuz mizaçlılardan biriyseniz eğer, o zaman giderek bu aykırılıklara alışacak ve –hayvanlar gibi– tek bir düşünceniz, kendinizi asla yoksullar arasında bulmamak gayesiyle keyfine düşkünlerin saflarına kapağı atmak gibi bir düşünceniz olacak sadece. Yok eğer bir “insan”sanız, her duygu sizde iradî bir tavır alışa dönüşüyorsa, içinizdeki hayvan akıllı varlığı öldürmemişse, günün birinde şunları söyleyerek döneceksiniz evinize o zaman: “Hayır, bu adaletsiz, bu böyle sürüp gidemez. Mesele hastalıkları tedavi etmek değil, ama onları öngörüp engellemek gerek. Azıcık refah ve anlıksal gelişme, hastaların ve hastalıkların yarısını listelerimizden silip atmaya yeter. İlâçlar cehennemin dibine! Temiz hava, iyi bir beslenme, daha az aptallaştırıcı bir iş... işe bunlardan başlamak gerek. Bunlar olmaksızın şu tıp mesleğinin tümü sadece bir aldatmaca, aldatıcı bir görünüş.”

İşte o gün sosyalizmi anlayacaksınız. Onu yakından tanımak isteyeceksiniz ve eğer özgecilik sizin için anlamsız bir sözcük

değilse, eğer doğabilimcinin sıkı tümevarımını toplumsal sorunun incelenmesine uygularsanız, sonunda kendinizi saflarımızda bulacak ve bizim gibi toplumsal devrim için çalışacaksınız.

* * *

Ama ola ki şunu diyeceksiniz: “Uygulama cehennemin dibine! Gökbilimci, fizikçi ve kimyacı gibi kendimizi saf bilime verelim. Bu, doğanın gizemlerinin incelenmesinin ve anlıksal yeteneklerimizin kullanılmasının bize verecekleri –kuşkusuz çok büyük– bir haz olmayacak mı düpedüz?” O zaman ben de yaşamını hoşça geçirmek gayesiyle bilimi kendine iş edinen bilgini bir ayyaştan, o da doğrudan hazzı aramaktan başka bir şey yapmayan ve bunu şarap kadehinde bulan bir sarhoştan neyin ayırdığını soracağım size... Bilgin, hazlarının kaynağını kuşkusuz daha iyi seçmiş, zira kaynağı ona daha yoğun ve uzun süreli hazlar sağlıyor, hepsi bu! Her ikisi de, bilgin de ayyaş da, aynı bencil amacı, kişisel haz amacını güdüyorlar.

Fakat hayır, istediğiniz bu bencil yaşam değil. Bilim için çalışmaktan insanlık için çalışmayı anlıyorsunuz. Ve araştırmalarınızın seçiminde izleyeceğiniz yolu bu düşünce sayesinde buluyorsunuz.

Boş bir kuruntu! Peki kim, kendini ilk kez bilime verdiğinde kim bu kuruntuyu beslemedi ki!

Ama gerçekten insanlığı düşünüyorsanız, bu yan çizmelerinizde hedeflediğiniz insanlıksa, o zaman karışınıza çok büyük bir itiraz dikilecek... zira –yeter ki âdil bir ruha sahip olun– bugünkü toplumda bilimin yalnızca bir lüks konusu olduğunu, bazı zevatın yaşamını daha hoş kılmaya yaradığını ve insanlığın hemen tamamı için kesinlikle erişilmez olarak kaldığını fark edeceksiniz.

Gerçekte bilim, bir yüzyılı aşkın bir süre önce evrenin oluşumuna ilişkin sağlam bilgiler koydu ortaya, ama bu bilgilere

sahip olanların ya da gerçekten bilimsel bir eleştirel kafaya sahip olanların sayısı ne ki! Barbarlara yaraşır önyargıları ve hurafeleri benimseyen dolayısıyla dinci sahtekârların elinde oyuncak hizmeti görmeye açık yüzlerce milyonun arasında görünmez olarak kalan... bilemediniz birkaç bin kişi.

Ya da bilimin [insanların] maddî ve manevî sağlığının akılcı temellerini hazırlamak üzere yaptıklarına bir göz atalım yalnızca... Bilim, vücudumuzun sağlığını korumak amacıyla nasıl yaşamamız ve yerleşim yerlerimizi nasıl iyi durumda tutmamız gerektiğini söylüyor size; anlıksal ve manevî mutluluğun yolunu gösteriyor. Fakat bu iki yolda da gerçekleştirilmiş olan o devasa çalışmanın hepsi anlamsız olarak kalmıyor mu? Peki, bu niye? Çünkü bilim, bugün sadece bir avuç ayrıcalıklı için var; çünkü toplumu iki sınıfa, ücretliler ve sermaye sahipleri sınıflarına bölen toplumsal eşitsizlik, akılcı yaşam koşulları üzerine olan bilgileri insanlığın onda dokuzu için bir alay durumuna düşürüyor.

Size daha fazla örnek verebilirim, ama kısa keseceğim: karmış tozlu camları ışığı güpegündüz ancak belli belirsiz geçiren şu Faust muayenehanenizden çıkın ve şöyle bir bakın çevrenize... her adımınızda bu düşünceyi destekleyen kanıtları bizzat bulacaksınız.

Şu anda söz konusu olan, bilimsel gerçekleri ve keşifleri üst üste yığıp biriktirmek değil artık. Önemli olan, bilim tarafından kazandırılmış gerçekleri yaymak, onları hayata geçirmek ve onlardan ortak bir alan oluşturmaktır her şeyden önce. Önemli olan, bunu herkesin, bütün insanlığın onları özümlemeye ve uygulamaya yetenekli hale geleceği biçimde yapmaktır: bilim artık bir lüks olmaktan çıkmalı ve herkesin yaşamının temeli haline gelmelidir... Hakkaniyet bunu böyle gerektiriyor.

Hatta diyebilirim ki, bunu dayatan bizzat bilimin çıkarı: bilim, yeni bulunan bir gerçek onu uygulamaya daha önceden hazır bir ortamı bulduğunda gerçek ilerlemeler kaydeder ancak...

Isın'ın mekanik kaynağı kuramı, Hirn ve Clausius* tarafından geçen yüzyılda önerilmiş ve –neredeyse– aynı terimlerle ifade ettikleri bu kuram, fizik bilgilerinin bunu kabul edebilecek bir ortamın yeterince yaygın hale gelecekleri güne kadar akademik tezlere gömülü olarak kaldı tam seksen sene boyunca. Dede Erasmus Darwin'in [1731–1802] türlerin değişebilirliğine ilişkin düşüncelerinin torunu Charles Robert Darwin'in [1809–1882] ağzında olumlu biçimde ifadelerini bulmaları ve akademili ulema tarafından kabul edilebilmeleri için tam üç kuşağın geçmesi gerekmişti (doğru, kamuoyunun baskısıyla). Şair ya da sanatçı gibi âlim de, içinde yaşadığı ve dersler verdiği toplumun ürünüdür her zaman.

* * *

Ama bu düşüncelere nüfuz ederseniz eğer, âlimi bilimsel hakikatler içinde yüzmeye ve insanların hemen tamamını da beş veya on yüzyıl önce neyseler öyle kalmaya, farklı bir ifadeyle, ortaya koyulmuş gerçekleri özümleme gücünden mahrum köleler ve makineler durumuna mahkûm eden bu durumda derin bir değişikliğin gerçekleştirilmesinin önemli olduğunu anlayacaksınız her şeyden önce. Dahası, bu engin, insanî ve alabildiğine bilimsel düşünceye nüfuz ettiğiniz gün, işte o gün şu halis muhlis bilim hazzını kaybedecek, bu değişikliğin araçlarını aramaya koyulacaksınız. Ve sizi bilimsel araştırmalarınızda yönlendirmiş olan şu yansızlıktan cayarsanız şayet, kaçınılmaz olarak sosyalizm davasını benimseyeceksiniz. Uzatmaksızın bilgiciliğe [sofizme] son verecek ve dönüp saflarımıza katılacaksınız. Payını fazlasıyla almış şu küçük zümreye

* Gustave Adolf Hirn (1815-1890): 'ısın'ın [kalorinin] mekanik eşdeğerliğini ölçmüş ve buharlı makineler imal etmiş fransız (alzaslı) bir fizikçi. Rudolf Clausius (1822-1888): özellikle termodinamiği incelemiş ve bundan antropi kavramı (1854) ile gazların kinetik kuramını çıkartmış olan bir alman (pomeryalı) fizikçi. (ç.n.)

[“bilim insanları” zümresine] hazlar sağlamaya çabalamaktan bıkan siz, bilgilerinizi ve özverinizi doğrudan ezilenlerin hizmetine sunacaksınız.

O zaman duygularınız ve eylemlerinizi arasında kurulan gerçek uyumu ve yerine getirilmiş görev duygusunu, varlığını aklınızdan bile geçirmedığınız güçleri benliğinizde bulacağınızdan emin olun. Ve bir gün, –her hâlükârda uzak olmayan ve profesörlerinizin hoşuna gitmeyecek– bir gün, derim, yeni güçlerini ortaklaşa bilimsel çalışmadan ve hizmetine koyulmaya gelecek emekçilerin güçlü biçimde bir araya gelmelerinden alan bilim o zaman devasa bir atılım yapacak ve günümüzdeki yavaş ilerlemesi bu atılımın yanında ilkokul öğrencilerinin basit alıştırmaları gibi kalacaktır.

İşte o zaman doya doya bilimin tadını çıkarın, zira bu haz herkes için olacak!

II

Hukuk eğitimi bitirmiş ve baroda avukatlığa hazırlanıyorsanız eğer, siz de gelecekteki etkinliğiniz konusunda kuruntulara kapılıyor olabilirsiniz... yani sizin özgecilik nedir bilenlerin en iyilerinden olduğunuzu varsayıyorum. Belki şöyle düşünürsünüz: “Yaşamını dur durak bilmeksizin ve amansızca tüm adaletsizliklere karşı mücadeleye adanmak; yüce adaletin ifadesi yasanın her zaman egemen olmasına çalışmak... hangi gönül eğilimi bundan daha güzel olabilir ki!” ve seçtiğiniz bu eğilimde kendinize tümüyle güvenerek atılıyorsunuz hayata.

Eh madem öyle, o zaman adlî vaka kayıtlarını rastgele açalım ve yaşamın bu konuda size söylediklerini görelim...

İşte zengin bir toprak sahibi: üzerinde anlaştıkları kirayı [getirimi, rantı] ödemeyen kiracı bir köylünün toprağından çıkartılmasını istiyor. Yasal bakış açısından tereddüde mahal yok: bu köylü, kirasını ödemediği için söz konusu toprağı terk etmek zorunda. Ama olguları yakından inceliyor ve şunları

öğreniyoruz... Toprak sahibi topladığı kiralari [rantları] hep neşeli şölenlerde har vurup harman savuruyor; köylü de habire çalışıyor. Mülk sahibi topraklarının verimini arttırmak için kılını bile kıpırdatmamış, ama şu son yıllarda o çevrede bir demiryolunun döşenmesiyle, köyler arası yeni yolların açılmasıyla, civardaki bataklıkların kurutulmasıyla ve ekilmemiş boş bayırların tarıma açılmasıyla bölge topraklarının kazandıkları fiyat artışları sayesinde topraklarının değeri beş yıl içinde yine de üç kat artmış; toprakların bu fiyat artışını kazanmalarında büyükçe payı olmuş olan köylü de bu yeni durumda varını yoğunu yitirdiği, ticarî mümessillerin ellerine düşüp gırtlığına kadar borca battığı için artık toprak sahibine ödeme yapamıyor. Her zaman mülk sahibinden yana olan yasa bu konuda açık: toprak sahibine hak veriyor. Peki siz, hukukî varsayımların içindeki adalet duygusunu henüz öldürmediği siz, bu durumda ne yapacaksınız? Bu çiftçinin [kiracının] –yasanın emrettiği gibi– düpedüz dışarı atılmasını mı ya da toprak sahibinin bu çiftçinin çalışmasından [emeğinden] kaynaklanan fiyat [kira] artışı payını –dürüstlüğü ve hakkaniyetliliğin de size dayattıkları gibi– ona iade edilmesini mi isteyeceksiniz? Hangi tarafta yer alacaksınız? Yasadan yana ama adalete karşı mı? Yoksa adaleten yana, ama bu durumda yasaya karşı mı?

Veya işçiler, on beş gün önceden haber vermeksizin patronlarına karşı greve başladıklarında, hangi yanda saf tutacaksınız? Yasadan, bir başka deyişle, bir kriz döneminden istifade ederek çok tatlı kârlar gerçekleştiren patrondan (son zamanlardaki davalara bir göz atın) ya da yasaya karşı, ama söz konusu dönem boyunca 2,5 frank ücret alan, karılarının ve çocuklarının eriyip tükendiklerini gören işçilerden yana mı? Yoksa dürüstlüğü mü, bu dürüstlük gereği akşam karnını bir güzel doyurmuş olanla karnını doyurabilmek için emeğini satan arasında, güçlü ile zayıf arasında akdedilen bir sözleşmenin bir sözleşme olmadığı savını mı destekleyeceksiniz?

İşte bir diğer olay... Günün birinde adamın biri Paris'te bir kasap dükkânının çevresinde dolanıp durmakta; derken külbas-tılık bir parça eti kaptığı gibi kaçmaya koyulur. Lâkin yakalanır, sorgulanır ve işsiz biri olduğu ve ailesinin dört gündür yiyecek hiçbir şeyi olmadığı öğrenilir; kasaptan adamı bırakması ve şikâyetçi olmaması istenir, ne var ki kasap ille de adaletin tecel-lisini ister. İşsiz hakkında dava açılır ve altı ay hapse mahkûm edilir. Ne yaparsınız, şu kör Themis' bunu böyle istiyor işte... Ve buluncunuz –benzeri mahkûmiyetlere her gün karar verildiğini görerek– bu topluma ve bu yasaya karşı isyan etmeyecek ha!

Ya da çocukluğundan beri hakarete uğrayıp hırpalanmış, tek bir sevgi sözcüğü işitmeksizin büyümüş ve sonunda birkaç kuruşunu almak için komşusunu öldürmüş olan şu adama karşı –suçludan ziyade bir hasta olduğunu ve bu suçun her hâlükârda dönüp dolaşıp topluma düştüğünü bildiğinizde– ya-sanın uygulanmasını, giyotine gönderilmesini yahut –daha kötüsü– yirmi yıl hapse atılmasını mı isteyeceksiniz?

Bir kızgınlık ve öfke anında çalıştıkları fabrikayı kundaklayıp ateşe veren o dokumacıların zindana atılmalarını mı; taçlı bir katile silâhlı suikast düzenleyen adamın gemiden bozma mah-pusa hapsedilmesini mi; geleceğin bayrağını barikatların üstüne diken o isyancıların kurşuna dizilmelerini mi... isteyeceksiniz?

~ Hayır, bin kez hayır!

Şayet size öğretilenleri yinelemek yerine *düşünürseniz*; eğer yasayı tahlil ederseniz; en güçlünün isteği olan temelini ve de kanlı tarihiyle insanlığa miras bırakılan tüm baskıların kutsan-ması olan özünü gizlemek maksadıyla çevrelendiği şu hukukî varsayım sislerinden onu çıkartıp açıkça ortaya koyarsanız... bu yasadan son derece iğrenecek, onu küçümseyeceksiniz. Yazılı yasa'nın kölesi olarak kalmanın, buluncun her gün yasayla kar-

* Yunan-lâtin söylencesinde Uranüs ve Gaya'nın kızı Themis (Zeus'un çok sayı-daki eşlerinden biri), gözleri *bağlı halde* sağ elinde bir kılıç, sol elinde de "adalet" in terazisini tutarak yasayı ve "adalet" i simgeleyen bir tanrıça. (ç.n.)

şıtlığa girmesi ve onunla pazarlık etmesi olduğunu anlayacaksınız; [yasayla bulunç arasındaki] bu mücadele sürüp gidemeyeceği için gelenekten vazgeçecek ve –iktisadî, siyasî, toplumsal– tüm haksızlıkların ortadan kaldırılmasında bizimle birlikte çalışmaya geleceksiniz.

Bu durumda sosyalist ve devrimci olacaksınız.

* * *

Ya siz, bilimin sanayiye uygulanmasıyla emekçilerin yazgısını iyileştirme düşünüyün kuran siz genç mühendis... sadece acıların yolunuzu gözlüyor olması ne üzücü bir düş kırıklığı! Uçurumların yanı başından yılankevi kıvrımlarla gidecek ve granit devlerin bağrını delip geçerek doğa tarafından ayrılmış iki memleketi birbirine bağlayacak bir demiryolu tasarımına aklınızın genç ve taze gücünü veriyorsunuz. Ne var ki, bir kez işe koyulduktan sonra, şu karanlık tünelde yoksunluk ve hastalıklar yüzünden tabur tabur işçinin kırılıp gittiğini; diğerlerinin de ceplerinde ancak birkaç kuruş ve kuşkusuz ciğerlerinde verem mikropları taşıyarak evlerine döndüklerini; yolunuzun her metre ilerleyişiyle belirlenen –alçak bir cimriliğin sonuçları– insan cesetleri görüyorsunuz. Ve nihayet bu yol bir kez bittikten sonra, işgalcilerin top ve cephanelerini taşımalarının yoluna dönüştüğünü görüyorsunuz...

Gençliğinizi üretimi basitleştirecek, kolaylaştıracak bir buluşa adanmış ve onca çabadan, nice uykusuz geceden sonra bu değerli buluş işte nihayet ellerinizde. Onu uygulamaya koyuyor ve sonucun beklentilerinizi bile aştığını görüyorsunuz. [Ama bu buluş nedeniyle] on bin, yirmi bin işçi sokağa atılacak; çoğu çocuk olmak üzere geriye kalanlar da birer makine derekesine düşürülecek! Üç, dört belki on kadar patron, [bu buluşunuz sayesinde] servet üstüne servet yığacak ve “silme dolu bardaklarla şampanya içecekler”... Bu muydu hayal ettiğiniz?

En sonunda yeni sınaî ilerlemeleri inceliyor ve terzinin şu dikiş makinesinin keşfinden hiçbir şey, kesinlikle hiçbir şey kazanmadığını; Gothard tüneli [İsviçre] işçisinin –elmas uçlu büyük delicilere rağmen– ankilostoma [ipliksi bir ince bağırsak kurdunun yol açtığı kansızlık hastalığı] yüzünden öldüğünü, duvarcı ustasının ve yevmiyeci amelenin Giffard asansörlerinin yanında –önceden olduğu gibi– işsiz kaldıklarını görüyorsunuz... Ve eğer bu toplumsal meseleleri –sizi teknik sorunlarınızda yönlendirmiş olan– o aynı bağımsız düşünüşle müzakere ederseniz, özel mülkiyet ve ücretlilik yönetimi altında her yeni buluşun emekçinin –refahını birazcık yükseltse bile– köleliğini daha bir ağırlaştırdığı, işi daha aptallaştırıcı kıldığı; işsizlik dönemlerini daha sıklaştırdığını ve krizleri daha şiddetlendirdiği sonucuna; bütün hazları zaten kendine mal etmiş olanın da her yeni buluştan gerçekten yararlanan tek kişi olduğu sonucuna varmanız kaçınılmaz olacak.

Bir kez bu sonuca vardıktan sonra, bu durumda ne yapacaksınız? Ya bilgicilikle buluncunuzu susturmaya başlayacak, ardından günün birinde gençliğinizin o dürüst hayallerine yol verecek ve hazlara sahip olma hakkını vereni kendiniz için ele geçirmeye çalışacaksınız ki, o zaman sömürücülerin safına geçmiş olacaksınız. Ya da yürekliyseniz eğer, kendinize şunları söyleyeceksiniz: “Hayır, yeni buluşlar yapmanın zamanı değil şimdi! Önce üretimin yönetimini değiştirmeye çalışalım; özel mülkiyet ortadan kaldırıldığında, o zaman her yeni sınaî ilerleme insanlığın tümünün yararına olacak ve bugün bir makine derekesine düşmüş ama o zaman düşünen insanlara dönüşen emekçi kitlesi, el emeği süreçlerinin incelenmesi ve uygulanmasıyla desteklenen sezgilerini sanayiye tatbik ettiklerinde teknik ilerleme, bugün düşünmeye bile cesaret edemediğimizi elli yılda gerçekleştirecek bir atılım, bir gelişme gösterecek.”

Ya ilkokul öğretmeni için, mesleğini sıkıcı bir iş olarak değil ama sevinç dolu gülücüklerinin arasında neşeli yumurcaklarla çevrili, onların canlı bakışları altında kendini rahat hisseden ve bu küçücük kafalarda –gençliğinde bizzat beslediği– insanî düşünceleri uyandırmaya çalışan öğretmen için ne demeli?

Sizi sık sık üzgün görüyor ve kaşlarınızı çattıran, canınızı sıkanın da ne olduğunu biliyorum: şimdilik lâtince biraz geri olan, ama –doğrudur– daha az iyi yürekli olmayan en sevimli öğrenciniz coşkuyla Guillaume Tell efsanesini anlatıyor ve çakmak çakmak gözleriyle bütün zorbaları [tiranları] hemen oracıkta hançerlemek ister gibiydi... Schiller’in şu tutkulu dizelerini hararetle okuyordu:

*Köle zincirlerini koparıp attığında,
Bu özgür insanın karşısında korkma!*

Ama eve döndüğünde annesi, babası ve amcası, rahip efendiye ve kır bekçisine karşı saygıda kusur ettiği için onu fena şekilde azarladılar: bir saat boyunca “ihtiyatlı olma, yetkililere saygı gösterme, itaat etme” nutukları çektiler, o kadar ki, sonunda “*Bu Dünyada İşini Yoluna Koyma Sanatı*”nı okumak üzere Schiller’i bir yana bıraktı.

Ve sonra, daha dün, en iyi öğrencilerinizin yoldan çıktıkları, iğrençleştikleri söylendi size: biri durmadan apoletlerini düşünüyormuş; diğeri de patronuyla birlikte işçilerin zaten düşük ücretlerini tırtıklıyormuş ha bire. Ve bu genç insanlara onca umut bağlamış olan siz, şimdilerde yaşam ve ülkü arasında var olan o üzücü çelişkiyi düşünmektesiniz.

Hâlâ bunu düşünmektesiniz! Ama öyle tahmin ediyorum ki, üst üste böylesi düş kırıklıkları yaşadktan sonra iki yıl içinde gözde yazarlarınızı bir yana bırakacak ve “G. Tell kesinlikle çok dürüst bir babaydı, fakat netice itibariyle biraz kaçık bir baba; şiirin –özellikle bütün gün bileşik faiz hesaplarının kurallarını

öğrettikten sonra– akşanları ocak başında tadına doyum olmaz, ne var ki şu şair beyler hep bulutlarda gezinip duruyor ve mısralarının ne yaşamla ne de müfettiş beyin gelecek denetimiyle en ufak bir ilgileri yok” demeye varacaksınız sonunda.

Ya da gençlik düşleriniz olgun adamın kesin inancı haline gelecek... Herkes için yaygın, geniş ve insanca eğitim isteyecek, ama bunun bugünkü koşullarda ne okulda ne okul dışında olanaksız olduğunu görerek burjuva toplumun bizzat temellerine saldırarak, bu temelleri eleştireceksiniz. O zaman, bakanlık tarafından açığa alınmış olacağınızdan, okulu terk edecek ve gelip aramıza katılacaksınız; bilginin çekiciliğini, insanlığın olması gereken halini ve ne olabileceğini anlatacaksınız yetişkin ama sizden daha az bilgili insanlara bizimle birlikte. Bugünkü düzenin eşit, dayanışma ve özgürlük yönünde eksiksiz dönüşümünde sosyalistlerle birlikte çalışmaya başlayacaksınız.

* * *

Ve son olarak siz... sanatçı, heykeltıraş, şair, müzik erbabı genç insanlar, öncellerinizden bazılarını esinlemiş olan o olağanüstü ateşin bugün sizde (sizde ve sizinkilerde) artık yanmadığını görmüyor musunuz? Sanatın ne derece yavanlaştığını, bayağılaştığını, yeteneksizliğin ve niteliksizliğin hüküm sürdüğünü görmüyor musunuz?

Peki, başka türlü olabilir mi? İlkçağ dünyasını yeniden bulmuş ve –Rönesans döneminin eserlerini yaratmış olan– doğa kaynaklarından yeniden güç almış olmanın o sevinci, günümüz sanatı için artık mevcut değil; devrimci düşünce şu ana kadar bu sevinci dargın, soğuk bıraktı. Bugün yaratıcı fikir yokluğu nedeniyle bitki yaprağındaki bir çiy damlacığının renkli fotoğrafını çekmeye, bir ineğin but kaslarını aynen resmetmeye ya da hoppa bir kadının süslü odası, bir lâğımın soluk kesen çirkefleri –düzyazı veya koşuk biçiminde– inceden inceye betim-

lenmeye çalışıldığında... bu sevincin gerçekçilikte bulunmuş olduğuna inanılıyor.

İyi de “eğer böyleyse ne yapmalı?” diyeceksiniz...

~ Sahip olduğunuzu söylediğiniz o olağanüstü ateş her ne kadar son derece “isli bir kandil fitili” olsa da, bu durumda siz yine de önceden yapmış olduğunuz gibi davranmaya devam edecek ve sanatınız da bir dükkâncının salonlarını süsleme mesleğine, italyan operalarının özet kitapçıklarını hazırlama üstencine veya herhangi bir Girardin’e tefrikalar yazmaya dönüşüp yozlaşacak; aranızdan çoğu bu uğursuz bayırı, bu alçalışı zaten şimdiden hızla inmekte.

Fakat yüreğiniz insanlığinkiyle beraber çarpıyorsa ve gerçek bir şair olarak yaşamı duymak için bir kulağınız varsa, o zaman çevrenizde dalga dalga kabanar şu acılar ummanı karşısında, açlıktan kırım kırım kırılan, cesetleri maden ocaklarında üst üste yığılan şu insanlar, barikatların dibinde yığın yığın yerde yatan şu parçalanmış cesetler ve Sibirya’nın karlarına ya da bilmem hangi tropikal adaların kumlarına gömülecek olan o sürgün kabileleri karşısında; başlayan en son kavganın, yenilenlerin acıları ve yenenlerin şölenleri, korkaklığa karşı savaşan kahramanların, alçaklıkla mücadele içindeki coşkunun karşısında... güzelin ve soylunun kısacası yaşamın ışık uğuruna, insanlık ve adalet uğuruna mücadele edenlerin yanında olduklarını bildiğiniz için gelip ezilenlerin yanında saf tutacaksınız!

* * *

Nihayet sözümü kesiyor ve...

~ Peki, söylesenize, eğer şu soyut bilim bir lüksse ve tıbbî uygulama da aldatıcı bir görünüşse; eğer yasa bir adaletsizlik, teknik buluşlar da bir sömürü aracıysa; okulun, uygulayıcının bilgeliğiyle çatışarak, yenik düştüğü doğruysa; devrimci düşünceye sahip olmayan sanat yozlaşmaktan başka bir şey yapamaz-

sa... bu durumda benim için ne kalır geriye? [diye soruyorsunuz bana].

Pekâlâ, size yanıtım şöyle:

~ Alabildiğine çekici ve çok büyük bir iş, eylemlerinizin içinde buluncunuzla tam uyum halinde olacağı bir iş, en soylu, en ateşli doğal duygulara yol açacak güçte bir iş...

Hangi iş mi? Söyleyeceğim...

III

Ya sürekli biçimde buluncunuzdan ödünler verecek ve günün birinde kendinize şunları söyleyeceksiniz: “Yeter ki tüm hazlara sahip olabileyim ve –insanlar bunu yapmama elverecek derecede aptal oldukları sürece– bu hazlardan yararlanabileyim... gebersin insanlık!” Ya da sosyalistlerle aynı safta yer alacak ve toplumun eksiksiz dönüşümünde onlarla çalışmak... Yaptığımız tahlilin zorunlu sonucu işte böyle. Elverir ki etrafında olup biten üzerinde dürüstçe düşünsün; burjuva eğitiminin ve kendisini çevreleyenlerin çıkarıcı görüşlerinin kulağına fısıldadıkları safsataların bahane olduklarını azıcık anlasın... bütün akıllı insanların kaçınılmaz olarak varacakları mantikî sonuç işte bu olacak.

Bu sonuç bir kez elde edildikten, benimsendikten sonra, “Ne yapmalı?” sorusu da doğal olarak kendiliğinden çıkar ortaya.

Yanıtı kolay...

Şu içinde bulunduğumuz ve halkın eğitimsiz kaba saba bir yığından başka bir şey olmadığını söylemenin âdet olduğu ortamdan çıkın ve halka doğru gidin yalnızca, yanıt kendiliğinden çıkar ortaya...

Her tarafta, Almanya’da olduğu gibi Fransa’da da, Birleşik Devletler’de olduğu gibi İtalya’da da, ayrıcalıklıların ve ezilenlerin olduğu her yerde işçi sınıfı içinde devasa bir çalışmanın, amacı kapitalist ağalık düzeni [feodalite] tarafından zorla dayatılan köleliklere ebediye son vermek ve de eşitlik ve

adalet koşulları üzerine kurulu bir toplumun temellerini atmak olan bir çalışmanın gerçekleştirildiğini göreceksiniz. On sekizinci yüzyıl toprak kölelerinin çıkırdıkları, slav köylülerinin hâlâ terennüm ettikleri ezgisi yüreğinizi sızlatan o türkülerden biriyle şikâyetlerini dile getirmek, artık bugün halka yetmiyor; bütün engellere rağmen ne yaptığının bilincinde olarak çalışıyor.

Düşüncesi, yaşamın –insanlığın dörtte üçü için bir bahtsızlık, bir felâket olmak yerine– herkes için bir mutluluk olması ereğiyle yapılması söz konusu olanı anlamaya çalışıyor sürekli olarak. Toplumbilimin en çetin sorunlarını ele alıyor ve onları sağduyusuyla, gözlemci ruhuyla ve zorlu tecrübeleriyle çözmeye çalışıyor. Kendisi gibi yoksul olan diğerleriyle uyuşmak için gruplaşmaya, örgütlenmeye çalışıyor. Küçük aidatlar sayesinde güçlükle ayakta tutulan derneklerde görev alıyor; sınırlara rağmen uyuşup anlaşmaya çalışıyor ve halklar arasında savaşların imkânsız hale geleceği günleri, tumturaklı nutuklar çeken şu insan severlerden daha iyi hazırlıyor. Kardeşlerinin yaptıklarını öğrenmek için, onları daha iyi tanımak için düşünceler hazırlamak ve onları yaymak üzere işçi yayınlarını destekliyor (ama nice yoksunluklar ve nice çabalar pahasına!). Ve nihayet günü geldiğinde ayaklanıp barikatların taşlarını kanıyla kızıla boyayarak bir takım özgürlüklerin, daha sonra zenginlerin ve güçlülerin onları kendisine karşı çevirmek maksadıyla ayrıcalıkları içinde bozmayı, yozlaştırmayı bilecekleri özgürlüklerin fethine girişir.

Ardı arkası kesilmeyen pek çok çaba! Dur durak bilmeyen bir mücadele! Kâh –bıkkınlık, yozlaşma veya kovuşturmalar sonucu– terklerle ortaya çıkan boşlukları doldurmak amacıyla, kâh tüfekler ve makineli silahlarla biçilip seyrekleşen saflarını yeniden doldurmak için, kâh toptan yok etmelerle aniden kesilmiş incelemeleri yeniden ele almak üzere tekrar tekrar başlatılan devasa bir çalışma!

Gazeteleri, [mahrum bırakıldıkları] bilgi kırıntılarını –uykularından olarak, gıdasız kalarak– bu toplumdan apartan insanlar tarafından çıkartılır; asgarî ihtiyaçlar üzerine, genellikle bir kuru ekmek üzerine olan kışkırtma, buna daha az maruz kalanlar tarafından desteklenir... ve bütün bunlar, patron “işçisinin, şu kölesinin sosyalizmle uğraştığını” fark ettiği andan itibaren, ailesinin yakında sefaletlerin en kötüsüne düşeceğini görmenin sürekli korkusu altında olur.

Eğer halkın arasına girerseniz, işte bunları göreceksiniz.

* * *

Ve bu dur durak bilmeyen mücadelede kimi zaman engellerin ağırlığı altında yenik düşen emekçi şunları boşuna sormadı kendine: “Bizim sırtımızdan öğrenim görmüş olan bu genç insanlar, öğrenimleri boyunca kendilerini beslediğimiz, giydirip kuşattığımız, yükümüzün ağırlığı altında ve boş mideyle kendileri için şu evleri, o akademi binalarını, o müzeleri inşa ettiklerimiz, okuma olanağımızın bile olmadığı o güzelim kitapları kendileri için bastığımız o pek solgun yüzlü genç insanlar şimdi nerede? İnsanlığa hizmetin bilimine sahip olduğunu söyleyen, ama kendileri için insanlığın ender bulunan bir tırtıl türü kadar bile değer taşımadığı şu profesörler nerede? Özgürlükten söz eden ama bizimkini asla savunmayan o insanlar şimdi nerede? İki gözü iki çeşme halktan söz eden ve işlerimizde bize yardım etmek üzere hiçbir zaman bizimle birlikte olmamış olan şu yazar taifesi, o ozanlar, o ressamalar... tek kelimeyle şu riyakârlar sürüsü şimdi nerede?”

Kimileri alçak aldırışsızlıkları içinde hoşnut, çok sayıdaki diğerleri de “ayak takımı”nı küçümseyip hor görürler ve ola ki ayrıcalıklarına dokunmaya cüret ederlerse bu “serseriler takımı”nın üzerine yürümeye de hazırdırlar.

Barikatları ve savaş davullarını düşlemek ve heyecan aramak için meydanlara çıkmak, ama bu barikat yolunun uzun, çalış-

manın pek zahmetli olduğunu ve bu yolda elde edeceği defneyapraklı zafer tacının pek dikenli olduğunu fark eder etmez... halkın davasını terk etmenin ara sıra bir gencin başına geldiği de olur. Bunlar, ilk girişimlerinde başarısızlığa uğradıktan sonra [yine de] halkın beğenisini elde etmeye, kapmaya çalışan, fakat daha sonra –bizzat öğrettikleri ilkeleri bu halk uygulamaya kalkışır kalkışmaz– ona karşı esip gürleyecek verip verişti-receklerin başında gelen ve gözleri yüksekte olan doyumsuz [haris] kişilerdir genellikle; ve ola ki şu “kalabalık aşağılık takımı” kol başlarının yani bizzat şu doyumsuzların işaretinden önce kıpırdamaya yeltenirse, topları ona karşı çevirtmeleri pekâlâ mümkün.

Ve bütün bunlara çok sayıda eşhas tarafından yapılan hakaretleri, kibirli hor görmeleri ve alçakça iftiraları da ekleyin... böylece halkın, toplumsal gelişiminde ona yardım etmesinin karşılığında burjuva gençlikten aldığı her şey işte önünüzde.

Ve bundan sonra, bütün bir genç insanlar kitlesi halkın giştiği bu devasa işte ona yardım etmek üzere enerjilerinin, zekâlarının ve yeteneklerinin tüm gücünü uygulama olanağı bulacaklarken ve her şey yapılmayı beklerken... hâlâ “Ne yapmalı?” diye soracaksınız bir de?

Sizler, katıksız bilim yanlıları, şayet sosyalizmin ilkelerini kavramışsanız, geliyorum diyen devrimin tüm erimini anladığınız eğer... bütün bilimin, onu bu yeni ilkelerle uyumlu hale getirmek üzere onarılmayı, yeniden kurulmayı beklediğini, bu alanda bir devrim, önemi 18. yüzyılda bilimlerde gerçekleştirilmiş olanı alabildiğine geçmek zorunda olan bir devrim gerçekleştirmenin söz konusu olduğunu görmüyor musunuz? Günümüzde padişahların, önemli zevatın ve parlâmenterlerin ululuğu konusunda “kabul gören bir masal” olan tarihin halkçı

görüş açısından, insanlığın gelişmesinde yığınlar tarafından gerçekleştirilen emek bakış açısından tümüyle yeniden gözden geçirilmeyi beklediğini; bugün kapitalist sömürüye adanan toplumsal iktisadın –temel ilkelerinde olduğu kadar sayısız uygulamalarında da– yeniden düzenlenmesi gerektiğini; insanbilimin [antropolojinin], toplumbilimin ve törebilimin [etiğin] tümüyle değiştirilip düzeltilmeyi beklediklerini; doğal bilimlerin, bizzat onların da –doğal olayların [görüngülerin] kavranmalarının biçimi ve sergilenme yöntemleri konusunda– derin bir değişikliğe tâbi olmak zorunda olduklarını... anlamıyor musunuz? Madem anlıyorsunuz, yapın o zaman! Bilgilerinizi, ışığınızı haklı bir davanın hizmetine koyun öyleyse! Ama özellikle yüzyıllardır süregelen şu önyargılara mücadelede –o sıkı mantığınızla– daha iyi bir örgütlemenin temellerinin sentez yoluyla hazırlanmasında yardıma gelin bize; gerçek bilimsel inceleme yürekliliğini usamlama biçimlerimize uygulamayı öğretin bize; özellikle de yaşamımızın gerçeğin zaferi uğruna nasıl adanacağını –özünüzün sözünüzün bir olduğunu kanıtlayarak– gösterin bizlere.

Zor deneyimlerinin kendisine sosyalizmi kavratmış hekim, siz, insanlığın –bugünkü yaşama ve çalışma koşullarında kalırsa– bozulmaya ve yozlaşmaya doğru gittiğini; insanlığın yüzde doksan dokuzu bilimin gereklerine kesinlikle karşıt koşullarda yaşadığı sürece şu ilâçların hastalıklar karşısında güçsüz kalacaklarını; ortadan kaldırılması gerekenin hastalık nedenleri olduğunu ve bu nedenleri yok etmek için gerekenleri bizlere bugün, yarın, her gün ve her vesileyle söylemekten bıkip usanmayın. Öyleyse şu çürüme yolundaki toplumun anatomisini içiğine ciciğine kadar incelemek üzere neşterinizle gelin ve akılcı bir yaşam tarzının ne olması gerektiğini ve ne olabileceğini söyleyin bizlere; bütün gövdeye yayılıp onu zehirleme olasılığı durumunda kangren olmuş bir azanın kesilip atılması karşısında eli kolu bağlı kalınmadığını –gerçek bir hekim sıfatıyla– bir kez daha yineleyin bizlere.

Bilimin sanayiye [üretici hünerlere] uygulanmasına çalışmış olan siz, genç mühendis, gelin de bize şu buluşlarınızın sonucunun ne olduğunu anlatın açık yüreklilikle; geleceğe doğru yüreklice atılmaya cesaret edemeyenlere, daha şimdiden edinilmiş bilgilerin yeni keşifleri bağırılarında taşıdıklarını, daha iyi koşullarda üretici hünerlerin nerelere ulaşabileceğini, her ne kadar durmadan üretimini arttırmak için üretmişse de insanoglunun daha neler üretebileceğini... görebilmelerini, fark edebilmelerini sağlayın. Uzun lâfın kısası sezgilerinizin, kılğısal aklınızın ve örgütleme yeteneklerinizin katkısını sömürücülerin hizmetine koymak yerine halka taşıyın.

Şairler, ressamalar, heykeltıraşlar, müzisyenler... sizler, gerçek görevinizi ve bizzat sanatın önemini [yararlarını] anladıysanız eğer, o zaman gelin kaleminizi, fırçanızı, kazı kaleminizi devrimin hizmetine koyun: imge dolu rengârenk tarzınızda ya da çarpıcı tablolarınızda halkların zalimlerine karşı yürüttükleri devlere yaraşır mücadelelerini anlatın bize; atalarımıza ilham kaynağı olan o devrimci solukla genç yürekleri tutuşturun; kocasının mücadelesinin, eğer yaşamını büyük toplumsal kurtuluş mücadelesine adıyorsa, güzel bir şey olduğunu anlatın karısına; bugünkü yaşamda çirkin olanı gösterin halka ve bu çirkinliğin nedenlerini apaçık anlamamızı sağlayın; akılcı bir yaşamın, her adımda mevcut toplumsal düzenin saçmalıklarına ve iğrençliklerine çarpılmayacaksa şayet, ne olabileceğini anlatın bize.

Ve nihayet, bilgi ve yetenek sahibi sizler, hepiniz, yürekliyseniz şayet, o zaman siz ve arkadaşlarınız gelin bilgi ve yeteneklerinizi onlara en fazla gereksinim duyanların hizmetine koyun. Ve eğer gelerseniz, egemenler olarak değil ama inücadele yoldaşları sıfatıyla geleceğinizi; yönetmek için değil ama yeni bir çevrede esinler bulmak üzere geleceğinizi; öğretmek için gelmekten ziyade yığınların özlemlerini kavramak, bu özlemleri dile getirmek için, daha sonra ara vermeksizin, sürekli biçimde ve gençliğin olanca coşkusıyla çalışmak üzere

geleceğinizi bilin... o zaman, ancak o zaman eşsiz, dolu dolu bir hayat yaşacağınızı bilin. Bu yolda gerçekleşen çabalarınızdan her birinin bolca ürün vereceğini; gerçekleştirdiğiniz işler ve buluncunuzun buyrukları arasında kurulan o uyum duygusunun size –bizzat benliğinizde var olabileceklerini aklınızdan bile geçirmediğiniz– güçler vereceğini göreceksiniz.

Halkın bağrında gerçek için, adalet için, eşitlik için yürütülen bir mücadele... hayatta bundan daha güzel ne bulacaksınız?

IV

Yaşamın önlerine çıkaracağı açmaz karşısında –eğer cesur ve samimiyseler– gelip sosyalistlerle aynı saflarda yer almaya ve toplumsal devrim davasını onlarla birlikte kucaklamaya zorlanacaklarını şu hali vakti yerinde sınıfların genç insanlarına göstermem için üç uzun bölüm gerekti. Oysa bu gerçek, burjuva ortamın etkisine maruz bu genç insanlara yalnızca mücadele edilmesi gereken safsatalardan, yenilmeleri gereken önyargılardan ve bir yana itilmeleri gereken şu çıkarıcı itirazlardan söz ederken o denli basit yine de!

Halkın gençleri, sizlerle konuşurken lâfı pek uzatmamak, benim için kolay... Yeter ki düşünme ve tutarlı davranmaya cesaretiniz olsun, bizzat olayların gücü sizleri sosyalist olmaya itiyor. Aslında çağdaş sosyalizm, halkın derinliklerinden çıktı bizzat. Eğer burjuva saflardan gelen birkaç düşünür ona bilimin onayını ve felsefenin desteğini getirmeye gelmişlerse, ortaya koydukları fikirlerin temeli gene de halkın kamul [kolektif] aklının bir ürünü. Ve bu hazırlık çalışmasına katkılarını veren kimi yazarlar, işçiler arasında çoktandır ortaya çıkmış olan özlemlerin ifadesini bulmaktan başka bir şey mi yaptılar sanki?

O halde emekçi halkın saflarını terk etmek ve kendini sosyalizmin başarısına adamamak, kendi çıkarlarını bilmemektir, kendi davanı ve tarihsel görevini yadsımadır.

Bir kış günü, henüz çocukken, iç karartıcı bir havada oynamak amacıyla sokağa indiğiniz günleri anımsıyor musunuz? İncecik giysilerinizden geçen soğuk omuzlarınızı bıçak gibi kesiyor ve yırtık pabuçlarınıza çamur doluyordu. Size kibirli bir havayla bakan şu tombul ve sıkı giyimli çocukları uzaktan görür görmez, iki dirhem bir çekirdek bu veletlerin ne akılca ne sağduyu bakımından ne de gözü peklik açısından size ve arkadaşlarınıza denk olmadıklarını daha o zaman gayet iyi anlıyordunuz. Lâkin daha sonra, berbat bir atölyeye kapanarak sabahın beşinden altısından itibaren gürültülü bir makinenin yanında günde on iki saat boyunca ayakta durmak ve bizzat kendiniz de bir makine gibi her gün ve uzun yıllar boyunca başında bulunduğunuz bu makinenin acımasız çalışma hızını, devinimini izlemek zorunda kaldığınızda... onlar, şu diğerleri, bu sırada ortaöğrenim kurumlarında, yüksekokullarda, üniversitelerde rahatça öğrenim görmeye gidiyorlardı. Ve şimdi, sizden daha az akıllı ama daha öğrenimli ve şefleriniz olan bu aynı çocuklar, yaşamın bütün hoşluklarından, uygarlığın tüm nimetlerinden istifade ediyorlar. Ya siz? Sizi bekleyen ne?

Birkaç metre karelik bir yerde beş-altı insanla tıka basa dolu; yıllardan ziyade sıkıntıların yaşlandırdığı yaşam yorgunu annenizin size yemek niyetine hepsi hepsi biraz ekmek, biraz patates ve alay edercesine kahve denilen içecek bir şeyler verdiği; gündemden düşmeyen hep o aynı soruyu, yarınki ekmek parasını, ertesi gün de ev sahibine ödenecek kirayı nasıl bulacağınızı dalgınca kendinize sorduğunuz... loş ve rutubetli küçük bir eve giriyorsunuz.

~ Eh ne diyelim... Annenizin ve babanızın otuz, kırk sene boyunca sürdürdükleri o aynı yoksul yaşamı sizin de sürdürmeniz gerekecek! Gönencin, bilginin ve sanatın tüm hazlarını birkaç kişiye sunmak ve bir parça ekmeğin sürekli kaygısını da kendine ayırmak üzere... ömrü billâh çalışmak mı? Bir avuç tembele tüm yararları ve kolaylıkları sağlamak için... yaşamı

böylesine güzel kılan her şeyden ebediyen vazgeçmek mi? Ve günün birinde işsizlik çıkıp gelinceye kadar iş uğruna kendini yıpratmak ve –eğer sefalet değilse– sadece güçlük ve sıkıntı çekmek mi? Hayatta göz diktiğiniz bu mu?

* * *

Belki yazgınıza boyun eğeceksiniz. Bu durumda bir çıkış göremeyerek kendinize şunları söyleyeceksiniz: “Bütün kuşaklar aynı kadere maruz kaldı ve hiçbir şeyi değiştiremeyecek olan ben de buna katlanmak zorundayım! O halde çalışalım ve elimizden geldiğince iyi kötü yaşamaya çabalayalım.”

Pekâlâ! Ama o zaman yaşam, sizi aydınlatmayı bizzat üstlenecek...

Bir gün kriz, eskiden olduğu gibi gelip geçici olmayan ama tüm sanayii birden çökertecek, binlerce emekçiyi sefalete düşürecek, aileleri kırıp geçirecek şu krizlerden biri gelip kapıya dayanacak ve diğerleri gibi siz de bu felâkete karşı mücadele edeceksiniz. Ölenlere aldırmayan yaşam şu gamsızlar sürüsünü ıslıl ıslıl kentlerin sokaklarında dolaştırırken, karınızın, çocuğunuzun ve arkadaşınızın yoksunluk nedeniyle nasıl yavaş yavaş eridiklerini, tedavi yokluğu ve açlık yüzünden gözle görülür derecede zayıfladıklarını ve sonunda pis bir döşekte sönüp gittiklerini göreceksiniz... o zaman bu toplumun ne kadar isyan ettirici olduğunu anlayacak; krizin nedenlerini düşünecek ve aklınız binlerce insanı bir avuç tembelin açgözlülüğüne maruz bırakan bu büyük haksızlığı derinlemesine araştırarak; bugünkü toplumun baştan ayağa değiştirilmesi gerektiğini söyleyen sosyalistlerin haklı olduklarını anlayacaksınız.

Bir başka gün patronunuz servetini bir o kadar çoğaltmak maksadıyla ücretlerde yeni bir indirim yoluyla sizden birkaç kuruş daha aşırıya çalıştığında, buna karşı çıkacaksınız; ama o, sizi küstahça şöyle yanıtlayacak: “Eğer bu ücrete çalışmak

istemiyorsan... git çayırdı yayıl!” Bu durumda patronunuzun sizi sadece bir koyun gibi kırkmaya çalışmadığını, üstelik sizi aşağı bir ırk, ayaktakımı olarak gördüğünü ve sizi ücret sayesinde pençeleri arasında tutmakla yetinmediğini, dahası sizden her bakımdan bir köle yaratmaya da can attığını göreceksiniz. O zaman ya eski yazı ikiye dönüp, el etek öpüp insanî saygı duygusundan vazgeçecek ve her türden aşağılamalara maruz kalacaksınız; ya da kan beyninize çıkacak, aldırmayıp üzerinde durmadığınız bu düşüşten [aşağılanmadan] nefret edecek, karşılık vereceksiniz ve bu durumda sokağa atılmış olarak “Ayaklan! Bütün köleliklerin nedeni olduğu için iktisadî köleliğe karşı isyan et!” diyen sosyalistlerin haklı olduğunu anlayacaksınız. O zaman sosyalistler arasındaki yerinizi almaya gelecek ve iktisadî-siyasî-toplumsal tüm köleliklerin yok edilmesinde onlarla birlikte çalışacaksınız.

Günün birinde, eskiden gizlisi saklısı olmayan bakışlarını, salını salını yürüyüşünü ve coşkulu konuşmasını o denli sevdiğiniz genç kızın öyküsünü öğreneceksiniz... Yıllar yılı yoksulluğa karşı mücadele ettikten sonra koca kente gitmek üzere köyünü terk etmiş ve yaşam mücadelesinin orada zor olacağını ama en azından ekmeğini dürüstçe kazanacağını biliyormuş. Pekâlâ, şimdi kaderinin ne olduğunu biliyorsunuz işte. Bir burjuva oğlanın gönlünü çalmaya çalıştığı bu genç kız, onun güzel lâflarıyla kendini tuzığa kaptırmış ve –bir yıl sonra kucağında bir çocukla terk edildiğini görmek üzere– gençlik ateşiyle kendini teslim etmiş ona. Cesaretini hiç yitirmeyerek mücadele etmeye ara vermemiş; lâkin açlığa ve soğuğa karşı yürütülen bu dengesiz mücadelede yenik düştüğünü ve sonunda bilmem hangi hastanede son nefesini verdiğini öğrendiğinizde... ne yapacaksınız? Ya rahatsız edici bu anının tümünden şöyle aptalca bir bahaneyle kurtulmaya çalışacaksınız: “Bu, ne ilk ne de sonuncu!” diyecek ve bir akşam kahvenin birinde diğer hödüklerle birlikte bu genç kadının anısına çirkin lâflarla kara çala-

caksınız; ya da bu anı yüreğinizi alt üst edecek ve suçunu yüzüne haykırmak amacıyla şu kadın avcısı adiyi bulmaya çalışacaksınız. Daha sonra her gün tekrarlanan bu olayların nedenlerini düşünecek ve toplumun –bir yanda sefiller öte yanda tembeller, ağzı lâf yapan ve hayvanca hevesli fırsatçılar halinde– ikiye bölünmüş olarak kaldığı sürece bu tür olayların bitmeyeceğini anlayacaksınız; insanları bölen bu uçurumu kapatma zamanının geldiğini anlayacak ve sosyalistlerin safındaki yerinizi almak üzere acele edeceksiniz.

* * *

Ya siz, halk kadınları, bu öykü karşısında duygusuz, soğuk mu kalacaksınız? Eteğinize yapışan şu çocuğun sarı saçlarını okşayarak, eğer bu toplumsal durum değişmezse, yolunuzu gözleyen yazgıyı hiç düşünmeyecek misiniz? Dahası küçük bacınızın, çocuklarınızın alnına da yazılı bu aynı geleceği asla düşünmeyecek misiniz? Kızlarınızın, bir lokma ekmek bulmaktan başka tasası olmayan, meyhaneden başka eğlence bilmeyen babanız gibi onların da sürünmelerini ister misiniz? Kocanızın ve oğlunuzun yazgılarının her zaman önlerine ilk çıkan şahsa, babasından işletilecek bir sermayeyi miras olarak devralmış bir şahsa bağlı kalmasını ister miydiniz? Hep patronun köleleri, [savaşlarda] güçlülerin kurbanlık koyunları, varsılların tarlaları için gübrelik süprüntüler olarak kalmalarını ister misiniz?

Hayır, bin kere hayır! Bağırıp çağırarak bir grev başlatan kocalarınızın sonunda büyük burjuvalar tarafından mağrur bir havayla dayatılanı büyük bir saygıyla kabul ettiklerini öğrendiğinizde kanınızın öfkeden köpürdüğünü biliyorum! Bir halk isyanı sırasında göğüslerini ilk saflarda askerlerin süngülerine karşı siper eden o ıspanyol kadınlara hayranlık duyduğunuzu biliyorum! Bir gün –hapiste yatan bir sosyaliste hakaret etmekte sakınca görmeyen– şu sefih zorbanın göğsüne yağlı bir kur-

şun sıkın o kadının adını saygıyla yâd ettiğinizi de. Dahası, Paris'te halktan kadınların yiğitlikte “erkekleri”ni yüreklendirmek amacıyla bir bomba ve şarapnel yağmuru altında toplandıklarını okuduğunuzda... yüreğinizin hızla çarptığını da.

Bunları biliyorum ve bu yüzdendir ki sizin de sonunda geleceğin fethi uğruna çalışanlara katılmaya geleceğinizden kuşku duymuyorum.

İşçi, köylü, memur ya da asker, erkek veya kadın samimi genç insanlar, siz hepiniz haklarınızı anlayacak ve bizimle olacaksınız; köleliği tümüyle yok eden, tüm zincirleri kıran, eski geleneklerle bağları koparıp atan ve bütün insanlığa yeni ufuklar açan devrimi, insan topluluklarında gerçek Eşitliği, gerçek Özgürlüğü, herkes için çalışmayı, herkes için çabalarının ürünlerinden alabildiğine yararlanmayı ve tüm yeteneklerin alabildiğine kullanımını nihayet gerçekleştirmeye gelecek devrimi hazırlamak amacıyla gelip kardeşlerinle birlikte çalışacaksınız.

Gelip de bir avuççuk olduğumuzu, hedeflediğimiz bu devasa amaca ulaşmak için haddinden fazla zayıf olduğumuzu söylemeyin bize.

Bizi, adaletsizliklerden acı çekenleri bir sayalım bakalım kaç kişiyiz... El için çalışan ve has buğdayı efendi takımına bırakmak için yulaf ekmeği yiyip yulaf çorbası içen biz köylüler milyonlarca canız; halk kitlesini tek başımıza oluşturacak kadar kalabalığız. Yırtık pırtık esvap giyinmek için ipekli kumaşları ve yumuşacık kadifeleri dokuyan biz işçiler de çok kalabalığız; fabrika düdükleri kısa bir mola yapmamıza izin verdiklerinde uğuldayan bir deniz misali meydanları ve sokakları sel gibi istilâ edip dolduruyoruz. Sopa zoruyla güdülen biz askerlere, subaylarının göğüslerini nişanlarla süslemek, omuzlarına bir iki yıldız, bir iki apolet daha eklemek için mermilere hedef olan bizlere,

bugüne kadar hep kardeşlerine kıymış olan biz şu zavallı aptallara da... bize emreden birkaç omzu kalabalığın bet benizlerinin attığını görmek için yüz geri etmemiz, silâhlarımızı onlara çevirmemiz yetecektir. Acı çeken ve hakaret edilen bizler, hepimiz, çok büyük bir kitleyiz, her şeyi yutacak, sularına gömecek bir ummanız. İstencine sahip olduğumuz andan itibaren adaletin gerçekleşmesi için kısa bir zaman yeter bize.

Savaş

Şu anda Avrupa'nın sunduğu manzara çok üzücü ama bir o kadar öğretici... Bir yandan, şu yaşlı kıtada barut kokuları almaya başladığımız her kez diplomatların ve arabulucuların gözle görülür biçimde artan gidiş gelişleri; kurulan ya da bozulan ittifaklar; müttefikleri elde tutmak için pazarlıklar edilir, insan sürüleri alınıp satılır... “Şirketimiz [devletimiz] sizinkine şu kadar milyon baştan olaşan bir sürüyü, onları otlatmak için şu kadar milyon dönümlük otlığı ve kırılan yünlerini ihraç etmek için de falan feşmekân limanları garanti ediyor!” ve bunlar, bu pazarlıklarda diğerlerini daha iyi aldatmayı becerenindir (siyasî jargonda diplomasi diye adlandırılan da bu).

Öte yandan dur durak bilmeyen bir silâhlanma... Her yeni gün, hemcinslerimizi daha esaslı ve daha çok sayıda öldürmek

maksadıyla yeni icatlar, yeni harcamalar, yeni borçlanımlar ve yeni vergiler getiriyor bize; yurtseverlik tellallığı yapmak, aşırı milliyetçilik [şovenizm] yapmak, uluslar arasında kini körüklemek siyasette ve gazetecilikte en kazançlı iş haline gelir. Çocuklar bile muaf tutulmaz bundan: yumurcak taburları oluşturulur; bu küçücük yavrular prusyalı, ingiliz veya italyana karşı duyulan kinle yetiştirilir; ister mavi ister beyaz ya da siyah olsun, dönemin yöneticilerine körlemesine itaat içinde terbiye edilirler. Ve yirmi bir yaşına erdikleri gün onlara –kattırlar gibi– yedek cephane, bir miktar nevale, kap kakak yüklenecek, ellerine bir tüfek tutuşturulacak ve borazan sesiyle yürüyüşe geçmeleri, –asla niçin ve hangi amaçla olduğunu kendi kendine sormaksızın– vahşi hayvanlar gibi şurada burada birbirlerini boğazlamaları öğretilcektir. Karşılarında ister açlıktan ölen almanlar veya italyanlar olsun, hatta yoksulluk nedeniyle ayaklanan kendi kardeşleri olsun, borazan bir kez çaldı mı... öldürmek gerek!

Şu yöneticilerimizin ve eğitimcilerimizin tüm bilgeliklerinin işte sonunda vardığı yer! Bizlere bir ülke vermek için bildiklerinin, becerdiklerinin hepsi bu! Ve bu, bütün ülkelerin yoksullarının sınırlar ötesinden birbirlerine el uzatmaya yöneldikleri dönemde olur!

* * *

“Demek sosyalizmi istemediniz ha! Madem öyle, otuz yıl, elli yıl... savaşı yaşayacaksınız!” diyordu Herzen 1848’den sonra. Ve şimdi onu yaşıyoruz... Avrupalı savaş (halkların toptan göğüs göğse savaşı) –ne niçin, kiminle ve kime karşı ne de hangi ilkelere adına ve hangi çıkar çerçevesinde savaşılacağı bilinmeksizin– on yıldır tehdit ederken, eğer yeryüzündeki topraklar kısa bir süre için susuyorsa, bu, şöyle bir soluk almak ve başka yerlerde savaşa daha şiddetli biçimde yeniden başlamak için.

Eskiden insanlar bir savaş olduğunda en azından birbirlerini niçin öldürdüklerini biliyorlardı: “Falan kral bizimkine hakaret etmiş... öyleyse kullarını bir bir gebertelim!”; “Filân imparator bizimkinin bazı illerini ele geçirmek istiyormuş... o halde bu illeri korumak için canımız Büyük Hıristiyan Haşmetlûmuz uğruna feda olsun!” Krallar arasındaki hasımlıklar nedeniyle savaşıyordu o zaman. Bu bir aptallıktı, krallar böylesi nedenler adına binlerce insanı silâh altına, askere alabiliyorlardı bu yüzden. İyi de, şeytan götüresi, bugün tüm halkların birbirlerine saldıracak olmaları niye?

Bugün kralların savaşlarda önemi kalmadı artık... Kraliçe Victoria, Fransa’da kendisine yönelik yapılan hakaretlere artık gücenmiyor, zira İngilizler bu hakaretin öcünü almak için kılıplarını bile kıpırdatmayacaklar... ama yine de önümüzdeki iki yıl içinde Doğu’da olduğu gibi Mısır’da da egemen olmak için İngilizlerle Fransızların* kapişmayacaklarını iddia edebilir misiniz? Ne kadar saltıkçı bir hükümdar, ne kadar belâlı bir zorba olursa olsun, kendini ne kadar büyük düşünürse düşünsün tüm Rusyaların Alexandre’ı –bugün “yurtseverler” diye adlandırılanlar Petersburg para babalarının ve moskovalı fabrikatörlerin ordusunu harekete geçirmesi emrini ona resmen vermedikleri sürece– Andrassy’nin ve Salisbury’nin** kendisine yönelik saygısızlıklarını –Gaçına’daki ininden çıkmaksızın– yutup sineye çekecektir.

* Bir devlete (“ulus”a), bir bölgeye veya bir kente aidiyeti belirten türk, kürt, macar, fransız, parisli, adanalı gibi adları genel kuralın aksine *küçük* harfle başlatmam okurun gözünden kaçmamıştır. Ama bu adları bazı durumlarda (yukarıdaki örnekte olduğu gibi) *büyük* harfle başlatıyor olmam, sadece bu adın özel bir ulamını belirtmek için: söz konusu ingilizlerin kralcılar, fransızların da hakaretçi milliyetçiler ya da savaşta çıkarı olan dolayısıyla savaş yanlısı ingilizler ile fransızlar olduklarını belirtmek için, ya değilse *bütün* ingilizler veya fransızlar için değil. (ç.n.)

** Jules Andrassy (1823-1890): Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun macar asıllı “devlet adamı”.

Robert Gascoyne Cecil Salisbury (1830-1903): Britanya İmparatorluğunda başbakanlık, dışişleri bakanlığı yapmış bir marki, bir zadeğân. (ç.n.)

Kralların paşa keyfi için İngiltere gibi Rusya'da da, Almanya gibi Fransa'da da savaşılmaması, ama şu kadiri mutlak Rothschild'lerin, Schneider'lerin, Anzin kumpanyasının zenginliklerinin artması ve gelirlerinin dokunulmazlığı için, sanayi ve yüksek malî çevre kodamanlarının daha bir semirmeleri için savaşılmaması işte bu yüzden.

Burjuva toplumlar arasındaki rekabet, krallar arasındaki hasımlıkların yerine çörekledi.

* * *

Aslında hâlâ “siyasî üstünlük”ten söz ediliyor... Ama bu pek soyut [metafizik] mahiyeti maddî olguların dilinde ifade edin, örneğin Almanya'nın siyasî üstünlüğünün şu sıralar kendini nasıl ortaya koyduğunu inceleyin, o zaman uluslararası pazarlıklarda düpedüz *iktisadî bir üstünlüğün* söz konusu olduğunu göreceksiniz. Şimdilerde Almanya'nın, Rusya'nın, Fransa'nın, İngiltere'nin, Avusturya'nın elde etmeye çalıştıkları askerî üstünlük değil, iktisadî üstünlüktür. Bu, kendi mallarını, gümrük vergilerini komşularına dayatma hakkıdır; sınaî alanda geri halkları sömürme hakkı; henüz demiryolları olmayan ülkelere demiryolu döşeme ve bu bahaneyle pazarlarının egemeni haline gelme ayrıcalığı; ve nihayet, ticaretini canlandırmak maksadıyla ara sıra komşusunun bir limanına ya da haddinden fazla biriken mallarını orada satıp eritmek gayesiyle bir vilayetine el koyma hakkı.

Bugün savaştığımızda, bu, büyük sanayicilerimize yüzde otuzluk bir kâr, büyük para babalarına borsada üstünlük, maden ocakları ve demiryolları hissedarlarına da yüz bin franklık bir temettü sağlamak için. Öyle ki, azıcık da olsa tutarlı olsaydık, bayraklarımızdaki atmaca, kartal türü alıcı kuşların yerine parayı, şu eski amblemleri para kesesini, askerî birliklerimizin de eskiden halis muhlis soydan kralların adına izafeten verilmiş

isimlerinin yerine sanayi ve malî çevre krallarının adlarını yani “Üçüncü Schneider”, “Onuncu Anzin” veya “Yirminci Rothschild” alayları gibi adları verir ve bu durumda kimin adına öldürdüğümüzü [ya da öldürüldüğümüzü] bilirdik en azından.

* * *

Yeni pazarlar açmak, iyiymiş kötüymüş dedirtmeden mallarını zorla kabul ettirtmek... Avrupalı ve anakara çapındaki bugünkü siyasetin aslı astarı bu işte ve on dokuzuncu yüzyıl savaşlarının nedeni de.

Geçen yüzyılda İngiltere, sömürü gayesiyle büyük sanayi düzenini başlatan ilk ülke olmuştu: proleterlerini kentlerde balık istifi üst üste yığdı, onları –üretimini kat kat arttıran– yetkinleşmiş işlere koşturdu ve depolarında, mağazalarında dağlar kadar ürünü yığmaya başladı. Ama bu mallar, onları üreten yoksul baldırı çıplaklara yönelik değildi: kıt kanaat yaşamalarına ve durmadan üremelerine ancak yeten bir ücret alan bu insanlar, dokudukları pamukluları ve yünlüleri satın alabilirler miydi zaten? Ve ingiliz gemileri Avrupa kıtasında, –rakiplerle karşılaşmayacağından emin olduğu– Asya’da, Okyanusya’da ve Amerika’da alıcılar arayarak okyanusları karış karış taramaya, dolaşmaya çıktılar. Sefalet, berbat bir sefalet hüküm sürüyordu kentlerde, buna karşın fabrikatör ve tacir takımı gözle görülür biçimde zenginleşiyordu; dış ülkelerden aktarılan zenginlik az sayıda zevatin ellerinde toplanıp birikiyordu... Kıtanın [Avrupa’nın] iktisatçıları da bunları alkışlıyor ve yurttaşlarını aynı örneği izlemeye çağırıyorlardı.

Fakat daha geçen yüzyılın sonunda Fransa da aynı gelişmeyi gerçekleştirmeye koyuluyor, o da sömürü amacıyla büyük çapta üretmek üzere örgütleniyordu. Ve Devrim [1789], iktidarı bir elden diğerine geçirerek, kırsal alanların baldırı çıplaklarını şehirlere doğru sürükleyerek, burjuvaziyi zenginleştirerek

Fransa'nın iktisadî gelişmesine yeni bir atılım vermek için gelmişti. O zaman ingiliz burjuvazisi, [Fransa'daki] cumhuriyetçi beyanattan ve Paris'te dökülen kandan çok fazla heyecanlanıp telâşa düşmüştü. Ve zadegân takımı tarafından desteklenen bu burjuvazi, Avrupa pazarlarını ingiliz ürünlerine kapatacak gibi görünen fransız burjuvalarına ölümüne bir savaş ilân etti.

Bu savaşın sonucu bilinir... Fransa yenilmiş, ama pazarlardaki yerini de elde etmişti. Bu iki burjuvazi, ingiliz ve fransız burjuvazileri, bir ara hani pek duygulandırıcı bir ittifak bile yaptılar: artık birbirlerini kardeş kabul ediyorlardı.

Ne var ki Fransa, kısa bir süre sonra hedefi aşar: yavaş yavaş Batı'dan Doğu'ya yayılan ve yeni yeni ülkelere yerleşen sınaî gelişmeleri dikkate almaksızın ha bire ihracata yönelik üretimde bulunarak pazarları ele geçirmeye çalışır; fransız burjuvazisi kâr alanını genişletmeye çabalar. Ve Fransa, Üçüncü Napolyon'un (şu gaspçının) kendi iktisadî yasasını tüm Avrupa'ya kabul ettireceğini hep umarak on sekiz sene boyunca onun çizmelerine boyun eğdi ve onu bu işi gerçekleştirmede güçsüz olduğunu gördüğü gün terk edecekti ancak [4 Eylül 1870].

Gerçekte yeni bir ulus olan Almanya da bu aynı iktisadî düzeni kendi ülkesine sokar. O da kırlarını boşaltır ve –birkaç yıl içinde nüfusları ikiye katlanan– aç biilaç bu insanları şehirlerde balık istifi yığar. O da büyük çapta üretmeye başlar. Gelişkin araçlarla donanmış ve masraftan kaçınmayıp bolca beslenmiş teknik ve bilimsel öğretimle desteklenen çok büyük bir sanayi, üreticilerine değil ama ihracata ve egemenlerin zenginleşmesine yönelik ürünlerini o da yığar ha bire. Sermayeler birikir ve Asya'da, Afrika'da, Türkiye'de, Rusya'da elverişli yatırımlar ararlar: Berlin Borsası, Paris Borsası ile rekabete girer ve ona galebe çalmayı ister.

O zaman alman burjuvazisinin içinde yükselen bir çılgılık yayılır dalga dalga: Prusya bayrağı bile olsa herhangi bir bayrak altında birleşmek; kendi ürünlerini ve fiyatlarını komşularına

zorla dayatmak ve Baltık denizinde, –mümkünse– Adriyatik’te iyi bir liman ele geçirmek; yirmi sene önce Avrupa’yı iktisadî bakımdan dediğim dedikle, Almanya’yı da sözleşmelerini ona zorla dayatmakla tehdit etmiş olan Fransa’nın askerî gücünü kırmak!

1870 savaşı bunların sonucu olmuştu. Fransa artık pazarlara egemen değildir; şimdi onlara egemen olmaya çalışan Almanya’dır... krizleri ve çöküşleri hesaba almaksızın, iktisadî yapısını alttan alta oyan güvensizliği ve sefaleti kulak ardı ederek durmadan sömürü alanını genişletmeye çalışır. Afrika kıyıları, Kore’nin çeltik tarlaları, Rusya’nın stepleri, Macaristan’ın *puszla*’ları [otlakları], Bulgaristan’ın gül kaplı vadileri... her şey alman burjuvazisinin o doymak bilmez açgözlülüğünü kışkırtıyordu. Ve alman tecimen pek az ekili şu ovaları, henüz sadece küçük sanayi aşamasındaki o kentleri, şu sessiz sedasız akan dereleri baştanbaşa dolaştığı her kez yüreciği sızım sızım sızlar, hayal gücü de bu işlenmemiş zenginliklerle para keselerini nasıl şişirebileceğini, sermayesinin boyunduruğu altında şu insanlara nasıl boyun eğdireceğini resmeder ona. Dolayısıyla “uygarlığı” yani sömürsünü her ne kadar günün birinde Doğu’ya taşımaya ant içmiş olsa da, bu arada mallarını, demiryollarını İtalya’ya, Avusturya’ya ve Rusya’ya dayatmaya çalışacaktır o gün gelinceye kadar.

Ne var ki bu ülkeler komşularının vesayetinden kurtuluyor, onlar da “sınaîleşmiş” ülkelerin etki alanlarına dalıyor yavaş yavaş. Bu çiçeği burnunda burjuvalar, onlar da sömürü aracılığıyla zenginleşmeyi istiyorlar. Rusya ve İtalya, birkaç yıl gibi kısa bir sürede sanayilerinin gelişmesinde çok büyük bir atılım yaptılar ve sefaletin en korkuncuna düşürülen köylü hiçbir şey satın alamadığı için rus, italyan ve avusturyalı imalâtçılar da ihracat amacıyla üretmeye çalışıyor. Ganimeti paylaşma konusunda anlaşma olmaması yüzünden günün birinde kaçınılmaz olarak top tüfek kapişmaya mahkûm bu imalâtçılara başka

pazarlar gerekiyor sizin anlayacağınız, ama Avrupa pazarları daha şimdiden tutulmuş olduğundan, sonuçta Asya ve Afrika'yla yetinmeye zorlanıyorlar.

* * *

Yönetenlerinin sanayiye verdikleri özellik nedeniyle yaratılan bu durumda hangi ittifaklar dayanıp ayakta kalabilecektir? Almanya ve Rusya ittifakı katıksız [diplomatik] bir anlaşma; Alexandre ve Guillaume istedikleri kadar öpüşüp kucaklaşabilirler... lâkin Rusya'da doğmakta olan burjuvazi iliklerine kadar alman burjuvazisinden nefret ediyor ve alman burjuvazisi içinde bir o kadar. Rus hükümeti ithal vergilerini üçte bir oranında yükselttiği zaman alman basınında yükselen genel yuhalama protestoları hatırlanır: alman burjuvalar ve onların dümen suyundaki işçiler, "Rusya'ya karşı savaş" ülkemizin 1870 savaşından çok daha fazla halka dayalı olacak diyorlar.

Ne yani! Şimdi Almanya ve Avusturya arasındaki şu meşhur ittifak da kuma yazılı değil mi? Bu iki güç, vergiler konusundaki ciddî görüş ayrılığı nedeniyle birbirlerine yine de o denli uzak durmuyorlar mı? Ve şu ikiz bacılar (Avusturya ve Macaristan), –güney slavlarının sömürüsü söz konusu olduğunda çıkarları taban tabana zıt olduğundan– onlar da birbirlerine bir vergi savaşı ilân etme noktasında değiller mi? Ya Fransa'nın kendisi, vergi sorunları konusunda bölünmüş durumda değil mi?

* * *

Evet, belli ki sosyalizmi istemediniz, öyleyse önünüzde savaş var, onu yaşayacaksınız. Eğer devrim saçma olduğu kadar rezil de olan bu duruma bir son vermeye gelmiyorsa, bu yüzden bir otuz yıl savaş yaşayacaksınız. Ama şunu da iyi bilelim: arabuluculuk, denge, sürekli orduların lâğvedilmesi, silâhsızlanma...

bunların hepsi güzel düşler, ama kılğısal hiçbir erimleri olmayan düşler. Pazarlar için yürütölen bu savaşlara, araç gereci, makineleri, ham maddeleri ve bütün toplumsal zenginlikleri yeniden üreticinin ellerine teslim ettikten ve her şeyi üretenlerin gereksinimlerini karşılayacak tarzda bütün üretimi yeniden örgütledikten sonra sadece devrim son verebilecektir.

Her bireyin herkes için, herkesin her birey için çalışması... büyük buhranlarda barış isteyen ama toplumsal zenginliklerin bugünkü gaspçıları tarafından engellenen ulusların bağrında bu barışı getirmenin biricik koşulu bu işte.

Devrimci Azınlıklar...

İtirazcılarımız “söylediklerinizin hepsi ziyadesiyle doğru” derler bize genellikle... “Anarşist komünizm ülkünüz çok güzel ve gerçekleşmesi yeryüzünde refahı ve barışı getirecek gerçekten; ama bunu isteyenlerin, anlayanların ve gelişi uğruna gerekli fedakârlığı gösterenlerin sayısı ne kadar da az! Yalnızca küçük bir azınlıksınız, oraya buraya dağılmış, duyarsız bir yığın içinde kaybolmuş zayıf gruplarsınız ve karşınızda iyi örgütlenmiş, ordulara ve sermayelere sahip öğrenimli ve korkunç bir düşman var. Giriştiğiniz bu mücadele, gücünüzün üstünde.”

İtirazcılarımızın bazılarından ve sık sık dostlarımızdan sürekli olarak işittiğimiz itiraz işte böyle. Bu itirazda gerçek olanı görelim öyleyse...

Fransa, İspanya, İtalya ve Almanya'yı dolduran yığınların yanında anarşist gruplarımızın küçük bir azınlık teşkil ediyor olmalarından daha doğru hiçbir şey yok. Yeni bir düşünceyi temsil eden bütün öbeklenmeler sadece azınlıklar olarak işe başladılar her zaman. Ve devrime kadar *bir örgüt* olarak azınlıkta kalmamız da kuvvetle muhtemel. Peki, bu kanıt bize karşı değil mi? Şu sıralar çoğunluğu oluşturanlar fırsatçılar [oportünistler]... Öyleyse bizim de fırsatçı olmamız mı gerekiyor acaba? [Fransa'da] 1790'a kadar çoğunluğu oluşturanlar kralcılar ve anayasal meşruiyetçilerdi... bu nedenle dönemin cumhuriyetçilerinin fikirlerinden vazgeçmeleri ve -Fransa dev adımlarıyla krallığın lâğvına doğru ilerlerken- onların da kralcı olmaları mı gerekiyordu?

Sayıcı azınlıkta olmamız önemli değil, sorun burada değil! Önemli olan, anarşist komünizm düşüncelerinin şu anda insan aklında, özellikle de lâtin ırkından halklarda ortaya çıkan gelişime uygun olup olmadıklarını bilmektir. Ama bu konuda kuşku duyulamaz: söz konusu gelişim, yetkecilik [otoritercilik] düşüncesinde gerçekleşemez; bu gelişim bireyin, üretici ve tüketici öbekleşmenin, topluluğun ve özgür federasyonun en tam özgürlüğü düşüncesinde gerçekleşir; bu gelişim, mülk sahibi bireycilik düşüncesinde değil, ama ortak üretim ve tüketim düşüncesinde gerçekleşir. Büyük kentlerde komünizm, -kuşkusuz- anarşist komünizm söz konusu olduğunda, artık hiç kimseyi korkutmuyor. Söz konusu gelişim, köylerde de aynı yönde gerçekleşiyor ve -Fransa'nın özel koşullara haiz bazı bölgeleri dışında- köylü, çok sayıda ilişkinin etkisiyle daha şimdiden emek araçlarının ortaklaştırılmalarına doğru ilerliyor. Düşüncelerimizi geniş yığınlar için sergilediğimiz her kez; kılğısal örneklerle desteklenen basit ve anlaşılır bir dille onlara düşündüğümüz anlamda devrimden söz ettiğimiz her kez... sınaî büyük merkezlerde olduğu gibi köylerde de her zaman alkışlarla karşılanıyoruz.

İyi ama başka türlü olabilir mi? Eğer anarşizm ve komünizm allameler tarafından gözden ırak çalışma odalarının bilinmezliklerinde imal edilen kurguların ürünü olmuş olsalardı, bu iki ilke kuşkusuz hiçbir yankı bulamayacaktı. Fakat bu iki düşünce halkın ta derinliklerinden doğdular. Bu fikirler, herhangi bir gün alışılmış gündelik yaşamdan sıyrılan işçi ve köylü daha iyi bir geleceği düşlemeye koyulduklarında, düşündüklerinin ve dile getirdiklerinin söylemleri; bunlar, kentlerimize ve kırlarımıza adalet, dayanışma ve kardeşlik getirmek üzere yakında gerçekleşmesi gereken değişimin halka özgü [popüler] anlayışları. Halktan doğan bu düşünceler, anlaşılır biçimde açıklandıkları her kez halk tarafından alkışlandılar.

Aslında gerçek güçleri bu noktada, buna karşın –mücadelenin tehlikelerini göze almak, halk devrimi uğruna çalışıldığında maruz kalınan sonuçlara aldırmamak için yeterince cesur olan– etkin üyelerinin, bir araya toplanmış ve örgütlü üyelerinin sayısında değil. Bu sayı her geçen gün artıyor ve hep artarak gidecek; ama bugün bulunduğu azınlık konumdan çoğunluk duruma geçmesi ancak ayaklanmanın öngününde olacaktır.

* * *

Tarih, bugün azınlığı oluşturanlar eğer halkçı [popüler] özelemlerin gerçek ifadesini temsil ediyorlarsa ve devrim –bir diğer önemli koşul olan– devrimci düşüncenin yayılmasına, yeşerip filizlenmesine ve meyvelerini getirmesine elvermek için belirli bir zaman süreceyse, devrimin öngününde azınlıkta kalanların devrim günü egemen bir güç haline geldiklerini söylemek için burada. Zira –unutmayalım ki– toplumu anarşist komünizm yönünde devirmeye bir ya da iki günlük bir devrimle ulaşamayız; kısa süreli bir ayaklanma, yerine bir diğerini geçirmek üzere bir hükümeti pekâlâ yıkabilir. Bir Napolyon'un yerine bir

Jules Favre'ı* geçirebilir; ama toplumun temel kurumlarında hiçbir şeyi değiştirmez. Özel mülkiyet düzeninde ve toplumun [bugünkü] kümelenme tarzında devrimimizi tamamlamak için üç, dört belki beş yıllık bütün bir ayaklanma döneminden geçmek zorundayız. Fransa'da feodal toprak düzenini ve krallığın saltık erkini yıkmak için 1788'den 1793'e kadar beş yıllık sürekli bir ayaklanma dönemi gerekmişti... burjuva feodaliteyi ve varsıllar yönetiminin saltık erkini yıkmak için de üç veya dört yıl gerekecek.

Uzun lâfın kıyası, mevcut gruplar tarafından daha bugünden ekilen anarşist düşüncenin filizlenebilmesi, meyvelerini verebilmesi ve akılların o büyük toplamında şekillenip aydınlığa çıkabilmesi, aklın daha hızlı çalıştığı, görkemli kentlerde olduğu kadar loş kulübelerde de herkesin bu ortak işe ilgi duyduğu, konuşup tartıştığı ve diğerlerini de kazanmaya çalıştığı dönemde, özellikle bu coşkulu dönemde olacaktır. Bugünkü duyarsızların yeni bir düşüncenin inanmış yandaşları haline gelmeleri işte o zaman olacaktır.

Fikirlerin gelişmesi, işleyişi hep böyle oldu ve büyük fransız devrimi bunun bir örneği olarak işe yarayabilir.

* * *

Bu devrim [büyük fransız devrimi], düşlediğimiz kadar derin olmamış, yerine burjuvaziye geçirmek üzere zadegân takımını devirmekten başka bir şey yapmamıştı kuşkusuz. Fakat toprak köleliğini kesin biçimde ortadan kaldırmasıyla çok önemli bir sonuca varmış ve bu köleliği zorla yok etmişti ki, bu da

* Claude Gabriel Jules Favre (1809-1880): III. Napolyon'un ikinci imparatorluk döneminde (1851-1870) cumhuriyetçi muhalefetin lideri olan avukat ve siyaset adamı bir fransız; 4 Eylül 1870'de kurulan III. Cumhuriyetin dışişleri bakanı sıfatıyla, Paris Komünü'nün kanlı biçimde ezilmesinden birkaç gün önce yani 22-28 Mayıs "Kanlı Hafta"sını hazırlamak maksadıyla Bismarck'la Frankfurt'ta bir barış anlaşması imzaladı. (ç.n.)

herhangi bir şeyi yasalarla ilga etmekten çok daha etkilidir. Fransız devrimi, o zamandan bu yana kısa aralıklarla birbirini izleyen ve giderek Toplumsal Devrim'e daha fazla yaklaşan devrimler çağını başlattı. Bu devrim fransız halkına o bilinen itiş, en aşağılık baskılar altındaki halkların o olmaksızın yüzyıllar boyunca sadece kokuşmuşluk içinde sürünebilecekleri o devrimci itiş vermiş, gelecek için dünyaya zengin fikir akımları bırakmış, isyan ruhunu uyandırmış ve fransız halkına devrimci bir eğitim vermişti. Diğer uluslar hâlâ mutlakıyetçi ve anayasalcı meşruiyet aşamasında (Fransa'da 1848 hatta 1789 öncesinde geçilmiş olan aşamada) bulunmalarına karşın Fransa 1871'de Komün'ü kurmuş ve bugün anarşist komünizm düşüncesini gönülden kabul ediyorsa, bu, bu ülkenin geçen yüzyılın sonunda büyük bir devrimin dört yılını yaşamış olması yüzünden.

Madem böyle, bu devrimden birkaç sene önce Fransa'nın hangi üzücü manzarayı arz ettiğini, krallığın ve feodalitenin yok edilmesini düşleyenlerin hangi azınlık olduğunu şöyle bir anımsayalım...

Köylü, bugün bu konuda bir fikir sahibi olmamızın bile zor olacağı derecede bir sefalet ve cehalete gömülmüş durumdaydı. Düzenli iletişim olmadığından yirmi fersah ötesinde neler olup bittiğinden bihaber ve köylerde kaybolmuş bu insanlar, sabanının arkasında iki büklüm ve pis kokulu kümesimsi izbelere tıkmış bu canlar, ebediyen köleliğe mahkûm olmuş gibiydiler. Görüşüp danışıp ortak bir uyum sağlamak imkânsızdı ve de en ufak bir başkaldırmada isyancıları kılıçtan geçirmek ve elebaşlarını dokuz arşın [yaklaşık 6 metre] yüksekliğindeki darağaçlarında, pınarın tam karşısında asmak için askerî birlikler hemen yanı başlarında, tepelerindeydi. Olsa olsa adı sanı duyulmamış birkaç âşık [propagandacı] köyleri dolaşıyor, zalimlere karşı kini körüklüyor ve onu dinlemeye cesaret eden bazı ender şahıslarda bir umuttur uyandırıyorlardı. Köylü, çok olsa ekmek ve

vergilerin birazcık azaltılmasını isteme tehlikesini göze alıyordu. Bu söylediklerimize inanmak için köy andaçlarına göz atmanız yeter!

Burjuvaziye gelince... Onu ıralayan özellikle korkaklığıydı. Pek ender görülen bir takım yalıtık bireyler hükümete saldırma tehlikesini göze alıyor ve bu cüretkâr eylemleriyle isyan ruhunu uyandırıyorlardı. Ama burjuvazinin büyük kitlesi kralın ve saray erkânının karşısında, asilzadenin önünde, [hatta] asilzadenin uşağının önünde utanç verici biçimde eski yazı ikiye dönüyor, el etek öpüyordu. 1789 öncesi bu burjuvazinin sözlerinin de ne derece bayağılıklarla dolu olduğunu görmek için dönemin beldesel belgelerine göz atmak yeter. Bu belgelerden damla damla sızan, en iğrencinden korkaklıktır... ve bu, Louis Blanc efendinin ve bu burjuvazinin diğer dalkavuklarının hiç de ağrına filân gitmez. Dönemin bazı devrimcilerinin çevrelerine göz attıklarında hissettikleri derin bir mutsuzluktu ve Camille Desmoulins pek haklı olarak şu ünlü kelâmı ediyordu: “Biz cumhuriyetçiler Paris’te, 1789 öncesinde olsa olsa bir düzineydik.”

* * *

Ama üç veya dört yıl sonra yine de ne büyük değişim oldu! Krallığın gücü olayların gelişimiyle az da olsa sarsıldığında halk ayaklanmaya başladı. Bunlar, bütün 1788 yılı boyunca köylülerin kısmî [yerel] isyanlarıdır; bugünkü kısmî küçük grevler gibi bu isyanlar da bütün Fransa sathında şurada burada patlar, yavaş yavaş genelleşip daha çetin ve ezilmeleri daha güç hale gelirler.

İki yıl önce ancak vergilerde bir indirim istemeye cesaret edebiliyorlardı (bugün istenen ücret zamları gibi); iki yıl sonra, 1789’da köylü şimdiden daha öteye gider ve... genel bir düşünce çıkar ortaya: asilzade takımının, papaz sürüsünün ve toprak

sahibi burjuvaların boyunduruğunu tümüyle silkip atmak, ondan kurtulmak düşüncesi. Köylü, hükümetin isyana karşı direnme gücünün artık kalmadığını fark eder etmez düşmanlarına karşı ayaklanır. Hâlâ uysal ve ödleğ geniş yığınlar tepelerde yanan şatoların alevlerinin ayyuka çıkmasını beklerken, bazı kararlı insanlar, köylü ayaklanmalarının habercilerinin idamlarını görmüş olan o aynı sehpalarda vergi tahsildarlarını asmak amacıyla ilk şatoları kundaklayıp ateşe verdiler. Bu kez askerî birlikler isyancıları ezmeye gelmeyecekti, zira başka taraflarda meşgul-lerdi. Ve isyan kısa zamanda komdan koma yayılıp Fransa'nın yarısını tutuşturur.

Burjuvazinin müstakbel devrimcileri hâlâ kralın önünde el pençe divan dururken, gelecekteki devrimin önemli şahsiyet-leri taviz kırıntılarıyla isyanı bastırıp zapt etmeye çalışırlarken, Mirabeau'nun nutuklarında ve Kurucu Meclis'in [Etats Généraux] toplanmasından çok önce köyler ve kentler ayakla-nır; mızraklarla ve birkaç çakaralmazla pusatlanmış Parislilerin Bastille'i ele geçirmelerinden önce köylerde yüzlerce isyan pat-lar (Taine, üç yüz isyandan söz eder).

Bu andan itibaren devrimi engellemek imkânsız hale gelir. Eğer devrim sadece Paris'te patlamış olsaydı, yalnızca bir parlâmenter devrim olmuş olsaydı... kanda boğulur, karşı-dev-rim sürüleri de –köylüleri ve potursuzları katlederek– bayrak-larını kentten kente, köyden köye gezdirirlerdi. Fakat bereket versin devrim daha başından itibaren bir başka nitelik kazan-mıştı. İsyankâr vilayetlerin her köyünde, her kasabasında, her büyük şehrinde –güçlerini halkın özlemlerinde buldukları açık destekten ve gözü pekliklerinden alan– devrimci azınlıklar şatoların, belediye saraylarının ve Bastille'in ele geçirilmesine doğru ilerliyor, zadegân takımıyla büyük burjuvaziye dehşet salarak [aksoylu] ayrıcalıkları ortadan kaldırıyorlardı. Azınlık devrimi başlatıyor ve yığınları kendisine çekerek harekete ge-çiriyordu.

Yaklaştığını tahmin ettiğimiz devrim için de aynı şey olacak... Bugün zayıf azınlıklar tarafından temsil edilen ama halkın kafasında giderek daha fazla belirginleşen anarşist komünizm düşüncesi, geniş yığınların bağrında yolunu açacak. Sayıları ne kadar az olursa olsun her yere yayılmış olan gruplar, ayaklanmanın kıızıl bayrağını yükseltecekler. Ülkenin pek çok noktasında aynı anda patlayan bu ayaklanma, olayların gelişimine köstek vurabilecek herhangi bir hükümetin kurulmasını engelleyecek ve devrim, görevini yani bireysel [özel] mülkiyetin* ve devletin yok edilmesini gerçekleştirenceye kadar sertliği elden bırakmayacaktır.

Bugün azınlık olan, işte o gün Halk olacak, geniş yığınlara dönüşecek; devlete ve özel mülkiyete karşı ayaklanan bu yığın, anarşist komünizme doğru ilerleyecektir.

* Kropotkin, bu kitap boyunca özel mülkiyet (propriété privée) yerine bireysel mülkiyet (propriété individuelle) sözcüklerini kullanır ısrarla. Özel (privée) sıfatını yalnızca girişimi (teşebbüsü) nitelemek için kullanır. Bu yüzden, muhtemel yanlış anlamaları önlemek için her iki sıfatı da yer yer birlikte kullandık: birini olağan biçimde, diğerini köşeli parantez içinde. (ç.n.)

Düzen

Kafalarda epeyce korku yaratan şu *anarşi* sözcüğünü ayırt edici özlü bir söz [bir şiar, bir düstur] olarak kabul etmiş olmakla suçlanıyoruz durmadan... “Düşünceleriniz mükemmel –deniliyor bize–, ama partinizin adının doğrusu kötü bir seçim olduğunu kabul edin. Anarşi, günlük dilde düzensizliğin, kargaşa ve keşmekeşin [kaosun] eşanlamlısı bir sözcük; çıkarları çatışan, birbirleriyle savaşan ve uyum kurmayı başaramayan insanlar düşüncesini uyandırıyor kafalarda.”

Önce bir mücadele partisinin, yeni bir eğilimi temsil eden bir partinin adını bizzat seçme olanağını nadiren bulduğunu görmekle başlayalım... Daha sonraları halk tarafından iyice tutulan [popüler] şu Gueux adını seçenler Brabant’ın *Gueux*[leri] de-

ğildi.* Fakat önceleri bir lâkap (hem de iyi bulunmuş bir lâkap) olan bu ad, genel olarak kabul gören bir parti tarafından bulunmuş ve bir süre sonra onun görkemli adına dönüşmüştü. Ayrıca bu sözcüğün bütün bir düşünceyi de içerdiği kabul edilecektir.

* * *

Ya 1793'ün o *potursuzları*?** Bu adı ortaya atanlar, halk devriminin düşmanlarıydı; ama bu ad bütün bir düşünceyi, sefaleti yüzünden, özgürlükçü ve eşitlikçi genel eğilimi yüzünden, devrimci coşku ve atılganlığı yüzünden halkı alabildiğine hor görüp küçümseyen ve burjuva tarihçiler tarafından heykelleri önünde irat edilen tumturaklı nutuklara, yapılan ateşli övgülere rağmen halkın gerçek düşmanları tüm şu kralcılara, iyi giyimli ve iki dirhem bir çekirdek gezinen kralcılara karşı yırtık pırtık giysili ve sefalet yorgunu halkın isyan düşüncesini içermiyordu.

Neredeyse tuhaf dinsel bir mezhep değil de gerçek devrimci bir güç olduğu anlaşılınca kadar –iyi ve kötü– pek çok kelime oyununa yol açmış ve gazetecilerin kafalarını onca kurcalamış olan şu nihilistler [külli inkârcılar] sözcüğü için de aynı şey oldu... *Babalar ve Oğulları* adlı romanında Turgenyev tarafından öne sürülen bu ad, “oğulları”nın itaatsizliklerinden bu lâkap aracılığıyla öçlerini alan “pederler” tarafından keşfedilip yayılmıştı. Oğullar da bunu kabul ettiler; daha sonra yanlış

* Gueux: ortaçağ hollândacasında “düzenbaz, dalavereci” anlamında kullanılmış fransızcada da “baldırı çıplaklar” anlamına gelen bu lâkap, Hollânda'da İspanya kralı II. Filip'e karşı mücadele eden isyancılar.

Brabant: Önce Hollânda ve Belçika arasında bölüşülmüş, daha sonra yüzyıllar boyunca ya saltanat mirası yoluyla ya da savaşlarla elden ele geçmiş olan bir bölge; Belçika'da bugün bile Brabant flaman ve Brabant vallon diye adlandırılan iki ayrı bölge var. (ç.n.)

** 1789 fransız devrimi öncesinde zadegân takımının erkekleri dizlerin altına kadar daralarak inen ve sıkıca baldıra yapışan bir potur, uzun bir don (culotte: külot) giyerler ve bu zevata bu yüzden poturlular denirdi; halktan insanlar da pantolon giyiyor, bu yüzden onlara da potursuzlar (“sans-culottes”) deniliyordu. (ç.n.)

anlamalara yol açtığını fark ettiklerinde ve ondan kurtulmaya çalıştıklarında artık bu olanaksızdı... basın ve kamuoyu, rus devrimcilerini bu adın dışında bir başka adla adlandırmak istemiyorlardı. Ayrıca bu ad hiç de kötü seçilmiş filân değildi, çünkü belli bir düşünceyi içermekte: bir sınıfın bir diğeri tarafından ezilmesi üzerinde temellenen bugünkü uygarlığın tüm işlerinin olumsuzlanması; halihazırdaki düzenin yadsınmasını; sömürücülerin hizmetindeki sanatın, burjuva töreciliğin [ahlakçılığın], görenekçi bilimin, burjuva siyasetin, ille de başkalarını yönetme yanlılığının ve iktidarın, geçmiş yüzyılların bugünkü toplumu da donattıkları şu gülünç ya da tiksindirici riyakâr örf ve âdetlerin yadsınmasını... kısacası bugünkü burjuva uygarlığı büyük bir saygı ve ululamayla çevreleyen her şeyin yadsınmasını ifade ediyor.

Anarşistler için de aynısı... Enternasyonal'in içinde bu birlikteki otoriteyi reddeden ve bütün biçimleri altında otoriteye karşı mücadele eden bir parti çıktığında, bu parti önce *federalci* adını, ardından *devletçilik karşıtı* veya *otorite karşıtı* adını almıştı. Dahası, bu dönemde anarşist adını takınmaktan da kaçınmıyordu. *An-arşi* sözcüğü (o zamanlar böyle yazılıyordu)* Enternasyonal'in bu dönemde iktisadî reform düşüncelerine karşı mücadele ettiği prudhoncular partisine çok fazla bağlıymış gibi görünüyordu. Ama hasımlarının –zihinlerde karışıklık yaratmak maksadıyla– bu ismi kullanmaktan hoşlanacak olmaları tam da bu yüzdendi; ayrıca anarşistlerin bu adı, tek tutkularının sonucunu düşünmeksizin düzensizlik ve kargaşa yaratmak olduğunu gösterdiğini söylemeye de elveriyordu.

* Anarşi sözcüğünün eski yunancadan gelen “archi” (veya “arch”) bu ikinci kısmı, aşama düzeninde (hiyerarşide) üstünlük anlamına gelen bir sonekmış. Arşi sözcüğüne eklenen ve yine eski yunancadan gelme a (an) önekiyle, bu kez aşama düzeninin (hiyerarşinin) ve otoritenin yokluğu, daha doğrusu reddi dile getirilmiş oluyor. 19. yüzyılın ortalarında “an-arşi” şeklinde yazılması da bu yüzden: anlamını açıkça, hiçbir kuşkuya yer vermeksizin ortaya koyma isteğini gösteren bir yazım biçimi. (ç.n.)

Anarşist parti kendisine takılan bu adı hemen kabul etti; eski yunanca kökenli *an-arşi* sözcüğünün –bu yazılış biçimi altında– “düzensizlik” değil de *iktidarın yokluğu* anlamına geldiğini açıklayarak önceleri an ve arşi arasında küçük bir birleştirme çizgisi kullanmakta ısrar etti; ama bir süre sonra –prova mu-sahhihlerine fazladan iş çıkartmaksızın ve okuyucularına küçük bir yunanca dersi vermeksizin– bu sözcüğü olduğu haliyle [birleştirme çizgisi olmaksızın] kabul etti.

Kısacası bu kelime, bir ingiliz filozofu tarafından, Bentham tarafından 1816’da şu izleyen sözcüklerle ifade edilen ilk, olağan ve alışılmış anlamına dönmüştü: “Kötü bir yasayı düzeltmeyi isteyen bir filozof –diyordu Bentham– ona karşı ayaklanma düzenlemez... Anarşinin özelliğiye tamamen farklı: yasanın varlığını yadsır, geçerliliğini reddeder, insanları onu bir yasa olarak tanımamaya çağırır ve uygulanmasına karşı onları ayaklanmaya kışkırtır.” Bugün bu sözcüğün anlamı daha da genişledi: anarşist sadece yasaların varlığını değil, ama kurulu bütün düzeni, bütün otoriteyi [yetkili zevatı, yetkiyi] de reddeder. Fakat kelimenin özü yine de aynı kaldı: anarşist, hangi biçimi altında olursa olsun iktidara, yetkiye karşı isyan eder (ve işe buradan başlar).

İyi ama bu sözcük, diye soruyorlar bize, kafalarda düzenin yadsınmasını, böylece düzensizlik ve kargaşa fikrini uyandırmıyor mu?

Yine de anlamaya çalışalım... Söz konusu olan hangi *düzen*? Bizim, biz anarşistlerin düşlediği uyum mu? İnsanlık biri diğerrinin yararına kurban edilen iki sınıf halinde bölünmüş olmasına son vereceği gün, insanî ilişkilerde özgürce kurulacak olan uyum mu? Tüm insanların tek ve aynı aileyi oluşturacakları gün, her bireyin herkesin erinci için ve herkesin tek tek her

bireyin rahatı için çalışacağı gün, çıkarların bu dayanışmasında kendiliğinden ortaya çıkacak olan uyum mu? Belli ki hayır! Mevcut *düzenin* yadsınmasını anarşiyle suçlayanlar, geleceğin bu uyumundan söz etmiyorlar; bugünkü toplumumuzda kavrandığı haliyle düzenden söz ediyorlar! Anarşinin yıkıp yok etmek istediği bu düzenin ne inene bir şey olduğunu görelim öyleyse...

Bugün düzen (düzenden anladıkları), bir avuç tembelin en iğrenç tutkularının tatmini, hazlarının ve şatafatın [lüksün] sağlanması için çalışan insanlığın onda dokuzunun yoksunluğudur.

Sözünü ettikleri düzen, bu onda dokuzun sağlıklı bir yaşam, anlıksal yeteneklerinin akılcı gelişimi için gerekli her şeyden mahrum olmasıdır; insanlığın onda dokuzunu –insanoğlunun bilimsel incelemeye, sanatsal yaratıyla elde ettiği hazları asla düşünmeye bile cüret etmeksizin– ancak günü gününe yaşayan bir yük hayvanı derekesine düşürmektir... işte anladıkları düzen!

Düzen, bu toplumda artık olağan hale gelmiş sefalettir, açlıktır. Açlıktan ölen ırlandalı köylüdür; yurtdışına akıp giden buğday istiflerinin tam ortasında çekilen bir kıtlığın ardından kuşpalazı ve tifüs yüzünden ölen Rusya'nın üçte birinin köylüsüdür. Birkaç ay daha geçimini sağladıktan sonra pestilinin çıkartılacağını bildiği kazılacak herhangi bir tünel arayarak Avrupa'yı boydan boya dolaşmak üzere yaşadığı zengin taşrayı terke zorlanan İtalya halkıdır. Zenginleri beslemeye hizmet edecek olan hayvan yetiştiriciliği için köylüden çalınan topraktır; toprağın, onu işlemekten daha fazlasını istemeyene geri verilmesinden ziyade, işlenmeyip boş bırakılmasıdır.

Düzen, çocuklarını doyurabilmek için kendini satan kadın, bir fabrikaya tıklıp hapsolmaya veya açlıktan gebermeye zorlanan çocuk, bir makine derekesine düşürülen işçidir. Zenginlerin yakasını hiç bırakmayan ayaklanan işçi hayaletidir; yöneticilerin uykularını kaçıran ayaklanmış halk hayaletidir.

Düzen, yönetici makamlarda yükselmek gayesiyle kendini çoğunluğa dayatan ve de hileyle, rüşvetle, zorla, katliamlarla aynı ayrıcalıkları koruyup sürdürmeleri ve daha sonra aynı görevlere gelmeleri maksadıyla kendi döllerini [çok çocuğunu] eğitip hazırlayan çok küçük bir azınlıktır.

Düzen, insanın insana, sınıfın sınıfa, ulusun ulusa karşı sürekli savaşıdır. Avrupa'da durmadan gümbürdeyen toplar, kırların mahvedilmesi, bütün bir kuşağın savaş alanlarında kurban edilmesi, yüzyılların zorlu çabalarıyla biriken zenginliklerin bir yıl içinde tahrip edilmesidir.

Düzen, düşüncenin zincire vurulmasıdır, köleliktir; silâh ve kırbaç zoruyla zapt edilen insan soyunun değerinin hiçlenmesidir. Patronların açgözlülükleri yüzünden her yıl parçalanıp ya gömülen, şikâyetlenmeye cüret ettiklerinde sapır sapır kurşunlanıp süngülerle kovalanan yüzlerce maden ocağı işçisinin grizuyla gelen ani ya da bir çöküntüyle gelen yavaş ölümleridir.

Düzen, son olarak, Paris Komünü'nün kanda boğulmasıdır. Top mermileriyle, makineli tüfeklerle parçalanıp, sönmemiş kireçle Paris sokaklarının altına gömülen otuz bin kadının ve erkeğin ölümüdür. Hapishanelerde dört duvar arasına tıklanıp, Sibiryaya karlarına gömülen ve en iyi, en ödünsüz, en özverili temsilcileri cellâtların ipiyle ölen rus gençliğinin bu yazgısıdır.

İşte düzen!

* * *

Ya düzensizlik... şu düzensizlik dedikleri?

Bu, silâhlarının hakkından gelerek, engellerini yıkarak ve daha iyi bir geleceğe doğru yürüyerek halkın bu iğrenç düzene karşı ayaklanmasıdır. Bu, insanlığın tarihinde sahip olduğu en görkemli şeydir.

Devrimlerin öngününde aklın isyanıdır; önceki yüzyılların durağanlığıyla onanıp benimsenmiş varsayımların devrilmesi-

dir; bütün bir yeni düşünceler, cesur buluşlar dalgasının doğuşudur; bilimin sorunlarının çözümüdür.

Düzensizlik, ilkçağ köleciliğinin lâğvedilmesi, toplulukların* ayaklanması, feodal toprak köleliliğinin ortadan kaldırılması ve iktisadî köleliği yok etme girişimleridir.

Düzensizlik, pişirik damlı köy evlerine yer açmak için şatoları yakan, güneşteki yerlerini almak üzere o karanlık izbelerinden çıkan köylülerin din adamı [papaz] ve ağa takımına [derebeylerine] karşı isyanıdır. Bütün Batı Avrupa'da toprak köleliğine ölümcül bir darbe vuran ve krallığı lâğveden Fransa'dır.

Düzensizlik, kralların ödünü patlatan ve çalışma hakkı isteyen 1848'dir. Yeni bir düşünce için savaşıyor, –katliamlarla kırım kırım kırılan– insanlığa özgür topluluk fikrini miras bırakan, yaklaştığını hissettiğimiz ve adı Toplumsal Devrim olacak bir devrime giden yolu açan Paris halkıdır.

Düzensizlik (düzensizlik diye adlandırdıkları), art arda gelen kuşakların sürekli bir mücadeleyi üstlendikleri ve insanlığa –onu geçmişin köleliklerinden kurtaracak– daha iyi bir yaşam hazırlamak üzere kendilerini feda ettikleri dönemlerdir; halkın dehasının özgür bir gelişme gösterdiği ve birkaç yıl içinde dev adımlarıyla yürüdüğü dönemlerdir... bunlar olmaksızın insanlığı ilkçağ köleciliğinde kalmış, sefaleti içinde düşkün ve yaltakçı bir varlık olacaktır.

Düzensizlik, en güzel tutkuların [coşkuların], en büyük özverilerin doğuşudur; en yüce insan sevgisinin destanıdır.

* Burada kast edilen, Batı'da burjuvazinin henüz şekillenmeye başladığı 12. ve 13. yüzyıllarda Avrupa'da ortaya çıkan kent komünleridir. Fransızcada cemaat, yerel yönetim, belediye vs anlamlarına da gelen “commune” (komün) sözcüğünü türkçeye “topluluk” diye çevirmeyi yeğledik ve genel olarak böyle kullandık. Öte yandan ünlü Paris Komünü (1871) kentin beledi işlerinin ötesinde halkın kaderini, inisiyatifi doğrudan eline almaya çalışmasını ifade eden toplumsal ve siyasal bir anlam kazandığı için, bu büyük olayı “Paris Topluluğu” diye adlandırmak da doğrusu gülünç ve anlamsız olacaktı. Yani Paris Komünü dışında komün sözcüğünü kullanmaktan yana değiliz. (ç.n.)

Bu düzenin yadsınması demek olan ve halkların yaşamında en güzel anların anısını çağrıştıran *anarşi* sözcüğü, daha iyi bir geleceğin fethine doğru ilerleyen bir parti için yapılmış iyi bir seçim değil mi?

Topluluk...

I

Toplumsal devrimin Toplulukların özgür kılınmalarıyla olması gerektiğini, devrim için gerekli ortamı ve bunu gerçekleştirmenin aracını bize verebilecek olanların sadece -devletin vesayetinden kurtulmuş, kesinlikle bağımsız- Topluluklar olduğunu söylediğimizde, daha önce yaşayıp gitmiş ve miadını doldurmuş bir toplum biçimini yeniden yaşama döndürmeyi istemekle suçlanıyoruz... “Ne var ki Topluluk -deniyor bize- geçmişin bir olgusu! Devleti yıkmaya ve yerine özgür Toplulukları koymaya çalışarak bakışlarınızı geçmişe çeviriyorsunuz: bizleri tekrar ortaçağın göbeğine götürmek, topluluklar arasındaki eski savaşları yeniden tutuşturmak ve

tarihin akışı boyunca öylesine zorluklarla elde edilen ulusal birlikleri yıkıp yok etmek istiyorsunuz!”

Eh, madem böyle, bu eleştiriyi de yakından inceleyelim...

Geçmişle yapılan bu karşılaştırmanın ancak sınırlı [görelî] bir değeri olduğunu görelim önce... Tarafımızdan istenen Topluluk gerçekte yalnızca ortaçağın komününe bir dönüşse eğer, bugün Topluluğun sadece yedi yüzyıl önce aldığı biçimlere sahip olabileceğini kabul etmek gerekmez mi? Oysa demiryollarının, telgrafın, ulusal özelliklerini yitirmiş [kozmpolit] bilimin ve saltık gerçeği arayışının iyice yerleştiği günümüzde, yüzyılımızda Topluluğun on ikinci yüzyılda olduğundan öylesine çok farklı bir örgütlenme olmuş olacağı; yeni koşullar içinde yer alan ve zorunlu olarak tümüyle farklı sonuçlar getirecek tamamen yeni bir olgu karşısında bulunduğumuz açık değil mi?

Ayrıca hasımlarımız, çeşitli biçimler altında devlet savunuculuğu yapanlar, karşılarına –tastamam onlarınkine benzer– bir itiraz çıkarabileceğimizi anımsamak zorundalar...

Biz de onlara, devletin Topluluk kadar eski bir biçim olması nedeniyle bakışlarını geçmişe çevirenlerin onlar olduklarını söyleyebiliriz pekâlâ. Ancak şu farkla: tarihte devlet bizlere özgürlüğün yadsınmasını, mutlakıyetçiliği ve keyfiyeti, kullarının mahvını, işkenceleri ve idamları gösterirken, bu tarihin en güzel sayfalarını tam da Toplulukların devletlere karşı özgürleşmelerinde buluyoruz. Kendimizi geçmişteymiş gibi düşünerek bakışlarımızı bir Louis XI’e, bir Louis XV’e veya bir Catherine II’ye çevirmeyeceğiz kuşkusuz; ama bakışlarımızı Amalfi ve Floransa topluluklarına veya cumhuriyetlerine, Toulouse ve Laon’unkilere, Liège ve Courtray’inkilere, Augsbourg ve Nurenberg’inkilere ya da Pskov ve Novgorod’unkilere çevireceğiz daha ziyade.

Kısacası söz konusu olan kelimeler ve safsatayla [sofizme] yetinmek değil: önemli olan, olayları yakından incelemek ve

tahlil etmektir; bizlere “Ama topluluk, ortaçağı simgeler! Dola-yısıyla umutsuz ve ölüme mahkûm!” demekle yetinen Laveleye ve işgüzar tilmizlerini taklit etmek değil... “Devlet, diye yanıt-lıyoruz, sadece kötülük dolu bir geçmiş, o halde devlet haydi haydi ölüme mahkûm!”

* * *

Ortaçağın topluluğuyla bugün kurulabilecek (ve muhteme-len kurulacak olan) topluluk arasında özsel farklar, insanlığın gelişmesinin ve zorlu deneyimlerinin beş ya da altı yüzyılı ta-rafından açılan bir uçurum, büyük bir ayırım olacaktır.

On ikinci yüzyılda fîlân kentin burjuvalarının kurdukları o “yeminli birlik”in [“conjuratıon”un] ya da şu “inanç birliğı”nin [“communion”un] asıl amacı nedir? Bu amaç, kuşkusuz iyice sınırlı bir amaç: zeamet sahibi derebeyinden kurtulmak. Bu kentin sakinleri (tacirler ve zanaatkârlar), “her kim olursa olsun bir kişinin aralarından birine zarar vermesine ve bundan böyle ona köle muamelesi etmesine” izin vermemek için aralarında toplanıp yemin ederler; bu birliğın [topluluğun] silâhlı ayak-lanması, eski efendilerine karşı olur. “Topluluk –der Aug. Thi-erry tarafından aktarılan bir on ikinci yüzyıl yazarı–, yeni ve tiksinti veren bir sözcük; işte bu sözcükten anladıkları: belli bir vergi [haraç] ödemek zorunda olan kişiler, derebeyine ödemek zorunda oldukları getirimi [rantı, haracı] artık yalnızca yılda bir kez ödüyorlar. Eğer bir suç işlerlerse, yasal olarak tespit edilmiş para cezasını ödemekten muaflar ve geleneksel olarak toprak kölelerine dayatılan para toplamadan da tümüyle bağışıklar.”

Kısacası ortaçağın bu topluluğunun ayaklanması gerçekten de derebeyine karşıdır. Bugünkü birliğın [topluluğun] kurtul-maya çalışacağıysa devlet. Asıl farkın, kral tarafından temsil edilen ve daha sonra dönemin bu topluluklarının derebeyinin

karşısında bağımsız olmak istediklerini fark ederek –vakayina-melerin de yazdıkları gibi– “Topluluk yüzünden tahta karşı isyan eder ve dikilirmiş gibi görünen şu aylak sürüsünün kudurmuşlukları”nı “cezalandırmak” maksadıyla ordularını göndermiş olanın devlet olduğunu... unutmayalım.

Yarının topluluğu, üst olmayı kabul edemeyecek; onun üzerinde sadece –diğer topluluklarla birlikte kendisi tarafında da özgürce rıza gösterilmiş– Federasyon’un çıkarlarının olduğunu bilecek. Bu Topluluk, şu ikisinin dışında bir orta yol olmadığını da bilir: ya istediği tüm kurumlarla donanmak ve gerekli gördüğü bütün reformları ve köklü değişiklikleri yapmada kesinlikle özgür olacak; ya da bugüne kadar olmuş olduğu gibi –hep devletle çatışma halinde ve izleyen mücadelelerden birinde başarısızlığa uğrayacağından emin– tüm faaliyetlerinde bağlı kaldığı devletin bir şubesi olarak kalacak. Devlete son vererek yerine federasyonu geçirmek zorunda olduğunu biliyor ve gereğince davranacak. Hatta fazlası: bunun araçlarına da sahip olacak. Bugün topluluksal [communale: beldesel] ayaklanmanın bayrağını yükseltenler artık yalnızca küçük kentler değil; yakında bu aynı bayrağı göndere çekecek olan büyük kentler Paris, Lyon, Marsilya’dır, Carthegène’dir... asıl fark burada.

* * *

Ortaçağ topluluğu, derebeyinden kurtularak, mallarının ve sermayelerinin satışıyla kentin içinde şahsî zenginlikler edinen o zengin burjuvalardan da kurtulmuş oluyor muydu? Hiç değil! Kent sakini, derebeyinin kulelerini yıktıktan bir süre sonra, ona boyun eğdirmeye çalışan zengin tacirlerin kalelerinin şehrin göbeğine dikildiklerini görecek. Ve ortaçağ Topluluklarının iç tarihi de zenginler ve fakirler arasındaki amansız bir mücadelenin, zorunlu olarak kralın müdahalesiyle biten bir mücadelenin tarihidir. Asilzade takımı Topluluğun bizzat için-

de durmadan palazlanırken, daha önce dışarıdaki [kentin dışında bir şatoda yaşayan] derebeyi tarafından maruz bırakıldığı köleliğe [bu kez] kentin üst tabakalarının zengin beyzadeleri karşısında düşen halk, artık bu Toplulukta savunulacak hiçbir şeyi olmadığını anladı; elleriyle kurduğu ve bireyselci düzenin etkisiyle yeni bir köleliğin meydanlarını çevreleyen surlara dönüşen surları terk etti; artık kaybedecek hiçbir şeyi olmadığı için zengin tacirleri kendilerini savunmada tek başlarına bıraktı ve bu zengin zevat da yenik düştü: sefahat ve şatafat içinde iyice gevşeyip yumuşayan bu insanlar, halkın desteği olmaksızın bir süre sonra kralın çavuşlarının ihtarlarına boyun eğmeyi yaşar ve ardından kentin anahtarlarını onlara teslim ederler. Diğer topluluklarda da –halkın tepelerine çökmeye hazır öcünden kaçmak gayesiyle– kentlerinin kapılarını imparatorluk, krallık veya dukalık ordularına açanlar, yine bu zenginlerin kendileri olmuştu.

Peki, on dokuzuncu yüzyıl Topluluğunun ilk kaygısı, bu toplumsal eşitsizliğe son vermek, kendi içinde birikmiş olan toplumsal sermayeyi egemenliği altına almak, üretmek ve genel gönenci arttırmak üzere bu sermayeyi ondan yaralanmayı isteyenlerin emrine vermek olmayacak mı? İlk görevi, sermayenin gücünü kırmak ve ortaçağ topluluklarının yıkılmasına yol açan zategân takımının yaratılmasını ebediyen olanaksız kılmak olmayacak mı? Piskoposu ve keşişi birer müttefik olarak mı alacak? Ve nihayet, ortaçağ topluluğunda devlet içinde bir devlet yaratmaktan başka bir şey aramayan, kralın ve derebeyinin iktidarını ortadan kaldırarak hep bu aynı iktidarı –bu iktidarın kentin duvarlarıyla sınırlı olduğu için örnek aldığı devletin bütün kötülüklerini koruyup sürdüreceğini unutarak– en küçük ayrıntılarına kadar yeniden kurmaktan daha iyisini yapmayı bilmeyen atalarını mı taklit edecek? Yüzyılımızın proleterleri, asalet unvanlarını ortadan kaldırarak veya bu unvanları birer yüz karası gibi taşıttırarak yeni bir beyzade takımının, şu kese-

leri şişkinlerin doğmasına izin veren floransalıları mı taklit edecekler? Son olarak, belediye sarayına çulu serip sofuca öncellerini taklit eden ve bir süre önce yıktıkları tüm şu iktidar basamaklarını yeniden kuran şu zanaatkâr takımı gibi mi davranacaklar? Kurumlara ilişmeyip sadece adamları mı değiştirecekler?

Kesinlikle hayır. Gücünü tecrübesinden alan on dokuzuncu yüzyıl Topluluğu, daha iyisini yapacak... Yalnızca toplulukçu [communaliste] değil, komünist de olacak; siyasette devrimci olan bu topluluk, üretim ve değişim sorunlarında da devrimci olacak. Mevcut devleti, yerine yenisini kurmak üzere yıkmayacak ve çok sayıda topluluk şu vekâlet yönetimini [hükümetini] ortadan kaldırarak, egemenliklerini seçimlerin rastlantılarına emanet etmekten kaçınarak özü-sözü bir olmayı bilecekler.

II

Ortaçağ topluluğu, derebeyinin boyunduruğunu silkip attıktan sonra, gücü nispetinde onu cezalandırmaya çalıştı mı? Kendisini çevreleyen kırsal ahaliye yardım etmeye çalıştı mı? Ve kırların silâhsız toprak kölelerinin silâhlanması için topluluğun silâhlarını surlarının tepesinden kibirle baktığı bu bahtsızların kullanımına sundu mu? Ne gezer! Tastamam bencil bir duygu tarafından yönlendirilen ortaçağ topluluğu, surlarının içine kapandı. Kimi zaman sığınmak için kapısına gelen bu kölelerin karşısında, kente giriş köprülerini kaldırıp kapılarını kıskançlıkla sıkı sıkıya yüzlerine kapatmadı mı? Ve fitilli yivsiz alaybozan tüfeklerinin [arkebüzlerinin] erimi dahilinde bulundukları halde bu insanların gözlerinin önünde derebeyi tarafından katledilmelerine izin vermemiş miydi? Özgürlükleriyle pek övünüp şişinen bu topluluk, bu özgürlükleri dışarıda inil-deyerek ölen kölelere kadar yaymaya filân çalışmıyordu. Pek çok topluluk bağımsızlığını tam da böylesi bir pahaya, komşu kentlerde toprak köleliğinin korunup sürdürülmesi pahasına

elde etmişti. Ve daha sonra toplulukçu büyük burjuvaların, –ne zanaat ne ticaret bilmeyen, demir ve madenî ürünleri veya diğer zanaat ürünlerini edinmek için her zaman kente başvurmak zorunda olan– ovaların toprak kölelerinin hep derebeyinin zeametine bağlı kalmalarını istemeleri de çıkarlarına değil miydi? Ve zanaatkâr onu toprak kölesinden ayıran surların üzerinden elini ona uzatmak istediğinde, en tepede yer alan, savaş sanatını sadece o bilen, savaşçı paralı askerlerin ücretlerini ödeyen şu burjuvanın iradesine karşı ne yapabilirdi?

Şimdi fark ne büyük! Muzaffer Paris Komünü, kendisini az çok beledî kurumlar edinmekle mi sınırlamıştı? Parisli proletaryanın zincirlerini kırması, önce Paris'te ardından kırsal alanlarda toplumsal devrim olmuştu. Paris Komünü, savunmacı topluluğunda mücadeleyi desteklediğinde bile, yine de köylüye şunları söylemişti: *toprağına, bütün topraklara el koy!* Sözle yetinmedi ve yiğit oğullarının silâhlı olarak uzak köylerdeki köylüye devrimini yapmada yardıma yani toprak gaspçılarını kovmaya ve toprağı ondan ürün almayı bilen ve isteyen herkese geri vermeye gitmeleri gerekmişti.

Ortaçağ topluluğu kendisini surlarıyla sınırlamaya çalışıyordu; on dokuzuncu yüzyılınkiyse yayılmaya, evrenselleşmeye çalışıyor ve topluluksal ayrıcalıkların yerine insanî dayanışmayı koydu.

* * *

Ortaçağ topluluğu surlarının içine kapanıp kalabiliyor ve bir uereceye kadar kendini komşularından yalıtabiliyordu. Diğer topluluklarla ilişkiye girdiğinde, bu ilişkiler derebeylerine karşı kentsel hakları savunmak üzere yapılan bir anlaşmayla veya topluluk uyruklarının uzak yolculuklarında karşılıklı olarak korunmaları amacıyla yapılan bir dayanışma sözleşmesiyle sınırlanıyordu genellikle. Lombardiya'da [İtalya], İspanya'da ve

Belçika'da olduğu gibi kentler arasında gerçek birlikler oluştuğunda, ayrıcalıkların çeşitliliği yüzünden çok az bağdaşık ve haddinden fazla zayıf bu birlikler, kısa sürede yalıtık gruplara bölünüyor veya komşu devletlerin saldırıları altında yıkılıp gidiyorlardı.

Bugün oluşacak gruplaşmalarla aradaki fark ne büyük! Günüümüzde küçük bir Topluluk, olayların [gelişmelerin] itiş-i yüzünden sınaî, ticarî ve sanatsal merkezlerle sürdürülen ilişkilere geçmeksizin bir hafta bile yaşayamayacak ve bu merkezler de yakın köylerin, civar toplulukların ve uzak kentlerin sakinlerine kapılarını sonuna kadar açma gereksinimi duyacaklardır.

Filân büyük bir şehir yarın “Komün”ünü ilân etmeye, kendi içinde bireysel mülkiyeti ortadan kaldırmaya, şehrine tam komünizmi yani toplumsal sermayenin, emek araçlarının ve yaratılan emek ürünlerinin ortaklaşa kullanımını getirmeye görsün... yeter ki düşmanları tarafından kuşatılmış olmasın, daha birkaç günün sonunda araba kafileleri toptancı hâllerine gelecek, malzeme üstencileri gemiler dolusu ham maddeyi bilmem hangi uzak limanlardan ona gönderecekler; kentin sınaî ürünleri de, sekenenin ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra, dünyanın dört bir yanında alıcılar aramaya gidecek; yabancılar akın akın kente gelecek ve herkes (komşu kentlerin, başka ülke kentlerinin yurttaşları ve köylüler), herkesin çalıştığı ne yoksulun ne de ezilenin olmadığı ve –hiç kimsenin aslan payına el koymasız söz konusu olmaksızın– herkesin emeklerinin ürünlerinden yararlandığı bu özgür kentin harika yaşamını dönüp kendi ocaklarında anlatacak. Yalıtıklıktan korkmak gerekmez: eğer Birleşik Devletler’in toplulukları içinde bundan şikâyet etmek zorunda kalınıyorsa, bu, yalıtıklık yüzünden değil, daha ziyade çevredeki burjuva âlemin topluluğun işlerine burunlarını sokmaları yüzünden.

Sınır taşlarını deviren ticaret ve değişimin bugün eski kentlerin surlarını yıkmış olmaları bu yüzden; ticaret ve değişim,

ortaçağda bulunmayan bu bağlantıyı çoktandır kurdular. Batı Avrupa'nın bütün yerleşim birimleri birbirlerine öylesine sıkı sıkıya bağlanmış durumdalar ki, aralarından herhangi biri için yalıtılmışlık imkânsız hale geldi... çok yükseklerde, bir dağın sarp yolu üzerinde de bulunsa, kendisine en yakın sınaî ve ticarî merkeze yönelmeyen ve onunla ilişkisini artık koparamayan tek bir köy yok.

* * *

Büyük sınaî merkezlerin gelişmesi daha fazlasını yaptı...

Günümüzdeki dar hemşerilik kafası, komşu iki topluluk arasında epeyce kıskançlığa yol açabilecek, doğrudan birleşmelerini engelleyebilecek ve hatta kardeş kavgalarını başlatabilecektir. Şayet bu kıskançlıklar bu iki topluluğun doğrudan federasyonunu gerçekten engelleyebiliyorlarsa, bu federasyonun kurulması büyük merkezlerin aracılığıyla olacaktır. Bugün komşu iki küçük belediyeciği doğrudan bağlayan hiçbir ilişki yok genellikle; sürdürülen pek az ilişki, dayanışma ilişkileri kurmaktan çok çatışma doğuracaktır. Ama her ikisinin de daha şimdiden sıkı ilişki içinde oldukları ve o olmaksızın var olamayacakları ortak bir merkezleri var; [bu durumda] anlamsız çekememezlikleri her ne olursa olsun, gereksinimlerini sağladıkları ve ürünlerini götürdükleri büyük kentin aracılığıyla birleşmek zorunda olduklarını görecekle; her biri, bu çekim odağıyla olan ilişkilerini koruyup sürdürmek ve onun çevresinde toplanmak üzere aynı federasyonun mensubu olmak zorunda kalacak.

Ama bu merkezin kendisi, çevresindeki topluluklar üzerinde can sıkıcı bir üstünlüğü ele geçiremeyecektir yine de... Sana-yinin ve ticaretin ihtiyaçlarının alabildiğine çok çeşitliliği sayesinde tüm yerleşim birimleri, daha şimdiden bağlandıkları çok sayıda [böylesi] merkeze sahipler ve ihtiyaçlarının gelişme-

si ölçüsünde yeni gereksinimlerini karşılayabilecek yeni merkezlerle de bağlanacaklar. Gereksinimlerimiz alabildiğine çeşitli ve o denli hızlı doğuyorlar ki, yakın gelecekte tek bir federasyon bu gereksinimlerin hepsini karşılamada artık yeterli olamayacak. Dolayısıyla Topluluk, başka bağlaşımlar yapmanın, bir başka federasyona girmenin ihtiyacını hissedecektir. Gıda maddelerinin elde edilmesi için bir grubun üyesi olan Topluluk, söz gelimi madenler gibi ihtiyacını duyduğu diğer nesneleri elde etmek amacıyla bir ikinci grubun, daha sonra bir üçüncünün, derken kumaşlar ve sanat eserleri için de bir dördüncünün üyesi olmak zorunda kalacaktır. Herhangi bir iktisadî kaynaklar atlasını açın... iktisadî sınırların olmadığını göreceksiniz: çeşitli ürünlerin üretim ve değişim bölgeleri iç içe geçmekte, arap saçı gibi birbirlerine karışmakta ve şurada burada çakışmaktalar. Topluluk federasyonları için de aynı şey... eğer özgür gelişmelerini sürdürebiliyorlarsa, bir süre sonra birbirlerine karışacak, çeşitli noktalarda kesişip çakışacak ve böylece –baltacı romalı muhafızın baltasının sapında birbirinden bağımsız bir demet oluşturan değnekler misali– sadece yan yana duran şu devletçi gruplaşmalardan iyice farklı yoğun bir ağ, “bir ve bölünmez” bir bütün oluşturacaklar.

Yinelemiş olalım... Böylelikle gelip bize bu toplulukların bir kez devletin vesayetinden kurtulduktan sonra birbirlerine düşeceklerini ve iç savaşlarda birbirlerini yok edeceklerini söyleyecek olanlar, bir şeyi unutuyorlar: uransal ve tecimsel çekim merkezleri sayesinde, bu merkezlerin sayılarının çokluğu sayesinde, dur durak bilmeyen ilişkileri sayesinde değişik bölgeler arasında daha şimdiden var olan sıkı ilişkileri [unutuyorlar]. O kapalı şehirleriyle ve eşkıya derebeyleri tarafından gözetlenen tehlikeli ve çetin yollarda ağır ağır ilerleyen kervanlarıyla şu ortaçağın ne mene bir şey olduğunu anlamıyorlar; asla suyu çekilmeyen bir ırmağın akan suları gibi kentlerimiz arasında gidip gelen insan ve emtia akışını, mektup ve telgraf teatilerini,

düşünce ve coşku [tutku] akımlarını unutuyorlar... karşılaştırmaya çalıştıkları iki dönem arasındaki fark konusunda açık fikirleri yok.

Ama tarih, federasyon eğiliminin daha şimdiden insanlığın en ivedi ihtiyaçlarından bir haline geldiğini bizlere göstermek, tanıtlamak için var değil mi? Yeni özgür birliklerin kendiliklerinden doğmaları için devletin –şu ya da bu nedenle– kendini dağılmış vaziyette bulmasına, bu baskıcı makinenin işleyişinin zayıflamasına tek bir gün yeter. Büyük devrim sırasında silâhlı burjuvazinin kendiliğinden ortaya çıkan federasyonlarını hatırlayalım; İspanya’da devlet Napolyon’un fetih orduları tarafından temellerine kadar sarsıldığında kendiliğinden ortaya çıkan ve ülkenin bağımsızlığını kurtarmış olan o federasyonları anımsayalım... Devlet zoraki birliği [ulusal birliği] artık dayatamaz duruma düşer düşmez, özgür birlik –doğal ihtiyaçlarına bağlı olarak– kendiliğinden ortaya çıkar. Devleti yıkın, onun yıkıntılarından gerçekten tek, gerçekten bölünmez, ama özgür ve bizzat bu özgürlüğü sayesinde dayanışma içinde büyüyen federasyonlaşmış bir topluluk çıkacaktır ortaya.

* * *

Fakat başka bir şey daha var... Ortaçağ burjuvazisi için Topluluk, sınırlarıyla diğerlerinden açıkça ayrılmış yalıtık bir devletti. Bizim için “Topluluk” bölgesel bir yerleşim yeri değil artık; daha ziyade özgül bir ad, ne sınır ne de sur filân tanımayan bir eşitler öbeksleşmesinin eşanlamlısı. Bu toplumcu Topluluk, açıkça tanımlanmış bir bütün olmaktan çıkar çabucak... Topluluğun her [alt] grubu, diğer toplulukların benzer gruplarına doğru cezp edilir kaçınılmaz olarak; en azından onu hemşerilerine bağlayanlar kadar sağlam bağlar sayesinde diğerleriyle gruplaşacak, federasyonlar kuracak ve –üyeleri çok sayıda köy ve kente dağılmış– bir ilgi Topluluğu oluşturacaktır. Feşmekân

birey ihtiyaçlarının tatminini, aynı hazlara [ilgilere] sahip ve sayısız başka toplulukta yaşayan diğer bireylerle gruplaşarak bulabilecektir ancak.

Bugün özgür Dernekler, insanî etkinliklerin o sınırsız alanını kaplamaya başlıyorlar daha şimdiden. Boş zamanları olan insanların dernekler kurmaları, bilimsel, edebî veya sanatsal hazlarını tatmin etmek amacıyla değil sadece; birlikler oluşturmaları, sınıf mücadelesi için değil yalnızca...

Oluşturulan özgür topluluklar tarafından daha şimdiden temsil edilmeyen, sayıları durmadan artan ve her geçen gün – eskiden sadece devletin özel görevleri olarak düşünülmüş olanlara kadar– yeni faaliyet alanları ele geçiren insanî etkinliklerin çok sayıdaki çeşitli görünümlerinden tek biri bile zor bulunacaktır. Yazın, sanatlar, bilimler, öğretim, ticaret, üretimsel hüneler [sanayi], seyrüsefer, eğlenceler, temizlik ve sağlık bilgileri [hijyen], müzeler, çok uzak diyarlarda gerçekleştirilen girişimler, kutuplara düzenlenen keşif seferleri, hatta ülkenin savunulması, yaralılara yardım, baskıcılara ve bizzat mahkemelere karşı yürütülen savunma... bireysel girişimin her yerde ortaya çıktığını ve özgür topluluk biçimi aldığını görüyoruz. Bu, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısının *eğilimi* ve ayırt edici özelliğidir.

Özgür gelişmesini ortaya koyan ve çok büyük yeni bir uygulama alanı bulan bu eğilim, gelecek toplumun temeli olacak. Bu toplumcu Topluluğun örgütlenmesi, özgür gruplaşmalarla olacak ve bu gruplaşmaların kendileri de surları, sınırları yıkıp yok edecekler. Bunlar, artık ülkesel [bölgesel] olmayan amaçların, dağ silsilelerinin, okyanusların ötesinden birbirlerine ellerini uzatan, Yeryüzü'nün dört bir yanına dağılmış insanları ve halkları tek ve aynı eşitler ailesinde birleştiren milyonlarca topluluk olacaktır.

Paris Komünü

I

1 8 Mart 1871'de Paris halkı, genel olarak nefret edilen ve hiç sevilmeyen bir iktidara karşı ayaklanıyor ve kentini başına buyruk bağımsız ve özgür bir kent olarak ilân ediyordu.

Merkezî iktidarın bu yıkılışı, bir devrimin bilinen sahnelenmesi filân olmaksızın yapılmıştı: 18 Mart günü ne tüfekler patlamış ne de bir barikatın arkasında oluk oluk kan akmıştı. Hükümet edenler [yöneticiler], sokağa inen silâhlı halkın karşısında sığıp gözden yittiler: askerî birlikler kenti terk etti; yüksek memurlar da –ellerinde götürebilecekleri her şeyle birlikte– Versailles'a doğru sığınmakta pek bir acele ettiler. Hükümet –bir bahar yeli esintisiyle buharlaşan bir çirkef göledi

gibi- buhar olup sırra kadem basmıştı. Ve evlatlarının olsa olsa birkaç damla kanı dökülmüş olan Paris, bu büyük kenti iğrenç şekilde kokutan bir kirden kurtulmuş olarak uyanıyordu 19'unun sabahına.

Böylece henüz gerçekleşen bu devrim, halkların kölelikten özgürlüğe doğru yürüdükleri devrimler dizisinde yeni bir çağı başlatıyordu yine de: *Paris Komünü* adı altında -gelecek devrimlerin hareket noktası olmaya aday- yeni bir *düşünce* doğuyordu.

Büyük düşünceler için her zaman olduğu gibi bu yeni düşünce de bir filozofun, bir şahsın anlayışının ürünü olmamıştı: kamul [kolektif, ortak] akılda doğdu, halkın bütünlüğünün bağrından çıktı; ama önceleri belirsizdi ve onu uygulamaya koyup uğruna yaşamlarını verenlerin pek çoğu onu günümüzde düşündüğümüz haliyle kavramamıştı başlangıçta; başlattıkları devrimin, gerçekleştirmeye çalıştıkları bu yeni ilkenin zenginliğinin [doğurganlığının] farkına varmamışlardı. Gelecekteki devrimin şöyle bir fark edilmeye başlanması, ancak bu ilkenin kılğısal uygulamaya koyulması sırasında oldu; bu yeni ilkenin giderek daha belirginleşmesi, ortaya koyulması ve bütün açıklığıyla, tüm güzelliğiyle, adaletiyle ve sonuçlarının önemiyle meydana çıkması, o zamandan bu yana gerçekleşen düşünce çalışmasında oldu yalnızca.

* * *

Sosyalizm, Komün'ü izleyen beş ya da altı yıllık sürede tekrar bir ilerleme gösterir göstermez, özellikle bir soru toplumsal devrimi hazırlayanların kafalarını kurcalamaya başladı... Bu, toplulukların siyasî gruplaşma tarzının, [bir yandan] sanayinin bugünkü gelişme düzeyinin bizim kuşağa dayattığı [öte yandan] özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasını ve önceki kuşaklar tarafından biriktirilmiş tüm sermayenin [zenginliklerin] ortak

kullanıma koyulmasını gerektiren bu büyük iktisadî devrime en uygun siyasî gruplaşma tarzının ne olacağını bilmek sorusuydu.

Uluslararası Emekçiler Birliği [I. Enternasyonal] bunun yanıtını vermişti... Bu gruplaşma, diyordu, tek bir ulusla sınırlanamamalı; yapay sınırları aşıp yayılmalı. Ve bir süre sonra bu büyük düşünce insanların yüreklerine nüfuz etti, halkı fethetti. O günden bu yana tüm gericiliğin birliği tarafından takibat altına alınmış olan bu düşünce, yine de yaşadı ve önüne çıkarılan engelleri ayaklanan halkların oybirliğiyle yıkacağı gün eskisinden daha güçlü biçimde tekrar ortaya çıkacaktır.

Peki, bu devasa Birliğin ayrılmaz parçalarının neler olduklarının bilmek kalmıyor muydu geriye?

O dönemde iki büyük düşünce, bu soruyu yanıtlamada karşı karşıya gelmişti: bir yanda *halkçı devlet*; öte yanda *Anarşi*.

Alman sosyalistlerine göre devlet, birikmiş bütün zenginlikleri eline almak ve onları işçi birliklerine vermek, üretimi ve değişimi örgütlemek, yaşamla ve toplumun işleyişiyle uğraşmak zorundaydı.

Güçlerini tecrübelerinden alan lâtin ırkından sosyalistlerin çoğunluğu da, böylesi bir devletin –var olabilmesinin imkânsızlığını bizzat kabul ederek– zorbalıkların [tiranlıkların] en kötüsü olabileceği yanıtını veriyorlar ve geçmişten kopyalanan bu ülkünün karşısına yeni bir ülküyü, *an-arşi* ülküsünü yani devletlerin toptan yok edilmesini, üretici-tüketici halkçı güçlerin özgür federasyonu yoluyla basitten bütüne örgütlenme ülküsünü çıkarıyorlardı.

Anarşinin, halkçı devlet tarafından hedeflenenden kuşkusuz çok daha üstün bir örgütlenmeyi temsil ettiği bir süre sonra kabul edilmişti... hatta şu yönetici önyargıların benliklerine daha az işlediği bazı “devletçiler” tarafından bile. İyi ama anarşist ülkü bizden öyle uzak ki, deniliyordu, şu anda onunla ilgilenmemiz gerekmiyor. Öte yandan hareket noktasını aydınlatmak

için, kavramlarına bir bütünlük kazandırmak için, bu kavramların halkın içinde gerçekten var olan bir eğilime dayandıklarını göstermek için anarşist kuramda somut ve yalın bir formül eksikti. Bugünkü devletlerin dışında ve sınırlar ötesi meslekî ve tüketici grup birliklerinin federasyonu hâlâ çok belirsiz [önemsiz] görünüyor, aynı zamanda bu federasyonun insanî tezahürlerin tüm çeşitliliğini içerebileceğini az buçuk fark etmek de kolaydı. Olayların gerçekliği içinde en temel unsurlarına sahip bir formül, daha açık ve anlaşılır bir formül bulmak gerekiyordu...

Söz konusu olan eğer yalnızca bir kuram hazırlamak olmuş olsaydı, biz de “kuramlar önemli değil!” derdik. Ama yeni bir düşünce [düşünce tarzı] var olan olaylardan çıkan açık ve belirli anlatımını [formülünü] bulamadığı sürece halkı fethedemez, kararlı bir mücadeleye girişmesi noktasında onları etkileyemez. Halk, kendisine bir sıçrama tahtası, adeta bir hareket noktası olmaya hizmet eden açıkça dile getirilmiş [formüle edilmiş] ve kesin bir düşünceye dayanmaksızın bilmediği bir işe girişmez.

Bu hareket noktası, bunu göstermeyi üstlenecek olan yaşamın kendisi.

* * *

[Prusya ordusunun] kuşatmasıyla yalıtılmış olan Paris, [Komün’ün ilânından önce] beş ay boyunca kendi olanaklarıyla ayakta kalmış ve sahip olduğu çok büyük iktisadî, anlıksal ve manevî kaynaklarını tanımayı öğrenmişti; girişim gücünü az çok görmüş ve anlamıştı. Aynı zamanda, [4 Eylül 1870’de] iktidarı ele geçiren şu geveze takımının ne Fransa’nın savunulmasında ne de onun iç gelişiminde hiçbir şey bilmediklerini ve bu merkezî hükümetin bir kentin [kamul] aklının ortaya koyabileceği her şey için bir engel teşkil ettiğini görmüştü. Dahası, –

hangisi olursa olsun– bir hükümetin büyük felâketlere çare bulmada ve gerçekleşmeye hazır bir gelişmeyi kolaylaştırımadaki güçsüzlüğünü anlamıştı. Söz konusu kuşatma sırasında bu tembellerin dillere destan şatafatının yanında korkunç bir sefalet (emekçilerin ve kenti savunanların sefaletine) maruz kalmış ve mevcut rezil düzene son vermek amacıyla gerçekleştirdiği bütün girişimlerin –merkezî iktidar yüzünden– başarısızlığa uğradığını görmüştü. Halkın özgür bir gelişme göstermek istediği her kez, merkezî hükümet zincirlerine zincir katmaya, ayaklarını bukağılamaya geliyordu... Böylece Paris'in –halkın kendisine dayatacağı– surları dahilinde gerçekleştirebilen bağımsız bir Topluluk olarak ortaya çıkması gerektiği düşüncesi de tamamen doğal biçimde doğuyordu.

O zaman bütün ağızlardan şu sözcük, KOMÜN sözcüğü çıktı...

* * *

1871 Komünü, yalnızca bir başlangıç olabilirdi... Bir savaşın [Fransa-Prusya savaşının] sonunda doğmuş ve Paris halkını ezmek gayesiyle el ele vermeye hazır iki ordu tarafından kuşatılmış olan Komün, tümüyle iktisadî devrim yoluna atılmaya cesaret etmedi; kendini açıkça sosyalist ilân etmedi; ne sermayelerin kamulaştırılmasını ne çalışmanın düzenlenmesini gerçekleştirmede ne de kentin tüm kaynaklarının sayım dökümünü. Devlet ve temsili hükümet geleneğiyle bağlarını koparıp atmadı; bağımsızlığını ve özgür Topluluklar federasyonunu ilân ederek ilk adımını attığı o yalından karmaşığa örgütlenmeyi Komün'ün içinde gerçekleştirmeye çalışmadı. Arna Paris Komünü'nün, birkaç ay daha yaşamış olsaydı, olayların etkisi nedeniyle kaçınılmaz olarak bu iki devrime doğru itilmiş olacağı kesindi. Unutmayalım ki burjuvazi hafifletilmiş [meşru] mutlakıyetten burjuva cumhuriyete geçmek için dört yıllık

devrimci bir dönem harcamıştı... Dolayısıyla biz de Paris halkının anarşist Komününü talancılar yönetiminden ayıran mesafeyi bir sıçrayışta aşmamış olması karşısında şaşırılmamalıyız. Ama Fransa'da ve kuşkusuz İspanya'da da Paris Komünü'nün eserini –Versailles'lı katillerin onu engelledikleri yerden itibaren– yeniden ele alacak gelecek devrimin toplulukçu olacağını da bilmeliyiz.

* * *

Komün yenildi ve burjuvazi, –yöneticilerinin boyunduruğunu silkip atarak– halkın onda yarattığı korkunun öcünü aldı (nasıl olduğunu biliyoruz [“Kanlı Hafta”]). Ama çağdaş toplumda gerçekten iki sınıfın olduğunu kanıtladı: bir yanda çalışan, ürettiğinin yarısını burjuvaziye veren ama yine de efendilerinin suçlarını çok kolayca unutuveren insan; öte yanda vahşi hayvan içgüdüleriyle davranan, kölesinden tiksinen ve de onu bir av hayvanı gibi katletmeye hazır şu karnı tok sırtı pek tembel [yaratık].

Burjuvalar, Paris halkını kuşattıktan ve bütün çıkışları tıkdıktan sonra kışla ve şarapla aptallaştırılmış askerlerini bu halkın üzerine saldı. Meclis'in bir oturumunda bu askerlere şöyle diyorlardı: “Gebertin şu itleri, erkek-kancık demeden tüm eniklerini de!”

Halka da şunu söylüyorlardı:

“Ne yaparsan yap gebereceksin! Silâhların elinden alınsa da... *ölüm!* Silâhlarını teslim etsen de... *ölüm!* Savaşıp vuruşsan da... *ölüm!* Yalvarıp yakarsan da... *ölüm!* Bakışlarını sağa, sola, ileriye, geriye, aşağıya, yukarıya hangi yana çevirirsen çevir... *ölüm!* Yalnızca yasanın dışında değil, üstelik insanlığın da dışındasın. Ne seni ne de seninkileri, ne yaşıyorsunuz ne de cinsiyetiniz kurtarmayacak. Gebereceksin, ama ölmeden önce karının, kız kardeşinin, annenin, beşikte bile olsalar kızlarının, oğullarının can

çekişmelerini tadacaksın yavaş yavaş. Kılıç-süngü darbeleriyle kıyım kıyım kıymak, tüfek dipçikleriyle dayaktan gebertmek için cankurtarandaki yaralıyı –gözlerinin önünde– alacağız... kırık bacağından ya da kanlar içindeki kolundan çekip onu –acı çeken ve bar bar bağırان bir bok torbası gibi– çalılıklara atacacağız.

Ölüm! Ölüm! Ölüm!”¹

Ve daha sonra, ceset yığınları üzerinde dizginsiz zevk ve eğlencelerinin ardından, kitle katliamlardan, hâlâ dipdiri, hâlâ sönmemiş alev alev öçlerinden, iğrenç ve alabildiğine acımasız öçlerinden, kırbaçlarından, parmak kelepçelerinden, zindanlarda ve gemi sintinelerinde vurulan zincirlerden, aynasızların ve gardiyanların kırbaç ve kalın sopalarından sonra, küfürlerinden, çekilen onca açlıktan, acımasızlığın tüm inceliklerinden sonra... Halk, onların bu büyük marifetlerini unutacak mı?

“Susturulmuş, ama yenilmemiş” Komün, bugün yeniden doğuyor. Bu, hayallerinde tatlı bir umut serabı besleyen yenilmişlerin bir düşü değil yalnızca... hayır! “Komün”, daha şimdiden yanı başımızda patlamak üzere eli kulağındaki Devrimin açık ve görülür amacı haline geliyor. Bu düşünce yığınlara nüfuz ediyor, onlara bir bayrak veriyor ve biz, *bu Toplulukta* –iğrenç burjuva sömürüye son vermeye, insanları devletin vesayetinden kurtarmaya, insan türünün gelişmesinde yeni bir özgürlük, eşitlik ve dayanışma çağını başlatmaya gelecek– *toplumsal Devrimi* gerçekleştirmede mevcut kuşağa güveniyoruz kesinlikle.

1. Bu satırları Arthur Arnould'nun *Histoire Populaire et Parlementaire de la Commune de Paris* adlı kitabından aktarıyor ve bu vesileyle onu okuyucularımızın ilgisine sunmayı bir zevk addediyoruz.

II

II. İmparatorluğun yıkılması sırasında iktidarı ele geçirmiş olan hainler hükümetini deviren Paris halkının Komün'ü oluşturduğu ve mutlak bağımsızlığını ilân ettiği günden bu yana daha şimdiden on yılın geçtiğini görüyoruz.² On sene de geçmiş olsa bakışlarımızın yöneldiği tarih, hâlâ 18 Mart 1871; bu tarih, en iyi anılarımızın bağlı oldukları bir tarih; iki dünyanın [Avrupa ve Amerika kıtalarının] proletaryası, bu unutulmaz günün yıldönümünü büyük bir ciddiyetle kutlamayı istiyor ve yarın akşam yüz binlerce işçi yüreği –Avrupa'da, Birleşik Devletler'de ve Güney Amerika'da parisli proletaryanın bu isyanı adına sınırların ve okyanusların ötesinde kardeşleşerek– birlik için çarpacak.

Fransız proletaryasının Paris'te uğruna kanını döktüğü ve [sürgünde] Yeni Kaledonya plajlarında acı çektiği bu düşünce, bütün bir devrimi sadece onların içerdiği düşüncelerden biri; özgürlüklerine doğru yürüyen halkların devrimci eğilimlerinin hepsini bayrağının dalgalanmaları altında toplayabilecek genişlikte bir düşünce.

Paris Komünü tarafından gerçekleştirilen sadece elle tutulur ve gerçek olguları görmekle [incelemekle] yetinirsek şayet, bu düşüncenin yeterince geniş olmadığını, devrimci programın ancak çok küçük bir bölümünü içerdiğini söylemek zorundayız kuşkusuz. Ama tersine, 18 Mart hareketi sırasında halk yığınlarını esinleyen akli [ruhu, anlayışı], gün ışığına çıkmaya çalışan ve daha ortaya çıkamadan ceset yığınları altında boğuldukları için gerçeklik alanı da geçirecek vakti bulamamış olan eğilimleri görürsek şayet... o zaman bu hareketin tüm erimini ve iki dünyanın işçi yığınları arasında esinlediği sevgi duygularını anlarız: Komün, yapmış olduğuyla değil, ama günün birinde yapmaya ahdettiğiyle coşturuyor yürekleri.

* * *

2. Bu makale Mart 1881'de yazılmıştı.

Ezilen tüm yığınların sevgi duygularını 1871 hareketine çeken bu dayanılmaz güç nereden geliyor? Paris Komünü'nü temsil eden düşünce hangisi? Ve bu düşünce, tüm ülkelerin her uyruktan proleterleri için neden böylesine çekici?

Yanıtı kolay... 1871 devrimi halka dayalı ve halktan gelen [popüler] çok büyük bir hareket olmuştu. Halkın kendisi tarafından yapılan, kitlelerin bağrında kendiliğinden doğmuş olan [bu devrim], savunucularını, kahramanlarını ve şehitlerini (özellikle de burjuvazinin asla affedemeyeceği o "ayaktakımı" ırasını) halk yığını içinde bulmuştu. Ve bu devrimin ana düşüncesi (belirsiz, bu doğru; belki sezgisel, ama yine de yeterince açık ve icraatının tümünde önceden görülen bu düşünce), uzun mücadele yüzyıllarının ardından nihayet gerçekleşmeye çalışan toplumsal devrim düşüncesidir, herkes için geçerli özgürlük ve gerçek eşitlik.

Bu, haklarını ele geçirmeye doğru yürüyen "ayaktakımı"nın devrimidir.

Bu devrimin gerçek anlamının saptırılmaya, Paris için bağımsızlığını yeniden ele geçirmenin ve Fransa'da küçük bir devlet oluşturmalarının basit bir girişimi gibi gösterilmeye çalışılmış olduğu ve hâlâ çalışıldığı her ne kadar doğruysa da, hiçbir şey yine de bu kadar yanlış olmadı... Paris, silâhların gücüyle Fransa'yı ele geçirmeye çalışmadığı gibi kendisini ondan yalıtmaya da çabalamadı; manastırdaki bir benedikten rahibi gibi dört duvar arasına kapanmayı istemiyordu; dar hemşerilik kafasından ilham almıyordu. Şayet bağımsızlığını ilân etmişse, eğer merkezî iktidarın işlerine burnunu sokmasını engellemeyi istemişse, bu, gelecekteki örgütlenmesinin temellerini sakince atmanın ve kendi içinde toplumsal devrimi (onları adalet üzerine temellendirerek üretim ve dağıtım düzenini toptan dönüştürmüş olacak, eşitlik koşulları üzerine oturarak insanî ilişkileri külliyen değiştirmiş olacak, eşitlik ve dayanışma ilkelerini temeli yaparak toplumumuzun aktöresini [ahlakını] ye-

niden oluşturmuş olacak bir devrini) gerçekleştirmenin aracını bu bağımsızlıkta gördüğü içindi.

Kısacası bu beldesel bağımsızlık Paris halkı için sadece bir araçtı, toplumsal devrim de amacı.

* * *

Eğer 18 Mart devrini özgür normal seyrini izleyebilmiş olsaydı, eğer Paris halkı Versailles'lı katiller tarafından kılıçtan geçirilmemiş, makineli tüfeklerle biçilmemiş, karınları deşilip parayıparça edilmemiş olsaydı... bu anaç, kuşkusuz erişilmiş olacaktı. Herkes için açık, kesin ve anlaşılır bir fikir, devrimi gerçekleştirmek üzere orada yapılması gerekeni birkaç kelimeyle özetleyen bir düşünce bulmak... bağımsızlığının daha ilk gününden itibaren Paris halkının kafasını kurcalayan işte bu olmuştu. Lâkin büyük bir fikir, devrimci bir dönem sırasında hazırlanması ve yayılması ne denli hızlı olursa olsun, öyle bir günde yeşerip çıkmaz ortaya. Gelişmesi, yığınlara nüfuz etmesi ve yapılan işlerde kendini açığa vurması için ona her zaman belirli bir süre gerek ve Paris Komünü için bu süre olmamıştı.

Çağdaş sosyalizm düşünceleri, bizzat bu düşünceler on yıl önce bir geçiş döneminde bulunduklarından, Paris Komünü için var olmamış, eksik kalmışlardı. Komün, çağdaş sosyalizmin iki gelişim dönemi arasında doğdu yaklaşık olarak. 1871'de buyurgan [otoriter], hükümet etme yanlısı ve 1848'in az çok sofı hayranı komünizm, kılıgısalcı ve özgürlükçü [liberter] kafalar üzerinde birgünkünden daha etkili değildi. Falanjist bir kışlaya kapanıp kalmaya rıza gösterecek bir Parisliyi bugün nerede bulmalı? Öte yandan, ücretliliği ve ortak mülkiyeti aynı arabaya koşmak isteyen kolektifçilik hâlâ anlaşılmaz, pek az çekici ve kılıgısal uygulamalarında zorluklarla dolu olarak duruyor. Ve özgür komünizm, anarşist komünizm henüz meydana çıkıyor; hükümet etme [gouvernementalisme: yönetme

yanlılığı] hayranlarının saldırılarına meydan okumaya yeni yeni cesaret ediyordu.

Kafalarda belirsizlik hüküm sürüyor ve sosyalistlerin kendileri, önlerinde iyice belirli bir hedef olmadığından, özel mülkiyetin yıkılmasına girişme cesaretine sahip değillerdi. Bu durumda yüzyıllardır oyalayıcı-uyutucular tarafından yinelenen şu akıl yürütmeye aldatılmalarına izin verdiler: “Önce zaferi güvenceye alalım; neler yapılabileceğini daha sonra göreceğiz.”

* * *

Özel mülkiyete dokunmadan özgür Topluluk halinde oluşmanın sanki bir yolu varmışçasına; halkın büyük çoğunluğu herkes için maddî, anlıksal ve manevî gönencin gelişini görecektir devrimin zaferiyle ilgilenmedikçe düşmanları yenmenin sanki bir başka yolu varmışçasına... önce zaferi güvenceye almak! Yegâne davranış yolu *Komün’ü toplumsal devrimle sağlaştırmak* olduğu halde, toplumsal devrim daha sonraya ertelenerek önce Komün’ü salamlıştırmak için uğraşıyorlardı.

Hükümet etme [yönetme] ilkesi için de aynı şey oldu... Paris halkı özgür Komün’ü ilân ederek, aslında anarşist bir ilkeyi ilân ediyordu; ama o dönemde anarşist düşünce kafalara ancak zayıf biçimde nüfuz etmiş olduğundan, Paris halkı yarı yolda durdu ve –belediye Konseylerinden kopyalanmış bir Komün Konseyi edinerek– Komün için de yine şu eski buyurgan [otoriter] ilke lehinde karar kıldı.

Bir hükümetin topluluklar arasındaki ilişkileri düzenlemek için aslında gereksiz olduğunu kabul edersek eğer, bir Topluluğu oluşturan grupların karşılıklı ilişkilerini düzenlemede onun [kent konseyinin] gerekliliğini ne diye kabul edecekmişiz? Ve birçok kenti aynı anda ilgilendiren girişimlerde bu kentler arasında uyuma sorumluluğunu kent Topluluklarının inisiyatiflerine bırakıyorsak eğer, bu aynı inisiyatifi bir Topluluğu

oluşturan gruplara vermeyi reddetmek niçin? Topluluk içindeki bir hükümetin, bu topluluğun üzerinde yer alan bir hükümetten daha fazla varlık nedeni yoktur.

Ama onca hükümet devirmiş Paris halkı, 1871’de yöneticilik düzeninin [sisteminin] bizzat kendisine karşı ilk isyan denemesindeydi yalnızca: ne var ki kendisini şu yöneticilik tapıncakçılığına bıraktı ve bir hükümetle donandı. Bunun sonuçları bilinir: fedakâr evlatlarını Belediye Sarayı’na gönderdi... Sezgileri onlara halkla birlikte olmayı ve birlikte yürümeyi emrettiklerinde yönetmeye, davranıp harekete geçmeleri gerektiğinde konuşup tartışmaya zorlandıkları ve kitlelerle sürekli ilişkilerinden kaynaklanan esini de kaybederek kâğıt kuyutun ortasında devinimsiz, atıl kaldıkları bu yerde güçsüzlüğe doğru meylediyorlardı. Devrimlerin ocağından yani halktan bu uzaklaşmalarıyla [zaten] felç olan bu insanlar, halktan gelen inisiyatifi de bizzat felç ediyorlardı.

* * *

Sosyalizm ve yetki [otorite] düşüncelerinin derin değişikliklere uğradıkları bir geçiş döneminde yaratılan ve Prusya toplarının tehdidi altında yalıtık bir merkezde savaşın sonucu doğmuş olan Paris Komünü, başarısızlığa uğramak [yenilmek] zorundaydı.

Ama büyük halkçı ırasıyla devrimler dizisinde yeni bir çağ başlattı ve düşünceleriyle o büyük toplumsal devrimin habercisi oldu. Burjuvazinin kutlamalarına malzeme yaptığı görülmemiş derecede alçakça ve acımasız katliamlar, cellâtların mahpuslar üzerinde dokuz yıl boyunca uyguladıkları iğrenç intikamlar, kana susamış eğlentiler... burjuvazi ve proletarya arasında asla doldurulamayacak bir uçurum kazdılar. Gelecek devrimde halk, yapması gerekeni bilecek; eğer kesin bir zafer kazanmazsa onu neyin beklediğini bilecek ve nasıl gerekiyorsa öyle davranacak.

Aslında şimdi biliyoruz ki, Fransa ayaklanan topluluklarla donanacağı gün halk, artık bir hükümet edinmek ve bu hükümetten devrimci önlemler alma girişimini beklemek zorunda olmayacak. Kendisini kemirip tüketen tüm şu asalaklara esaslı bir süpürge darbesi yaptırdıktan sonra, anarşist komünizmin ilkelerine uygun biçimde ortak hale getirmek üzere bütün toplumsal zenginliğe bizzat el koyacak. Özel mülkiyeti, hükümeti ve devleti tamamıyla ortadan kaldırmış olacağı gün, ona yaşamın kendisi tarafından dayatılacak zorunluluklara uygun biçimde özgürce teşekkür edecek. O halde insanlık, zincirlerini kırıp putlarını devirerek, ne köle ne efendi tanımaksızın, yüceltilmeyi yalnızca Komün'ün şehitlerine ayırarak, bu ilk girişimlerini kanlarıyla ve çektikleri acılarla ödemiş ve özgürlüğün fethine doğru yürüyüşlerinde bizleri aydınlatmış bu değerli şehitlere ayırarak, daha iyi bir geleceğe doğru ilerleyecek.

III

18 Mart'ta örgütlü sosyalist grupların olduğu bütün kentlerde düzenlenen eğlentiler ve halka açık toplantılar, sadece proleterler ordusunun bir tezahürü olarak değil, üstelik iki dünyanın sosyalistlerini canlandırıp coşturan duyguların ifadesi olarak da tüm ilgimizi hak ediyorlar. Böylece tahayyül edilebilecek bütün oypusulalarından daha çok "hesaba alınıyor" ve –seçimsel taktik hesaplarıyla etkilenmeye izin vermeksizin– istekler tamamen özgür biçimde ifade ediliyor.

Bu günde [18 Mart'ta] toplantılarla bir araya gelen proleterler, parisli proletaryanın kahramanlığına övgüler düzmekle yetinmiyorlar gerçekte ne de Mayıs [1871] katliamlarına karşı öfkelerini haykırmakla. Paris'in bu kahramanca mücadelesinin anısından yeniden güç alarak daha ileri gidiyorlar... Gelecek devrim için 1871 Komünü'nden çıkartılması gereken dersleri tartışıyorlar; Komün'ün hatalarının neler olmuş olabileceğini soruyorlar kendilerine ve bunu insanları eleştirmek için değil,

ama o dönemde proleter örgütlerin içinde hüküm süren ve devrimci düşüncelerinin ortaya çıkmasını, gelişmesini ve canlandırıcı ışıltılarıyla tüm dünyayı aydınlatmasını engellemiş olan mülkiyet ve yetki konusundaki önyargılarını ortaya çıkartmak için yapıyorlar.

1871'in dersi bütün dünya proletaryasına yaradı ve proleterler, eski önyargılarından koparak *devrimlerini* nasıl anladıklarını söylediler açıkça ve yalın biçimde.

* * *

Komünistlerin gelecek ayaklanmasının artık sadece *toplulukçu* basit bir hareket olmayacağı bundan böyle kesin. Bağımsız Topluluğu kurmak ve bu Toplulukta hâlâ iktisadî reformların gerektiğini düşünenler, kamul aklın gelişmesiyle aşılmış durumdalar. Gelecek devrimin Topluluklarının bağımsızlıklarını öne sürmeleri ve oluşmaları, özel mülkiyeti ortadan kaldıran sosyalist devrimci eylemlerle olacaktır ancak.

Devrimci durumun gelişmesi sonucu hükümetler, ancak devlet korumasıyla ayakta duran burjuva saflarda ortaya çıkan örgütsüzlük ve halk tarafından süpürülüp atılacaklar; işte o gün (ve bu gün uzak değil), ayaklanan halk, olağanüstü bilgeliği içindeki bilmem hangi hükümetin kararnamelerle iktisadî reformları buyurmasını, ilân etmesini beklemeyecek: önceki kuşakların çalışmaları [emekleri] sayesinde birikmiş tüm toplumsal zenginliği –halkın tümü adına– eline alarak sert mülksüzleştirmelerle özel mülkiyeti bizzat ortadan kaldıracak. Toplumsal sermayeyi ellerinde tutanları etkisiz bir kararname aracılığıyla mülksüzleştirmekle yetinmeyecek: toplumsal sermayeyi derhâl eline alacak ve gecikmeksizin kullanmaya koyularak [doğal] haklarını gerçekleştirecek. İşleri yürütmek üzere atölyelerde, imalâthanelerde bizzat örgütlenecek; derme çatma kulübesini terk edip burjuva konağında sağlıklı bir konuta yer-

leşecek; şehirlerde yığılmış tüm zenginlikleri hemen kullanmak üzere örgütlenecek; bu zenginlikler burjuvazi tarafından sanki hiçbir zaman kendisinden çalınmamışlarcasına onları hemen kullanımına alacak. Ganimetini işçinin sırtından çıkartan sanayi ağasının malı mülkü bir kez elinden alındıktan sonra üretim ona ket vuran engellerden kurtularak, onu çökerten vurgunculuğu [spekülasyonu] ve düzenini bozan kargaşalığı yok ederek ve özgür çalışma tarafından sağlanacak itinin etkisiyle anın ihtiyaçlarına uygun biçimde dönüşerek sürüp gidecek. “Fransa’da toprak, bir kez derebeyinin elinden koparılıp alındıktan sonra yani 1793’teki gibi asla sürülmüş olmayacak.” diye yazar Michelet... Ve çalışmanın özgürleşeceği, emekçinin her gelişmesinin tüm Topluluk için gönenç kaynağı haline geleceği günkü kadar çalışıldığı da asla görülmedi.

* * *

Toplumsal zenginlikle ilgili bir ayırım kurulmaya çalışıldı ve bu ayırım konusunda sosyalist partiyi ikiye bölmeye bile varılmıştı... Bugün *kolektivist* diye adlandırılan çığır [ekol], –buyurganlık karşıtı komünizmden başka bir şey olmayan– eski Enternasyonal’i bir çeşit doktrinsel iştirakçilikle ornatmış [ikame eden] bu çığır, üretime hizmet eden sermaye ile yaşamın ihtiyaçlarını karşılamaya yarayan zenginlik arasında bir ayırım kurmaya çalıştı. Bir yanda makineler, fabrikalar, ham maddeler, ulaşım yolları ve araçları ile toprak; öte yanda da konutlar, mamul ürünler, giyecekler ve gıda maddeleri... bu çığırın temsilci allâmelerine [akıldanelerine] göre birinciler ortak mülkiyet haline gelirken, ötekiler özel [bireysel] mülkiyete ayrılmış olarak kalırlar.

Bu ayırım kurulmaya çalışıldı. Aına halkçı sağduyu, bu konuda çabucak haklı çıktı... Bu ayırımın aldatıcı ve kurulmasının olanaksız olduğunu anlamıştı. Kuramsal olarak hatalı bu ayırım,

yaşamın deneyimi karşısında tutunamaz yıkılır. Emekçiler, altında barındığımız evin, yaktığımız gazın ve kömürün, yaşamını sürdürmek üzere insan denilen makinenin yaktığı besinlerin, insanoğlunun kendini korumak amacıyla kullandığı gıyeceklerin, öğrenmek için okunan kitabın hatta sağlanan hoşnutluğun varlıklarının çok sayıda ayrılmaz parçaları olduğunu; tıpkı makineler, imalâthaneler, ham maddeler ve üretimin diğer unsurları gibi, üretimin başarısı ve insanlığın tedrici gelişmesi için bir o kadar gerekli parçaları olduklarını anlamışlardı. Bu zenginlikler için özel mülkiyeti korumanın, eşitsizliği, sömürüyü ve baskıyı sürdürmek, kısmî mülksüzleştirmenin sonuçlarını daha baştan felç etmek olacağını anlamışlardı. Emekçiler bu kuramcıların [akıldanelerin] iştirakçiliği [kolektivizmi] tarafından yollarına döşenen zorlu engelleri aşarak buyurgancılık karşıtı [anti-otoriter] komünizmin en yalın ve en kolay biçimine doğru dümdüz yürüyorlar.

Gerçekte devrimci proleterler, toplantılarında toplumsal zenginliğin tümü üzerindeki haklarını ve yeniden üretim değerleri kadar tüketim değerleri için de özel mülkiyeti ortadan kaldırmanın gerekliliğini savunuyorlar açıkça: “Devrim günü zenginlerin tümünü ve kentlerde yığılan *bütün* değerleri egemenliğimiz altına alacağız ve onları ortaklaşa kullanıma açacağız” diyorlar, dinleyiciler de bunu onaylarıyla doğruluyorlar.

“Her birey ihtiyacı olanı bu yığından alsın ve özgür üretimin yeni işleyiş biçimini alacağı güne kadar kentlerimizin ambarlarında herkesi beslemek için yeterince yiyecek-içecek olacağından emin olalım. Kentlerimizin mağazalarında herkesi giydirip kuşatmak için –genel sefaletle rağmen [piyasaya] sürülmeksizin dağlar gibi yığılmış– yeterince giysi var. Ve buralarda, herkesin beğenisine göre seçip alabilmesi için yeterince lüks nesne bile var.”

Bu toplantılarda söylenenlere göre bir değerlendirme yapılsa, proleter kitleler Devrimi şöyle düşünüyorlar: anarşist

komünizmin hemen kurulması ve üretimin özgürce düzenlenmesi. Benimsenen iki nokta böyle ve kapımızın önünde patlamaya hazır bu Devrimin Toplulukları, –cesaretle kanlarını dökerek gelecek için yolu açan– öncellerinin hatalarını bu bakımdan yinelemeyecekler.

★ ★ ★

Bu aynı birlik [uyum], bir başka noktada, daha az önemli olmayan *hükümet* [hükümet etme, yönetme] sorununda henüz kurulmuş değil (kurulması yine de uzak değil).

Bu sorunda iki çığırın karşı karşıya oldukları bilinir... “Bu aynı devrim günü –diyor çığırlardan biri– iktidarı ele geçiren bir hükümet kurmak gerekiyor. Sağlam, güçlü ve kararlı bu hükümet, kararnamelerle şunu ya da bunu ilân ederek ve herkesi bu kararnamelere riayete zorlayarak *yapacaktır* devrimi.”

“Ne üzücü bir yanılgı!” diyor diğerleri de. “Bir ulusu yönetmeyi üstlenen hükümetlerin, yönetici özü gereği kaçınılmaz olarak tutucu ve uyumsuz unsurlardan oluşan merkezî hükümetlerin tümü devrim için yalnızca bir engel oluşturacak; [hareketi] yavaşlatıcı ve Toplulukları mevcut devrimci solukla etkileme gücünde olmayan bu hükümet, daha ötelere yürüme-ye hazır Topluluklarda devrimi engellemekten başka bir yapmayacaktır. Ayaklanan Topluluğun içinde de aynı şey... Topluluk hükümeti ya oldubittileri onaylamaktan başka bir şey yapmayacak, o zaman da gereksiz ve tehlikeli bir çark haline gelecek. Ya da kafasına göre davranmayı isteyecek: halkın kendisi tarafından hâlâ özgürce benimsenmesi gerekeni, –varlığını sürdürmek gayesiyle– kurallara bağlayacak; tüm Topluluğun –zincirlerini kıran toplumsal bir örgenlikte ortaya çıkan ve önünde uçsuz bucaksız ufukların açıldığını gören o yaratıcı güçlü– ortak yaşamın yeni biçimlerini hazırlaması gerektiği yerde kuramları [yöneticilik kurallarını] uygulayacak. İktidar-

daki insanlar, –mühürdarlık mekânlarına kapanmak ve nafîle tartışmalarda nefeslerini tüketmek yerine yeni örgütlenmeyi onunla birlikte hazırlamak üzere halkın içinde kalarak bizzat üretme gücünde olmuş olacaklarının hiçbirini üretmeksizin– bu gelişmeye ket vurup engel olacaktırlar. Bu –iyilikte güçsüz, kötülükte müthiş– bir engelleme ve bir tehlike oluşturacaktır... o halde var olması için neden yok.”

Öylesine doğal ve doğru bu uslamlama, her ne kadar böyle olsa da, mülkiyet dininin [inancının, tapıncının] ve kutsal inancın [dinin] yanı sıra yönetme dinini de koruyup sürdürmede çıkarı olanlar tarafından saygınlık kazandırılan yüzyılların biriken önyargıları karşısında bulur kendini.

Son dizisi Tanrı, Mülkiyet ve Hükümet [Yönetme] olan bu önyargı, hâlâ mevcut ve gelecek devrim için de bir tehlike. Ama sarsıldığı daha şimdiden görülebilir... “İşlerimizi –bir hükümetin emirlerini beklemeksizin– kendimiz bizzat yürüteceğiz ve de din adamı [rahip], mülk sahibi ve yönetici kılığında kendilerini zorla kabul ettirmeye geleceklerden iyice bıkip gına getiriceğiz” diyor daha şimdiden proleterler. Öyleyse biz de anarşist partinin şu [ille de] yönetme yanlılığı [gouvernementalisme] dinine karşı olanca gücüyle mücadeleye devam edeceğini ve –iktidar için yürütülen mücadelelere sürüklenmesine ses çıkartmaksızın yoldan sapmazsa eğer– Devrime kadar kalan önümüzdeki şu birkaç yıl içinde yöneticiliğe ilişkin bu önyargının proleter yığınları artık yanlış bir yola sürüklenme gücünde olmaması için yeterince sarsılmış olacağını ummak gerekir diyoruz.

* * *

Bu halk toplantılarında –belirtmeyi istediğimiz– yine de hayıflanacak bir boşluk var... Kırlar için hiçbir şey ya da hemen hemen hiçbir şey yapılmamış olması bu yüzden. Her şey kentlerle sınırlanmış. Kent işçileri için köy [kır] yok gibi bir şey.

Gelecek devrimin ırasından söz eden konuşmacılar bile kırları ve toprağı zikretmekten kaçınıyorlar; ne köylüyü ne de isteklerini tanımayan bu insanlar, onun adına konuşma hatasına da düşmüyorlar. Bundan doğan tehlike üzerinde uzun uzun ısrar etmek gerekir mi? Devrimci hareket köyleri kapsamadığı sürece proletaryanın kurutuluşu da mümkün olmayacaktır. Ayaklanan topluluklar, eğer ayaklanma aynı zamanda köylere yayılmıyorsa, bir yıl bile ayakta kalamayacaktır. Vergi, ipotek ve getirim [toprak kirası] ilga edilmiş ve bunları tahsil eden kurumlar da saman gibi dört yele savrulmuş olacakları zaman, köylerin bu devrimin faydalarını anlayacakları kesin. Ama her hâlükârda kentlerin devrimci düşüncesinin –bu fikirleri önceden hazırlamaksızın– köylerdeki yayılmasına güvenmek, ihtiyatsızlık olacaktır. Şu andan itibaren köylünün ne istediğini, köylerde devrimden ne anlaşıldığını, alabildiğine çetrefilli toprak mülkiyeti sorununun nasıl çözülmesi düşünüldüğünü bilmek gerekir. Kentlerin proleterlerinin, [köylünün] bu müttefikinin ne yapmayı istediğini, onun tarım için zararlı önlemler alacağından korkması için bir neden olmadığını köylüye önceden söylemek gerekir. Kentlerin işçisi de, kendi açısından, köylüye saygı duymaya ve onunla ortak bir uyum içinde yürümeye alışmalı.

Fakat bunun için emekçilerin *köylerde yürütülen propaganda yardımı* kendilerine görev bilmeleri gerekir. Köylüler arasında yürütülecek propaganda amacıyla her şehirde küçük özel bir örgütlenmenin Tarım Birliği'nin bir kolu olması önemlidir. Bu tür bir propagandanın –sınaî merkezlerde yürütülen propagandaıyla aynı biçimde– bir görev olarak düşünülmesi gerekir.

Bu, başlangıçta zor olacak; ama devrimin başarısının buna bağlı olduğunu unutmayalım. Devrim, fabrikaların emekçisi ile tarlaların çiftçisi –uransal büyük yerleşim birimlerinin yapısına olduğu gibi pişirik damlı köy evlerine de mutluluğu taşıyarak– herkes için Eşitliğin fethine doğru el ele yürüyecekleri gün muzaffer olacaktır ancak.

Tarım Sorunu

I

Bugün Avrupa'nın karşısında çok büyük bir sorun var. Bu sorun, tarım sorunu; yakın geleceğin bizlere toprağın hangi yeni mülkiyet ve işleme [ziraat] biçimlerini hazırladığını bilme sorunu... Toprak kime ait olacak? Onu kim ve nasıl işleyecek? Hiç kimse bu sorunun önemini bilmezlikten gelemes; hiç kimse –İrlanda'da, İngiltere'de, İspanya'da, İtalya'da, Almanya ve Rusya'nın bazı bölümlerinde olup biteni dikkatle izlemişse eğer– bu sorunun şu sıralar tüm önemi içinde ve gerçekten ortaya çıktığını bilmezden gelemes... Yoksul köylerde, bugüne kadar o denli aşağılanmış çiftçi tabakasının bağrında çok büyük bir devrim hazırlanmakta.

Bugüne kadar sosyalizmin karşısına çıkartılmış en büyük itiraz, her ne kadar kentli işçileri ilgilendiriyorsa da toplumsal sorunun kırlar için geçerli bir nedeni olmadığını, şehirli işçiler her ne kadar özel mülkiyeti ortadan kaldırma niyetlerini isteyerek kabul ediyorlar, imalâtçıların ve fabrikatörlerin mülksüzleştirilmelerine büyük bir ilgi duyuyorlarsa da bunun köylüler için aynı olmadığını söylemekten ibaretti. Köylüler, deniliyor bize, sosyalistlere güvenmiyorlar ve ola ki kentli işçiler günün birinde bu tasarılarını gerçekleştirmeye koyulacak olurlarsa, köylüler çabucak onları yola, hizaya getirmeyi bilecekler.

Bu itirazın otuz veya kırk sene önce en azından bazı ülkeler için biraz doğruymuş gibi görüldüğünü kabul ediyoruz. Falan bölgedeki bir tür refah, bir diğerinde pek çok tevekkül köylülerin ancak çok az hoşnutsuzluk göstermelerine ya da hiç hoşnutsuzluk göstermemelerine yol açıyordu. Ama bugün durum bu değil. Gayrimenkullerin en zenginlerin ellerinde toplanması, kırlarda sayısı durmadan artan bir proletaryanın gelişmesi, devletlerin tarımı ezen ağır vergileri, tarıma makineli büyük üretimin sokulması, amerikalı ve avusturalyalı rekabet ve nihayet bugün en yalıtık komlara kadar nüfuz eden daha hızlı fikir alışverişleri... bu olguların tümü, otuz yıldan beri koşulların gözle görülür biçimde değişmelerinden başka bir şey yapmadılar; şu sıralar Avrupa, gelecek devrime sadece büyük kentlerle sınırlanarak sahip olacağından çok daha geniş bir erim kazandıracak ve onu tümüyle kapsayacak çok büyük bir tarımsal gelişme karşısında bulunuyor.

Hep aynı İrlanda haberlerini kim okumuyor ki? Bu ülkenin yarısı toprak ağalarına [derebeylerine] karşı isyan halinde... Köylüler toprak sahiplerine kira [rant] ödemiyor artık; kirayı ödemeyi isteyenlerin kendileri bile, –“kiraların reddedilmesi” sloganlarına uymayanları cezalandıran ve tüm köylere dal budak salmış– Tarım Birliği ile başlarını belâya sokmaktan korktukları için buna cesaret edemiyorlar. Mülk [toprak] sahipleri,

çiftlik kirası bedelinin ödenmesini talebe cüret edemiyorlar. Şu sıralar alacakları [ödenmemiş] kiraları ödettirmeyi isterlerse, yüz polislik bir güç kurmak zorundalar ve isyanı kışkırtmış olacaklar. Şayet feşmekân mülk sahibi kirasını ödemeyen bir köylüyü işlediği topraktan çıkartamaya niyet ederse, o zaman binlerce komşu köylünün kâh edilgin kâh silâhlı direnişiyle karşılaşacağı için üzerlerine en azından yüz polislik bir güç salmak zorunda. Bunu başarsa bile, [boşaltılmış] çiftliğe bir başka [kiracı] çiftçi bulamayacak muhtemelen. Ve nihayet birini bulsa bile, bu yenisi de –hayvanları öldürölüp telef edileceği, buğdayı tarlada yakılıp kül edileceği ve kendisi Birlik tarafından veya bir başka gizli örgüt tarafından ölüme mahkûm edileceği için– kısa süre sonra çiftliği terk etmeye zorlanacaktır. Durum, bizzat toprak sahipleri için dayanılmaz hale geldi: kimi ilçelerde toprak üçte iki oranında değer kaybetti; diğerlerinde de derebeyleri ancak ismen toprak [mülk] sahibi; dahası topraklarında –kapı önlerinde demir kulübelerde nöbet tutan– bir güvenlik mangasının koruması altında oturmaya cesaret edebiliyorlar ancak. Topraklar ekilmemiş olarak kalıyor ve 1879 yılı boyunca ekilen topraklar 330 000 dönüm azaldı; mülk sahipleri açısından hasatlardaki değer kaybı, *Financial Reformer*'e göre 250 milyon franktan daha az değil.

Durum, Bay Gladstone'un (iktidara gelmeden önce) irlandalı temsilciler karşısında bir yasa tasarısının kesin taahhüdüne girişmiş olacağı derecede vahim: bu tasarıya göre bugünkü toprak sahipleri kamu yararına mülksüzleştirilecekler ve topraklar tüm ulusun malı olarak ilân edildikten sonra değeri yıllık taksitlerle yirmi beş yıl içinde tümüyle ödenmiş olacak biçimde parça parça halka satılacak. Lâkin böylesi bir yasanın ingiliz parlâmentosu tarafından asla onaylanıp kabul edilmeyeceği açık, zira bu yasa, bu vesileyle İngiltere'deki toprak mülkiyeti ilkesine de ölümcül bir darbe vurmuş olacak. Öyleyse bu çatışmanın barışçı bir biçimde çözülebileceğini düşünmenin [öngörmenin]

âlemi yok; bu, köylülerin genel bir ayaklanmasının, 1846'da olduğu gibi, elbirliğiyle kurulması sayesinde olabilir kesinlikle. Buna karşın, durumun değişmeden kalmasıyla ya da daha kötüleşmesiyle, onca acı ve tutulmayan sözlerden sonra İrlanda halkının sabrının nihayet taşıdığı günü öngörmek gerekir. İngiltere'de iktidarın kısa süreli bir çözülmesinin [örgütsüzlüğünün] ardından uygun bir fırsat ortaya çıkar ve kendi yararına yeni bir 1793'ü sahnelemeye can atan köylü, küçük-burjuvazi tarafından desteklenen ve gizli dernekler tarafından itilen ırlandalı köylü, bugün pek çok kışkırtıcının [ajitatörün] yapmasını ona tavsiye ettiklerini gerçekleştirmek üzere izbemsî kulübesinden çıkacak: meşalelerini bir bir şatoların üzerinde gezdirecek, derebeylerinin buğdaylarını kendi hesabına ambarlayacak ve görevlilerini kapı dışarı ederek, sınır taşlarını devirerek onca yıldır göz diktiği bu topraklara el koyacaktır.

Kıtanın bir diğer ucuna, İspanya'ya gidersek, orada da benzer bir durumu buluruz... Bir yanda toprak mülkiyetinin çok az elde toplandığı Andaluzi'de ve Valencia ilinde olduğu gibi, aralarında birlikler oluşturan aç köylü kitleler toprak ağalarına karşı durmak bilmeyen ve acımasız bir gerilla savaşı yürütüyorlar: gecenin bir vakti karanlıktan yararlanarak mülk sahiplerinin sürüleri telef edilir, aynı zamanda ağaçlandırılmış binlerce dönümlük alan ateşe verilip kül edilir, ambarlar kundaklanıp alevlere terk edilir ve bu eylemlerin faillerini yetkililere ihbar eden gibi onları kovuşturmaya kalkışan sorgu yargıcı da Birlik üyelerinin bıçakları altında can verirler. Valencia ilinde küçük çiftçiler kiraların reddi için sürekli bir grev yürütüyorlar ve bu karşılıklı anlaşmaya katılmamaya cesaret edenin de vay haline! Güçlü bir gizli örgüt, geceleri ağaçlara çakılan bildirgeleri aracılığıyla yeminli birlik yandaşlarına, ola ki ortak davaya ihanet

ederlerse ürünlerinin daha tarlada kökünden kazınmasıyla, sahip oldukları hayvanların itlafıyla ve çoğu zaman ölümle olmak üzere ağır biçimde cezalandırılacaklarını hatırlatır.

Toprak mülkiyetinin daha fazla bölündüğü illerde hoşnutsuzluğa yol açmayı üstlenen, ispanyol devletinin bizzat kendisidir... Küçük mülk sahibini ulusal, bölgesel ve beledî vergiler, olağan ve olağanüstü vergiler altında ezer, o kadar ki, devlet tarafından el koyulan ve alıcı bulmaksızın açık arttırmayla satışa çıkartılan küçük çiftliklerin sayısı on binlere ulaşır. Kırsal alan halkı pek çok ilde elinde avucunda olanın hepsi alınarak tümüyle çökertilmiş halde ve köylü çetelerini bu vergilere karşı birleşmeye ve isyan etmeye iten de bu durumun yol açtığı açlık.

İtalya'da da aynı durum... Çok sayıda vilayette çiftçi hepten mahvolmuş durumda. Devlet tarafından sefaletе düşürülen küçük mülk sahibi köylü, artık devletin vergilerini ödeyemiyor ve bu çiftçinin bir parçacık toprağı da acımasızca haczediliyor. Sadece bir yıl içinde 6 644 küçük mülk sahibi ortalama 99 franklık vergi borcu yüzünden haczedildi. Eğer isyan bu illere sürekli biçimde yerleşiyorsa, bunda şaşacak ne var! Bu, kâh dinsel komünizmi öven ve binlerce köylüyü peşine takan bir bağınazdır ve bu sofı insanlar ancak askerlerin kurşunları altında püskürtölüp dağıtılır; kâh filân toprak ağasının işlenmiş boş arazilerine el koymaya ve bu toprakları topluca kendi adlarına işlemeye gelen bir köydür; ve nihayet, kimi zaman da belediyenin önünde toplanarak –isyan tehdidi altında– iş ve ekmek isteyen aç köylü takımıdır.

Bu olayların yalıtık [seyrek] olduklarını söylemeyin bize! Mayıs 1789'a kadar olan fransız köylü isyanları sanki daha mı sıkı? Başlangıçta daha az sayıda ve daha az bilinçli bu isyanlar, daha sonra ortaya çıkan büyük kentlerin devrimlerine bir temel, bir çerçeve olmamışlar mıydı?

Son olarak Avrupa'nın doğu ucunda, Rusya'da tarım sorunu, pek çok bakımdan bize Fransa'nın 1789 öncesi durumunu hatırlatan bir görünüm altında çıkıyor ortaya. Rusya'da kişisel kölelik [kulluk] ortadan kaldırıldı ve her tarımsal topluluk topraklarının sahibi durumunda. Ama bu toprakların çoğu öylesine kötü ya da miktar açısından öylesine yetersiz, topluluğun derebeyine ödediği geri alış veya borçlanma narhı* bu toprakların değeriyle o denli oransız ve devletin çiftçiyi altında ezdiği vergiler öylesine ağır ki... şimdilerde köylülerin en azından dörtte üçü en korkunç sefaletе düşürülmüş bir durumda. Ekmeğin yetersiz, açlığın geniş alanları kasıp kavurması ve ahaliyi kırıp geçirmesi için tek bir kötü hasadın olması yeter.

Fakat köylü, bu duruma artık ses çıkartmaksızın katlanmıyor. Daha iyi bir geleceğe yönelik yeni fikirler ve özelemler, demiryolu ağı sayesinde büyük merkezlerle temas kuran kırlarda da yeşerip gelişiyor. Köylü, herhangi bir olayın gelip şu geri almayı ve geri alma borcunu ortadan kaldırmasını, aidiyet hakkının kendisine düştüğünü düşündüğü toprağın sahipliğinin ona geri vermesini bekliyor her geçen gün. Eğer bir Arthur Young [1741–1820] 1789'un öngününde Fransa'yı dolaşmış olduğu gibi bugün de Rusya'yı dolaşacak olsaydı, *Voyages en France* [1792] adlı kitabında not ettiği o aynı istekleri, o aynı umut sözcüklerini işitmiş olacaktı. Bazı illerde için için sessizce süren karışıklık, toprak ağalarına karşı yürütülen bir gerilla savaşıyla açığa vuruyor kendini ve –olağanüstü bir hızla şekillenen kır küçük-burjuvazisi tarafından muhtemelen yardım edilen ve kışkırtılan– köylerin iğne ipliğe dönen açlarının bir dizi tarımsal isyana girişmeleri için gelişen olayların iktidarda örgütsüzlüğe neden olmaları ve öfkeleri alabildiğine coşturmaları gerekecek. O zaman –önceden hazırlanmış plân filân olmaksızın–

* Çarlık yönetimi tarafından biçilen bu narh, –o dönemin parasıyla– dönüm başına 1,1 rubleymiş (P. Kropotkin, *Bir Devrimcinin Anıları*, 1898). (ç.n.)

zın ve tüm ülke sathında örgütlenme olmaksızın yine de her tarafa yayılan, birçok yerde çakışan, orduları ve hükümeti bitirip tüketen ve de uzun yıllar sürüp gidecek– bu isyanlar, patlayan bu isyanlar –Avrupa’nın tümü için olan bütün sonuçlarıyla birlikte– devasa bir devrimi başlatabilecekler ve ona güç kazandırabilecekler.

* * *

Ama eğer tarım sorunu az önce adlarını zikrettiğimiz ülkelerde o devasa biçimleri altında ola ki kendini dayatırsa, eğer şu yaşlı Avrupa bir gün kendini bu köylü ayaklanmalarıyla –bir ateş çemberi gibi– kuşatılmış bulursa, eğer toprak ağalarının mülksüzleştirilmeleri bu bölgelerde, Avrupa’nın göbeğinde, şu sözümona uygarlaşmış ülkelerde alabildiğine gerçekleşirse... bu ülkeler bunun etkisini hissetmeyecekler mi? Bunun doğrulanması kuşku götürmez. Hem zaten sonraki bölümde İngiltere, Fransa, Almanya ve İsviçre’de durumu tahlil etmiş olduğumuzda; İngiltere’de daha şimdiden uyarı çığlıkları attıran yeni bir unsurun güçlü etkisini, Amerika ve Avustralya’da büyük sanayi tarzında yapılan buğday üretiminin müdahalesini incelemiş olduğumuz zaman; ve nihayet kendilerini uygarlığın güçlü alanları olarak düşünen ülkelerde köylülerin beyinlerini istilâ eden yeni fikirlere şöyle bir göz attığımızda... o zaman tarım sorununun –hangi değişik biçim altında olursa olsun– Avrupa’nın bütünü karşısında, Rusya’da olduğu kadar İngiltere’de de, İtalya’da olduğu gibi Fransa’da da kendini dayatacağını göreceğiz. Bugünkü durumun dayanılmaz hale geldiğini ve böyle sürüp gidemeyeceğini; toplumu ta temellerine kadar değiştirmek ve yerini işlerin yeni bir düzenine (mülkiyet ve tarım düzeni derin bir değişikliğe uğrayarak toprağın işleyicisinin artık bugünkü gibi toplumun paryası olmayacağı, [ama] gelip yaşam ve anlıksal gelişme şöleninde

tüm diğerlerinin yanında yerini alacağı, artık bir cehalet mağarası olmaya son veren köyün refah ve yaşamının ülkede ışıl ışıl parlayacakları bir odak haline geleceği işlerin yeni bir düzenine) bırakmak zorunda kalacağı o günün uzak olmadığını da göreceğiz...

II

Önceki bölümde toprağın işleyicisinin yani köylünün İrlanda'da, İspanya'da, İtalya'da ve Rusya'da hangi acınacak ya da daha doğrusu hangi korkunç durumda bulunduğunu görmüştük. Bu konuda artık kuşku duyulamaz, zira tarımsal isyan bu ülkelerin gündemine oturmuş durumda. Öte yandan İngiltere, Almanya, Fransa ve hatta İsviçre gibi uygar olmakla böbürlenmiş ülkelerdeki çiftçinin durumu da giderek daha dayanılmaz hale geliyor.

Örneğin İngiltere, iki yüzyıl önce, kendine ait toprağında çalışan çiftçinin belli bir gönençten yararlandığı bir ülkeydi hâlâ. Bugünse son derece zengin büyük mülk sahiplerinin ve sefaletle düşürülmüş bir tarım proletaryasının ülkesi. Mülk sahiplerinin –yarım milyon aileyi kapsayan– bölümü, her biri ancak üçte bir hektardan [3–4 dönümden] daha az bir toprakla yani bir ev ve bir bahçeyle yetinmek zorundayken, tarıma elverişli toprakların beşte dördü yani 239 760 000 dönümlük arazi 2 340 gibi az sayıda büyük toprak sahibinin mülkiyetinde... 710 lort, İngiltere'nin üçte birine sahip; filân marki, topraklarını terk etmeksizin 24 fersahlık* yolculuk yapıyor; falan kont da bütünüyle bir ilin sahibi vs.

Şu iki bin üç yüz kırk aile yılda 100 000 franktan 10 milyon franga kadar değişen miktarlarda inanılmaz gelirler elde ediyor... Yüz binlerce çiftçi ailesi de zahmetli ve yorucu emeklerinin karşılığı olarak yılda 300 ilâ 1 000 frank arasında değişen bir miktar kazanırlarken, Westminster markisi ve Bedford dükü

* 30 lieues ya da yaklaşık 120 km. (ç.n.)

günde 25 000 frank, bir başka ifadeyle, saatte 1 000 frangın üstünde (bir işçinin bir yılda kazandığından daha fazla) gelir elde ediyorlar. Toprağın ürün vermesini sağlayan çiftçi, 14–16 saatlik günlük zorlu çalışmasının sonucu olarak haftada –ancak açlıktan ölmemeye yeten– 12–15 frank kazanmayı başarmışsa kendini mutlu hissediyor.

Tembellerin çoğu için dudak uçurtan acayip servetler ve de saçma sapan mantıksız harcamalar; çiftçi için de bitip tükenmeyen bir sefalet.

Kitap yazarlar, İngiltere’nin –mülkiyetin çok az elde toplanması sayesinde– kültürün en yoğun, en üretici ülkesi haline geldiğini söyleyeceklerdir size kesinlikle. Toprağı bizzat işlemeden şu büyük lortlar, onu çiftçilere yeterince büyük parçalar halinde kiraya verirler ve bu çiftçiler de –denilecektir size– çiftliklerinden akılcı tarımın örneklerini yaratırlar.

Bu, epey zaman önce doğruydu, bugün değil...

İlkin, uçsuz bucaksız kırsal [ekilmemiş, işlenmemiş] alanlar, sonbahar geldiğinde derebeyinin davetlileriyle birlikte oralarda av partileri düzenleyebilmesi maksadıyla büsbütün boş bırakılır ya da parklara dönüştürülürler. Binlerce insan ekmeklerini, geçimlerini bu topraklarda bulabilirdi! Bu, mülk sahibinin umurunda değil ve servetini nereye harcayacağını da bilmez: bilmem ne kadar fersah karelik bir parkı tek başına elinde tutma hazzına sahip olmak için bu toprakları tarım dışı bırakır.

Eskiden işlenen uçsuz bucaksız alanlar, sığır ve koyun yetiştirmek gayesiyle uçsuz bucaksız otlaklara dönüştürüldü; derebeyi tarafından bu topraklardan kovulan binlerce ve binlerce çiftçi [böylece] “bertaraf” edilmiş oldu; bu insanları doyuran tarlaları, bugün sığır yani et yani zenginlerin bu besinini üretmeye yarayan otlaklara dönüştürüldü. Ekilen toprak yüzölçümü durmadan azalıyor... İngiltere 1866 ve 1869’da 16 000 000 dönümlük alana buğday ekiyordu; bugün buğday ekilen alan artık

sadece 12 000 000 dönüm.¹ On beş yıl önce dönüm başına 2,6 hektolitre ürettiyordu, bugünse ancak 2,2 hektolitre.² *

Hatta 500 ilâ 1 000 dönüm arası ya da daha fazla toprak işleyen çiftçiler, bizzat toprak ağası olmaya ve başkalarının emeği sayesinde tatlı bir yaşam sürdürmeye çalışan bu küçük-burjuvalar, bugün onlar da varlarını yoklarını yitirip çöküyorlar. Derebeyinin aç gözlüğü nedeniyle kiralar altında ezilen bu insanlar, artık ziraatlarını iyileştiremiyor, Amerika ve Avustralya'nın rekabetine kafa tutamıyorlar ve gazeteler bu çiftliklerin açık arttırmayla satış ilânlarıyla dolu gerçekte.

Kısacası tarımsal durum şöyle özetleniyor: halkın büyük bölümü topraklarından kovulmuş ve bir deri bir kemik açların aralarında dizginsiz bir rekabet sürdürdükleri büyük kentlere ve imalâtçı merkezlere doğru itiliyor; toprak, akıl almaz gelirler sağlayan ve bu gelirlerini saçma sapan ve üretici olmayan bir şatafat [lüks] uğruna yerli yersiz harcayan bir avuç toprak ağasının ellerinde. Orta tabaka çiftçiler, küçük derebeylerine dönüşmek istiyorlar, ama aşırı kiralar altında yıkılan bu insanlar, toprağı büyük mülk sahiplerinin ellerinden koparıp almak için halkla birlikte ortak bir dava oluşturmaya hazırlar. Ülkenin tüm yaşamı, toprak mülkiyetinin bu düzgünsüz [anormal] durumunun acısını çekiyor.

* * *

1. Bu makale 1880'de yazılmıştı.

2. 15 Ekim 1880 tarihli *Times* tarafından verilen sayılara bakınız.

* Bir hektolitre buğday (tanesi), buğdayın cinsine dolayısıyla ne kadar özlü olup olmadığına bağlı olarak yaklaşık 75-80 kg çeker. Yani o dönemdeki buğday verimi dönüm başına 200 kg civarındaymış; bugün pek çok ülkede bu rakam –normal koşullarda– iki kat artmış durumda (örneğin Fransa'da dönüm başına 400 kilogramın üstünde). (ç.n.)

“*Toprakların ulusallaştırılması!*” haykırışının bugün bütün hoşnutsuzları bağlayan bir haykırış haline gelmesinde şaşırtıcı ne var? O devasa *Toprak ve Emek Birliği* büyük toprak ağalarının ellerindeki tüm topraklara ulusun tümü tarafından el koyulmasını istiyordu daha 1869’da ve bu düşünce her geçen gün yeni yandaşlar kazanarak ilerliyor. On yıl önce tek bir amacı, grev yoluyla ücretleri yükseltme amacı olan ve gücünü 150 000 üyesinden alan “*Köy Emekçileri Birliği*”, şimdi o da derebeylerinin mülksüzleştirilmesini istiyor.

Son olarak, irlandalı “*Toprak Birliği*”, İskoçya ve İngiltere’de de dal budak salıp yayılmaya başlıyor ve her tarafta ilgi ve sevgi buluyor. Buna karşın bu birliğin nasıl davrandığı bilinir... Büyük toprak sahiplerine ödenen kiralara [rantların] bundan böyle –*Birlik*’in kararıyla– bir çeyrek oranında azaltılacaklarını ilân etmekle başlayacak; [ardından] kirasının sadece dörtte üçünü ödeyen kişinin çiftliğinden çıkartılmasını her türden ufak tefek araçla, gereğinde şiddet yoluyla engelleyecek; kirasının tamamını ödeme korkaklığını gösterenleri de şiddet yoluyla yıldıracak. Daha sonra, güçleri örgütlendiğinde, derebeyine hiçbir şey ödememek gerektiğini ilân edecek ve bu istencini uygulamaya koymak üzere köylüyü silâhlandırarak. Ve vakti geldiğinde, fransız köylüsünün 1789’dan 1793’e kadar yaptıkları gibi davranacak yani topraklar üzerinde [varsayılan] haklarından feragat etmeleri için derebeylerini kanla ve ateşle zorlayacak.

İngiltere’deki devrimin sonucunda [toprak] mülkiyetinin yeni biçimi ne olacak? Bunu bugünden tahmin etmek zor, zira bu devrimin erimi devrimci dönemin uzunluğuna özellikle de devrimci fikirlerin maruz kalacakları muhalefetin, asilzade takımı ve burjuvazi adına yürütülecek muhalefetin gücüne bağlı olacaktır. Bir şey kesin: İngiltere toprağın özel mülkiyetinin ortadan kaldırılmasına doğru yürüyor ve bu düşüncenin toprağı ellerinde tutanlar adına karşılaşacağı muhalefet bu dö-

nüşümün barışçı bir tarzda gerçekleşmesini engelleyecektir... [bu durumda] ingiliz halkı, istencinin üstün gelmesi için zora başvuracaktır.

III

FRANSA

Fransız köylü okuyucularım, şu mebus beylerin ve iktisatçıların büyük kentlerde bastırdıkları o kocaman kitaplarda kendileri hakkında söylenenleri duyunca doğrusu epeyce gülecekler... Fransız köylülerinin hemen hepsinin varsıl ve yazgılarından memnun oldukları söyleniyor bu kitaplarda: yeterince toprakları varmış ve epey düşük vergilerini de kolayca ödüyorlarmış; toprakların çiftçilik kiralari yükselmemiş; her yıl kıyıda köşede birkaç frank biriktirip durmadan zenginleşiyorlarmış.

Köylüler, bu lâfları söyleyenlerin –sanıyorum– aptal kimse-ler oldukları yanıtını verecekler ve haksız da olmayacaklar.

Kırlarda [köylerde] yaşayan yirmi üç veya yirmi dört milyon insanın gerçekte hangi ögelerden oluştuğunu inceleyelim ve bu sayıda yazgılarından memnun olmak için haklı nedenleri olanların ve de durumlarında hiçbir şeyin değişmesini istemeyecek olanların ne kadar olduklarını görelim...

* * *

Özellikle Picardie, Normandiya ve Anjou'da [Fransa'nın kuzey ve kuzey-batısında yer alan bölgeler] kendilerine yılda on bin franktan iki yüz bin franga ve daha ötesine kadar gelir sağlayan mülklere sahip sekiz bin büyük toprak sahibini (aileleriyle birlikte yaklaşık 40 000 kişiyi) görüyoruz önce.

Bu zevatın durumlarından şikâyet etmelerine mahal yok kuşkusuz. Beylik arazilerinde birkaç yaz ayını geçirdikten ve de ücretli emekçilerin, küçük çiftçilerin veya yarıcı ve toprak ki-

racılarının nice zorlu çabalarla ürettiklerinin değerini ceplerine attıktan sonra, bu paraları şehirlerde harcamaya giderler. Buralarda avuç dolusu para harcadıkları kadınlarla birlikte silme dolu kadehlerde şampanya içerler ve bir aileyi altı ay besleyebilecek bir meblağı konaklarında tek bir günde harcarlar. Uzun lâfın kısası bu şahısların gerçekten de ağlayıp sızlanacak durumları yok; eğer yine de şikâyet ediyorlarsa, bu, şu köylünün her geçen gün daha az uysal hale gelmesi ve bugün çok az bir para karşılığı çalışmayı reddetmesi yüzünden.

Artık onlardan söz etmeyelim. Devrim günü onlara söylenecek bir çift lâfımız olacak elbet.

* * *

Bugün köylere üşüşen ve servet dolu bir çıkıyla şehirden gelip mülk sahipleri ve bankacılığa soyunan şu akbabalar, tefeciler, büyükbaş mal tüccarları [cambazlar], “mal tacirleri”; davaları kışkırtan noterler ve avukatlar; devletin ve –Sayın Belediye Başkanı’nın evi civarında beldeyi süslemek için çıkarıcılar tarafından borçlanmaya itildiklerinde– belediyelerin kasalarından bolca beslenen her türden memur takımı ve mühendis taifesi... uzun lâfın kısası yabancı bir diyar olarak kırları [köyleri] sömürmek için uygun bulan tüm şu asalak takımının, tüm bu zevatın da hoşnutsuz olmak için nedenleri yok. Herhangi bir konu üzerine onlarla konuşmaya gelindiğinde, buna olanca güçleriyle karşı çıkarlar. Emre yazılı senet imzalayarak mahvolan köylüler, mahkemelerde yoksullaşan çiftçiler, kendilerini çepeçevre saran bu örümceklerin kanlarını emmelerine izin veren şu Koca Kunduralı Saflar [des Jacques-Bonhomme: saf köylüler]... tüm şu tefeci takımına gereken işte bunlar. Belediye reisinin sopasıyla yönetilmeye ses çıkarmayan beldeler; kamu zenginliklerini çarçur edip israf eden bir devlet... memur takımına gerekenin de hepsi bu. Köylü yıkılıp

mahvolduğu zaman bu tipler gidip Macaristan'da, eğer gerekirse Türkiye'de, icabında Çin'de de aynı şeyi yapacaklardır.

Bu şahıslar belli ki durumlarından şikâyetçi değiller. Peki, sayıları ne kadar? Beş yüz bin mi? Aileleriyle birlikte ola ki bir milyon mu acaba? Hâsılı birkaç yıl içinde köylerimizi mahvetmek için çekirgeler kadar kalabalıklar, ama köylü dirgenini onlara doğru çevirdiğinde direnmek için pek azıcık bir şeyler.

* * *

Ardından 500 dönünden 2 000 dönüme kadar arazisi olan mülk sahipleri gelir. İçlerinden çoğu sıkıntı nedir bilmez kuşkusuz ve bir şeyleri değiştirmek üzere onlarla konuşmaya gelindiğinde akıllarına takılan ilk düşünce sahip olduklarını kaybedip kaybetmeyeceklerini sormak olacaktır. Aralarından bazıları, geçici olarak sıkıntı içinde olduklarını düşünenler, günün birinde “başarılı olma”yı umarlar: çiftçilik işlerine [mesleklerine] eklenen bir başka kazançlı iş ya da güzel bir seher vakti intihar edecek zengin bir akraba... ve böylece rahatlık yeniden geliverecek (hoş bir ham hayal, mutluluk veren bir yapıntı). Genellikle sıkıntı nedir bilinmez ne de çalışma... topraklarını bizzat işlemezler; bu toprakları ekip biçtirmek için yaptırılan 1 000 franklık iş karşılığında kendilerine yılda 250 veya 300 frank ödedikleri çiftlik yavaşmaları var. Aynı zamanda daha önceleri olduğu gibi elverişli koşullarla kiralık toprak da bulamıyorlar artık: toprak kiralayabilmeleri için fahiş bedeller ödemeleri gerekiyor bugün.

Bu eşhasın devrimin düşmanı olacağından kuşkumuz yok: bu zevat zaten daha şimdiden özgürlüğün düşmanı, eşitsizliğin hempaları ve sömürünün vazgeçilmez temel direkleri. Epeyce önemli bir çekirdek teşkil ettikleri doğru: sayıları yaklaşık 200 000 olmalı (aileleriyle birlikte eder 800 000 kişi) ve bugün köylerde gerçek bir güç oluşturuyorlar. Devlet onlara çok önem

veriyor ve rahatlıkları onlara –yararlanma konusunda hiç de geri durmadıkları– bir nüfuz, bir etki sağlıyor. İyi ama halk ayaklanması dalgası karşısında ne olacaklar? Buna karşı direnmeyi becerecek olanlar kuşkusuz onlar değil: temkinlice [“akıllıca”] evlerine kapanarak karışıklıkların sonuçlarını bekleyecekler.

* * *

100 dönümden 500 dönüme kadar toprağa sahip olanlar, önceki tabakadan daha kalabalık: aile fertlerini hesaba katmaksızın 250 000 toprak sahibi, aileleriyle birlikte yaklaşık 1 200 000 kişi. Fransa’da ziraata elverişli toprakların yaklaşık çeyreği ellerinde.

Bu öbek, kırsaldaki etkisiyle ve etkinliğiyle dikkate değer bir güç oluşturur. Öncekilerin genellikle kentte oturmalarına karşın, bu tabakanın üyeleri tarlalarında bizzat çalışırlar; köyle ilişkilerini koparmamış ve bugüne kadar hâlâ köylü olarak kalmışlardır. Öte yandan gericilerin özellikle üzerlerine hesap yaptıkları ve güvendikleri de onların tutucu zihniyetleri.

Bu yüzyılın [19. yüzyılın] ilk yarısında çiftçilerin bu ulamının belirli bir geçim kolaylığından, belirli bir gönençten yararlandığı bir dönem olmuştu; büyük Devrimle doğan ve her şeyden önce bu devrim sayesinde kazanmış olduğunu korumaya can atan bu tabakanın –kazandıklarını kaybetmekten korkarak– tüm değişimleri reddetmiş olması normaldi. Lâkin bir süre sonra koşullar iyice değişti... Fransa’nın bazı bölgelerinde (örneğin güney-batısında) bu ulamdan çiftçilerin hâlâ belirli bir refahtan yararlanmalarına karşın, ülkenin geri kalanında daha şimdiden rahatsızlıklardan, sıkıntılardan şikâyet ediyorlar. Artık para biriktiremiyorlar ve [aile içi] bölüşmeler sonucu durmadan küçük parçalara ayrılan mülklerini [topraklarını] büyütme giderek zorlaşıyor. Öte yandan, daha önceleri olduğu kadar elverişle koşullarla kiralık toprak da bulamıyorlar.

Köy arazisinin dört bir köşesine dağılmış irili ufaklı tarlalara sahip bu insanlar, çiftçiyi bunaltan yükümlülükleri [vergileri] karşılamak için ziraatlarını yeterince kârlı kılamıyorlar... buğday çok az kazandırıyor, hayvan yetiştiriciliği de sadece pek az kazanç sağlıyor.

Devlet onları vergilerle eziyor, bu konuda belediyeler de geri kalmıyor: araba, beygir, patoz,* gübre... her şey vergiye bağlı; kuruşlar franga yuvarlanıyor ve vergilerin listesi müteveffa krallık altındaki kadar uzuyor da uzuyor. Köylü, tekrar devletin yük hayvanına dönüştü.

Tefeciler onları çökertiyor, emre yazılı senetlerle onları soyup soğana çeviriyorlar; ipotekler altında eziliyorlar; kentli imalâtçı da en önemsiz aleti bile maliyetinin üç-dört katına satarak onları sömürüyor. Hâlâ tarlalarının sahipleri olduklarını sanıyorlarsa da, tapuda adlarına kayıtlı bu toprakların koruyucularından başka bir şey değiller aslında: yaptıkları iş, tefeciye daha bir semirtmek, memuru beslemek, imalâtçının karısına ipekli fistanlar ve arabalar satın almasını sağlamak ve kentin tüm tembellerinin yaşamlarını hoş kılmak için.

Bunu anlamadıklarını mı sanıyorsunuz! Hadi canım siz de! Bunu gayet iyi anlıyorlar ve kendilerini bunun için yeterince güçlü hisseder hissetmez, sırtlarından geçinen tüm şu beyefendi takımını kesin olarak silkip atma fırsatını kaçırmayacaklar.

* * *

Bütün bu insanlarla kırsal nüfusun ancak onda birine sahibiz... Peki, ya geriye kalanı?

* Patoz (batteuse ya da "battöz"): buğday saplarını ve tanelerini ayırmak için eskiden atla, eşekle çekilen düvenin yerine kullanılan mekanik harman dövme makinesi; başlangıçta kol gücüyle döndürülen bu araç, daha sonra bir kasnak ve kayış aracılığıyla önce buharlı, daha sonraları içten patlamalı bir motor tarafından devindiriliyordu. Bugün biçerdöğerler bütün işi görüyor: buğdayı biçtikten sonra taneleri yanı sıra gelen bir römorka döküyor, kalan sapları da balyalayıp sırayla tarlaya bırakıyor... artık ne orak ne tırpan ne düven ne patoz ne de saman arabası var. (ç.n.)

Geriye kalan, aile başına 30–50 dönüm, genellikle 10 dönüm hatta bir dönümcük toprağa sahip ve çok sık hiçbir şeyi olmayan 4 milyon aile reisi (yaklaşık 18 milyon insan). Ve bu sayının içinde yer alan 8 milyon kişi, iki yakasını bir araya getirmek için 20–30 dönüm toprağı işleyerek dünyanın tüm sıkıntılarını yaşıyor... öyle ki, her yıl on binlerce oğullarını ve kızlarını ekmeklerini kazanabilmeleri amacıyla şehre göndermek zorundalar; aralarından 7 milyonu –tüm varları yokları– önemsiz birkaç parça şeye (bir eve ve küçük bir bahçeye) sahipler ya da hiçbir şeyleri yok ve birer ücretli olarak yaşamlarını belli ki çok güç kazanıyorlar; ve nihayet, ancak günü gününe –sözümone– yaşayan yani sürünen, karnını kuru ekmek ve patatesle (o da varsa) doyuran biri de [bir diğer tabaka da], basitçe yoksulluktan kadidi çıkanları, açlıktan geberenleri oluşturuyorlar düpedüz... İşte size fransız kırlarının belli başlı tabakaları.*

1. Fransa’da toprak mülkiyeti üzerine sayılarla ilgili olarak tespit edilen çok önemli farklılıklar nedeniyle Bay Eugène Simon’un *République Radicale*’in bir propaganda sayısında 1885’te yayımlanmış olan bir makalesinden bazı parçaları buraya olduğu gibi aktarıyoruz:

“Sekiz milyon mülk sahibine ait on milyon dönümlük alanı, üzerine inşa edilmiş ev ve bahçelerle kaplı bu alanı bir yana bırakırsak Fransa’nın tarımsal toprakları, halihazırdaki görüşlere ve alışlagelen basmakalıp sözlere rağmen, düşünülen-den çok daha az sayıda kişiye ait. 8 545 285 mülk sahibi üzerine henüz yapılmamış olduğuna inandığımız araştırmaları bizim için yapma inceliğini gösteren Bay Sanguet’ye göre (parsellere ilişkin topografya çalışmaları Derneğinin başkanı), Fransa’da 5 frangın altında (çoğu zaman tahsil edilemeyen) bir vergi ödeyen ve hepsi toprak gelirleri toplamının ancak % 5,1’inden yaralanan 4 392 500 vergi mükellefi var... Sözü edilmeye bile değmez [vergi mükellefleri].

Daha sonra 5-30 frank arası (veya ortalama 13 frank) vergi ödeyen ve toprak gelirinin % 22,5’ünü aralarında paylaşan 2 993 450 kişilik toprak sahipleri [ulamı] gelir... ki bu da, bunlara sahip olanların [mülk sahibi] sıfatlarını genellikle proleter sıfatıyla bir arada taşıyanları temsil eder. 30-300 frank arası vergi ödeyen ve toplam gelirin % 47’sinden yararlanan (ya da her birinin ortalama 1 730 franklık bir geliri olan) üçüncü bir ulam, 1 095 850 toprak sahibinden müteşekkil.

Nihayet dördüncü ve son bir tabaka, 300 frank ve üzerinde vergi ödeyen ve tek başlarına toprak gelirlerinin % 25,4’ünden yararlanan (veya her birinin ortalama 15 700 frank geliri olan) 65 525 toprak sahibini kapsar. Bu, büyük toprak mülkiyetidir. Öte yandan –ormanlar, fundalıklar, çalılıklar, otlaklar vs gibi büyük toprak mülkiyetini oluşturan araziler diğerlerinden çok daha az kazanç sağladıkları

Bu büyük kitle iktisatçıların hesaplarında dikkate alınmaz. Bu kitle, bizim için her şeydir. Köyü oluşturan odur; gerisi tali

için– bu 65 525 mülk sahibi toplam gelirin ancak çeyreğinden yararlanmalarına karşın, gerçekte toprakların yarıdan fazlasına sahiptirler. 1873 uluslararası sayımlamalar konusunda Bay Toubreau tarafından *Revue Positive*'in Temmuz-Ağustos 1882 sayısında yayımlanmış en ilginçlerinden bir makalenin de ulaştığı sonuç bu. Bu yayıncıya [yazara] göre yaklaşık dört yüz milyon dönüm [toprak], tarım dışı büyük ve orta boy mülk sahiplerinin ellerinde bulunmakta. Geriye kalan 100 milyon dönümün –her biri ortalama 2 000 dönümlük büyük çiftliklere bölünmüş olan– 20 milyon dönümü doğrudan sahipleri tarafından işlenir ve 40 milyon dönümünün de yaklaşık 2 milyon köylü arasında bölüşüldüğü görülür. Ama toprağın bölünüp parçalanması, 50 dönümün özellikle de 20 dönümün hatta 10 dönümün altında yoğunlaşıp artar ve neredeyse ürkütücü ölçülere ulaşır. O zaman sözünü ettiğimiz bu [küçük] parçalar, işlenmeleri eğer imkânsız değilse de çok zor ve onlara sahip olanları zenginleştirmekten ziyade yoksullaştıran bu parçalar [parseller], lime lime olmuş çaput parçaları ve paçavralar gibi işe yaramazlar. Her yıl 150-170 bin dönümlük toprağın –satış fiyatları masraflarını karşılamaya bile yetmeyen– izaleişüyu* bu parçalanmalardan kaynaklanır.

500 milyon toprağımız üzerinden, az önce sözünü ettiğim her biri 2 000 dönümlük 10 000 büyük çiftlik de dahil, onları doğrudan değerlendirenlere [işletenlere] ait bu parçalar, gerçekte 70 milyon dönümden daha fazla değil. Geriye kalan için de tek bir efendinin, tembel, rantçı [getirimci] ve [tarıma] yabancı bir egemenin olduğu söylenebilir.

Tarım için yıkıcı olan bu durum, halk için de daha az yıkıcı değil: kırlarımızda yaşayan 7-8 milyon emekçi üzerinden (çocuk ve sakat 11 milyon kişi düşüldükten sonra), toprağı bizzat işleyen, ama sadece kendi toprağını işleyen, bir başka deyişle, diğerlerinin topraklarında çalışmak zorunda kalmaksızın yaşamak için yeterince toprağa sahip 1 751 914'ten daha fazla insan yok. Geriye kalan tüm diğerlerinin (çiftçiler, kiracılar veya gündelikçi işçiler), bir parçacık toprağın sahibi de olsalar, o aynı isimle yani –yaşam [geçim] araçları sadece getirimcinin heveslerine ve açgözlülüğüne bağlı oldukları ve de ya çekip başka yerlere gitmek ya da onun isteklerine boyun eğmek zorunda oldukları için– proleter sıfatıyla adlandırıldıkları söylenebilir.

Daha berbat ve ölümcül bir durum düşünmek imkânsız.

400 milyon dönümden fazla toprağın tarıma yabancı [tarım dışı] kişilerin ellerinde olduğunu asla çok fazla yinelemiş olmayacağız... “Bundan da şu sonuç çıkar ki, der Bay Toubreau, bu toprakların büyük bir bölümü kasıtlı olarak –kısmen veya tamamen– işlenmemeye mahkûm edilmiştir. Beylik arazilerinden başka zenginliklere de sahip ve bu arazileri değerlendirmek [işlemek] zorunda olmayan büyük toprak sahipleri, bu toprakları işlememeye bırakma haklarını kullanmıyorlar.”

* İzaleişüyu: bir mülk (ev, fabrika, koru, arsa, tarla vs) üzerindeki ortaklığın (parçalı mülkiyetin) satış yoluyla ortadan kaldırılması yani –tüzel veya gerçek– tek bir kişinin mülkiyetine geçirilmesi işlemi. (ç.n.)

bir ayrıntı... bir meşenin yaşlı gövdesine yapışan asalak mantarlar gibi yalnızca bir ayrıntı.

Eh, ne diyelim... zengin ve yazgılarından kesinlikle hoşnut oldukları, hiçbir şeyi değiştirmek istemedikleri ve sosyalistlere sırt çevirecekleri söylenenler, işte bu köylüler!

* * *

Tüm düşüncelerimizi anlaşılır bir dille söyleyerek köylülerle konuştuğumuz her kez bize sırt çevirmediklerini görmek durumundayız önce. Onlara bizi ya mebusluk görevine ya da bir kır bekçiliği işine seçmelerinden söz etmediğimiz doğru; Baro avukatlarıyla yakından görüşmek üzere oğullarını Paris'e göndermelerinden de söz etmedik; ne bir parçacık topraklarını, onu –memur ordusunun keyfine göre– uygun gördüklerine dağıtacak olan devlete teslim etmelerini öğütledik ne de sözümona bilimsel sosyalizm kuramlarından söz ettik onlara. Eğer böylesi aptallıkları etmiş olsaydık, gerçekte o zaman bize sırt çevirirler ve bunda haklı da olurlardı.

Ama devrimden ne anladığımızı söylediğimizde, bize hep hak verdiler; düşüncelerimizin tam da kendi düşünceleri olduğu yanıtı verdiler bizlere.

* * *

Madem öyle, işte köylülere söylediklerimiz ve durmadan söyleyeceklerimiz:

“Eskiden toprak, onu bizzat, kollarıyla işleyenlerden oluşan Topluluğa aitti. Lâkin vurguncular her türden sahtekârlıkla, güç kullanarak, aşırı faizlerle toprakları ele geçirmeyi başardılar. Şimdilerde falanca beyefendiye veya filânca hanımefendiye ait bu topraklar, o zamanlar toplulukların topraklarıydı. Zengin, toprağı bizzat işlemez ve gırtlığına kadar şatafata gömülmek gayesiyle toprağı bencil amaçları için kullanırken, bugün köy-

lünün onu işlemek ve böylece kendisini ve ailesini beslemek için ihtiyacı var toprağa. Öyleyse Topluluklarda örgütlenmiş köylülerin bu toprakları, onları bizzat işleyecek olanların kullanımına vermek üzere geri almaları gerekir.

İpotekler büyük bir haksızlık... Toprağın değeri, taşlarını bir bir ayıklayıp, çalıkları yakıp arıklar açarak onu ziraata elverişli hale getirdiklerinde, köyler kurup yollar açtıklarında, bataklıkları kuruttuklarında atalarınız tarafından harcanan bu emek sayesinde bir değer kazandığından, hiç kimsenin –size borç para vermiş olma bahanesi altında– toprağı sahiplenme hakkı yok. O halde köylülerin Enternasyonalî, ipotek belgelerini yakmayı ve bu iğrenç kurumu ilelebet ortadan kaldırmayı kendisi için bir görev bilecektir.

Sizleri ezen vergiler, memur sürüleri tarafından oburca yalamadan yutulan bu vergiler sadece gereksiz değil üstelik zararlı da. Kısacası vergileri tasfiye etmelisiniz. Mutlak bağımsızlığınızı ilân edin ve işlerinizi Paris'in şu eldivenli beyefendilerinden daha iyi yapmayı bildiğinizi gösterin [açıklayın].

Size bir yol mu gerekli? Tamam, ne âlâ... komşu toplulukların sakinleri aralarında anlaşıp bu yolu ulaştırma bakanlığından daha iyi yapacaktır. Bir demiryolu mu gerekli? Bütün bir bölgenin ilgili toplulukları bu yolu özel müteşebbislerden, kötü yollar yaparak milyonları cebe atan şu girişimcilerden daha iyi yapacaktır. Size okullar mı gerekiyor? Bu okulları Paris'in şu beyefendileri kadar hatta onlardan daha iyi yaparsınız... Devletin bu işlerle hiçbir alâkası yok; okullar, yollar, kanallar vs bizzat tarafınızdan daha iyi yapılacaktır.

Yabancı işgalcilere karşı kendinizi savunmanız mı gerekecek? Kendi kendinizi savunmayı öğrenin ve bu işi –kesinlikle size ihanet edecek olan– generallere asla bırakmayın. Bir ordunun bir işgalciyi hiçbir zaman durduramadığını, buna karşın halkın (köylünün), bağımsızlığını korumada çıkarı olduğu zaman en müthiş orduların bile hakkından gelmiş olduğunu da bilin.

Size aletler, makineler mi gerek? Onları size ürünleriniz karşılığında –hırsızlık yapan bir patronun aracılığına başvurmaksızın maliyet masraflarına– gönderecek kentli işçilerle anlaşın... aleti yapan işçi, satın alan da köylü.

Hükümetin gücünden korkmayın. O denli müthiş görünen bu hükümetler, ayaklanan halkın ilk darbeleri altında yıkılır: hükümetlerin birkaç saat içinde takla makla yıkılıp gittikleri pek çok kez görüldü ve birkaç yıl içinde Avrupa’da devrimlerin patlayacağını, böylece devlet gücünün sarsılacağını öngörmek gerekiyor. Hükümeti devirmek için bu andan yararlanın... ama bu andan –kentli işçiler kentlerinde aynı şeyi yaparlarken– özellikle devriminizi yani büyük toprak sahiplerini def etmek ve mülklerini topluluk mülkiyeti olarak ilân etmek için yararlanın. O zaman topluluklar ve bölgeler halinde federasyonlaşarak örgütlenin. Fakat dikkatli olun... kendilerine köylünün dostu ve hamisi süsü vermeye gelecek her türden şahıs tarafından devriminizin kaşla göz arasında, el çabukluğuyla yok edilmesine izin vermeyin: işlerinizi hiç kimseden hiçbir şey beklemeksizin bizzat yürütün.”

* * *

Köylülere söylediklerimiz işte bunlardı. Ve bize yapılan tek itiraz, düşüncelerimizin temeline dokunmayan [ama] yalnızca onları uygulamaya koyma olanağına ilişkindi...

“Ne âlâ, diye yanıtladık; ah keşke köylüler aralarında anlaşabilseler, bütün bunlar ne mükemmel olacaktı!”

Eh, biz de aralarında anlaşılabilmelerine çalışıyoruz zaten! Düşüncelerimizi yayıyor, bunları sergileyen yazıları alabildiğine ortaya sürüyor, köyler arasında elan var olmayan bağları kurmaya çalışıyor ve Devrim günü geldiğinde onlarla birlikte, onlar adına savaşmayı biliyoruz!

Ve bu gün, genellikle düşünüldüğünden daha yakın.

Temsili Yönetim

I

İnsan toplumları –tali ve geçici tezahürleri göz önünde bulundurulmaksızın– asıl özellikleri içinde incelendiklerinde, bu toplumların tâbi oldukları *siyasî* yönetim biçiminin [siyasî rejiminin], her zaman –bu toplumun içinde mevcut– *iktisadî* yönetim biçiminin ifadesi olduğunu görüyoruz. Siyasî örgütlenme yasa koyucuların keyfine göre değişmez; doğru, isim değiştirebilir... bugün mutlakıyet biçimi altında, yarın cumhuriyet biçimi altında ortaya çıkabilir, ama bire bir değişikliğe maruz kalmaz; biçimlenir ve aynı zamanda benimsenmesi, korunup sürdürülmesi ve ifadesi olduğu iktisadî düzene uyar her zaman.

Falanca ülkenin siyasî yönetim biçimi şayet gelişimi içinde ara sıra gerçekleştirilen değişikliklerin gerisinde kalıyorsa, o

zaman kurulmuş olan iktisadî düzene [rejime] uyması amacıyla aniden ve sertçe devrilir, değiştirilir ve yeniden biçimlendirilir. Ama öte yandan, bir devrim sırasında bu siyasî yönetim biçimi iktisadî bir değişikliği geride bırakırsa, anayasalarda yazılı fakat gerçek bir uygulaması olmaksızın etkisiz bir çözüm yolu durumunda kalır. Böylece İnsan Hakları beyannamesi, tarihteki rolü ne olmuş olursa olsun, artık sadece tarihsel bir belgedir ve de şu boş *Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik* lâfları, özgürlük ve eşitlik iktisadî ilişkilerin temeli haline gelmedikleri sürece kiliselerin ve hapishanelerin duvarlarına yazılmış bir yakarı veya bir düş durumunda kalacaktır. Köleliğe dayanan bir toplumda genel oy hakkı, [çok sonra] tecimsel işlemlerin özgürlüğü diye adlandırılana ve daha ziyade sömürü özgürlüğüne dayanacak toplumdaki zorbalık yönetimi [despotizm] kadar tuhaf, akla aykırı olurdu.

Avrupa işçi sınıfları şunu iyi anladılar: bugünkü kapitalist düzen yıkılmadığı sürece toplumların mevcut siyasî kurumlar içinde boğulacağını biliyor ya da seziyorlar; hangi süslü adları almış olursa olsunlar bu kurumların yine de en güçlüünün sistemleşmiş egemenliği ve kokuşmuşluğu, tüm özgürlüklerin ve gelişmenin boğulması demek olduklarını biliyorlar; bu engelleri silkip atmanın yegâne yolunun yeni düzende [sistemde], ortak mülkiyet düzeninde gerekli iktisadî ilişkileri kurmak olduğunu biliyorlar; ve nihayet, derin ve *kalıcı* siyasî bir devrimi gerçekleştirmek için iktisadî bir devrim gerçekleştirmek gerektiğini de biliyorlar.

Buna karşın üretim ve ürünlerin bölüştürülmesi tarzında gereken bir devrim genellikle siyasî kurumlar adı altında isimlendirilen kurumların derin değişikliğiyle atbaşı gitmiyorsa eğer, siyasî ve iktisadî düzenler arasında var olan yakın ilişki yüzünden gerçekleşemeyeceği açık. Bunun sonucu olarak özel mülkiyetin ve sömürünün ortadan kaldırılması, kolektivist veya komünist düzenin kurulması, eğer şu parlâmentolarımızı ve krallarımızı

koruyup sürdürmek istiyorsak, imkânsız olacaktır. Yeni bir iktisadî düzen yeni bir siyasî düzen gerektirir ve bu gerçek herkes tarafından o denli iyi anlaşıldı ki, bugün halk kitlesi içinde gerçekleşen anlıksal [entelektüel] çalışma, çözülmesi gereken bu sorunun iki yanına da ayırım gözetmeksizin sarılmaya özen gösteriyor gerçekte; iktisadî gelecek üzerine kafa yorarak siyasî geleceği de inceliyor. Ve biz, *Kolektivizm* ve *Komünizm* sözcüklerinin yanında şu sözcüklerin de telâffuz edildiklerini duyuyoruz: *İşçi devleti*, *özgür Topluluk* ve *Anarşi*; ya da *buyurgan* [otoriter] veya *anarşist Komünizm* ve *ortaklaşacı Topluluk*.

* * *

Genel kural: “Verimli biçimde öğrenmek ister misiniz? Size öğretilmiş bin bir önyargıyı birer birer feda etmekle başlayın işe.” Ünlü bir gökbilimcinin derslerine başlarken kullandığı bu sözler, aynı şekilde insanî bilimlerin tüm dallarına da uygulanır: toplumsal bilimlerde maddî [doğal] bilimlerdekinden çok daha fazla; çünkü toplumsal bilimlerin alanındaki ilk adımlardan itibaren geçmiş dönemlerden miras alınmış ve halkı daha iyi aldatmak maksadıyla öne sürülmüş sayısız önyargı, kesinlikle hatalı fikirler ve halkın düşünme yetisini yanıltmak gayesiyle inceden inceye hazırlanmış safsatalar karşısında bulunmaktayız. Şu halde güvenle ilerleyebilmek için bütün bir ön çalışma yapmamız gerekiyor.

Öte yandan bu önyargılar arasında biri var ki, tüm çağdaş kurumlarımızın temeli olarak kaldığı için değil sadece, üstelik reformcular tarafından öne sürülmüş bütün toplumsal kuramlarda izlerini bulduğumuz için de dikkatimizi hak ediyor özellikle... Bu, inancını *temsili bir yönetime*, *vekâlet yoluyla yönetime* bağlamaktan ibaret bir önyargı.

* * *

Geçen yüzyılın [18. yüzyılın] sonuna doğru fransız halkı mutlakıyeti yıkıyor ve saltık kralların sonuncusu da giyotin sehpasında seleflerinin ve kendi suçlarının kefaretinin ödüyordu [21 Ocak 1793].

Tam da bu dönemde devrimin esaslı, büyük ve kalıcı olarak yaptığı her şey merkezî yönetimin hem zayıflığı hem dağılması sayesinde ve bireylerin veya grupların girişkenlikleriyle, cesaretleriyle gerçekleştiğinde, bu dönemde halk, eskisiyle aynı ilkelere dayanan ve yenik iktidarın kötülükleriyle kemirilip bozulamadığı ölçüde daha güçlü yeni bir iktidarın boyunduruğu altına tekrar girmeye çalışmayacakmış gibi görünüyordu.

Tam tersine... Yönetimsel önyargıların etkisi altındaki ve de ingiliz ve amerikan anayasalarının verdikleri –deniliyordu– özgürlük ve refah görünümüleriyle aldatılmasına izin veren fransız halkı, hemen bir anayasa, daha sonra sık sık değiştirdiği, ayrıntılarda alabildiğine çeşitlendirdiği ama hepsinin temeli o aynı ilkeye yani temsili yönetim ilkesine dayanan çeşitlemelerini yaptığı anayasalar edindi.

Mutlakıyet veya cumhuriyet, her ne hâlse! Halk kendini yönetmiyor: az çok iyi seçilmiş temsilcileri tarafından yönetiliyor... Egemenliğini ilân edecek, ama çabucak ondan feragat edecek; denetleyeceği veya denetleyemeyeceği mebusları –iyi kötü– seçecek ve tüm Fransa sathında birbiri içine geçmiş çıkarların, bütünlükleri içinde insanî ilişkilerin o çok büyük çeşitliliğini düzenlemeyi üstlenecek olanlar da işte bu mebuslar olacak.

Daha sonra bütün Avrupa ülkeleri de aynı gelişmeyi izler: birbiri ardına saltık mutlakıyetleri devirip hepsi de parlâmentarizm yoluna atılır. Doğulu zorbalık yönetimleri bile aynı yolu izliyor: Bulgaristan, Türkiye ve Sırbistan anayasal düzeni sınıyorlar; Rusya'da bile *perde arkasındakilerin* boyunduruğu –yerine bir temsilciler meclisinin boyunduruğunu geçirmek üzere– kırılıp atılmaya çalışılıyor.

Ve daha kötüsü, Fransa, yeni yollar açarak yine de durmadan aynı hatalara düşüyor ... Yaşadığı anayasal mutlakıyet kötü tecrübesinden bıkan halk, günün birinde onu devirip ertesi gün sadece isim değiştiren ve ona kendisini yönetme sorumluluğunu (Fransa'nın bereketli ovalarını yabancı işgaline peşkeş çekecek bir eşkıyaya ne pahasına olursa olsun onu satma sorumluluğunu) emanet ettiği bir meclisi yeniden seçmede pek bir acele ediyor.

Fransız halkı yirmi sene sonra yine aynı hatalara düşüyor... Askerî birliklerin ve iktidar güçlerinin terk ettikleri özgür Paris kentini görerek yeni bir iktisadî düzenin kuruluşunu kolaylaştıracak [teşvik edecek] yeni bir biçimi sınamaya çalışmıyor; İmparatorluk sözcüğünü Cumhuriyet sözcüğüne, bu sonuncuyu da *Komün* sözcüğüne değiştirmiş olmaktan hoşnut bu halk, Komün'ün içinde bir kez daha temsili sistemi uygulamakta acele ediyor; bu yeni düşünceyi geçmişin çürümüş mirasıyla çarpıtıp bozuyor; bu öz girişimini az çok tesadüfen seçilmiş insanlardan oluşan meclisin ellerine bırakıyor ve Komün'e güç ve yaşam verebilmiş olan insanî ilişkilerin eşi benzeri görülmemiş bu yeniden örgütlenmesinin sorumluluğunu onlara emanet ediyor.

Düzenli aralıklarla parçalana parçalana paçavralara dönüşen anayasalar, derelerde sürüklenen kuru yapraklar misali bir sonbahar rüzgârıyla sağa sola uçuşup yok oluyorlar! Ne olmuş sanki! Hep ilk aşklara dönülür... on altıncı anayasa yırtılır, bir on yedincisi yapılır vs.!

* * *

Nihayet, soyut da olsa, iktisadî konularda mevcut biçimlerin yeniden tam bir elden geçirilmesi karşısında durmayan, üretimi ve değişimi tepeden tırnağa alt üst etmeyi ve kapitalist düzeni ortadan kaldırmayı düşünen reformcuları görüyoruz. Ne var ki

ülkûsel siyasetlerini –kuşkusuz soyut olarak– sergilemeleri söz konusu olduğunda, temsil sistemine dokunmaya cesaret edemiyorlar; işçi devleti veya özgür Topluluk biçimi altında şu vekâleten yönetmeyi ne pahasına olursa olsun durmadan korumaya çalışıyorlar. Bir yığın insan, milletin tümü hâlâ dört elle, canla başla bu sisteme yapışıyor.

Bereket versin bu konu artık gün ışığına çıkıyor... Temsili hükümet [yönetim], daha önce şöyle bir tanıdığımız ülkelerde uygulanmadı sadece; bu yönetim tarzı Batı Avrupa'nın tümünde ılımlı mutlakıyetten devrimci Komün'e kadar olası bütün biçimleri altında ya uygulanıyor ya da uygulandı. Ve büyük umutlarla karşılanan temsili hükümetin her yerde dalaverenin ve kişisel zenginleşmenin veya halkın girişimlerini ve daha sonraki gelişimini engellemenin basit bir aracı haline geldiği görülüyor. Bu temsil dininin [inancının], doğal mükemmellikler ve eşsiz zevat diniyle aynı değerde olduğu görülüyor. Daha da fazlası... temsili yönetimin kötülüklerinin sadece toplumsal eşitsizliklere bağlı olmadıkları da anlaşılmaya başlıyor: insanların hepsinin sermaye ve emek için eşit haklara sahip olacakları bir ortamda uygulanan bu yönetim, aynı kötü sonuçları üretecektir. J. S. Mill'in eşsiz ifadesiyle akbabalar kralının gagasına ve cırnaklarına karşı kendini güvenceye alma isteğinden doğmuş olan bu kurumun yerini, özgür olmanın en iyi biçiminin temsil edilmek olmadığı, işleri (bütün işleri) Tanrı'ya veya seçilmişlere havale etmek olmadığı, ama onları bizzat yapmak olduğu anlayışından ve de insanlığın gerçek ihtiyaçlarından doğan bir başka siyasî örgütlenmeye bırakacağı gün kolayca, haydi haydi öngörülebilir.

İçlerinde uygulandığı insan öbekleşmelerinin adları ve hacimleri ne olursa olsun temsili sistemin içkin, ondan ayrılmaz kötülüklerini [bozukluklarını] incelediğimizde, bu sonucun okuyucunun kafasında da belireceğini umuyoruz.

II

“Çağdaş geleneklerimiz tarafından mutlak krallığın saygınlıklarına karşı uyarılanların dışında, diye yazıyordu Augustin Thierry 1828’de, sakınmak zorunda olduğumuz başkaları da var: yasal düzen ve temsili yönetimin saygınlıkları.”¹ Bentham da aşağı yukarı aynı şeyi söylüyordu. Ama o dönemde bu uyarılar fark edilmeden geçip gittiler. O devirde parlâmentarizme inanılıyor ve görüldüğü kadarıyla yeterince akla uygun bu kanıt tarafından yapılmış birkaç eleştiriye şu yanıt veriliyordu: “Parlâmenter yönetim [rejim] henüz son sözünü söylemedi; genel oy temeline sahip olmadığı sürece bu yönetim yargılanmamalı.”

O zamandan bu yana genel oy geleneklerimiz arasına girmiş bulunuyor. Burjuvazi, genel oy hakkının hiç de egemenliğini tehlikeye sokmadığını nihayet anladı ve onu kabul etmeye karar verdi. Birleşik Devletler’de genel oy hakkı, özgürlük istenen koşullarda yaklaşık bir yüzyıldır zaten işliyor; aynı şekilde Fransa ve Almanya’da da yolunu açtı. Lâkin temsili yönetim değişmedi: Thierry ve Bentham’ın döneminde olduğu haliyle kaldı; genel oy, temsili yönetimi iyileştirmede, sadece kötülükleri daha açık hale geldi. Bugün bu hakkı eleştiriye boğanların sadece Proudhon gibi devrimciler olmaması da bu yüzden; bunlar “Aman, parlâmentarizme dikkat!” diye bağırان Mill² gibi Spencer³ gibi ılımlılar daha şimdiden. Parlâmentarizm geniş yığınlar arasında beğenildi ve de genellikle bilinen ve tartışılmaz olgulara dayanarak, geniş bir okuyucu kitlesi nezdinde yankı bulacağından emin olarak şu sıralar sakıncaları üzerine kitaplar yazılabiliyor. Temsili yönetim yargılandı ve... mahkûm edildi.

1. “*Lettres sur l’Histoire de France*”, XXV. mektup.

2. “*La Liberté; Le Gouvernement Représentatif*”.

3. “*Introduction à l’Etude de la Sociologie; Principe de Sociologie*”, çeşitli “*Denemeler*”.

Yandaşları (pek kafalı olmasalar da iyi niyetli yandaşları), akıllarınca bu kurum tarafından bizlere verilmiş olduğu iddia edilen hizmetleri övmekten geri durmuyorlar. Dediklerine bakacak olursak, bugün sahip olduğumuz siyasî özgürlükleri, eskiden saltık mutlakıyet döneminde bilinmeyen özgürlükleri bu temsili yönetime borçluymuşuz. İyi ama böyle akıl yürütmek, nedeni sonuç sanmak ya da daha doğrusu eşzamanlı iki sonuçtan birini neden olarak almak değil midir?

Bir yüzyıldır elde ettiğimiz özgürlükleri bizlere vermiş olan, dahası onları güvenceye alan gerçekte temsili yönetim değil. Bu özgürlükleri ulusal temsille aynı zamanda hükümetlerden koparıp alan ve Devrimden kaynaklanan o büyük özgür düşünce hareketidir; bizzat hükümetlerin ve parlâmentoların ihlallerine karşı ve bu tecavüzlere rağmen onları koruyabilmiş olan da o özgürlük ve isyan ruhudur. Temsili yönetim kendiliğinden gerçek özgürlükler vermez ve en sonunda şaşıp kalınacak derecede zorbalık yönetimine fit olur. Özgürlükleri, tıpkı mutlak krallardan olduğu gibi ondan da koparıp almak gerekir; ve bir kez koparılıp alınmalarından sonra –eskiden bir krala karşı olduğu gibi– parlâmentoya karşı da her gün, karış karış ve asla mücadeleden vazgeçmeksizin onları savunmak gerekir ki, bu da eğer ülkede özgürlüklerine hassasiyetle bağlı ve en küçük ihlâllerine karşı bile onları parlâmento dışı karışıklıklarla her an savunmaya hazır hali vakti yerinde bir sınıf varsa başarılı olur ancak. Bu sınıfın olmadığı yerde, onları savunmada birliğin olmadığı yerde –ulusal bir temsil ister olsun ister olmasın– siyasî özgürlükler de var olmayacaktır. Meclisin kendisi de padişahın huzuruna kabul edilmek için beklenen koskoca bir salon haline gelir.. Türkiye’nin, Balkan ülkelerinin ve Avusturya’nın parlâmentoları bunun örnekleridir.

İngiliz özgürlüklerini örnek göstermekten pek bir hoşlanılır ve bunlar –öyle pek düşünülmemksizin– kolayca parlâmentonun varlığına atfedilir. Ama bu özgürlüklerden –*salt isyancı nitelik-*

teki– her birinin bu Parlâmento’nun kendisinden hangi yöntemlerle koparılıp alınmış oldukları unutulur. Basın özgürlüğü, yasamanın eleştirisi, dernek kurma ve toplantı özgürlükleri... hepsi, bir isyana dönüşme tehdidi altında güç ve karışıklıklar sayesinde zorla koparılıp alınmışlardı. İngiliz işçilerinin örgütlenme ve grev yapma haklarını elde etmeleri, bu Parlâmento’nun fermanlarına karşı ve 1813 idamlarına rağmen *işçi birlikleri* [trades-unions] ve grev uygulamalarıyla oldu; şunun şurasında elli yıl önce fabrikaları alt üst ederek, kırıp dökerek oldu. Londra halkının anayasal bir bakanlığa karşı başkentin sokaklarında ve parklarında gösteri yapma hakkını –daha dün– öne sürmesi, Hyde-Park’a girişleri yasaklayan polisi parkın parmaklık demirleriyle tepeleyerek oldu. İngiliz burjuvazisinin özgürlüklerini savunması parlâmenter tartışmalarla değil, parlâmento dışı karışıklarla oldu, zategân takımının evlerinin ya da [ilgili] bakanlığın önüne bağırıp çağıran yüz bin insanın toplanmasıyla oldu. Parlâmento’ya gelince... karşısında başkaldırmaya hazır bir kitle olmadığını görür görmez ülkedeki siyasî hakları ihlâl eder ve bu hakları –bir kral gibi– bir kalem darbesinde çizip ortadan kaldırır. Burjuvazi hükümetten devrimcilere karşı göstermelik bir korunma elde etmek maksadıyla mesken dokunulmazlığı ve haberleşme gizliliğinden vazgeçmeyi tercih ettiğinde, bu hakların başına ne gelir gerçekte?

Genel gelişime bağlı olanı parlâmentolara atfetmek, özgürlüğe sahip olmak için bir Anayasanın yeterli olacağını düşünmek... tarihsel yargının en temel kurallarına aykırı davranmaktır.

* * *

Sorun, zaten burada değil. Söz konusu olan, temsili sistemin mutlak bir egemenin heveslerini kendi çıkarı için kullanan bir uşak takımının hükümranlılığı konusunda bazı kolaylıklar [üs-

tünlükler] sunup sunmadığını bilmek de değil. Eğer bu sistem Avrupa'ya sokulmuşsa, bu, 19 yüzyılda yaşamakta olduğumuz, ama artık vadesi dolan kapitalist sömürü aşamasına daha iyi uyduğu içindir. Bu sistem, derebeylerinin kaybettikleri iktidarı ellerine teslim ettiği sınaî müteşebbis ve tüccara kesinlikle daha fazla güvence sunuyordu.

Öte yandan mutlakıyet, feodal derebeylerinin hükümlanlığı konusunda –çok büyük mahzurlarının yanı sıra– o da bazı üstünlükler sunabiliyordu; o da kendi döneminde zorunlu bir ürün [sonuç] olmuştu. Bu yüzden ilelebet bir kralın ve uşaklarının velayeti altında kalmamız mı gerekiyordu?

Bizler için, on dokuzuncu yüzyıl sonu insanları için önemli olan, temsili sistemin kötülüklerinin mutlak hükümdarlığınkilerin oldukları kadar apaçık, dayanılmaz olup olmadıklarını bilmek değil mi? Temsili sistemin toplumların daha sonraki gelişmelerinin karşısına çıkardığı engellerin, yüzyılımız için, geçen yüzyılda mutlakıyet tarafından çıkartılmış engellerin olmuş oldukları kadar bunaltıcı, ket vurucu olup olmadıklarını bilmek değil mi? Ve nihayet gelişini sezinlediğimiz yeni bir iktisadî aşama için basit bir temsili değişikliğin yeterli olup olmayacağını bilmek değil mi? Burjuvazinin tarihsel rolü üzerine yürütülen şu bitip tükenmez tartışmalar yerine, incelenmesi söz konusu olan işte bu.

* * *

Pekâlâ, sorun bir kez bu anlamda koyulduktan sonra, yanıt konusunda artık olası bir kuşkuyla yer yok...

Temsili yönetim tarzı (hükümeti az ya da çok asılsız bir halk denetimine iyi kötü tâbi kılarak tüm mutlak yetkileri bu hükümette korumuş olan eski yönetimle olan bu uzlaşma), bu sistem artık ömrünü doldurdu; bugün gelişme için bir engel haline geldi. Kötülükleri insanlara, iktidardaki kişilere bağlı değil.. bu

kötülükler [yapısal kusurlar, bozukluklar] sistemin özünde ve sistemin hiçbir ıslahatı onu günümüzün yeni gereksinimlerine uyduramayacakları kadar derindeler. Temsili sistem, burjuvazinin örgütlü egemenliği oldu ve onunla birlikte yok olacak. Yaklaşan yeni iktisadî aşama için temsil ilkesinden tümüyle farklı bir ilkeye dayanan yeni bir siyasî örgütlenme tarzı aramak zorundayız. Olayların mantığı bunu gerektiriyor.

★ ★ ★

Temsili yönetim, her türden yönetimin özünde olan kötülükleri paylaşır önce. Bırakın onları zayıflatmasını, tersine güçlendirir ve yenilerini yaratır.

Rousseau'nun genel olarak yönetimler [hükümetler] üzerine olan en derin kelâmlarından biri, tüm diğerlerine olduğu gibi seçimle gelen yönetime de uygulanır... Seçilmiş bir meclisin elinde bulundurduğu haklardan feragat etmesi için melaike takımından, insanüstü varlıklardan oluşması gerekmeyecek mi gerçekte? Daha ne oldu! Şu insan sürüsünü yönetecekleri andan itibaren bu ecinniler takımının [esirimsi varlıkların] boynuz ve cırnakları çok çabuk çıkacak, çok çabuk iblisleşecekler.

İster Parlâmento, Kurucu Meclis, Topluluk Konseyi densin ya da az çok tuhaf ve gülünç bir isim takımsın, ister bir Bonapart'ın valileri tarafından görevlendirilmiş veya ayaklanan bir kent tarafından alabildiğine özgürce seçilmiş olsun, bu işte zorbalara [despotlara] benzeyen temsili yönetim, yasama yetkisini genişletmeye ve yasa sayesinde bireyin ve grubun pabucunu dama atıp yerlerini almak maksadıyla onların girişim yeteneklerini yok ederek, her işe burnunu sokarak iktidarını durmadan güçlendirmeye çalışacaktır. Doğal ve kaçınılmaz eğilimi, bireyi çocukluğundan itibaren ele almak ve bu avını beşikten mezara kadar âli gözetiminden asla azat etmeksizin cezalandırma teh-

didiyle onu yasa üstüne yasayla yönetmek olacaktır. Herhangi bir konuda yetersizliğini dolayısıyla yetkisizliğini ilân eden seçilmiş bir meclis hiç görülmüş mü? İnsanî etkinliklerin tüm tezahürleri üzerinde kurallar koyarak onları zorla benimsetmek, bu “kullar”a uygun yaşamın en ufak ayrıntılarına kadar her işe burnunu sokmak... işte devletin, yönetimin özü. Anayasal veya değil bir yönetim kurmak, –ara sıra karışıklık ve ayaklanmayla karşısına çıkartılabilecek frenden başka fren tanımaksızın– kaçınılmaz biçimde her şeyi ele geçirmeye, toplumun tüm işlevlerini kurallara bağlamaya çalışacak bir güç teşkil etmektir. Parlâmenter yönetim de –bunu yeterince kanıtladığı gibi– bir istisna oluşturmaz.

* * *

“Devletin görevi –denilir bize basiretimizi daha bir bağlamak gayesiyle–, güçsüzü güçlüye, yoksulu varsıla ve emekçi sınıfları ayrıcalıklı sınıflara karşı korumaktır.” Yönetimlerin bu görevi nasıl ifa ettiklerini biliyoruz: bunu tersine anlayıp ele aldılar... Menşesine sadık yönetim, ayrıcalıklardan kurtulmaya çalışacaklara karşı ayrıcalıkların koruyucusu oldu her zaman. Temsili yönetim de bir yandan zategân takımına öte yandan sömürülenlere karşı (birincilerin karşısında ılımlı, nazik ve terbiyeli; ikincilerin karşısında da acımasız ve gaddar) uransal ve tecimsel burjuvazinin tüm ayrıcalıklarının savunulmasını örgütledi özellikle. Emegi koruyan yasaların –ne kadar önemsiz olursa olsun– en küçüğünün bile bir parlâmentodan ancak isyancı bir karışıklıkla koparılıp alınabilmesi de bu yüzden. İngiliz Parlâmentolarından, isviçreli federal Konseyden, fransız Meclislerinden çalışma saatlerinin sınırlanması konusunda birkaç “iblisçe”* yasayı elde etmek amacıyla desteklenmesi gerekmiş

* Burjuvazinin gözünde iblisçe olduğu için herhangi bir yanlış anlamayı engellemek amacıyla bu sözcüğün tırnak içine alınması çeviriye aittir. (ç.n.)

mücadeleler, hemen atılmak gereken karışıklıklar hatırlansın yalnızca... İngiltere’de oylanıp kabul edilmiş bu türün ilk örnekleri, makinelerin altına barut fiçileri yerleştirerek koparılıp alınabilmişlerdi ancak.

Asilzade takımının bir devrimle henüz yıkılmadığı ülkelerde toprak ağaları [derebeyleri] ve burjuvazi pek güzel anlaşıyorlar zaten: “Bana yasa koyma hakkını tanıyacaksın ağa kardeş, ben de senin malikânenin çevresinde nöbete duracağım” der burjuva ve tehlikede olmadığını düşündüğü sürece bu nöbeti tutar.

İngiliz Parlâmentosunun çiftçinin kirayla tuttuğu toprak üzerinde kendisi tarafından gerçekleştirilmiş iyileştirmelerin kazancını bu çiftçiye garanti etme kararını alması için kimi zaman kırları ateşe veren kırk karışıklık yılı gerekmişti. İrlanda için oylanıp kabul edilmiş şu ünlü “tarım yasası”na gelince... Aç ülkeyi bu açlığa yol açan lortlara karşı koruyacakmış gibi görünün şu “iblisçe” yasayı uygulamaya burjuvaziye zorlamadan önce, bu ülkenin genel bir ayaklanmaya girişmesi, toprak kiralılarını [rantları] ödemeyi tümüyle reddetmesi ve malından mülkünden edilmelere karşı “boykot”la,* yangınlarla ve lortların öldürülmesiyle kendini savunması gerekmişti (Gladstone bunu bizzat kabul ediyordu).

Fakat ayaklanmayla hatta karışıklıklarla tehdit edilen kapitalizmin çıkarlarını korumak söz konusu olduğunda, –amanın!– o zaman sermayenin egemenlik organı temsili yönetim alabildiğine gaddarlaştır: şiddetle cezalandırır hem de bunu herhangi bir zorbadan daha güvenli ve daha alçak bir biçimde yapar. Almanya’da sosyalistlere karşı çıkartılan yasa, Nantes yasasının** muadilidir; ne II. Katerina Pugaçef köylü isyanından

* İrlanda’da Tarım Birliği’nin isteklerine uymayan, tersine kiracı çiftçilerine çok kötü davranan ırlandalı zengin bir toprak sahibine, Mayo kontu Charles Cunningham Boycott’a (1832-1897) karşı söz konusu birlik tarafından yürütülen ve adından türetilen “boykot” eylemleri (1881). (ç.n.)

** Fransa’da kral IV. Henri 1598’de bu fermanla protestanlara inanç özgürlüğü tanıdı. (ç.n.)

sonra ne de XVI. Louis un savaşı* sonra 1848 ve –üyeleri “Gebertin şu itleri, erkekmiş kancıkmiş demeden eniklerini de!” diye bağırarak ve gözlerini kan bürümüş askerlerinin katliamını oybirliğiyle (bir oy eksiğiyle) kutlayan– 1871 “ulusal Meclisleri” kadar gaddarlık göstermediler asla.

Bu altı yüz kafalı hayvan [Versailles meclisi], XI. Louis’leri ve IV. Jean’ları da geçmişti açıkça.

* * *

Ve ister yasalara uygun biçimde seçilmiş olsun ister ayaklanma belirtilerini aldatmak için gerekmiş olsun, temsili bir yönetim var oldukça hep aynı şey olacaktır...

Ya ulusun, kentin içinde iktisadî eşitlik olacak ve o zaman özgür ve eşit yurttaşlar haklarını bundan böyle birkaç kişinin ellerine terk etmeyecek, kendi işlerini bizzat yönetmelerine elveren yeni bir örgütlenme tarzı arayacaklar;

Ya da iktisadî alanda yığınlar egemen bir azınlık olacaktır hâlâ (ayrıcalıklı burjuvalardan oluşmuş dördüncü bir tabaka ve o zaman vay yığınların haline!). Bu azınlık tarafından seçilen temsili yönetim uygun biçimde davranacak: ayrıcalıklarını koruyup sürdürmek için yasalar koyacak ve boyun eğmeyenlere karşı zor kullanımıyla ve katliamlarla yanıt verecektir.

* * *

Temsili yönetimin tüm kötülüklerini burada incelememiz olanaksız; bunun için kitaplar yazmak gerekecek. Bu konunun çerçevesinden kendimizi sadece en önemli noktalarla sınırla-

* Fransa’da XVI. Louis döneminde 1773 ve 1774 yıllarının kötü (yetersiz) buğday hasadının ardından hububat dolayısıyla un fiyatlarını serbest bırakan Turgot fermanı (13 Eylül 1774) nedeniyle un fiyatları 2-3 kat artmış ve bu yüzden 18 Nisan-6 Mayıs 1775 tarihleri arasında Fransa’nın güneyi hariç hemen her yanında patlayan isyanlara “un savaşları” adı verilir. (ç.n.)

arak çıkabiliriz ancak. Ama yine de sözü edilmeye değer bir konu kalıyor geriye...

Doğrusu tuhaf bir iş! Temsili yönetimin amacı kişisel yönetimi engellemekti; iktidarı bir kişiye değil, bir sınıfa teslim etmek zorundaydı... Buna rağmen eğilimi yine de kişisel yönetime geri dönmek, tek bir adama boyun eğmek oldu.

Bu uygunsuzluğun nedeni çok basit... Aslında yönetim bugün ona tanınan binlerce yetkiyle silâhlandırıldıktan, ülkeyi ilgilendiren tüm işlerin yönetimi bir bütün olarak ona emanet edildikten ve eline birkaç milyarlık bir bütçe verildikten sonra... şu sayısız işlerin yönetimini bir parlâmenterler kalabalığına emanet etmek mümkün müydü? Dolayısıyla –neredeyse krallığa yaraşır yetkilerin tümüyle donatılmış– bir yürütme gücü (hükümet) atamak gerekmişti. Devlet olmakla böbürlenen bir XIV. Louis'nin gücü, günümüzdeki anayasal bir hükümetin gücüne kıyasla ne zavallı, ne acınacak bir güç!

Meclisin mevcut hükümeti düşürebileceği doğru... iyi de ne yapmak için? Onun yerine aynı güçlerle donatacağı bir başkasını ve –eğer tutarlıysa– bir hafta sonra onu da düşürmek zorunda kalacağı için mi? Bu yüzden mevcut hükümeti ülke olanca gücüyle haykırıncaya kadar tutmayı tercih eder ve böyle bir durumda iki yıl önce düşürdüğü hükümeti yeniden göreve çağırmak üzere mevcut hükümete yol verir. İşte böyle sürüp gider tahterevallinin iniş çıkışları: Gladstone'un yerine Beaconsfield, Beaconsfield'in yerine Gladstone... Gerçekte hiçbir şey değişmez: ülke hep tek bir adam, hükümetin başı tarafından yönetilir.

Fakat Meclis kendisine “düzen”i yani içerde sömürüyü dışarıda da yeni sürüm alanlarını garanti eden marifetli bir adamla karşılaştığında, bu durumda onun tüm heveslerine boyun eğerek, onu hep yeni güçlerle silâhlandırır. Bu adamın Anayasa'yı hor görüp ihlâl etmeleri her ne olursa olsun, Meclis bunlara katlanır; her ne kadar ayrıntılarda onunla çekişse de, önemli

konularda ona tam salâhiyet verir. Bismarck bunun canlı örneği; Guizot, Pitt ve Palmerston da önceki kuşaklar için bunun örneği olmuşlardı.

Şu görülüyor: bütün yönetimler kişisel olma eğilimine sahip... onun kökeni, özü bu. Parlâmento ister belli bir vergi ödeyenlerden oluşsun ister genel oyla seçilmiş olsun ya da sırf emekçiler tarafından atanmış ve onlardan oluşuyor olsun, bu yönetim, sorumluluğu ona bırakabileceği ve ona biat edebileceği adamı arayacaktır her zaman. Tüm şu iktisadî, siyasî, askerî, malî, sınaî vs görevleri [yetkileri] –bugün kendisini silâhlendirdiğimiz– küçük bir gruba emanet ettiğimiz sürece bu küçük grup da –savaşta askerî bir müfreze gibi– tek bir başa sahip olmaya yönelecektir kaçınılmaz olarak.

Bu, sükûnet döneminde böyle; ama sınır boylarında savaş tutuşsun, içerde de bir iç savaş zincirlerinden boşansın... o zaman ortaya çıkan muhteris, becerikli bir maceracı, şu idarî yapı denilen bin bir dallı çarkı [makineyi] ele geçirerek kendini zorla ulusa dayatacaktır. Parlâmento, onu engellemede sokaktan rasgele toplanan beş yüz insandan daha güçlü olmayacak; tersine, ona karşı direnişi felce uğratacaktır. Bonapart adını taşıyan şu iki maceraperest, tesadüfen çıkmadılar ortaya; yetkilerin özekleşmesinin kaçınılmaz sonuçları oldular. Hükümet darbesine karşı direnme gevezeliklerinin gösterebilecekleri etkililiğe gelince... Fransa bu konuda az çok tecrübeli. Günümüze gelelim... Fransa'yı Mac Mañon'un hükümet darbesinden [1876] Meclis mi kurtarmıştı? Kurtarıcıların parlâmento dışından oldukları bugün biliniyor. Bize yine de İngiltere'den mi dem vurulacak? Bakın hele, 19. yüzyıl boyunca parlâmenter kurumlarını kzasız belâsız kurtarmış olmakla nasıl da şişiniyor alabildiğine! Bu yüzyıl içinde sınıf savaşlarından kaçınmayı becerdiği doğru; ama her şey, onun da bundan nasibini alacağını düşünmeye götürüyor; Parlâmento'sunun da bu mücadeleden kazasız belâsız çıkamayacağını tahmin etmek için kâhin olmak gerekmez;

devrimin gidişatına bağlı olarak şu ya da bu biçimde o da batıp gidecek.

Ola ki gelecek devrim sırasında kapıları gericiliğe, mutlakıyete sonuna kadar açık bırakmayı isteyecek olursak... işlerimizi temsili bir yönetime, –bugün sahip olduğu bütün yetkilerle silâhlanmış– bir hükümete emanet etmekten başka bir şey yapmamız gerekmeyecek galiba. Önce kızılımsı, ardından durumunu giderek sağlama aldığı ölçüde mavimsi ayırtılı gerici zorbalık yönetimi de [diktatörlük de] arzı endam etmekte gecikmeyecektir. Tüm egemenlik araçları emrine amade olacak; onları tümüyle hizmetine hazır bulacaktır.

* * *

Onca derdin kaynağı temsili yönetim, toplumların tedrici ve barışçı gelişimi için hiç olmazsa bazı hizmetler de bulunmuyor mu? Yüzyılımıza kendini zorla kabul ettiren iktidarın âdemimerkeziyetçiliğine ola ki katkıda bulunmadı mı? Ola ki savaşları engellemeyi bildi mi? Günümüzün gereklerine uygun olmayı ve iç savaştan kaçınmak için filân eski kurumu zamanında feda etmeyi bilmeyecek mi? Birazcık gelişme ve içsel iyileşme umudu, birkaç güvence sunmuyor mu?

Bu soruların her birinde ve bu kurum yargılanır yargılanmaz yine de ortaya çıkan pek çok başkasında görülen ne acı bir alaydır bu! Yüzyılımızın tarihi, tersini söylemek için duruyor önümüzde.

Krallara yaraşır geleneğe ve çağdaş değişimine (jakobenizme) sadık parlâmentolar, iktidarı hükümetin ellerinde yoğunlaştırmaktan başka bir şey yapmıyorlar. Aşırı memur kafası, temsili yönetimin ırası haline geliyor. Bu yüzyılın başından beri âdemimerkeziyetçilik, özerklik haykırıları atılıyor, ama merkezileştirmekten ve son özerklik kalıntılarını da yok etmekten başka bir şey yapılmıyor. Bizzat İsviçre bu etkiye maruz kaldı;

İngiltere de ona boyun eğdi. Sanayicilerin ve tüccarların direnişi olmaksızın bugün Brives-la-Gaillarde’da bir öküz kesmek için Paris’ten izin almak zorunda kalacaktık. Her şey yavaş yavaş şu yönetimin âli elinin altına düşüyor; onun için sanayi ve ticaretin, üretim ve tüketimin yönetilmesi eksik sadece. Ve buyurgan önyargılarıyla şu sosyalist demokratlar, bütün Almanya sathında yürütülen imalât ve tüketim işini Berlin Parlâmentosunda düzenleyebilecekleri günü düşünüyorlar daha şimdiden.

Pek çok barışçı olduğunu söylenen temsili yönetim, peki bizleri savaşımlardan esirgedi mi? Temsili yönetim altındaki kadar gebertilmedik hiçbir zaman. Burjuvaziye pazarlarda egemenlik gerek ve bu egemenlik de diğerlerinin zararına top mermileri ve makineli tüfeklerle kazanılır yalnızca. Avukatlara ve gazetecilere askerî övünce gerek ve de bir odaya kapanmış savaşçı bozuntularından daha kötü savaşçı yoktur yeryüzünde.

Parlâmentolar anın gereklerine, çöküş halindeki kurumların değiştirilmesine yine de katılmıyorlar mı? Konvansiyon döneminde bu meclisin üyelerinden yalnızca oldubittilerin onayını zorla almak için boğazlarına kılıç dayanmasının gerekmiş olması gibi, bugün de aynı şekilde en küçük bir reformu şu “halkın temsilcileri”nden koparıp almak için tam bir ayaklanmaya girişmek gerek.

Bu seçilmişler birliğinin ıslahına gelince... parlâmentoların bozulup yozlaşmaları günümüzdeki boyutlara asla ulaşmadı; gerileme [çöküş] içindeki bütün kurumlar gibi giderek daha da bozuluyorlar. Louis-Philippe dönemindeki [1830–1848] çürümüşlükten söz ediliyor; turba bataklıklarında yitip gitmiş onurlu turba işçilerine söz edin, o zaman size şunu söyleyecekler: “Onlardan iğreniyorum, adlarını duyunca midem ayağa kalkıyor!” Parlâmentoculuk, onu yakından görmüş olanlarda sadece bir tiksinti uyandırıyor.

Peki, bu kurum iyileştirilemeyecek mi? Yeni bir unsur, işçi unsuru ona yeni bir kan vermeyecek mi? Pekâlâ, bu temsil

meclislerinin bizzat bileşimini tahlil edelim, işleyişlerini inceleyelim... böylesi düşleri beslemenin, yeni küçük bir kralcıklar neslini tekrar bulmak umuduyla bir kralı köylü bir kadınla evlendirmek kadar safça olduğunu göreceğiz.

III

Temsil Meclislerinin kötülükleri, teşekkül ve işleyiş biçimleri, eğer üzerlerinde bir an olsun düşünürsek aslında bizi şaşırtmayacaktır...

O denli mide bulandırıcı, alabildiğine iğrenç şu hepimizin bildiği tabloyu, şu seçimler tablosunu burada yeniden resmetmem gerekir mi? Bu sıkıcı güldürü burjuva İngiltere’de, demokratik İsviçre’de, Birleşik Devletler gibi Fransa’da da, Arjantin Cumhuriyeti gibi Almanya’da da, her tarafta aynı şey değil mi?

Seçim komitelerinin ve görevlilerinin, toplantılarda siyâsî, tek tek fertlere de kişisel vaatleri sağda solda bol keseden dağıtarak (tam bir cep soyguncusu ağızları!), *kapı kapı dolaşıp oy dilenerek* [*canvass*] bir seçimi nasıl “şekillendirdiklerini”, nasıl “kazandıklarını” anlatmak gerekir mi? İcabında astımlı köpeği ve “seçmen” kediye okşayıp anneyi ve çocuğunu övgülere boğarak ailelerin içine nasıl sızdıklarını anlatmak gerekir mi? Kahvelerde nasıl boy gösterdiklerini ve –sizi “üç kaât” oyununa, “bul karayı, al parayı!” oyununa çaktırmadan sokaş şu tırnakçı hempalar gibi– kendi aralarında tartışma başlatarak en suskunları, en ilgisizleri bile nasıl avladıklarını anlatmak gerekir mi? Ve adayın, epeyce bekletip kendini aratırcasına –alabildiğine gülümsemesi ve meleğimsi bakışlarıyla bir kiracı avlamaya çalışan şu yaşlı cadaloz, Londra’da oda kiralayan şu yaşlı kadın gibi– nihayet suratında hayırhah bir gülümsemeyle, alçak gönüllü bakışlar ve kadifemsi bir sesle “sevgili seçmenleri” arasında nasıl birden bitiverdiğini bilmem anlatmam gerekir mi? İster fırsatçı [oportünist] ister devrimci-sosyalist olsun –hepsi de aldatıcı– şu yalancı programları, –yeter ki azıcık akıllı olsun ve

Meclis'i birazcık tanısin– adayın kendisinin bile şu “Topal Muştucu”nun kehânetlerinden daha fazla inanmadığı, yine de –bir panayır soytarısına veya oyuncusuna yaraşır biçimde– belâgatle, gümbür gümbür bir sesle ve duygusallıkla savunduğu o aldatici programları sıralamak gerekir mi? Halk için yazılan güldürünün bir Bertrand'dan bir Robert Macaire'den basit dolandırıcılar, Tartufe'ler veya banka hırsızları yaratmakla artık yetinmemesi ve de bu eşsiz niteliklerine oy pusulaları ve ceplenecek mendil arayışı içindeki şu “halk temsilcileri”nin bu özelliklerini de eklemesi boşuna değil.

Ve nihayet, burada seçim masraflarının bir dökümünü de vermek gerekir mi? İyi de tüm gazeteler bizleri bu konuda zaten yeterince bilgilendiriyor. Ya da bir seçim görevlisinin harcamalar listesini, üzerinde –merhametli bir aday tarafından seçmenlerinin “sevgili çocukları”na gönderilmiş– koyun butlarının, fanilamsı yeleklerin ve sakinleştirici şurupların yer aldığı listeyi burada yeniden yayımlamak gerekir mi? Avrupalı seçimlerimizde çoktandır öylesine şerefli bir rol oynayan iftiracı duvar ilânlarının ve şu “son saat dalavereleri”nin masrafları gibi Birleşik Devletler'de de seçim bütçelerini ağırlaştıran masrafları, “rakip partiyi susturmak” maksadıyla ona atılacak pişmiş [yumuşatılmış] elmaların ve çürük yumurtaların masraflarını da hatırlatmak gerekir mi?

Ve yönetim, şu “görevler”iyle, en fazla verene sunulan bin bir “görev”iyle, “nişan” adını taşıyan paçavralarıyla, tütün satış noktalarıyla, kumar ve sefahat yuvalarına söz verilen yüce korumasıyla, utanmaz basınıyla, muhbirleriyle, dolandırıcılarıyla, yargıçlarıyla ve memurlarıyla müdahale ettiğinde...

Hayır, yeter! Bırakalım bu çirkefi, artık karıştırmayalım! Sadece şu soruyu sormakla yetinelim: bir seçim döneminde ortaya koyulmayacak, kullanılmayacak tek bir insanî ihtiras, diğer hepsinin beteri, en kötüsü tek bir ihtiras var mı? İnsan denilen hayvanın benliğinin derinliklerinde yatan tüm şu çirkef

yani dalavere, iftira, yaltaklanmak, riyakârlık, yalan... seçim dönemine girer girmez bir ülkenin bizlere sunduğu o alâyişli gösteri işte böyle.

Bu böyle ve efendiler [egemenler] edinmek üzere seçimler yapıldığı sürece farklı da olmayacak. Günün birinde yöneticiler edinmeyi kafalarına koyan emekçileri, sadece emekçileri, yalnızca eşitleri koyun karşılıklarına... yine aynı şey olacak. Artık koyun butları dağıtılmayacak, pişmiş elmalar atılmayacak, ama dalkavukluk ve yalan dağıtılacak. En kutsal haklar açık arttırmayla satışa çıkartıldığında, daha iyi ne beklenir?

Seçmenlerden ne isteniyor gerçekte? Sahip oldukları her şey (hakları, çocukları, emekleri) üzerinde yasa koyma hakkının emanet edilebileceği bir adam bulmaları! Ve de iki-üç bin kadar Robert Macaire'in gelip bu eşi benzeri bulunmaz hakkı sen alacaksın ben alacağım diye aralarında çekişmelerine şaşılacak, öyle mi? Çocuklarımızı yirmi bir veya –ona o denli önemli görünürse– on dokuz yaşında kaybetme hakkının; onları ko-kuşmuş havası içindeki kışlaya üç yıl, –eğer hoşlanırsa– on yıl da kapatma hakkının; ülkenin girmeye zorlanacağı bir savaşı istediği yerde ve zamanda başlatma ve bir kez başladıktan sonra çocuklarımızı bu yolda katlettirme hakkının –aynı piyango-dan çıkan birkaç başkasının eşliğinde– kendisine emanet edileceği bir adam aranır. Bu adam üniversiteleri kapatabilecek ya da paşa keyfi isterse açabilecek; ebeveynleri çocuklarını buralara göndermeye zorlayabilecek veya girişlerini yasaklayabilecek. Yeni bir XIV. Louis, bir sanayi dalını destekleyebilecek ya da yeğlerse yok edebilecek; Kuzey Fransa'yı Güney'e veya Güney'i Kuzey'e feda edebilecek; isterse bir vilayeti ilhak edebilecek ya da onu başkalarına terk edebilecektir. Emekçinin ağzından çekip alacağı –yılda– üç milyonluk gibi bir gelirin

sahibi olabilecektir. Yürütme gücünü yani krallık felâketlerinden farklı türde bir zorba ve baskıcı olabilecek iktidarı –Meclis’le uyum içinde olduğu sürece– atamanın krallara yaraşır imtiyazına da sahip olacaktır. Çünkü –XVI. Louis her ne kadar sadece birkaç on bin devlet memuruna komuta edebilmişse de– o, yüz binlercesine kumanda edecek; her ne kadar bir kral devlet hazinesinden ancak gülünç birkaç kese ekü çalabiliyor idiyse de, günümüzün anayasal bir bakanı bir Borsa oyunuyla milyonları “dürüstçe” hortumluyor.

Böylesi bir güçle donatılmış olacak bir egemen [yeni bir efendi] arandığında tüm bu ihtirasların ortaya çıkmış olmalarına yine de şaşılacak! İspanya münhal tahtını açık arttırmaya çıkarttığında, şu dolandırıcı güruhunun dört bir yandan alıcı kuşlar gibi üzerine üşüşüklerini görmeye yine de şaşılacak mı? Çok büyük erklerin açık arttırmaya çıkartılmaları var olduğu sürece hiçbir şey ıslah edilemeyecektir: seçimler, sivrilme tutkularının, vicdanların panayırı [pazarı] olacaktır.

* * *

Ayrıca mebusların o azıcık güçleri kemirilip tüketilse de, her topluluktan daha küçük ölçekte devlet yaratarak bu güç daha küçük parçalara bölünse de... her şey olduğu gibi kalır.

Çalışmaları sırasında, ortak işlerinde hep karşılaşan, birbirlerini gayet iyi tanıyan, herhangi bir işi bütün görünümleri altında tartışmış ve bir karara varmış yüz ya da iki yüz insan aralarından birini seçip onu aynı türden diğer temsilcilerle [delegelerle] belirli özel bir iş üzerinde anlaşmaya gönderdiklerinde... temsilcilik hâlâ anlaşılır bir şeydir. Bu durumda seçim tamamen bilinçli olarak yapılır ve her birey temsilcisine neyi emanet edebileceğini bilir. Zaten bu temsilci de, kendisine vekâlet verenleri böylesi bir sonuca götürmüş olan düşünceleri diğer temsilcilerin karşısında sergilemekten başka bir şey yap-

maz. Hiçbir şeyi zorla dayatmayan bu temsilci uyuşma arayacak ve –kendisine vekâlet verenlerin kabul ya da reddedebilecekleri– basit bir öneriyle geri dönecektir. Temsilciliğin doğması da böyle: Topluluklar temsilcilerini diğer topluluklara gönderdiklerinde, bu temsilcilerin tek bir vekâleti vardır. Uluslararası kongrelerinde hava tahmini uzmanları ve sayımlamacılar da, çeşitli ülkelerin demiryolu şirketlerinin ve posta idarelerinin temsilcileri de bu şekilde davranırlar.

Peki, ne isteniyor bugün seçmenlerden? Birbirlerini hiç tanımayan, hiç görüşmemiş, hiçbir ortak iş üzerinde karşılaşmamış on bin, yirmi bin (seçim listelerinde yüz bin) adamı seçmeleri ve bir adam üzerinde uyuşmaları isteniyor. Üstelik bu adam, belirli bir işi sergilemek veya filân özel işi ilgilendiren bir kararı savunmak üzere gönderilmiş olmayacak yine de. Hayır, her işi yapmaya, herhangi bir şey konusunda yasa çıkartmaya yarar olmalı, kararı da yasa hükmünde olacak. Temsilciliğin başlangıçtaki ırası kendini tamamen çarpıtılmış olarak buldu ve bir saçmalığa dönüştü.

Bugün aranan bu allâme şahıs mevcut değil. Ama birazcık eğitimle dürüstlük ve sağduyunun belli koşullarına sahip namuslu bir yurttaş var. Peki, o mu seçilmiş olacak? Belli ki hayır. Üstün yeteneklerini kabul eden çalışma grubunda yaklaşık yirmi kişi var. Bu yurttaş hiçbir zaman kendini övmeye çalışmadı, adı çevresinde övgüler düzmek için kullanılan yöntemleri de küçümsüyor ve hiçbir biçimde 200'den fazla oy toplayamayacak. Zaten aday da yapılmayacak; ama parlâmentoya barosunun, gazetesinin anlayışlarını taşıyacak ve de hükümetin ve muhalefetin seçim sürüsünü güçlendirecek bir avukat veya bir gazeteci yani ağzı lâf yapan ya da yazar müsveddesi biri aday yapılacak. Yahut da şu mebusluk işini kimselere kaptırmak istemeyen ve bu nam uğruna 10 000 frank harcamaktan korkmayan bir tacir aday olacak. Birleşik Devletler gibi geleneklerin çok yüksek ölçüde demokratik olduğu yerde komitelerin ko-

layca kuruldukları ve servetin etkisinin dengelendiği bir yerde hepsinin en kötüsü şu meslekten [profesyonel] siyasetçi, bugün Cumhuriyetin büyük yarası haline gelmiş olan bu garabet, siyaseti bir zanaat [sanayi] durumuna getirmiş ve bu zanaatını büyük sanayinin yöntemlerine uygun olarak reklâmlarla, yaygarayla ve rüşvetle uygulayan bu adam aday olarak görevlendirilecektir.

Seçim sistemini istediğiniz gibi değiştirin: seçim bölgesi yerine listelerin oylanmasını getirin; seçimleri İsviçre gibi iki aşamalı yapın (hazırlık toplantılarından [ön seçimlerden] söz ediyorum); yapabildiğiniz ölçüde değiştirin; sistemi en iyi eşitlik koşullarında uygulayın... içkin kötülük bu kurumda [yine de] kalacaktır. Ezilen dağınık kitleler nezdinde –çok ender görülen istisnalar dışında– oyların yarıdan fazlasını toplamayı becerebilecek olan, beş para etmez ama herkesi memnun etmeyi bilen biri olacaktır her zaman.

Parlâmentoların genellikle böylesine kötü teşekkül etmiş olmaları bu yüzden ve Spencer bunu daha o zaman görmüştü... Meclis, der “*Giriş*”inde, sadece bilinç olarak değil zekâ olarak da her zaman ulus ortalamasının altında yer alır. Akıllı bir ülke [halk], temsil edilmesi durumunda küçülür: daha iyiyi ayırt edemeyecek dangalaklar tarafından temsil edildiğine yemin edecektir. Mebusların dürüstlüğüne gelince, bunun kaç para ettiğini biliyoruz... onları tanımış ve takdir etmiş eski bakanların bu konuda söylediklerini okumanız yeter.

Seçmenlerin şu “Meclis”lerini iş üzerinde görebilmeleri için ne yazık ki özel trenler yok... böylece onlardan çabucak tiksiniş olurlardı. Eskiler çocuklarına ayyaşlıktan tiksinmeyi öğretmek için... kölelerini zil zurna sarhoş ediyorlardı. Parisliler, temsili yönetimden tiksinseniz için haydi Meclis’e, haydi temsilcilerinizi görmeye gidin!

Halk, ara sıra onları görevden azletme ve yerlerine yenilerini görevlendirme [seçme] hakkı dışında tüm haklarını şu ciğeri beş para etmezler derintisine terk ediyor. Lâkin –aynı sistem tarafından atanmış ve aynı görevlerin yüklendiği– yeni meclis de eskisi kadar kötü olacağı için, geniş yığınlar sonunda bu güldürüye ilgi duymamaya varır ve kendilerini benimsetmeyi başaran yeni birkaç adayı kabul ederek üstünkörü bir değişiklikle iktifa eder.

Ama eğer seçim zaten yapısal ve ıslah edilemez bir bozulğun damgasını taşıyorsa, bu meclisin vekâletini yerine getirme biçimi konusunda ne demeli peki? Bunu bir an düşünün: ona dayattığınız bu görevin yararsızlığını hemen göreceksiniz.

Temsilciniz, devlet denilen şu korkunç devasa çarkta ortaya çıkan bir dizi sorun karşısında, alabildiğine çeşitli sorunlar üzerinde bir görüş dile getirmek, [bu yönde] bir oy kullanmak zorunda kalacak...

Üniversiteye hiçbir biçimde ayak basmış olmaksızın ne de bir çoban köpeğinin ne olduğunu bile bilmeksizin üniversite öğrenimi reform tasarısını ve köpekler üzerinden alınacak vergi yasasını oylamak zorunda olacak. Gras tüfeğinin* üstünlükleri konusunda ve devlet haraları için yer seçiminde görüş bildirmek zorunda kalacak. Asma biti, güherçile, tütün, ilköğretim, kentlerin temizliği konularında, Cochinchin [Vietnam'ın güneyi] ve Guyana üzerine, Paris rasathanesinin baca boruları hakkında oy kullanacak. Askerleri ancak geçit törenlerinde görmüş olan bu zat, kolorduları yeniden bölüştürecek ve hayatında tek bir arap bile görmüş olmaksızın Cezayir'deki müslüman toprak sahipleri Yasasını çıkartacak ve [daha sonra] bu yasayı bozup geçersiz kılacak. Asker şapkaları ve kasketleri konusunda –hanımının zevklerine uygun şekilde– oy kullanacak. Şeke-

* Gras tüfeği (M 80, 1874): kumandan Basile Gras tarafından 1873'de önerilmiş metal fişekli bakır-çinko alaşımı 11 mm'lik pirinç mermiler atan ve 1874'de resmen "hizmete girmiş", daha sonra özellikle denizasıırı sömürgelerde kullanılmış bir tüfek. (ç.n.)

ri koruyup buğdayı feda edecek. Koruduğunu zannederek üzüm bağlarını yok edecek; otlakları yok etme bahasına yeniden ağaçlandırmaları kabul edecek ve ormanın zararına otlağı koruyacak. [Ama] bankalar konusunda pek bilgili olacak. Her ikisinin de Fransa'nın hangi bölgelerinden geçtiklerini bilmeksizin filân kanalı feşmekân demiryolu uğruna feda edecek. Asla incelemiş olmaksızın ceza kanununa yeni maddeler ekleyecek. Allâme ve tam yetkili bu kıblesiz adam, Meclis'in gündemine göre bugün asker, yarın domuz besicisi, diğer günlerde de sırasıyla bankacı, akademi üyesi, lâğım temizleyicisi, hekim, gökbilimci, ilâç imalâtçısı, sepici ya da tecimenliğe soyunmakta asla tereddüt etmeyecek. Avukat, gazeteci veya halk toplantılarındaki hatiplik işlerinde anlamadığı işlerden söz etmeye alışık bu zat, –gazete idarehanesinde ocağı başındaki kapıcıyı eğlendirmesi, ceza mahkemelerinde uyuyan yargıçları ve jüri üyelerini sesiyle uyandırması ve Meclis'te dile getirdiği görüşünün otuz kırk milyon sekene açısından yasa gibi olması yegâne farkıyla birlikte– tüm bu sorunlar üzerinde oy kullanacak.

Kullanacağı oyun yasa yerini tutacak bir konuda bir görüşe sahip olmak onun açısından olanaksız olduğundan, bir bakanlık müşaviri tarafından durum üzerine sıralanmış sayılarla dolu bir yazanağın okunması sırasında yanı başında oturan bir mebusla dedikodu edecek, zamanını meclis büfesinde geçirecek, “değerli seçmenleri”nin coşkusunu tekrar tutuşturmak gayesiyle mektuplar yazacak ve oylamaya geçildiğinde parti liderinin işaretine uygun olarak bu yazanağın lehinde veya aleyhinde karar verip oy kullanacaktır.

Bu yüzden domuzlar için besi yemi veya askerler için teçhizat sorunları, hükümet ve muhalefetin iki partisinde de –domuzların besi yemine ihtiyaçları olup olmadığını ne de askerlerin çöl develeri gibi zaten aşırı şekilde yüklenip yüklenmediklerini kendilerine sormaksızın– sadece parlâmenter tartışma sorunları olacaktır... onları ilgilendiren tek sorun,

olumlu [lehte] bir oylamanın partileri için yararlı olup olmayacağına bilme sorunu olacaktır. Parlâmenter savaş, hükümetin veya muhalefetin çıkarı dahilinde askerin, çiftçinin ve sanayi işçisinin sırtında yapılacaktır.

Zavallı Proudhon, Meclis'e girerek gündeme alınan sorunlardan her birini derinlemesine inceleme çocukça saflığını gösterdiğinde, uğradığı düş kırıklıklarını tahayyül edebiliyorum. Meclis'in oturumlarına sayılar ve fikirler taşıyor ama... hiç kimse onu dinlemiyordu. Sorunların hepsi, öylesine basit şu düşünceyle, "bu, partimiz için yararlı mı, zararlı mı?" düşüncesiyle oturdumdan çok önce zaten kararlaştırılmış oluyordu. Oyların rengi belirlenir: uysallar not edilir, karşı çıkanların nabızları yoklanır ve sayıları titizlikle saptanır. Yapılan konuşmalar sadece mizansen gereğidir; bu konuşmalar eğer sanatsal bir değere sahiplerse ya da bir rezalete [bir skandala] yol açıyorlarsa dinleniyorlardı ancak. Saf kişiler Roumestan'ın Meclis'i belâgatiyle ele geçirdiği ve Roumestan'ın –oturdumdan sonra– oylamayı kazanmak üzere verilmiş sözlerini nasıl yerine getirebileceğinin hesabını –dostlarıyla birlikte– yaptığı zehabına kapılırlar. [Hâlbuki] bu belâgat dolu söylevi, kendisine duyulan rağbeti tımtıraklı tümcelerle yeniden canlandırmak ve eğlendirmek üzere lâf olsun diye yazılmış ve irat edilmiş duruma uygun bir parçaydı yalnızca.

★ ★ ★

"Bir oy kapmak!"... Peki, pusulaları parlâmenter terazinin bir o kefesini bir bu kefesini ağır bastıran bu oyları kapanlar kimler öyleyse? Hükümetleri devirenler ve yeniden kuranlar, ülkeyi gerici bir siyasete veya yabancı memleketlerde maceralara sokanlar kimler? Hükümet ve muhalefet arasında karar veren kim?

Bunlar, tamamen haklı biçimde "iğrenç bataklık kurbağaları" diye adlandırılalar; *hiçbir* görüşü olmayanlar, hep orta yolu tutturanlar ve Meclis'in iki ana partisi arasında salınanlar.

Lehte veya aleyhte oy kullanarak ülkenin bütün işlerine karar veren ciğeri beş para etmezlerin şu küçük grubudur, –hiçbir inançları olmaksızın liberaller ve tutucular arasında fırıldaklık eden, vaatlerle, mevkilerle, pohpohlamalarla ya da ürküyle etkilenmelerine izin veren elli kadar duyarsızdan oluşan– kesinlikle bu küçük grup. Hükümetleri destekleyenler veya devirenler, siyasetin yönünü değiştirenler onlar, ülkeye yasalar koyan şu elli kadar duyarsız... parlâmenter yönetim –ilk tahlilde– işte buna indirgenir.

Parlâmentonun bileşimi ne olursa olsun, en parlak yıldızlardan ve dürüst insanlardan oluşsun, bu kaçınılmaz; ve karar şu iğrenç bataklık kurbağalarına bağlı olacaktır! Çoğunluğun dediği oldukça, burada hiçbir şey değişmez.

* * *

Temsil meclislerinin oluşumlarındaki kötülükleri böylece göstermiş olmamızın ardından şimdi de bu meclisleri iş üzerinde göstermek zorundayız. Konvansiyon’dan 1871 Komün Konseyi’ne, ingiliz Parlâmentosu’ndan sırp Skupçına’sına kadar hepsinin nasıl geçersiz olduklarını; en iyi yasalarının –Buckle’ın tabiriyle– nasıl önceki yasalarının iptalinden başka bir şey olmamış olduğunu; bu yasaların nasıl halkın mızraklarıyla, isyankâr yollarla sökülüp alınmalarının gerekmiş olduğunu da göstermek zorundayız. Bu, dergimizin çerçevesini aşan ama yazılması gereken bir tarih olacak.

Öte yandan kusurlu eğitimimizin önyargılarıyla yanlış yola sapmaksızın düşünmeyi bilen herhangi bir kimse, günümüz temsili yönetim tarihinde yeterince örneği zaten bizzat bulacak ve –temsili yapı her ne olursa olsun, ister işçilerden veya bur-

4. Okuyucu Herbert Spencer’in *L’Individu contre l’Etat* adlı şu yakınlarda çıkan kitabında bu konuyu ele alan “Les Péchés des Législateurs” [“Yasa Koyucuların Günahları”] başlıklı bir bölüm bulacaktır.

juvalardan oluşmuş olsun ister alabildiğine devrimci-sosyalistlere açık olsun– temsil meclislerinin tüm kötülüklerini [bozukluklarını] koruyacağını anlayacaktır. Bunlar kişilere bağlı değil, kurumun kendisinin ayrılmaz parçaları.

Seçilmiş bir meclis tarafından yönetilen bir işçi devleti düşlemek, yetkeci eğitimimizin bizlerde uyandırdığı düşlerin en sakatı, en zararlı olanıdır.

Ne Rienzo’da ne de III. Alexandre’da* iyi bir krala sahip olamayacağımız gibi, aynı şekilde iyi bir parlâmentoya da sahip olamayız. Sosyalist gelecek tamamen başka bir yönde olacak: iktisadî düzende olduğu kadar siyasî düzende de insanlığa yeni yollar açacak.

IV

Temsili yönetimin tarihine, kaynağına [kökenine] ve devletin gelişmesi ölçüsünde bu kurumun özünü değiştirmesinin biçimine bir göz atarak miadını doldurduğunu, işlevini tamamladığını ve yerini yeni bir siyasî örgütlenme tarzına bırakmak zorunda olduğunu anlayacağız.

Çok gerilere gitmemize gerek yok; on ikinci yüzyılı ve Toplulukların kurtuluşunu alalım...

Feodal toplumun bağrında özgürlükçü büyük bir hareket ortaya çıkar. Kentler derebeylerinden kurtulur; bu kentlerin sakinleri birbirlerini savunmak için “ant içer”ler. Surlarının koruması altında bağımsız birlikler oluştururlar; üretim ve değişim, imalât işleri [işleyim] ve ticaret için örgütlenirler. Bugün övüp yücelttiğimiz uygarlığın temellerini atacak olan özgür çalışmaya, sanatlara, bilimlere ve fikirlere üç ya da dört yüzyıl boyunca sığınak hizmeti görecektir kentler kurarlar.

* Cola di Rienzo (1313-1354): Roma’dan kovulmuş, halk ve papalık tarafından desteklenmiş bir italyan siyasetçisi. Meclise seçilip devletin kurtarıcısı sıfatıyla bir zorba olarak Roma’ya dönmüş, ama bir isyan sırasında öldürülmüş bir siyasetçi. III. Alexandre (Rolando Bandinelli): MS 1159-1181 arasında papalık yapmış bir ruhban. (ç.n.)

Kökenleri, Fransa’da –Guizot ve kısmen Augustin Thierry’nin izledikleri– Raynouard ve Lebas ile Almanya’da Eichorn, Gaupp ve Savigny tarafından iddia edildiği gibi salt romen kökenli olmaktan, şu “Cermenciler”in göz alıcı ekollerinin öne sürdüğü gibi salt cermen kökenli olmaktan da uzak bu Topluluklar, ticaret ve işleyim [sanayi] merkezleri olarak kasabaların durmadan artan öneminin ve ortaçağın doğal ürürünü olmuşlardı. İzleyen üç yüzyılı canlı ve hareketli yaşamlarıyla dolduracak ve daha sonra çağdaş devletlerin kurucu unsurları haline gelecek olan bu bağımsız kentleri İtalya, Felemenk, Gaules. Cermanya ve İskandinavya gibi –romen etkisinin sıfır, cermen etkisinin de yok denecek kadar az olduğu– slav âleminde de aynı dönemde yani on birinci ve on ikinci yüzyıllarda eşzamanlı olarak görüyor olmamız bu yüzden.

Savunma amacıyla silâhlanan, kent içinde kraldan olduğu kadar dünyevî veya semavî derebeylerinden de bağımsız bir örgütlenmeyle cihazlanan yeminli burjuva birlikler ve özgür kentler kısa bir süre sonra surlarının arkasında gelişip serpilirler. Ve bu kentler, köyler üzerindeki egemenlik konusunda derebeylerinin yerini almaya çalışmalarına karşın, köylere de bu aynı özgürlük soluğunu verirler... “*Nus sumes homes cum il sunt*” (“Biz de onlar gibi insanız”) düsturu, toprak köleliğinden kurtulmaya doğru bir adım daha atarak bir süre sonra köylerde de terennüm edilmeye başlanır.

“Çalışma yaşamına açık sığınaklar” olan bu özgür kentler, içerde bağımsız lonca birlikleri olarak teşekkül eder. Her lonca kendi yargılama yetkisine, kendi idarî yapısına ve kendi silâhlı gücüne [milisine] sahiptir. Her biri, mesleğini ve ticaretini ilgilendiren işlerini değil sadece, üstelik daha sonra devletin ele alacağı her şeyle yani eğitimle, sağlık önlemleriyle, örflere karşı işlenen suçlarla, medenî ve cezaî vakalarla, askerî savunmayla ilgili işlerinin de efendisidir. İşleyim veya tecimsel yapılar, aynı zamanda siyasal yapılar olan loncalar, –ya loncalar arası

arasındaki ihtilâflar konusunda karar vermek ya bütün kenti ilgilendiren işleri karara bağlamak ya da kentin tüm sakinlerine başvurmayı gerektiren topluluğun büyük girişimleri hususunda uyuşup anlaşmak üzere gözetleme kulesinin çanları çaldığında halkın toplanmasıyla– bir forumla kendi aralarında birleşiyorlardı.

Toplulukta, özellikle başlarda, temsili yönetimin henüz hiçbir izi eseri yoktu. Kararları loncaların hepsi, sokaklar ve semtler, bir bütün olarak kentin tümü alıyordu... çoğunluk yoluyla değil, ama mevcut iki görüşten birinin yandaşları, çok büyük çoğunluğu birbirine bağlayan görüşü, bir sınamadan başka bir şey olmayan bu görüşü sonunda herkese tam rızayla kabul ettirinceye dek tartışarak alıyordu.

Uyum var mıydı? Bunun yanıtı, hâlâ daha iyilerini, güzellerini yapmaksızın hayranlıkla izlediğimiz eserlerinde bulunur. Ortaçağın sonundan güzel olarak kalan her şey, bu kentlerin eseridir. Katedraller, Toplulukların taşa işlenmiş tarihini, özelemlerini anlatan bu devasa anıtlar, sanat aşkıyla ve kentlerine duydukları saygıyla çalışan ve de belediye saraylarını süslemek, surlarını dikmek için aralarında yarışan bu loncaların eseridir (Reims ve Rouen [Fransa'nın iki kuzey kenti] katedrallerinin inşa giderleri belediyelerinin kasalarından ödenmemiştir).

Sanatın yeniden doğuşunu bu özgür kentlere borçluyuz. Bir süre sonra kentler arası ticarî birlikleri [hamsa ortaklıklarını] ve [yeni] deniz yollarının keşfini getirmiş olan ticarî gelişmeyi de, her biri kendi payını bir kervan veya bir tekne donanımıyla getiren tecimen loncalarına, genellikle şehrin bütün sakinlerine borçluyuz. Bugün yararlandığımız işleyim zanaatlarının neredeyse hepsini, o zamandan bu yana sanayici müteşebbislerin bilisizlikleri ve bencillikleriyle aptalca aşağılanmış o işleyim loncalarına borçluyuz.

Ne var ki ortaçağ topluluğunun sönüp gitmesi, ölmesi gerekiyordu: aynı zamanda iki düşmanın, iç ve dış iki düşmanın saldırısına maruzdu...

Ticaret, savaşlar ve kırlar üzerindeki bencil egemenlik* Topluğun bağrında eşitsizliği arttırmak, kimilerini mülksüzleştirmek, diğerlerini de zenginleştirmek için çalışıyorlardı. Lonca, bir süre için kentte proletaryanın sayıca artışı engelleydi, ama bir süre sonra eşitsiz bir mücadelede yenik düşecekti. Talanlarla desteklenen ticaret ve o dönemin tarihini dolduran savaşlar, çoğunluğu yoksullaştırarak bazılarını zenginleştiriyordu; doğmakta olan burjuvazi, uyuşmazlıkları kışkırtmaya, servet eşitsizliklerini alabildiğine büyütme çalışıyordu. Kent zengin ve fakir olarak, “siyah” ve “beyaz” olarak bölündü; kentin içinde sınıflar mücadelesi çıktı ortaya ve onunla birlikte devlet de. Yıpranmaları nedeniyle giderek zenginlere bağlı hale gelen yoksulların daha da yoksullaşmaları ölçüsünde beldesel temsil, vekâletle yönetme kısacası zengin yönetimi postu serip iyice yerleşiyordu topluluğa: belediyenin kasasıyla, kiralık milisle, silâhlı paralı askerlerle, kamu işletmeleriyle, memurlarıyla temsil devleti halinde oluşuyordu. Küçük bir devlet olan bu devletin kendisi, bir süre sonra krallığın desteği altında oluşan büyük devletin avı olmayacak mıydı? İçerden zaten yıpratılmış olan beldesel temsil, dış düşmanı yani kral tarafından yutulmuştu gerçekte.

* * *

Özgür kentler serpilip gelişirken, merkezileşmiş devlet de daha o zaman yanı başlarında oluşmaktaydı.

Merkezî devlet, *forumun* gürültüsünden uzakta, bağımsız kentleri hazırlayan belde ruhundan uzakta doğdu. Krallığın

* Çalılık, ormanlık, çayırılık, çorak veya ziraata elverişli, bataklık, göl, dere, ırmak vs demeden on binlerce hatta yüz binlerce hektarlık uçsuz bucaksız arazi üzerinde iddia edilen kişisel mülkiyet, aile mülkiyeti. (ç.n.)

doğmakta olan gücünü sağlamlaştırması, yeni bir kentte, –köy-lerin toplaşması olan– Paris’te, Moskova’da oldu. Peki, o güne kadar neciydi? Diğerleri gibi bir çete başı; gücü ancak kendi haydut çetesiyle sınırlı olan ve kendisinden barış isteyenlerden çok olsa haraç toplayan bir şef. Bu şef, beldesel özgürlükleriyle iftihar eden bir kentte kapalı olduğu sürece ne yapabilirdi ki? Surlarının basit savunusu sıfatıyla bu kentin egemeni olmaya kalkışır kalkışmaz forum [halk] onu def edecekti; bu durumda gidip henüz doğmakta olan bir yerleşim birimine, yeni bir kentte sığındı. Zenginliğini toprak kölesinin emeğinden sağladığı bu yerde, halk tabakası [pleb] arasında hiçbir engelle karşılaşmaksızın parayla, dalavereyle –dönemin savaşlarının, sürekli işgallerinin aynı anda bütün avrupalı ulusları fazlasıyla tahrik ettiği (hatta dayattığı diyeceğim)– bir araya toplama, merkezi-leştirme işine, ağır aksak ilerleyen bu işe koyuldu.

Daha o zaman gerileme içinde bulunan, surları dahilinde çoktandır birer devlet haline gelmiş olan Topluluklar, bu krala hedef ve model hizmeti gördüler. Söz konusu olan, yavaş yavaş onları ilhak etmek, örgenliklerine el koymak ve onları kralın gücünün büyümesine hizmet ettirmektir sadece. Krallığın başlarda ölçülü, ama gücünün arttığını hissettiği oranda giderek daha sertleşen güç kullanımıyla yapmış olduğu buydu işte.

Yazılı hukuk, Toplulukların temel yasalarından doğdu ya da daha doğrusu işlenip geliştirildi ve devlete temel hizmeti gördü. Daha sonra roma hukuku onu onaylamaya geldi, aynı zamanda krallığın gücünü de onaylıyordu. Roma İmparatorluğu’nun konuya ilişkin sözcük yığınınından bulunup çıkartılmış imparatorluk gücü kuramı, kralın yararına üretilip yayıldı. Kendi açısından katolik kilisesi de bu kuramı kutsayarak onu kolu kanadı altına alırken iveren davrandı ve evrensel İmparatorluğu kurmada başarısızlığa uğradıktan sonra, bir gün yeryüzünde hüküm süreceğini umduğu bu güç aracılığıyla onun çevresinde toplandı.

Krallık, toprak kölelerini ve Toplulukları derebeyine karşı kışkırtarak, daha sonra sadık bendesi haline gelen derebeyinin yardımıyla toprak kölelerini ve bu toplulukları ezerek, bu bir araya toplama işini, pek yavaş yürüyen bu işi beş yüzyıl boyunca sürdürdü. Krallık toplulukları teşvikle başlar işe, ama iç mücadelelerinin ona kentlerin kapılarını açmalarını, el koyacağı hazinelerini ve paralı askerleriyle dolduracağı surlarını kendisine teslim etmelerini beklemektedir. Bu toplulukların karşısında yine de bir himayeci olarak davranır: onlar için bazı ayrıcalıkları kabul eder... her ne kadar onları denetim altına almış olsa da.

Onlara ganimet sağladığı ölçüde, ancak bu ölçüde kendisine itaat eden askerlerin başı kral, on dördüncü veya on beşinci yüzyıllarda Asiller Konseyi'ni oluşturan yardımcı başlarla çevrenmişti. Daha sonra bir Ruhban Konseyi de bu konseye eklendi. Ve kral, söz konusu topluluklara el koymayı başardığı ölçüde, onlardan para yardımı istemek gayesiyle bu “iyi kentlerinin” temsilcilerini –özellikle tehlikeli dönemlerde– huzuruna çağırır.

Parlâmentolar işte böyle doğdu. Ama bu temsil kurumları, krallığın kendisi gibi çok sınırlı bir güce sahipti sadece (bunu aklımızın bir köşesine kaydedelim). Onlardan istenen yalnızca filân savaş için paraca yardımdı; ve bu yardım temsilciler tarafından bir kez oylanıp kabul edildikten sonra, yine de kentin bu yardımı onaylaması gerekiyordu. Toplulukların iç idarî yapısına gelince, kralın bununla hiçbir ilgisi yoktu: “Filân şehir, feşmekân istilâyı püskürtmek için böylesi bir para yardımını size vermeye hazır. Düşmana karşı müstahkem bir kent sıfatıyla hizmet görmek üzere bir karargâh kurulmasına da razı”... Dönemin temsilcilerinin açık ve kesin vekâleti işte böyle[ydi]. Bugün mebuslarımıza verdiğimiz –her şeyi içeren– sınırsız vekâletle ne büyük bir fark var arada!

Ama hata edilmişti... Zenginler ve yoksullar arasındaki mücadelelerle beslenen krallık, ulusal savunma maskesi altında kurulmuştu.

Parasal yardımların saray erkânı için har vurup harman savrulduğunu gören Toplulukların temsilcileri, bir süre sonra bu işe bir çeki düzen vermeye çalışır ve kendilerini ulusal hazinenin idarecileri olarak dayatmak isterler krallığa... İngiltere’de zategân takımı tarafından desteklenen bu temsilciler, kendilerini bu sıfatla kabul ettirmeyi başarırlar. Fransa’da da, Poitiers felâketinden sonra, bu aynı hakları elde etmeye çok yakındırlar; ama Etienne Marcel [1316–1358] tarafından ayaklandırılmış olan Paris, köylü isyanlarıyla aynı zamanda susturuldu ve krallık bu mücadeleden tazelenmiş bir güçle çıktı.

Bu andan itibaren her şey krallığın pekiştirilmesine ve güçlerin kralın elinin altında toplanıp merkezileştirilmesine yardım eder... Parasal yardımlar vergiye dönüşür; burjuvazi düzen ve idarecilik aklını kralın hizmetine koymaya can atar. Bu, kralın karşısında birbiri ardı sıra yenik düşen Toplulukların gerilemesi ve çöküşüdür; giderek daha fazla –kişisel değilse bile iktisadî olarak– toprak köleliğine mahkûm edilen köylülüğün güçsüzlüğüdür; hukukçular tarafından [tarihin çöplüğünden] bulunup çıkartılan roma hukuku kuramlarıdır; yetkinin sürekli kaynağı bitip tükenmeyen savaşlardır... her şey kralın gücünün sağlamlaştırılmasını destekler, teşvik eder. Topluluksal örgütlenmenin mirasçısı kral, kullarının yaşamlarına burnunu giderek daha fazla sokmak gayesiyle bu mirasa dört elle sarılır.. o kadar ki, XIV. Louis, “Devlet benim!” diyebilecekti.

O gündür bu gündür bu, –XVI. Louis döneminde, hükümdarlığının ilk günlerinin liberal önlemleriyle yükselmeye çalışan ama kötülüklerinin ağırlığı altında bir süre sonra yenik düşecek olan– dalkavukların [saray erkânının] avucuna düşen krallık yetkisinin gerilemesi, küçülmesidir.

Peki, baltasını kralın yetkisine indirdiğinde Büyük Devrim [1789] ne yapıyordu?

Onu, bu devrimi mümkün kılmış olan, –dört sene boyunca mutlak güçsüzlüğe düşürülmüş, oldubittilerin basit bir kaydedicisi durumuna indirgenmiş– merkezî iktidarın dağılmasıdır; iktidarın tüm yetkilerini ellerinden söküp alan, ona vergi ödemeyi ve itaat etmeyi reddeden kentlerin ve köylerin kendiliğinden mücadelesidir.

İyi de, ilk sırada oturan burjuvazi bu duruma rıza gösterebilir miydi? Bir kez derebeylerinin ayrıcalıklarını yok ettikten sonra halkın bu kez kentsel ve kırsal burjuvazinin ayrıcalıklarına saldıracağını görüyordu; bu durumu denetimi altına almayla çalıştı ve bunu başardı. Bu amaçla temsili yönetim havarisi oldu ve ona tanınan mücadele ve örgütlenmenin dört yılı boyunca olanca gücüyle bu fikri ulusun kafasına sokuşturmaya çalıştı. Ülküsü, Etienne Marcel’in ülküsüydü: görünüşte saltık bir güçle donatılmış, gerçekte gayet açık biçimde burjuvazinin temsilcilerinden oluşan bir parlâmento tarafından bir hiç derekesine düşürüldüğünü gören bir kral ülküsüydü [meşrutî “krallık”]. Bu parlâmento sayesinde krallık adı altında yürütülen burjuvazinin sınırsız gücü... işte amacı. Eğer halk ona zorla Cumhuriyeti dayatmışsa, bunu kerhen kabul eder ve bir an evvel ondan kurtulmaya çalışır.

Merkezî iktidara hücum etmek, yetkilerini elinden almak, iktidarı küçük parçalara bölmek ve [böylece] âdemi-merkezileştirmek, işlerini halkın ellerine terk etmek ve gerçekten halkçı bir devrimin tehlikeleriyle karşı karşıya kalmak olacaktı. Burjuvazinin merkezî yönetimi daha fazla güçlendirmeye, bu yönetimi –kralın kendisinin düşünmeye bile cesaret edemediği– güçlerle donatmaya, her şeyi elleri arasında yoğunlaştırmaya, bir uçtan bir uca tüm Fransa’yı ona boyun eğdirmeye ve ardından her şeyin Ulusal Meclis tarafından ele geçirilmesine çalışması işte bu yüzden.

Bu jakoben ülkü, şu ana kadar avrupalı bütün ulusların burjuvazisinin ülküsü hâlâ, temsili yönetim de silâhı.

* * *

Peki, bu ülkü ola ki bizim de ülkümüz olabilir mi? Sosyalist emekçiler, aynı çözümü yolları içinde burjuva devrimi düzeltmeyi düşünebilirler mi? Bütün iktisadî alanları ona bırakarak merkezî yönetimi –bu kez kendi hesaplarına– güçlendirmeyi umabilirler mi? Siyasî, iktisadî ve toplumsal bütün işlerini temsili yönetime emanet edebilirler mi? Burjuvazi ve krallık arasında bir uzlaşma olan bu yönetim, sosyalist emekçinin de ülküsü olmak zorunda mı?

Belli ki hayır.

Yeni bir iktisadî aşama yeni bir siyasî aşamaya tekabül eder [uygun düşer]. Sosyalistler tarafından düşlenen kadar derin bir devrim, geçmiş siyasî yaşamın kalıplarına sokulamayacaktır. Yaşam koşullarının eşitliği ve emek araçlarının ortak mülkiyeti üzerine temellenen yeni bir toplum, ne temsili yönetim tarzına ne de bu cesedi tekrar canlandırmaya çalışacak değişikliklere –bir haftacık için de olsa– rıza göstermeyecektir.

Bu yönetim tarzı zamanını doldurdu. Bugün ortadan kalkışı, geçmişteki ortaya çıkışı kadar kaçınılmaz. Bu tarz, burjuvazinin egemenliğine tekabül eder. Burjuvazinin bir yüzyıl boyunca hüküm sürmesi bu yönetim tarzıyla oldu ve onunla birlikte yok olacak. Bize gelince... Eğer toplumsal Devrimi istiyorsak, yeni iktisadî örgütlenme tarzına uygun düşecek [tekabül edecek] siyasî örgütlenme tarzını aramak zorundayız.

Bu yeni tarz zaten önceden çizilmiş: toplumdaki bireylerin çok sayıdaki tüm gereksinimlerini karşılamak amacıyla özgürce oluşan –basitten karmaşığa– öbikleşmelerden [gruplardan] ibaret.

Çağdaş toplumlar şimdiden bu yolda yürüyor. Özgür gruplaşma ve özgür federasyon her tarafta edilgin itaatin yerini al-

maya çalışıyorlar. Özgür grupların sayısı daha şimdiden on milyonlara ulaşıyor ve her geçen gün yenileri çıkıyor ortaya. İnsanî etkinliklerin tüm dallarına yayılıyor ve daha şimdiden tümünü kapsamaya başlıyorlar: bilim, sanatlar, sanayi, ticaret, yardım, hatta ülkenin savunulması, hırsızlığa karşı güvence ve mahkemeler... Hiçbir şey gözlerinden kaçmıyor; ihtiyatlılıkları yaygınlaşıyor, kralın ve parlâmentonun eskiden haksız olarak kendilerine mal ettikleri her şeyi kapsamaya varacak sonunda.

Gelecek, merkezî yönetime değil, ilgili bireylerin özgür gruplaşmasına, yetkiye [otoriteye] değil özgürlüğe ait.

Özgür gruplaşmadan doğacak örgütlenmeyi ana hatlarıyla belirtmeden önce, hepimizin beynine işlemiş çok sayıda siyasî önyargıyı eleştirmek zorundayız hâlâ ve bunu gelecek incelemelerimizde yapacağız.

Yasa ve Yetki¹

I

“Cehalet toplumların bağırında yer ettiğinde ve kafalar karışık olduğunda, yasaların sayısı da artar. İnsanlar her şeyi yasalardan bekler ve –her yeni yasa yeni bir düş kırıklığı olduğundan– *yalnızca kendilerinden, kendi eğitimlerinden ve kendi geleneklerinden gelebilecek olanı hep yasalardan bekleme noktasına varırlar.*” Ne var ki bunları söyleyen bir devrimci, hatta bir reformcu bile değil. Fransız yasalarının “*Yasa Defterleri*” adı altında bilinen derlemesinin yazarı Dalloz, bir hukukçu. Ama yine de bu satırlar, –her ne kadar kendisi yasa koyucu

1. Dört kısımdan oluşan bu bölüm 13 Mayıs, 27 Mayıs, 5 Ağustos ve 19 Ağustos 1882 tarihlerinde yayımlandı.

ve yasa hayranı bir adam tarafından yazılmış olsalar da– Toplumlarımızın bu düzgünsüz [anormal] durumunu mükemmelen betimliyorlar.

Günümüz devletlerinde yeni bir yasa, tüm sıkıntılara [dertlere] bir çareymiş gibi düşünülür. Kötü olanın kendisini değiştirmek yerine, onu değiştirecek bir yasa istemekle başlanır işe... İki köy arasındaki yol geçilmez durumda mı, köylü, köyler arası yollar konusunda yeni bir yasa gerektiği söyler. Kır bekçisi nüfuzları kendisini kollayacak zevata güvenerek birine hakaret mi etti: “Kır bekçilerine biraz daha nazik olmalarını buyuran bir yasa gerek” der... hakarete maruz kalan. Tarımda, ticaretle işler kesat mı? Çiftçi, hayvan yetiştiricisi ve buğday istifçisi de “Bize yeni bir koruyucu yasa gerekiyor!” diye düşünürler. Çaput kırpıntıları satıcısına varıncaya kadar bir yasa istemeyen yok. Patron ücretleri mi düşürdü ya da işgününü mü uzattı: bir elleri yağda diğeri balda mebuslar, işçilere “bu işi hale koyma”nın çok daha etkili bir diğer yolunu yani patronun kuşaklar boyu işçilerden çaldığını ondan geri almayı söylemek yerine, “bu işi düzene koyacak yeni bir yasa gerekiyor” diye yırtarlar gırtlaklarını. Uzun lâfın kısası, her tarafta bir yasadır gidiyor! Getirimler [rantlar] konusunda bir yasa, moda eşyayla ilgili bir yasa, kuduz köpekler için bir yasa, erdem konusunda bir yasa... insanların ilgisizliklerinin ve korkaklıklarının sonucundan başka bir şey olmayan tüm şu kötülöklere ve dertlere set çekmek gayesiyle bir yasa!

Hepimiz daha küçük yaştan itibaren içimizdeki isyan ruhunu öldürme ve yetkeye [otoriteye] boyun eğme anlayışını geliştirmeye çalışan bir eğitimle ne çok yozlaştırılmış, bozulmuş durumdayız; doğumumuzu, eğitimimizi, yetiştirilmemizi, sevgimizi, dostluklarımızı, kısacası her şeyi keyfince yöneten Yasa’nın sultanı altındaki yaşamımızla ne çok bozulmuşuz... ve eğer bu böyle sürüp giderse, girişim yeteneğimizi ve düşünme alışkanlığımızı da tümünden yitireceğiz. Toplumlarımız, temsili

bir yönetim tarafından hazırlanan ve bir avuç yönetici tarafından uygulanan şu yasa düzeni altındakinden başka türlü de yaşanabileceğini artık anlamıyor gibiler; dahası bu boyunduruktan kurtulmayı başarsak bile, ilk kaygıları onu hemen yeniden tesis etmek olacak. “Özgürlüğün 1. yılı”, ilân edilmesinin hemen ertesi günü yeniden Yasa’nın ve yetkinin boyunduruğu altına düştüğünden, asla bir günden daha fazla sürmedi.

★ ★ ★

Bizleri yönetenlerin binlerce yıldır her türlü üslûpla durmadan yineledikleri aslında şu: “Yasaya saygı, yetkiliye itaat!”. Anne ve baba, çocuklarını bu kanaatle yetiştirir. Okul, bunları daha bir sağlamlaştırır ve marifetlice bir araya toplanan yanlış bilgi kırıntılarını çocukların kafalarına sokuşturarak bunun gerekliliğini kanıtlar; tanrıyı ve egemenlerin yasasını bir ve aynı kutsal tapınçta birleştirir. İmal ettiği tarih kahramanları, yasaya itaat edenlerdir, onu isyanlara karşı koruyanlardır.

Çocuk daha sonra kamu yaşamına katıldığında, toplum ve yazın, taşı oyan su damlaları gibi her an her gün üstümüze çullanarak bu önyargıyı iyice kafamıza yerleştirirler. Tarih, siyaset bilimi ve toplumsal iktisat kitapları yasaya bu saygıyla dolup taşıyor; bu konuda fiziksel [doğal] bilimlerden bile yararlanıldı ve yasaya saygıyı ilelebet koruyup sürdürmek maksadıyla bu gözlem bilimlerine tanrıbilimden ve yetkecilikten [otoritecilikten] ödünç alınan sahte bir dil sokuşturularak anlayışımızı beceriklice bulandırmaya bile varılır. Gazete de bu aynı işe katılır: yasanın aptallığının her gün gösterildiği ve yasanın korunması gayesiyle öne sürülenler tarafından onun her türlü çamur ve çirkefte nasıl sürüklendiğinin gösterildiği üçüncü sayfada bile, gazetelerde yasaya itaati öğütlemeyen makale yoktur. Yasa karşısındaki bu köle ruhluluk bir erdeme dönüştü; yasanın genellikle “yolsuzluklar” diye adlandırılan şu kaçınılmaz

sonucuna karşı bir yasanın savunucusu olmaya genç yaşta başlamamış tek bir devrimcinin olmadığından eminim.

Sanat, güya bilimle ağız birliği eder... Heykeltıraşın, ressamın ve müzisyenin kahramanı, kalkaniyla Yasa'yı korur, alev alev gözleri ve boğalarınki gibi açık burun delikleriyle ona dokunmaya, zarar vermeye cüret edecek olanı –her kim olursa olsun– kılıcıyla biçmeye hazırdır. Onun için tapınaklar dikilir, adına –devrimcilerin eleştirip karşı çıkmakta tereddüt ettikleri– büyük ruhbanlar atanır ve bizzat Devrim eski bir kurumu ortadan kaldırmak için çıkagelirse şayet, kendi eserini onaylamaya çalışması yine bir Yasa ile olur.

Köleliğin, toprak köleliliğinin, feodalizmin ve krallığın bizlere miras bıraktıkları ve Yasa diye adlandırılan bu davranış kuralları mezbeleliği, köleleşmiş insanın tanrının yıldırımlarıyla öldürülme korkusu yüzünden kafasından şöyle bir geçirmeye cesaret bile etmediğini, insanların önünde kurban edildikleri o taştan canavarların yerini aldı.

Bu tapıncın özellikle iyice yerine oturtulmasının başarılı olması, burjuvazinin gelişinden (büyük fransız devriminden) itibaren oldu. Eski yönetim [mutlakiyet] altında, kralın ve dalkavuklarının paşa keyiflerine riayet etmekle sorumlu olduğu dönemde yasalardan –onları kralın gelgeç heveslerinin karşısına çıkartan Montesquieu, Rousseau ve Voltaire'in dışında– pek az söz ediliyordu. Ama devrim sırasında ve sonrasında iktidara gelen avukatlar, üzerinde hükümranlıklarını kurmak zorunda oldukları bu ilkeyi [“hukukun üstünlüğü” ilkesini] sağlamlaştırmak gayesiyle ellerinden geleni yaptılar. Burjuvazi, halk seline karşı bir bent dikmek maksadıyla kurtuluş çaresi olarak bunu hemen kabul ediverdi. Ruhban takımı da, bu selin dalgalarında batacak teknesini kurtarmak gayesiyle onu kutsamada pek bir ivercen davrandı. Ve nihayet halk, geçmişin keyfi yönetimine ve şiddetine kıyasla bunu bir ilerleme olarak kabul etti.

Bunu anlayabilmek için imgelemde on sekizinci yüzyıla gitmek gerekir; “soy-sop ya da servet ayrımı yapmaksızın yasa önünde eşitliğin ve yasaya saygının” uygulanmaları mecburiyetinin bir yüzyıl önce kasabalının kafasında hangi etkiyi yaptığını anlamak için, bu dönemde sınırsız güç sahibi asilzade takımı tarafından kadın ve erkek ahaliye yönelik zulümlerin, işlenen cürümlerin anlatılarına yürekten üzmek gerekir. O zamana kadar bir hayvana yapıldığından daha acımasız davranılmış olan şu varsıl kasabalı, asla hiçbir hakka sahip olmamış ve zadegânın en çileden çıkarıcı davranışlarına karşı hiçbir zaman adalet elde edememiş olan bu adam, onu öldürerek ve böylece kendini astırarak öcünü almadığı sürece... bu özlü sözle en azından lâfta kabul edildiğini, kişisel hakları konusunda da hiç olmazsa kendi kendini derebeyinin eşiti olarak görüyordu. Söz konusu olan yasa her ne olmuş olursa olsun, derebeyi ile bu kasabalının eşit olacaklarını vaat ediyor, yargıç karşısında yoksulun ve varsılın eşitliğini ilân ediyordu. Bugün bu vaadin bir aldatmaca olduğunu biliyoruz; ama bu, o dönemde bir ilerlemeydi, gerçekliğe sunulan saygıydı. Tehlikedeki burjuvazinin kurtarıcıları Robespierre’ler, Danton’lar, burjuvazinin filozofları Rousseau’ların ve Voltaire’lerin yazılarına dayanarak “herkes için geçerli yasaya saygı”yı ilân ettiklerinde... giderek daha sağlam biçimde örgütlenen bir düşman karşısında devrimci coşkusu [atılımı] daha o zaman tükenip giden halk da uzlaşmayı kabul etti; derebeyinin yarasız yusasız keyfî yönetiminden kurtulmak amacıyla Yasa’ya bağımlılığa boyun eğdi.

O zamandan bu yana burjuvazi, temsili yönetim ilkesiyle, bu öteki ilkeyle birlikte burjuvazinin yüzyılının yani on dokuzuncu yüzyılın felsefesini özetleyen bu özlü sözü [“soy-sop ya da servet ayrımı yapmaksızın yasa önünde eşitlik ve yasaya saygı”yı] istismar etmeye ara vermedi: okullarda öğretti, yazılarıyla yaydı, bu amaçla onun bilimini ve sanatını yarattı ve de-dinsel risalelerini kapı altlarından evinize sokuşturuveren şu

ingiliz sofı gibi- bu özlü sözü her tarafa sokuşturdu. Hem de bunu öyle iyi yaptı ki, bu iğrenç işin bugün hâlâ boy gösterdiğini görüyoruz... eleştirel aklın uyandığı bugün bile özgür olmak isteyen insanlar, efendileri tarafından koyulmuş yasaları değiştirerek kendilerini korumalarını rica minnet bu aynı efendilerden istemekle başlıyorlar işe.

* * *

Fakat devran ve anlayış bir yüzyıldır yine de değişti... Nereden geldiğini, ne halta yaradığını, onu çevreleyen itaat ve saygı mecburiyetinin nereden kaynaklandığını bilmeksizin artık yasaya itaat istemeyen isyanlar görülüyor her yerde. Yaklaşan devrim, basit bir ayaklanma değil, bu [gerçek] bir “Devrim”; bizzat bu nedenle günümüz isyancıları, toplumun -bugüne kadar hep ululanmış- temellerini ve her şeyden önce Yasa denilen şu tapıncağı [fetişi] eleştirilerine tâbi kılıyorlar.

Kaynağını inceliyor ve orada ya -doğaüstü kökenini ısrarla yardıma çağırın şu ruhban takımı gibi, aptal, çapsız ve katı yürekli şu ilkel vahşinin korkularının da ürünü- bir tanrı ya da silâhla, ateşle yapılan fetihleri ve dökülen kanları buluyorlar. İrasını inceliyorlar ve burada ayırt edici nitelik sıfatıyla insanlığın kesintisiz gelişimini ornatın [yerini alan], her gün gelişmek ve değişmek zorunda olanı donduran durağanlığı buluyorlar. Yasanın nasıl olup da korunup sürdürüldüğünü soruyorlar ve bizans entrikalarının canavarlıkları ile engizisyon zulümlerini, ortaçağ işkencelerini, cellâdın kırbaç darbeleri altında lime lime olan canlı bedenleri, yasanın hizmetindeki zinciri, gürzü ve baltayı buluyorlar; zindanların karanlıklarını, acıları, gözyaşlarını görüyorlar ve bangır bangır ilenmeleri işitiyorlar. Bugün de aynı... yine balta, yine tüfek, hâlâ darağaçları ve hapishaneler; bir yanda kafes hayvanı derekesine düşürülen mahpusun alıklaştırılması, manevî varlığının alçaltılması; diğeryanda da

insan doğasının en iyi bölümünü oluşturan tüm duygulardan yoksun yargıç, taş yürekli şu kaçık, mahkûm ettikleri karşısında içine düştüğü alçalmanın dipsiz derinliğinden kuşku duymaksızın bir hukukî uydurmalar [kurgular] dünyasında kâhin gibi yaşayarak –kanlı ya da kansız– ölüm cezasını şehvetle uygulayan şu yaratık.

Ayrıca ne üzerine kurallar koyduklarını bilmeksizin kurallar koyan, en küçük sağlık bilgisine [hijyen] sahip olmaksızın bugün kentlerin temizliği konusundaki yasayı uygulayan, yarın bir tüfeğin ne olduğunu bile bilmeksizin askerî birliklerin silâhlanmasını düzene bağlayan, çocuklarına herhangi bir öğretim ve yeterli bir eğitim vermeyi hiçbir zaman başarmış olmaksızın öğretim ve eğitim konusunda yasalar çıkartan, gelişigüzel kurallar koyan, öte yandan yoksulun tepesine inen cezaları, kendilerinden bin kat daha az ahlaksız insanların maruz kalacakları hapishaneleri, kürek cezalarını da asla unutmayan şu yasamacıları, şu yasa imalâtçısı milleti görüyoruz! Ve nihayet, insanî duygularını hepten kaybetmeye koşarcasına giden şu zindancıyı, iz süren av köpeği gibi talim ettirilmiş kolluk kuvvetlerini, kendi kendini küçülten ve erdeme dönüşen muhbirliği görüyoruz; Yasa'nın zaferi uğruna desteklenen, beslenen tüm bu kötülükleri, insan doğasının bütün kötü yanlarını görüyoruz.

Gördüğümüz bu ve şu eski “Yasaya saygı!” teranesini bönce yinelemek yerine “Yasaya ve ona atfedilen özelliklere saygı duymama!” diye haykırmamız bu yüzden. Şu aşağılık “Yasaya itaat!” lâfı yerine “Bütün yasalara karşı isyan!” çağrısını yükseltiyoruz. Her yasa adına gerçekleştirilen kötülükleri bu yasanın iyi olarak gerçekleştirebilmiş olduğuyla karşılaştıralım sadece, iyisini kötüsünü teraziye vuralım... o zaman haklı olup olmadığımız görülecektir.

II

Yasa nispeten yeni bir ürün, zira insanlık yüzyıllar boyunca, binlerce sene ne yazılı ne de tapınakların girişinde basit bir simge olarak taş üzerine kazınmış hiçbir yasaya sahip olmaksızın yaşadı. O dönemlerde insanların aralarındaki ilişkiler, yalın gelenekleri ve her bireyin –yiyeceğini avlayarak, hayvan yetiştiriciliğiyle veya ziraat yoluyla elde etmeyi öğrenmesi gibi– çocukluğundan itibaren öğrendiği ve sürekli yinelenmelerinin saygıdeğer lıldığı alışkanlıklar ve âdetlerle düzenlenmişlerdi.

Bütün insan toplulukları bu başlangıç* aşamasından geçtiler ve bugün hâlâ insanlığın büyük bir bölümünün hiçbir yazılı yasası yok. Doğal yaşayan küçük toplulukların töreleri ve gelenekleri var (hukukçuların tabiriyle bir “gelenek-görenek hukuku”); toplumsal alışkılara sahipler ve bu, bir köyün, bir oymağın [kabilenin] veya bir topluluğun üyeleri arasında iyi ilişkileri koruyup sürdürmeye yeter. Bizde, uygar topluluklarımızda da aynı şey: sekenenin karşılıklı ilişkilerini yasa koyucuların yazılı yasalarına değil, ama genel olarak kabul gören eski âdetlere göre düzenlediklerini görmek için büyük şehirlerden çıkmamız kâfi... Rusya, İtalya ve İspanya köylülerinin, hatta Fransa ve İngiltere’nin büyük bir bölümündeki köylülerin de yazılı yasalara ilişkin hiçbir fikirleri yok. Ne var ki yasa, bu köylülerin devletle olan ilişkilerinde çeki düzen vermek üzere gelip yaşamlarına burnunu sokar. Ara sıra karmaşıklaşan aralarındaki ilişkilere gelince... bunları basitçe eski geleneklere göre yoluna koyarlar. Eskiden insanlık için durum buydu.

* * *

Doğal yaşayan halkların gelenekleri incelendiğinde, burada birbirinden iyice farklı iki akım görülür...

* Primitif sıfatının karşılığı olarak küçümseyici ve hakaretimiz “ilkel” sıfatı yerine ya “doğal yaşayan” ya da “başlangıç” sözcüklerini kullanmayı tercih ederiz. (ç.n.)

İnsanoğlu yalnız yaşamadığı için onda topluluğun korunmasına ve türün yayılmasına yarayan duygular ve alışkanlıklar gelişir. Bu toplumcul duygular olmaksızın, dayanışma alışkanlıkları [davranışları] olmaksızın ortak yaşam kesinlikle olanaksız olmuş olurdu. Bunları sağlayan yasa değildir, bu duygular ve alışkılar bütün yasalardan önce vardı. Bunları gerektirmiş olan din de değil, tüm dinlerden önce vardı... Bu duygular ve davranışlar topluluk halinde yaşayan bütün hayvanlarda görülür; insanoğlunun hayvanlarda içgüdü diye adlandırdığı alışkanlıklar gibi, onlar da kendiliklerinden ve hatta eşyanın tabiatı gereği ister istemez gelişirler; bu duygu ve davranışlar, yararlı hatta var olmak için topluluğun desteklemek zorunda olduğu mücadelede onun korunup sürdürülmesi için gerekli bir evrimde bulurlar kaynaklarını. Yabanılar, yılda bir kez yaşlı bir akrabanın etiyle karnını doyurma hazzını elde etmek [beklemek] yerine herhangi bir kültüre bağlanmalarının çok daha yararlı olduğunu anlayacakları için artık birbirlerini yemeye son verirler. Kesinlikle bağımsız ve ne yasa ne de baş tanımayan –çok sayıda seyyahın bize betimledikleri– oymaklar arasında bir ve aynı oymağın üyeleri, topluluk halinde yaşama alışkanlığı sonunda onlarda bir kardeşlik ve dayanışma duygusu geliştirdiği için, öyle her atışmada hemen birbirlerini bıçaklamaya son verdiler; aralarındaki anlaşmazlık konusunu bir sonuca bağlamak amacıyla üçüncü şahıslara başvurmayı tercih ettiler. Doğal yaşayan halklarda önce çocuklara ve dostlara karşı daha sonra topluluğun üyeleri karşısında alışkanlık haline getirilmeleri öğrenilen misafirperverlik, insan yaşamına saygı, duygudaşlık, zayıflar için merhamet, yüreklilik, diğerlerinin yararına kendini feda etmeye kadar gitme... bu değerlerin tümü, bütün toplumcul hayvanlarda olduğu gibi insanoğlunda da –bütün dinlerden bağımsız olarak– yasalardan önce gelişirler. Bu duygular ve alışkılar, toplum halinde yaşamanın kaçınılmaz sonuçlarıdır.

Şu ruhban takımının ve doğaötecilerin [metafizikçilerin] söyledikleri gibi insanoğlunda içkin olmayan bu değerler, ortak yaşamın sonuçlarıdır.

* * *

Ne var ki toplumların yaşamı ve türün korunması için gerekli bu geleneklerin yanı sıra insan topluluklarında başka istekler, başka alışkılar, başka gelenekler de çıkar ortaya... Diğerlerine egemen olma ve istencini onlara gücün kabul ettirme arzusu; komşu oymağın emek ürünlerini zorla ele geçirme isteği; köleleri gerekli olanı üretir ve efendilerine bütün hazları ve zevkleri sağlarlarken kendisi hiçbir şey üretmeksizin hayatın tatlarını doyasıya yaşamak maksadıyla diğer insanlara boyun eğdirme emeli... Bu bireysel ve bencil istekler, bir başka alışkı ve gelenek akımı yaratırlar: bir yanda din adamı [papaz], batıl itikatları sömüren ve kendisi şeytan korkusunu kafasından attıktan sonra bu korkuyu diğerleri arasında yayan şu üfürükçü ve yaygaracı şarlatan; öte yandan asker, oradan ganimet yüklü ve peşi sıra çekip getireceği kölelerle geri dönmek maksadıyla [halkını] komşuyu istilâya ve talana iten şu yalancı pehlivan... İkisi birden, el ele kendileri için yararlı ve yığınlar üzerindeki egemenliklerini ilânihaye sürdürmeye eğilimli gelenekleri doğal yaşayan topluluklara zorla kabul ettirmeyi başarırlar; yığınların uyuşukluğundan, korkularından ve tepkisizliklerinden yararlanarak ve bu aynı tavırların yinelenmeleri sayesinde egemenlikleri için bir dayanak noktası oluşturmaya başlarlar.

Ve bu maksatla, insanoğlunda o denli gelişmiş sıradan aklı, hayvanlarda olduğu kadar çocuklar ve doğal yaşayan halklarda da şaşırtıcı ölçülere ulaşmış olan aklı sömürüp istismar ederler önce. Özellikle batıl inançlı olan insanoğlu, var olan herhangi bir şeyi değiştirmekten hep korkar; genellikle eskiyi ulular. Genç

insanlar bir şeyleri değiştirmek istediklerinde... “biz babalarımızdan böyle gördük; iyi kötü yaşadılar, bizleri yetiştirdiler ve mutsuz da olmadılar: siz de aynısını yapın!” der yaşlılar onlara. Bilinmeyen onları korkutur, sıkı sıkıya geçmişe yapışmayı tercih ederler... bu geçmiş her ne kadar baskıyı, sefaleti ve köleliği temsil etse de. Hatta insanoğlunun ne kadar mutsuzsa herhangi bir şeyi değiştirmekten o ölçüde çekindiği, daha mutsuz olmaktan korktuğu bile söylenebilir; daha iyiyi istemeye başlaması için o perişan kulübesine bir umut ışığının, azıcık refahın girmesi gerekir. Bu umut ona nüfuz etmedikçe, batıl itikatlarını ve korkularını istismar edenlerin vesayetinden kurtulmadığı sürece... aynı durumda kalmayı tercih eder. Şayet gençler bir şeyleri değiştirmek isterlerse, yaşlılar bu yenilikçiler karşısında bir uyarı çığlığı atarlar. Filân yabancı var olan geleneklere karşı saygısızlığın kendisine bahtsızlık getireceği ve oymağın tümüyle çöküşüne yol açacağı ona daha çocukluğundan itibaren söylendiği için... memleketinin geleneklerini çiğnemektense kendini öldürmeyi tercih edecektir. Ve bugün ne kadar çok siyasetçi, iktisatçı ve sözümona devrimci, geçip giden geçmişe sımsıkı yapışarak bu aynı duygunun etkisi altında davranıyor! Pek çok insanın geçmiş örnekleri aramaktan başka kaygısı yok! Önceki devrimcilerin basit kopyacısı ne kadar çok “yenilikçi” var!

Kaynağını batıl inançta, uyuşuklukta ve korkaklıkta bulan bu sıradan anlayış, her zaman baskıcıların gücünü oluşturdu; doğal yaşayan insan topluluklarında şamanlar [rahipler] ve askerî şefler tarafından –oymaklara zorla kabul ettirmeyi başardıkları ve salt kendileri için yararlı olan gelenekleri sürdürerek– beceriklice kullanılıp istismar edildi.

* * *

Marifetlice istismar edilen bu tutuculuk anlayışı, büyük başarıların bireylerin özgürlüklerine tecavüz etmelerini güvenceye almak için yeterliydi; insanlar arasındaki eşitsizlikler sadece doğal eşitsizlikler olarak kaldıkları sürece ve bu eşitsizlikler iktidarın ve zenginliklerin az sayıda belirli ellerde toplanmasıyla henüz on kat, yüz kat artmamış olduğu sürece... ne yasaya ne şu dehşetengiz adlî çarka ne de yasayı dayatmak için durmadan artan cezalara hiçbir ihtiyaç duyulmaz.

Ama toplum giderek –biri egemenliğini iyice oturtmaya çalışan, diğeri de bundan kaçınmaya, kurtulmaya çabalayan– iki düşman sınıfa bölündüğünde mücadele de başladı. Bugünün galibi gerçekleşen bu durumu, bu oldubittiği dondurmakta, değişmez kılmakta acele eder: mağlûpların saygı duyabilecekleri her şeyle bu durumu tartışılmaz kılmaya, onu kutsal ve saygın bir kuruma dönüştürmeye çalışır. Böylece, ruhban tarafından onaylanan ve askerin gürzünü hizmetine alan yasa arzı endam eder ve egemen azınlık için yararlı gelenekleri dondurmaya çalışır; askerî Yetkili de ona itaati sağlamayı üstlenir. Asker, bu yeni görevinde gücünü güvenceye almanın yeni bir aracını da bulur aynı zamanda: artık hizmetindeki basit kaba bir güç değil, Yasa'nın savunucusudur.

Ne var ki Yasa salt egemenler için yararlı yönergelerin bir harmanlamasını temsil ediyor olsaydı sadece, kendini kabul ettirmekte, kendini saydırmakta güçlük çekerdi. Eh, madem öyle, yasa koyucu da az önce sözünü ettiğimiz iki gelenek akımını bir ve aynı yasada birbirine karıştırır: ortak yaşam tarafından hazırlanmış töreye uygunluk ve dayanışma ilkelerini temsil eden özlü sözler ve eşitsizliği ebediyen kutsamak zorunda olan yönergeler. Toplumun kendi varlığı için kesinlikle gerekli gelenekler, egemenler tarafından dayatılan ve halkın aynı saygısında gözü olan uygulamalarla [geleneklerle] Yasa'da ustaca harmanlanır... “Öldürmeyeceksin!” der Yasa ve beklemeksizin “Din adamına öşrünü öde!” diye ekler; “Çalmayacaksın!”

der Yasa ve hemen ardından “Vergisini ödemeyenin kolu kesilecektir!” diye ilave eder.

İşte yasa ve bugüne kadar koruduğu çifte ırası. Kökeni: egemenlerin, kendi yararları için dayatmayı başardıkları gelenekleri dondurma istekleridir. İrası da, toplum için yararlı geleneklerin (saygı görmek için yasaya filân ihtiyaçları olmayan geleneklerin) egemenler için yalnızca yararları temsil eden, yığınlar için zararlı ve ancak idamların korkusuyla korunup sürdürülen şu öteki geleneklerle marifetlice harmanlanmalarıdır.

Yani Yasa, insanların saygısına lâyık olmanın hiçbir vasfına, şiddet ve sahtekârlıktan doğmuş ve yetki koşulları altında gelişmiş özel [kişisel] sermayeden daha fazla sahip değildir. Şiddetten ve hurafeden doğan, ruhban takımının, fatihin ve zengin sömürücünün çıkarlarını temsil eden yasanın, halkın zincirlerini kırmak isteyeceği gün tamamen ortadan kaldırılması gerekecektir.

İzleyen bölümde dinin, yetkinin ve bugünkü parlâmenter yönetimin himayesi altında Yasa’nın gelişimini inceleyerek bu konuda iyiden iyiye ikna olacağız.

III

Yasanın yerleşmiş âdet ve geleneklerden nasıl doğduğunu ve de insan soyunun korunmasında gerekli toplumcul geleneklerin –güçlünün haklarını sağlamlaştırmak maksadıyla halkın inandığı batıl itikatlardan yararlananlar tarafından dayatılan– diğer geleneklerle gerçekleştirilmiş becerikli bir karışımını daha başından itibaren nasıl temsil ettiğini görmüştük. Yasanın bu çifte ırası, giderek uygarlaşan halklarda görülen daha sonraki gelişimini de belirler. Öte yandan Yasa’da yazılı toplumcul geleneklerin nüvesi yüzyıllar boyunca onca zayıf ve onca yavaş bir değişime uğrarken, tamamen egemen sınıflar yararına ve tümüyle ezilen sınıfların zararına gelişen de yasaların öteki bölümüdür. Hâkim sınıflar, nasipsiz yoksullar için belli bir güvenceyi temsil eden veya temsil ediyormuş gibi görünen her-

hangisi bir yasanın koparılıp alınmasına ara sıra izin vermek zorunda kalıyorlarsa da, bu, ender görülen bir vakadır. Ama o zaman bu yasa, –egemen sınıflar yararına düzenlenmiş– bir önceki yasayı yürürlükten kaldırmaktan başka bir şey yapmış olmaz. “En iyi yasalar, diyordu Burkle, önceki yasaları yürürlükten kaldırmış olanlardır.” Ne var ki halkı zincire vurmaya hizmet eden bu kuruluşlardan [yasalardan] birini yürürlükten kaldırmanın söz konusu olduğu her kez, ne müthiş çabalar sarf etmek, oluk oluk nice kanlar dökmek gerekmişti. Toprak köleliğinin son kalıntılarını ve feodal hakları ortadan kaldırmak için, krallığın perde arkasındaki gizli ellerinin gücünü kırmak için Fransa dört devrim yılından ve yirmi savaş yılından geçti. Bizlere geçmişten miras kalan alenen haksız yasaların en küçüğünü bile yürürlükten kaldırmak için onlarca mücadele senesi gerekiyor ve bunların çoğu ancak devrimci bir dönemde ortadan kalkacak.

* * *

Sosyalistler sermayenin ortaya çıkışının tarihini pek çok kez kaleme aldılar. Savaşlardan ve yağmadan, kölelikten, toprak köleliğinden, sahtekârlıktan ve modern sömürden nasıl doğduğunu anlattılar. İşçinin kanıyla nasıl beslendiğini ve dünyayı yavaş yavaş nasıl ele geçirdiğini gösterdiler. Bu aynı tarih Yasa’nın doğuşu ve gelişmesi konusunda da hâlâ yazılmayı bekliyor. Bereket versin kamu aklı, her zaman olduğu gibi, çalışma odalarına kapanıp kalan insanlardan önce davranarak bu tarihin felsefesini yaptı ve bu işin önemli ilk adımlarını attı.

Talanın, istifçiliğin ve sömürünün meyvelerini güvenceye almak maksadıyla yaratılmış Yasa, Sermaye ile aynı gelişme safhalarını izledi: bu ikiz kardeşler, her ikisi de insanlığın acılarından ve felâketlerinden beslenerek hep el ele yürüdüler. Tarihleri, bütün Avrupa ülkelerinde hemen hemen aynı oldu. Yalnızca ayrıntılarda farklı... temeli aynı. Yasa’nın Fransa veya

Almanya'daki gelişimine bir göz atmak, avrupalı ulusların çoğundaki gelişme safhalarının ana hatlarını bulmaktır, tanımaktır.

Yasa, başlangıçta ulusal bir anlaşma veya sözleşmeydi. Champ de Mai'de askerî birlikler ve halk bir sözleşme akdettiler: İsviçre'nin ilk Topluluklarının Champ de Mai'si, burjuva ve merkeziyetçi uygarlığın müdahalesine rağmen, hâlâ bu dönemin bir anısıdır. Bu sözleşme, her zaman özgürce rızaya dayanmıyordu kuşkusuz; güçlüler ve zenginler, daha o zaman kendi iradelerini dayatıyorlardı. Ama en azından, ele geçirme girişimlerinde –sık sık onlara güçlerini hissettiren– halk yığını saflarında bir engelle karşılaşıyorlardı.

Lâkin bir yandan ruhban takımı öte yandan derebeyi halkı köleleştirmeyi başardıkları ölçüde, yasama hakkı da ayrıcalıkların ellerine geçmek üzere ulusun elinden kaçır... Ruhban takımı gücünü genişletir; kasalarında biriken servetlerle güçlenen bu takım, giderek insanların özel yaşamına karışır; ruhları kurtarma bahanesi altında toprak kölesinin emek ürünlerini ele geçirir; bütün tabakalardan vergi toplar ve yargı alanını genişletir (suçların sayısını ve kesilen cezaları arttırır), böylece işlenen suçlar ölçüsünde zenginleşir, zira cezaların parasal karşılıkları durmadan kasalarına akmaktadır. Yasaların artık ulusal çıkarlarla ilintisi yoktur: “yasaların bir yasama meclisinden ziyade bağınaz dindar bir Konsey'den çıktıkları sanılıyordu” diye saptamada bulunur bir Fransız hukuk tarihçisi.

Kendi açısından derebeyi de tarlaları sürüp ekenler ve kentli zanaatkârlar üzerindeki gücünü arttırır... hem yasa koyucu hem yargıç olur. Onuncu yüzyılda amme hukukunun ibretlik örnekleri vardı: bunlar, derebeyine bağlı tımar sahiplerinin ve toprak kölelerinin mecburiyetlerini, angaryalarını vergilerini [haraçlarını] düzenleyen anlaşmalardı yalnızca. Bu dönemdeki yasa koyucular, kendini tarıma verdiği ölçüde barışçı [munis] hale gelen bir halka karşı uyguladıkları eşkıyalık için dört bir

yana müdahale eden ve aralarında örgütlenen bir avuç haydut çetesiydi; halkın özünde bulunan adalet duygusunu kendi çıkarları için sömürüyorlardı; kendilerine adalet dağıtıcısı süsü veriyor, adalet ilkelerinin uygulanmasından kendileri için bir gelir kaynağı yaratıyor ve egemenliklerini korumaya hizmet edecek yasaları yazıyorlardı kara kaplıya.

Daha sonraları hukukçular tarafından bir araya toplanmış ve sınıflandırılmış bu yasalar, çağdaş yasalarımıza temel hizmetti görüyorlar. Ve –ruhban takımı ile ağababaların mirası– bu yasalara saygıdan mı söz edilecek hâlâ?

* * *

İlk devrim, topluluklar devrimi, bu yasaların ancak bir bölümünü ortadan kaldırmayı başardı; çünkü özgürleşmiş kentlerin temel yasalarının çoğu, derebeyi veya ruhban takımı yasaları ile özgür Topluluk içinde yaratılmış yeni ilişkiler arasındaki bir uzlaşmaydı sadece. Buna rağmen bu yasalarla günümüz yasaları arasındaki fark ne kadar da büyük! Topluluk, devletin âli çıkarları nedeniyle yurttaşlarının hapsedilmelerine ve idam edilmelerine izin vermez: kendisine karşı düşmanlarıyla işbirliği yapanı kentten atmak ve evini yıkıp dümdüz etmekle yetinir; güya “cinayet ve suçlar”ın çoğu için para cezaları kesmekle iktifa eder; dahası, on ikinci yüzyıl topluluklarında o denli adil ama unutulmuş o ilkeyi, üyelerinden herhangi biri tarafından işlenen kötülüklere kefil olanın topluluğunun tümü olması ilkesini bile görüyoruz. İşlenen suç bir kaza ya da bir talihsizlik olarak düşünülen ve İncil tarafından öğütlenen kişisel intikam ilkesini kabul etmeyen o dönemin toplulukları (rus köylüsünün anlayışı hâlâ böyle bugüne kadar), her kötülük [suç] için kabahatin bütün topluluğa düştüğünü anlıyorlardı. Suçlu olarak düşünülenlerin daha sonraları çarptırıldıkları ölüm cezasının ve korkunç işkencelerin galyalı ve cermen gelenekle-

re sokulması maksadıyla –doğulu zorbarlar tarafından titizlikle geliştirilmiş acımasızlıkları, zulümleri Batı’ya taşıyan– Bizans kilisesinin eksiksiz etkisi gerekmişti; doğal yaşayan halkların toplulukçu geleneklerini yıkmak üzere gelmiş olan şu sınırsız toprak mülkiyeti kavramını bu geleneklere sokmak gayesiyle, –o kokuşmuş Roma imparatorluğunun ürünü– Roma medenî hukukunun tüm etkisi gerekmişti.

Özgür toplulukların ayakta kalamamış oldukları bilinir: krallığın kurbanı oldular. Krallığın yeni bir güç edinmesi ölçüsünde yasama hakkı da giderek bir nedimler [saraylı dalkavuklar] şürekâsının ellerine geçiyordu. Ulusa yapılan çağrı, kral tarafından istenen vergileri onaylamaktan başka bir şey değildi. Saray erkânının keyfine ve heveslerine göre –iki yüzyıl arayla– toplan-tıya çağrılan ve de bakanların kralın kullarının “şikâyetleri”ni dinlermiş gibi davrandıkları meclisler, “olağanüstü Konseyler”, “önemli eşhas toplantıları”... işte size yasa koyucular. Ve bu, çok daha sonra tüm yetkiler “Devlet Benim!” diyen tek bir kişinin ellerinde toplandığında, kulların uymak zorunda oldukları aksi takdirde cezalandırılacaklarını ilân eden fermanların çıkartıldığı ve de bir bakanın veya salak bir kralın keyfine göre toplanan “hükümdar Konseylerinin gizliliği içinde” olur. Bütün hukukî güvenceler ilga edildi: ulus, kralın ve bir avuç yaltakçısının kölesidir; dünyevî zevklerini işkence edilenlerin acılarında arayan karabaşların [papazların] ve kudurmuş kaçıkların sayrıl heveslerinin ürünleri en korkunç cezalar yani çark işkencesi, diri diri yakma, deri yüzme ve daha nicesi... işte o dönemde görülen ilerlemeler!

* * *

Feodalite ve krallık tarafından bize miras bırakılan şu yasalar yığınının yok edilmesine başlama onuru büyük devrime [1789’a] ait. Ne var ki bu devrim, şu eski yapının [yasa yığınının]

bazı kısımlarını yıktıktan sonra yasama gücünü burjuvazinin ellerine teslim etti; o da yığınlar üzerindeki egemenliğini korumaya ve ilânihaye sürdürmeye yönelik tümüyle yeni bir yasalar yığını yükseltmeye koyuldu... Meclislerinde [parlâmentolarında] dur durak bilmeksizin bitip tükenmez bir yasama işine koyuldu ve bir kâğıt kuyut dağı şaşırtıcı bir hızla yığılmakta. Peki, tüm bu yasalar neyin nesi gerçekte?

Büyük bölümünün tek bir amacı var: bireysel [özel] mülkiyeti, farklı bir ifadeyle, insanın insan tarafından sömürülmesi aracıyla elde edilmiş zenginlikleri koruma, sermayeye yeni sömürü alanları açma ve bu Sermaye insan yaşamının yeni dallarını yani demiryollarını, telgraf ve elektrik şebekesini, kimya sanayiini, yazın ve bilim sayesinde insan düşüncesinin dile getirilmesini vs ele geçirdiği ölçüde sömürünün durmaksızın düşlediği yeni biçimleri benimseme amacı. Yasaların geriye kalanı da gerçekte aynı amaca yani Sermaye'ye sömürü güvencesini vermeye yarayan şu yönetim çarkının [devletin] korunup sürdürülmesi ve üretilmiş zenginliklerin ele geçirilmesi amacına sahipler her zaman. Yüksek devlet erkânı, adlî yargı görevlileri, polis, ordu, kamu eğitimi, malî kurumlar vs her şey o aynı tanrıya yani Sermaye'ye hizmet ediyor; bunların hepsi tek bir amaca, emekçilerin kapitalistler tarafından sömürsünü koruma ve kolaylaştırma amacına haiz. Yüz yıldır çıkartılmış yasaların hepsini inceleyin... bundan başka bir şey bulamazsınız. Yasa'nın gerçek amacıymış gibi sunulmak istenen fertlerin korunması, bu yasa yığnında neredeyse görünmez bir yer tutar ancak; zira bugünkü toplumlarımızda doğrudan doğruya kin ve şiddet tarafından dayatılan kişilere karşı saldırılar yok olma eğilimindeler. Eğer bugün biri öldürülüyorsa, bu, talan içindir, ender olarak kişisel intikam amacıyla işlenir. Ve eğer bu türden suç ve cürümler durmadan azalıyorlarsa, bunu kesinlikle yürürlükteki yasalara filân borçlu değiliz; bunu, yasaların buyruklarına değil de giderek toplumcullaşan gelenek-

lerimize, toplumlarımızın insanî gelişmelerine borçluyuz. Kişilerin korunmasını ilgilendiren yasaların hepsi yarın hemen yürürlükten kaldırılsın, yarından itibaren kişilere karşı yapılan saldırılara yönelik kovuşturmalar durdurulsun... kişisel intikam veya şiddetin yol açtığı saldırıların sayısı hiçbir biçimde, tek bir adet olsun artınayacaktır.

* * *

Elli yılda çok sayıda liberal yasa çıkartıldı diye itiraz edilecektir bize ola ki... Ama sözü edilen yasalar incelenirse, bu liberal yasaların hepsinin geçmiş yüzyıllardan bize miras kalan yasaların yürürlükten kaldırılmalarından başka bir şey olmadıkları görülecektir. Tüm bu liberal yasalar, köktenci programın tümü, şu sözcüklerde özetlenir: burjuvazinin kendisi için engelleyici hale gelmiş yasaların lâğvedilmeleri ve –tüm yurttaşlara yayılan– on ikinci yüzyıl özgürlüklerine bir geri dönüş... Ölüm cezasının ortadan kaldırılması, tüm “suçlar”ı yargılama da bir yargıcılar kurulu (bugün daha liberal olan yargıcılar kurulu [jüri] daha on ikinci yüzyılda mevcuttu), seçimle gelen yargıçlar, memurları suçlama ve dava etme hakkı, sürekli orduların ortadan kaldırılması, toplantı özgürlüğü, öğrenim özgürlüğü vs... çağdaş liberalizmin icadı oldukları söylenen bu yasaların hepsi, ruhban sınıfı ve kralın egemenliklerini dönemin tüm insanlarına yaymalarından önce var olan özgürlüklere bir geri dönüşten başka bir şey değil.

* * *

Sömürünün –mülkiyete ilişkin yasalarla doğrudan ve devletin idamesiyle dolaylı biçimde– korunması... işte çağdaş yasaların özü ve konusu, yasama çarkının tüm uğraşı. Dolayısıyla artık boş lâf etmememizin ve gerçekte ne olduklarımızı anlamamızın

zamanı. Başlangıçta topluluğun korunmasında yararlı geleneklerin bir derlemesi olarak sunulmuş olan yasa, aylak varsılların emekçi yığınlar üzerindeki sömürülerinin ve egemenliklerinin bir aracından başka bir şey değildir. Uygarlaştırıcı görevi bugün bir hiç, biricik görevi de sermayenin korunması.

Yasa'nın gelişme tarihinin bize söyledikleri işte bunlar. Bu özellikleri için mi saygı duyacağız ona? Kesinlikle hayır. Soygunculuğun ürünü Sermaye'den daha fazla lâayık değil saygımıza ve yirminci yüzyıl devrimcilerinin ilk görevi, tüm tapu senetleriyle yapacakları gibi mevcut yasaların hepsini ateşte yakma cezasına çarptırmak olacak.

IV

İnsanlığı yöneten şu milyonlarca yasa incelenirse, üç ulam halinde alt-böölümlere ayrıldıkları görölür kolayca: mülkiyetin korunması, yönetimin [devletin] korunması ve kişilerin korunması. Ve bu üç ulamı tahlil ederek şu mantıkî ve kaçınılmaz sonuca, *Yasa'nın gereksizliği ve zararlılığı* sonucuna varılır.

Mülkiyetin korunması... sosyalistler bunun ne demeye geldiğini biliyorlar. Mülkiyet üzerine olan yasalar, bireye veya topluluğa emeklerinin ürünlerinden yararlanmalarını güvenceye almak için çıkartılmadılar. Tersine, bu yasalar üreticinin ürettiğinin bir bölümünü ondan çalmak ve ya üreticiden ya topluluğun tümünden çaldıkları ürünün bu bölümünü çalanlar adına güvenceye almak maksadıyla çıkartıldılar. Yasa –sözgeli-mi- falanca beyin bir ev üzerindeki haklarını düzenlediğinde, onun hakkını ortaya koyar, ama şahsın kendisi tarafından inşa edildiği ya da birkaç dostunun yardımıyla kurduğu bir baraka için değil... eğer böyle olsaydı, zaten hiç kimse onun bu hakkını tartışma konusu etmezdi. Tersine, söz konusu şahsın emeğinin ürünü *olmayan* bir ev üzerindeki haklarını gösterir, çünkü her şeyden önce bu evi başkalarına yaptırtmış ve onlara emeklerinin tüm karşılığını [“değerini”] ödememiştir; çünkü bu ev,

kendi başına yaratamayacağı bir değeri temsil etmektedir; yasa, bu şahsın, herkese ait olan özellikle hiç kimseye ait olmayanın bir bölümü üzerindeki haklarını koyar ortaya. Sibirya'nın ücra bir köşesinde inşa edilen bu aynı ev büyük kenttekiyle aynı değere sahip olmayacaktır ve –bilindiği gibi– bu değer, bu kenti kurmuş, onu güzelleştirmiş, onu su ve gaz şebekeleriyle, büyük ve geniş caddelerle, üniversitelerle, tiyatro ve mağazalarla, dört bir yana uzayıp giden demiryolları ve kara yollarıyla donatmış tastamam elli kuşağın emeğinden kaynaklanmakta. Kısacası yasa falanca beyin Paris, Londra veya Rouen'da bulunan bir ev üzerindeki haklarını kabul ederek insanlığın tümünün emek ürünlerinin belirli bir kısmını –haksız olarak– düzenler onun adına. Ve bu, bu sahiplenme insanlıktan ayrılmaz olan sağduyu ve adalet duygusuna karşı onu korumak maksadıyla tüm şu yasa takım taklavatını, bütün bir asker, polis, yargıç ordusunu gerektirmiş apaçık bir haksızlık olduğu içindir tam da (tüm diğer mülkiyet biçimleri de bu aynı ıraya sahip).

Kısacası yasalarımızın yarısının (bütün ülkelerin medenî yasalarının), insanlığın tümüne karşı birkaç kişini yararına bu sahiplenmeyi, bu tekeli sürdürmekten başka amacı yok. Mahkemelerde görülen davaların dörtte üçü tekalciler yani ganimet için kapışan iki hırsız arasındaki dalaşmalar yalnızca. İşçinin patron tarafından sömürülmesini güvenceye almak maksadıyla işçiyi: patrona bağlı bir konumda tutma amacına sahip oldukları için ceza yasalarımızın önemli bir bölümünün amacı da aynı.

Üreticiye ürünlerini garanti etme konusuyla ilgilenen tek bir yasa bile yok. Bu, insanlığın geleneklerinde ve alışkılarında öylesine basit ve doğal öylesine uygundur ki, yasa bunu düşünmez bile. Silâhlı alenî eşkıyalık, yüzyılımızın işi değil artık: bir emekçi, hiçbir zaman gelip bir diğerinin ürünlerini ele geçirmeye kalkışmaz; eğer aralarında bir anlaşmazlık varsa, Yasa'ya başvurmaksızın bir üçüncü kişinin aracılığıyla bunu aralarında

hallederler; eğer biri, bir başkasının üretmiş olduğunun belirli bir bölümünü ondan istemeye geliyorsa, bu, aslan payını almaya gelen mülk sahibinden başkası olamaz. Genel olarak insanlığa gelince... her bireyin ürettiği üzerinde sahip olduğu hakka –bu amaçla özel yasalar olmaksızın– her tarafta saygı duyar.

Yasa kitaplarının en kalın ciltlerini ve avukatların sevinç [kazanç] kaynağını oluşturan, böylece insanların emek ürünlerinin kimi tekeldiler tarafından haksız biçimde sahiplenilmesini koruma gayesinden başka amacı olmayan mülkiyet konusundaki tüm bu yasaların hiçbir varlık nedenleri yok ve devrimci sosyalistler Devrim günü onları ortadan kaldırmada iyice kararlılar. “Mülkiyet hakları” diye adlandırılanlarla ilişki içinde olan yasaların *hepsini*, tüm tapu senetlerini, tapu-kadastro kayıtlarını, uzun lâfın kısası, insanlık tarihinde geçmiş yüzyılların köleliği ve toprak köleliliği ile aynı şekilde –uzak olmayan bir gelecekte– alçaltıcı bir leke olarak düşünülecek bu kurumla ilgili içinde olan her şeyi –tamamen haklı olarak– ateşte yakma cezasına çarptırabiliriz gerçekten de.

* * *

Mülkiyeti ilgilendiren yasalar konusunda az önce söylediklerimiz, tümüyle şu ikinci yasa ulamı yani yönetimi [devleti] koruyup sürdürmeye hizmet eden yasalar veya anayasal yasalar için de geçerli.

Bu ikinci ulam, –toplumların hâlâ altında tartıştıkları– hiyleyle gasp edilmiş veya vekiller aracılığıyla yürütülen temsili yönetimin değişik biçimlerini korumaya hizmet eden bütün bir yasa, kararname, talimat, yazılı bildirimler vesairden oluşan bir cephaneliktir. Mutlakıyetçi, anayasal ve cumhuriyetçi bütün yönetimlerin ödevinin mülk sahibi sınıfların (zadegân takımının, ruhban sürüsünün ve burjuvazinin) ayrıcalıklarını güç kullanarak korumak ve sürdürmek olduğunu gayet iyi biliyoruz

(anarşistler, değişik yönetim biçimlerinin aralıksız eleştirileriyle bunu yeterince sık gösterdiler). Yasalarımızın rahatlıkla üçte birinin (“temel” yasaların, vergi, gümrükler, bakanlıkların ve büyük elçiliklerin düzenlenmesi, ordu, polis, diyanet işleri vs üzerine olan yasaların) amacı, –mülk sahibi sınıfların ayrıcalıklarını korumaya hizmet eden, hemen tamamen bu işe yaran– şu yönetim çarkını devam ettirmekten, ona çeki düzen vermekten ve onu geliştirmekten başka bir şey değil. Bu yasaların hepsi [*idare* hukuku] tahlil edilsin, uygulanmaları içinde günü gününe gözlensin... elleri ayakları bağlanmış toplulukları o havalinin ruhbanlarına, kodaman burjuvazisine ve kaymakamlığa teslim eden yasalarla başlayarak ve sonunda bizlere –taçlı bir koca kafa yönetimine değilse eğer– hangisi olursa olsun şu ya da bu maceracı zorbalık yönetimini hazırlayan bir aptallar ve çapsız borsa oyuncularını Meclisini veren şu ünlü anayasaya (1789’dan beri 19. veya 20. anayasaya) vararak, korunmaya değer tek bir yasa bile olmadığı fark edilecek.

Uzun lâfın kıyası, bu yasalar konusunda kuşkuya mahal yok... Anarşistler değil sadece, üstelik az çok devrimci burjuvalar da, yönetimin düzenlenmesini ilgilendiren tüm bu yasaların mümkün tek kullanımının onları zevkle ateşe vermek olduğu konusunda hemfikirler.

★ ★ ★

En fazla önyargı yani kişilerin korunmasıyla, “suçlar”ın cezalandırılması ve engelleyici tedbirlerin alınmasıyla ilgili yasalar ona bağlandığı için en önemlisi, şu üçüncü yasa ulamı [*ceza* hukuku] kalıyor geriye... Eğer Yasa belirli bir saygınlıktan yararlanıyorsa, toplumda bireyin güvenliği için bu tür yasaların kesinlikle kaçınılmaz olduğuna inanıldığından, bu ulam gerçekte en önemli ulam. Bunlar, insan toplulukları için yararlı gelenekler çekirdeği etrafında gelişmiş ve egemenliklerini onay-

latmak gayesiyle egemenler tarafından kullanılmış olan yasalardır. Oymakbaşlarının, topluluklardaki zengin ailelerin ve kralın nüfuzu, uyguladıkları yargıç işlevlerine dayanıyordu; bugüne kadar bir yönetimin gerekliliğinden hâlâ söz edildiği her kez, zımnen söylenen onun en üst yargıç işlevidir... “Yönetim olmaksızın, insanlar birbirlerini boğazlar!” der köyün ahkâm kesicisi. “Tüm yönetimlerin nihaî amacı, her sanığa namuslu on iki yargı kurulu üyesi vermektir” diyordu Bunke.

Madem böyle, bu konuda mevcut tüm önyargılara rağmen, anarşistlerin bu yasa ulamının da diğer ikisi kadar gereksiz, bir o kadar zararlı olduğunu söylemelerinin tam sırası.

Kişilere karşı saldırılar, “suçlar” diye adlandırılanlara gelince... ilkin, tüm bu “suçlar”ın üçte ikisinin hatta dörtte üçünün birine ait zenginlikleri ele geçirme isteğinden etkilendikleri biliniyor. “Suçlar ve cürümler” diye adlandırılan bu çok geniş ulam, mülkiyet ortadan kalktığında artık o da var olmayacak.

“Ama, denilecek bize, eğer onları sınırlamak için yasalar ve engellemek için cezalar yoksa, yurttaşların yaşamına kast edecek, her tartışmada hemen bıçağa sarılacak ve en küçük hakarete bir cinayetle karşılık verecek kaba saba hödükler her zaman olacak!”... Toplumun cezalandırma hakkından kuşku duymaya başlar başlamaz işte bize okunan terane. Bu konuda, bugün iyici benimsenmiş olan bir şey var yine de: cezaların ağırlığı [sertliği], suçluların sayısını azaltmıyor. Eğer istiyorsanız onları asın, kırk katıra koşup kırk parça edin, katledin... cinayetlerin sayısı bir gıdım olsun azalmayacaktır. Bunun tersine, ölüm cezasını ortadan kaldırın... cinayetlerin sayısı bir tek olsun artmayacaktır. Sayımlamacılar ve yasa koyucular, ceza yasalarında sertliğin azaltılmasının yurttaşların yaşamlarına karşı girişilen saldırılarda asla bir artışa yol açmayacağını biliyorlar. Öte yandan hasat bol olsun, ekmek ucuzlasın, havalar iyi gitsin... cinayetlerin sayısı da hemen azalacaktır. İşlenen suçların sayısının hububat fiyatlarıyla, havaların iyi ya da kötü gitmesiyle

her zaman orantılı biçimde arttığı ve azaldığı sayımlamalarla kanıtlandı. Tüm cinayetler [ille de] açlıktan kaynaklanmıyor, hiç de böyle değil; ama hasat iyi olduğunda, tahıllar herkes için uygun fiyatlarla satıldığında... daha neşeli ve alışlagelenden daha az mutsuz olan insanlar, kendilerini karanlık, kaygı verici tutkulara kaptırmayacak ve entipüften nedenlerle bıçaklarını hemcinslerinin böğürlerine saplamayacaklar.

Bunun da ötesinde, ceza korkusunun hiçbir zaman tek bir katili olsun cinayetten alıkoymadığı da biliniyor. Öç ya da yoksulluk nedeniyle komşusunu öldürecek olan, bu işin sonuçları konusunda öyle uzun boylu düşünmez ve takibattan kaçıp kurtulma kesin inancını taşımayan katil de yok. Ayrıca her birey bu konu üzerinde bizzat düşünsün, suçları ve cezaları, nedenlerini ve sonuçlarını incelesin... basmakalıp fikirlerin etkisi altında kalmaksızın düşünebilirse şayet, kaçınılmaz olarak şu sonuca varacaktır:

“İnsanın daha iyi bir eğitim alacağı, tüm yeteneklerinin geliştirmesinin ve bunları kullanabilme olanağının ona –bir cinayetle tüm bunları kaybetmeyi göze alamayacağı kadar– çok sayıda haz sağladığı bir toplumdan söz etmeksizin; bugünkü toplumumuzda bile, büyük kentlerin meyhanelerinde gördüğümüz sefaletin şu üzücü sonuçlarına karşın da olsa, gelecek toplumdan söz etmeksizin... katillerin *hiçbir cezaya* çarptırılmayacakları gün cinayetlerin sayısı da bir tek olsun artamayacaktır; tersine, bugün nedeni –mahpuslarda aptallaştırılmış– sabıkalılara bağlı tüm vakaların azalması bile kuvvetle muhtemel.”

* * *

Bizlere yasaların yararlarından ve cezaların sağaltıcı etkilerinden söz ediliyor ha bire. İyi de Yasa'ya ve cezalara atfedilen şu yararlarla bu cezaların insanlık üzerindeki zarar verici, alçaltıcı etkisi arasında bir karşılaştırma yapmaya çalışıldı mı hiç?

Sokaklarında uygulanan cezaların seyircilerin ruhunda uyardığı tüm kötücül tutkuların yekûnu yapılsın sadece... Peki, insanoğlu yeryüzünün en kan dökücü hayvanı haline geldiğine göre (hayvanlarda böylesi içgüdüler görülmez), bu acımasızlıkları insanoğlunun kafasında kim besledi, kim geliştirdi öyleyse? Yetkilerini [güçlerini, otoritelerini] koruyup sürdürebilmek maksadıyla yasalarla donanmış kral, ruhban takımı ve yargıçlar değilse şayet, vücutları dilim dilim diltirtenler, kolları bacakları kesip attıranlar, kemikleri un gibi öğüttürenler, insanları üç-beş parçaya böldürtenler kimler öyleyse? Suçları ortaya çıkarmaya katkı bahanesi altında yönetimin çil çil eküleriyle satın alınan ve yargıçlar tarafından teşvik edilen muhbirlikle birlikte toplumlara benimsetilmiş tüm şu ahlaki çürümüşlük seli hesaplansın yalnızca. Hapishanelere gidilsin ve oralarda –günümüz hapishanelerine sızan tüm yozlaşmışlığın ve kötülüklerin içlerine işlediği diğer ahlak düşkünleriyle birlikte oralara kapatılmış– özgürlükten mahrum insanın ne hale geldiği incelensin; ortaçağın zindan olarak kullanılan kale burçlarından yüz kez daha yozlaştırıcı şu örnek ve çağdaş cezaevlerimizin ıslah edildikleri ölçüde daha da nefret edilesi hale geldikleri hatırlansın sadece. Ve nihayet aklın hangi bozulmasının, –vicdanın dışında yargılama ve cezalandırma hakkına sahip– şu yetki, cezalandırma ve *itaat* (yasanın temeli) fikirleriyle, şu cellât, zindancı ve muhbir işlevleriyle, kısacası tüm şu devasa Yasa ve Yetki çarkıyla korunup sürdürüldüğü düşünölsün. Bütün bunlar düşünölsün... Yasa ve cezanın artık var olmamaları gereken iğrençlikler olduklarını söylediğimizde, bizimle hemfikir olunacaktır kesinlikle.

Öte yandan uygarlaşmamış dolayısıyla yetkeci [otoriter] önyargıların henüz benliklerine işlemediği halklar, “suçlu” diye adlandırılanın düpedüz bir bahtsız olduğunu, ne kırbaçlanması ne zincire vurulması ne de idam sehpasında veya hapishane de öldürölmesi söz konusu olmayan, buna karşın kardeşçe bir

özenle, eşitçi bir bakımla, dürüst insanlar arasındaki yaşam gelenekleriyle yardımına koşulması gereken bir bahtsız olduğunu gayet iyi anlamışlardı. Ve biz, gelecek devrimde şu naranın patlayacağını umuyoruz:

“Giyotin sehalarını yakalım, hapishaneleri yıkalım; yargıcı, polisi ve muhbirleri (yeryüzünde asla görülmemiş olan şu iğrenç takımı) kovalım; öfkeyle hemcinsine kötülük yapmaya itilmiş olana kardeşçe muamele edelim; özellikle de kötülüklerini cazip biçimler altında tezgâhlama olanağını şu iğrenç döllerin ellinden alalım... ve toplumumuzda bundan böyle lâfı edilebilecek çok az suç göreceğimizden emin olalım. Suçu –aylaklığın dışında– ayakta tutan, Yasa’nın ve Yetke’nin varlığıdır: mülkiyet konusunda yasa, yönetim üzerine yasa, suçlar ve cezalar hakkında yasa; bu yasaları çıkarmayı ve onları uygulamayı üstlenen de Yetke.”

Ne kadar çok yasa, o kadar çok yargıç! Özgürlük, Eşitlik ve Dayanışma geleneği, aramızdan bazılarının toplumcul olmayan içgüdülerinin karşısına dikebileceğimiz yegâne engeli oluştururlar.

Devrimci Yönetim...

I

Özgürlük, eşitlik ve kardeşliğin boş lâflar olmamaları ve yaşayan gerçeklikler haline gelmeleri için bugünkü yönetimler ortadan kaldırılmalı; bugüne kadar sınanmış yönetimlerin o kadar çok sayıda baskı biçimlerinden başka bir şey olmamış oldukları ve yeni bir topluluk biçimiyle ornatılmaları gerektiği konusunda herkes, bir beyni ve az çok devrimci bir ırası olan herkes hemfikir. Doğrusunu söylemek gerekirse, şu sonuca varmak için bir yenilikçi olmak da gerekmez: bugünkü yönetimlerin kusurları [kötülükleri] ve bunları ıslah etmenin olanaksızlığı, aklıselim sahibi gözlemcilerin hepsinin gözüne çarpmaktan kaçamayacak derecede ziyadesiyle aşikâr ve belir-

ginler. Ve bu yönetimleri yıkmaya gelince, bunun bazı dönemlerde çok fazla zorlukla karşılaşmaksızın gerçekleştiği genellikle bilinir. Yönetimlerin –isyan eden halkın güçlü etkisi altında– neredeyse kendiliğinden, kâğıttan şato misali yıkılıp çöktüğü dönemler var. Bunu 1848’de ve 1870’de açıkça gördük; yakında tekrar göreceğiz.

Bir yönetimi [hükümeti] devirmek, bir burjuva devrimci için her şey; bizim içinse yalnızca Toplumsal Devrim’in başlangıcı. Şu devlet makinesi bir kez bozulduktan, memurlar arasında silsile düzeni [hiyerarşi] dağıldıktan ve hangi yönde yürümek gerektiği artık bilinmez hale geldikten, askerlerin de subaylarına olan güvenlerini yitirmelerinden sonra, kısacası şu Sermaye müdafileri ordusu bir kez şaşkınlığa düştükten sonra... iktisadî ve siyasî köleliği ilelebet sürdürmeye hizmet eden kurumların büyük yıkım işinin karşımıza dikilmesi işte o zaman olur. Özgürce davranma olanağı gerçekleşmiştir... peki, bu durumda devrimciler ne yapacaklar?

Bu soruya şu yanıtı verenler sadece anarşistler: “Hükümet mükümet yok, anarşi!” Tüm diğerleri “Devrimci bir hükümet!” der ve aralarında –ister devlet içinde ister Komün’de– genel oyla seçilen bu yönetime verilecek biçim konusunda bölünüp farklılaşırlar sadece; ötekiler de proletarya diktatörlüğü lehinde karar verir.

* * *

Bir “devrimci yönetim!” Toplumsal Devrimin ne anlam ifade etmesi gerektiğinin ve bir yönetimin ne demek olduğunun farkına varanların kulağına pek tuhaf gelecek iki sözcük işte böyle: birbirinin zıddını ifade eden ve birbirini çürüten iki sözcük. Aslında zorba yönetimler görülmüştü... bu, devrime karşı bir tepki olarak var olan ve kaçınılmaz biçimde zorbalığa eğilimli tüm yönetimlerin ürünüdür; ama devrimci bir yönetim

asla görülmedi, hem de belirtilmeleri gereksiz apaçık nedenler yüzünden. Bu, –“kargaşa”nın, yüzlerce yıllık kurumları birkaç gün içinde alt üst edip devirmenin, mülkiyetin kurulu biçimlerini şiddetle yıkmanın, oluşmuş katı tabakaları [kastları] yok etmenin, ahlak konusunda ya da daha doğrusu, alabildiğine onun yerini tutan ikiye bölünmüşlük konusunda benimsenen düşüncelerin hızla değiştirilmelerinin eşanlamlısı– devrimin, –“kurulu düzen”in, tutuculuğun, mevcut kurumları koruyup sürdürmenin, bireysel girişim [inisiyatif] ve eylemi olumsuzlaşmanın eşanlamlısı– yönetimin karşıtı ve onun olumsuzlaşması olması işte bu yüzden. Ama yine de şu bulunmaz hint kumaşından, “devrimci yönetim”den, bu acayip kuştan sanki krallık, imparatorluk veya papalık kadar sıradan bir şeymişçesine söz edildiğini duyuyoruz sürekli olarak.

Bu düşünceyi, şu sözümona burjuva devrimciler öğütlüyor olsaydı, anlardık; Devrim’den ne anladıklarını biliyoruz: söz konusu olan, burjuva cumhuriyetin tamamen basitçe üstünkörü biçimde yeniden sıvanmasıdır; bugün bonapartçılara veya kralcılara tahsis edilmiş kazançlı işlerin güya cumhuriyetçiler tarafından ele geçirilmesidir; bu, olsa olsa din [kilise] ve devlet arasında –ikisinin bir arada yaşamalarıyla ornatılmış– bir ayrılımdır; din adamları takımına ait malların devlet özellikle de bu malların müstakbel yöneticileri yararına yediemine alınması ve ola ki bir *halkoyuna sunma* [referandum] ya da bu türden birkaç başka düzenektir. Ama devrimci sosyalistlerin bu düşüncenin savunuculuğunu yapmaları... ancak şu ikisinden birini varsayarak olabilir: bunu kabul edenler, ya burjuvazi tarafından burjuvazi için kaleme alınmış yazından özellikle de tarih yazınından –farkına varmaksızın– almış oldukları ve kölelik yüzyıllarının köle ruhlara işlemiş o burjuva önyargılarla tıka basa dolular ve özgürce düşünemezler; ya da dillerinden düşürmedikleri bu Devrimi [gerçekte] hiç istemiyorlar: daha sonra –iktidara gelmiş olmaları ve şu “aptal”ı yani halkı yatış-

tırmak için gerekecek olanı görmeleri koşuluyla– bugünkü kurumların şöyle üstünkörü bir değişikliğiyle yetinenlerdir. Bugünkü yöneticilere yerlerini almak için kızıp köpürüyorlar. Bu zevatla tartışmamız gerekmez. Bu durumda gerçekten yanılanlarla hasbıhal edeceğiz yalnızca.

“Devrimci yönetim”in övülen iki biçiminin ilkiyle yani seçilmiş bir yönetimle başlayalım işe...

* * *

Kraliyet iktidarı ya da bir başkası yıkılmış, Sermaye savunucuları ordusu bozguna uğratılmış; her tarafta coşku, kamu işlerinin tartışılması, ileriye gitme arzusu var; yeni fikirler çıkar ortaya, ciddî değişikliklerin zorunluluğu anlaşılmıştır; zemini yeni bir yaşam için hazırlamak amacıyla hareket geçmek ve amansızca yıkım işine girişmek gerekir... Peki, bizlere ne yapmamız öneriliyor? Halkı seçimlere çağırmak, derhal bir yönetim seçmek, hepimizin (içimizden her birinin) kendi girişimimizle yapmamız gerekeni bu yönetime emanet etmek!

Paris’te 18 Mart 1871’den sonra olan buydu... “Özgürlüğe kavuşmanın o güzel anlarını, diye anlatıyordu bize bir dost, hep anımsayacağım. Paris bulvarlarını boydan boya dolduran bu devasa açık hava birliğine katılmak üzere Quartier Latin’deki* evimden aşağıya doğru iniyordum... Herkes kamu işleri üzerine konuşuyordu; bütün kişisel kaygılar unutulmuştu; ne satmak ne de satın almaktı söz konusu olan; hepsi tüm varlığıyla geleceğe atılmaya hazırdı. Bu genel canlılık ve ateşli havaya kapılan burjuvalar bile yeni bir dünyanın başladığını görüyorlardı sevinçle: “Eğer toplumsal bir devrim yapmak gerekiyorsa, tamam, yapalım! Her şeyi ortak kılalım, biz buna hazırız!” Devrimin unsurları önümüzdeydi; söz konusu olan, onları uygulamaya

* Merkezî Paris’te Seine nehrinin sol yakasında yer alan ve çok sayıda yüksek okul ve fakülteyle dolu ünlü bir semt. (ç.n.)

koymaktı yalnızca. O akşam evime dönerken “Ne güzel insanlar! Bunu bilmiyorduk doğrusu, yalnızca felâketleri tanıdık!” diyordum kendi kendime. Daha sonra seçimler geldi, Komün üyeleri seçildi ve... mücadele için olan özveri gücü, ateşli çabalar da yavaş yavaş söndü. Herkes, “Şimdi dürüst bir yönetimimiz var, bırakalım işleri onlar yürütsün” diyerek yeniden alışılmış geçim çabaarına daldılar.”... Ve bunu neyin izlediği bilinir.

Halk, bizzat davranmak yerine, ileriye doğru yürümek yerine, işlerin yeni bir düzenine doğru cesaretle atılmak yerine, her şeyi yöneticilerine emanet ederek girişimde bulunma sorumluluğunu onların ellerine teslim etti. İlk sonuç, seçimlerin kaçınılmaz sonucu bu işte. Peki, herkesin güveniyle donanan bu yöneticiler ne yapacaklar öyleyse?

* * *

Seçimler, hiçbir zaman Mart 1871 seçimleri kadar özgür olmamıştı; Komün’ün hasımları bile bunu kabul ettiler. Seçmenlerin büyük çoğunluğu en iyi kişileri, geleceğin insanlarını, devrimcileri iktidara getirme arzusuyla bu kadar dolu olmamıştı hiçbir zaman. Ve bunu yaptı da... Bütün ünlü devrimciler bu çok büyük çoğunluk tarafından seçildiler; böylece jakobenler, blankiciler ve enternasyonalciler (bu devrimci üç bölüğü) Komün Konseyi’nde temsil edildiler. Bu seçimler daha iyi bir yönetim çıkartamazdı.

Sonucu biliniyor... Önceki yönetimler tarafından oturtulmuş usuller dahilinde davranma göreviyle Belediye Sarayı’na kapanan bu yaman devrimciler, bu ıslahatçılar, yetersizlik ve yaratma güçsüzlüğüyle malûl olduklarını gördüler. Bütün iyi niyetlerine ve cesaretlerine rağmen Paris’in savunmasını bile örgütleyemediler. Bugün bu nedenle bu insanlara, bu fertlere kızıldığı doğru; ama bu başarısızlığın nedeni kişiler değil... uygulanan sistemdi.

Aslında genel seçimler, özgür koşullarda yapıldığında, o anda yığınlar arasında dolaşan görüşlerin *ortalamasını* temsil eden bir meclis çıkartabilir çok olsa; ve bu ortalama, devrimin başlangıcında, gerçekleştirilecek işin –gerekli davranma biçimi dikkate alınmaksızın– genellikle belirsiz, çok belirsiz bir fikrinden başka bir şey değildir. Ha evet, bu birliğin, Komün'ün çoğunluğu mevcut yönetim devrilir devrilmez yapılması gerekecek olan konusunda bu hareketten önce uyuşabilmişse, çalışma odalarına kapanmış ütopyacıların bu düşü gerçekleşebiliyorsa şayet... kanlı devrimlere de hiçbir zaman ihtiyacımız olmaz: ulusun çoğunluğunun istenci dile getirildiği için, geriye kalanlar da seve seve buna boyun eğeceklerdir. Lâkin işler böyle cereyan etmez. Devrim, genel bir uyuşmanın sağlanabilmesinden çok önce patlar ve bu hareketin ertesi günü yapılması gerekenin açık bir fikrine sahip olanlar o anda küçük bir azınlıktan başka bir şey değildir. Halkın büyük çoğunluğu–amaca nasıl ulaşılacağını pek bilmeksizin, izlenmesi gereken gidişata çok fazla güvenmeksizin–gerçekleşmesini görmeyi isteği bu amacın ancak genel [belli belirsiz] bir fikrine sahiptir hâlâ. Kılgısal çözüm, değişim bir kez başlar başlamaz bulunmuş, belirlenmiş olacaktır ancak: bu çözüm ya devrimin kendisinin, mücadele içindeki halkın ürünü olacak ya da birkaç kişinin beyni sadece halkın yaşamından [mücadelesinden] doğabilecek bu çözümü üretmede kesinlikle güçsüz olduğundan... bir hiç olacaktır.

* * *

Oylama yoluyla seçilen bu birlikte, genel olarak temsili yönetimlerde içkin tüm kötülükleri içermese bile, yansıyan durum budur. Dönemin devrimci düşüncesini temsil eden birkaç insan, geçmişin devrimci okullarının ya da işlerin mevcut düzeninin temsilcileri arasında yitip gittiklerini görürler. Düşüncelerini alabildiğine yaymak için, yığınları harekete geçirmek için, geç-

mişin kurumlarını yıkmak için halkın arasında ve tam da bu devrim günlerinde gerekli olacak bu insanlar, ılımlılardan tavizler koparmak ve düşmanlarını ıkna etmek ereğiyle (onları bu yeni düşünceye eriştirmenin tek bir yolu, bu düşünceyi uygulamaya koymak olmasına karşın) bitip tükenmez tartışmalar yürüttükleri bu yerde, bu salonda mihlanmış olarak bulurlar kendilerini. Bu yönetim, burjuva parlâmentoların tüm kötü yanlarıyla birlikte bir parlâmentoya dönüşür. Bırakın “devrimci” bir yönetim [hükümet] olmasını, devrim için en büyük engel haline gelir ve halk olduğu yerde saymaya son vermek amacıyla ona yol vermek, daha dün seçilmiş temsilcileri olarak alkışladıklarını bu görevden azletmek zorunda olduğunu görür. Ama bu, öyle kolay değildir artık... Egemenliğini yaymak ve kendine saygı duyurmak maksadıyla tamamen farklı bir başka hiyerarşi örgütlemeye hızlı davranmış olan bu yönetim, yerini öyle kolayca bırakmayı filân düşünmez. İktidarını kaptırmak istemeyen bu yönetim, köhne-mişlikten ileri gelen yozlaşmaya düşecek zamanı henüz bulamamış bir kurumun olanca gücüyle yapışır iktidara; zora karşı zor kullanmada kararlıdır. Ve onu kapı dışarı etmek, tüm umutların bağlandığı bu şahıslara yol vermek için tek yol, silâha sarılma ve yeniden bir devrim yapma yoludur yalnızca.

Ve işte bölünen bir devrim! Oyalanmalarla kaybedilen değerli bir zamanın ardından devrim, yeni yönetimin dostları ile ondan kurtulmanın gerekliliğini görenler arasındaki iç mücadelelerde gücünü kaybedecektir! Ve bütün bunlar, yeni bir yaşamın yeni biçimler gerektirdiği anlaşılmamış olduğu içindir... bir devrimin gerçekleştirilmesi eski biçimlere yapışarak olmaz! Bütün bunlar, devrimin ve yönetimin bağdaşmazlığı anlaşılmamış olduğu için; hangi biçimler altında ortaya çıkarsa çıksın birinin diğerinin yadsınması olduğu ve anarşinin dışında devrim mevrim olmadığı fark edilmemiş olduğu için.

Sizlere övülen şu öteki “devrimci yönetim” biçimi yani devrimci diktatörlük için de aynı şey...

II

Seçilmiş bir yönetim tarafından denetim altına alınmasına izin verirse eğer Devrimin maruz kalacağı tehlikeler o denli açık ki, bütün bir devrimci akım [ekol] bu düşünceyi külliye reddediyor. Toplumsal Devrim olarak anladığımız o iktisadî, siyasî ve aktörel yenilenme devasa görevini gerçekleştirmek özellikle söz konusu olduğunda, seçimle gelen, geçmişi temsil etmeyen ve ayağına bağlanmış bir pranga olmayan bir yönetimle donanmasının ayaklanmış bir halk için olanaksız olduğunu anlıyorlar. Dolayısıyla –en azından yasallığa karşı isyan olan bir dönemde– “yasal” bir yönetim düşüncesini reddediyor ve “devrimci diktatörlüğü” öğütlüyorlar.

“Hükümeti devirecek olan parti, diyorlar, zor kullanarak onun yerini alacak, iktidarı ele geçirecek ve devrimci biçimde davranacaktır... Ayaklanmanın başarısını güvenceye almak üzere gerekli önlemleri alacak; eski kurumları yıkacak; ülkenin savunmasını örgütleyecektir. Yetkisini tanımak istemeyenlere gelince... idam sehpaları [giyotin]; devrimin seyrini düzenlemek amacıyla çıkaracağı talimatlara uymayı reddedecek –halktan ya da burjuva– kişiler için de... yine idam sehpaları!” İşte böyle düşünüyor yeni yetme Robespierre’ler yani geçen yüzyılın [18. yüzyılın] o büyük efsanesinden sadece çöküş dönemini akılda tutmuş olanlar, dönemin cumhuriyet savcılarının iddianamelelerini ezberlemiş olanlar.

* * *

Bir kişinin veya bir grubun diktatörlüğü (gerçekte aynı şey), biz anarşistler açısından kesin olarak mahkûm edilmiştir. Toplumsal bir devrimin tek bir adamın veya bir grubun aklıyla yönetilmediğini biliyoruz. Devrimin ve yönetmenin bağdaşmaz olduklarını; yönetime takılan sıfat her ne olursa olsun birinin diğerini yok etmek zorunda olduklarını biliyoruz. Partimizin

temel söyleminde yani “hiçbir şey halkın özgür inisiyatifiyle [girişimiyle, önceliğiyle, üstünlüğüyle] olduğu kadar esaslı ve sürekli [dayanıklı] olamaz ve iktidarların tümü bu inisiyatifi boğmaya eğilimlidir” ifadesinde yatan gücü ve gerçeği oluşturuyoruz; aramızdan en iyilerin –düşünceleri uygulamaya koyulmak üzere artık halkın potasından geçmek zorunda değillerse şayet, keyiflerine [özençlerine] göre davranmalarına elveren yönetim denilen şu koskoca çarkın egemenleri haline geleceklerse eğer– çok değil bir hafta içinde hançerlenmeyi hak edecek olmaları işte bu yüzden. Her diktatörlüğün, en iyi niyetlilerinin bile, devrimi ölüme sürüklediğini biliyoruz. Ve nihayet bu diktatörlük fikrinin, dinsel tapıncakçılıkla birlikte oldum bittim köleliği sürdürmüş olan şu yönetimci tapıncakçılığın sonucundan başka bir şey olmadığını, her zıman onun ürünü olduğunu da biliyoruz.

Ama bugün seslenmek istediklerimiz anarşistler değil. Gerçekten yanılan, tartışmaktan fazlasını istemeyen ve eğitimlerinin önyargılarıyla yollarını yitirmiş olan yönetimcilik yanlısı devrimcilere seslenmek istiyoruz. O halde bakış açılarına yerleşerek konuşacağız onlarla...

* * *

Önce genel bir gözlem... Diktatörlüğü övenler bu peşin hükümü [önyargıyı] desteklerken genellikle kendilerini diktatör olarak düşünmezler ve meydanı daha sonra kendilerini boğazlayacak olanlara hazırlamaktan başka bir şey de yapmazlar. Oysa Robespierre’in –hayranlarının gayet iyi anımsayacakları– bir lâfı var; o, diktatörlüğü ilke olarak reddetmiyordu, ama Mandar kendisine Brissot’dan söz ettiğinde... birden “ondan sakın!” diye yanıtladı onu, “*Brissot bir diktatör olacak!*”. Ve haklıydı: Hérbert’i, Marat’yı ve tüm ılımlı jakobenleri kaygısızca Abbaye hapishanesine kapatmış olan Bissot’du, Girondenler partisinin bu

kurnaz üyesiydi, halkın eşitlikçi eğilimlerinin bu azgın düşmanıydı, –eskiden hırsızlık olarak nitelediği– mülkiyetin bu kudurgan savunucusuydu.

Lâkin bu lâfı 1792’de etmişti. O dönemde Fransa üç yıldan beri devrimi yaşamaktaydı! Krallık gerçekte mevcut değildi artık, ona son ölümcül darbeyi vurmak kalıyordu geriye; feodal düzen zaten ortadan kaldırılmıştı. Ama bütün bunlara rağmen, devrimin dalgalarının serbestçe birbirini izledikleri bu dönemde bile alkışlanan bir diktatör olma şansına tümüyle sahip olan yine de bu Bissot’ydu! Peki, daha önce, 1789’da olan neydi? İktidarın başı olarak kabul edilmiş olan Mirabeau’ydu. Eğer ayaklanan halk –Paris’te ve tüm vilayetlerde kurulmuş iktidarı sureta kılacak– silâhların gücüne dayanan egemenliğini dayatmamış ve köylü isyanlarının oldubittileriyle davranmamış olsaydı... belâgatini kralla satmak üzere onunla pazarlık eden bu adam iktidara gelmiş olacaktı.

Fakat şu yöneticilik yanlısı önyargı diktatörlükten söz edenlerin basiretini öylesine bağlamıştı ki, zincirlerini kıran insanlara bir başka efendi gösterme fikrinden vazgeçmeyi yeni bir Brissot veya bir Napolyon diktatörlüğü hazırlamaya tercih ettiler.

* * *

Restorasyon [1814–1830] ve Louis-Philippe [1830–1848] dönemlerinin gizli cemiyetleri bu diktatörlük önyargısını besleyip sürdürmeye çok geniş ölçüde katkıda bulunuyorlardı... Dönemin emekçileri tarafından desteklenen cumhuriyetçi burjuvalar, krallığı devirmekve cumhuriyeti [yeniden] ilân etmek için uzun bir dönem boyunca gizli kapaklı bir dizi komplo gerçekleştirdiler. Cumhuriyetçi burjuva bir yönetimin kurulabilmiş olması için bile Fransa’da gerçekleştirilmesi gereken derin değişiklikleri anlamaksızın çok büyük komplolar aracılığıyla bir krallığı devireceklerini, iktidarı ele geçireceklerini ve cumhuri-

yeti ilân edeceklerini düşünüyorlardı. Söz konusu gizli cemiyetler, yaklaşık otuz sene boyunca alabildiğine özveriyle, sebatla ve kahramanca bir cesaretle mücadele etmeye ara vermediler. Eğer Cumhuriyet 1848 Şubat ayaklanmalarından tamamen doğal olarak çıkabilmişse, bu, bu cemiyetler sayesinde, otuz yıl boyunca yürüttükleri propaganda sayesinde olmuştu. Cumhuriyet, onların bu soylu çabaları olmaksızın bugün hâlâ imkânsız olmuş olurdu.

* * *

Kısacası amaçları bizzat iktidarı ele geçirmek, cumhuriyetçi bir diktatörlüğü yerleştirmektir. Ama akla uygun olarak, bunu hiçbir zaman başaramadılar. Krallığı devirecek olan, her zaman olduğu gibi olayların kaçınılmaz gücü nedeniyle, gizli bir komplo değildir. Komplocular bu çöküşü hazırlamışlardı: cumhuriyet fikrini alabildiğine yaymışlar, şehitlerini de halkın ölküsüne dönüştürmüşlerdi bu yüzden. Ama son itiş, burjuvazinin krallını kesin olarak devirecek olan itiş, gizli bir cemiyetten gelebilecek olandan çok daha geniş ve daha güçlü oldu: halk yığınlarından geldi.

Sonuç bilinir... Krallığın düşüşünü hazırlamış olan parti Belediye Sarayı'nın basamaklarından uzak kaldığını gördü. Gizli komploların olanakları peşinde koşmak için haddinden fazla temkinli diğerleri de, iktidarı ele geçirme olanağını kollayarak, komplocuların top ateşiyle, salvo gümbürtüleriyle ele geçirmeyi düşündükleri yeri ele geçirdiler. Gerçek cumhuriyetçiler silâhlarını hazırlar ya da zindanlarda ölürlerken bir ün edinmeye çabalayan yayıncılar, avukatlar ve ağzı lâf yapanlar iktidarı ele geçirdiler. Daha şimdiden ünlü bazıları aylaklar tarafından alkışlandılar; isimleri –herkesle bir uzlaşma olan programları dışında– hiçbir şey ifade etmediğinden ötekiler de kendilerini öne sürdüler ve kabul edildiler.

Gelip de bize mücadele partisi açısından yararını ve çıkarını hemen seziveren [pratik] aklın yokluğuydu söz konusu olan, ötekiler daha iyi yapabileceklerdi filân denilmesin sakın... Bin kez hayır! Dalavereci ve ağzı lâf yapan takımı iktidarı ele geçirirken mücadele partisinin [mücadele edenlerin, halkın savaştan yoksul kesiminin] iktidarın dışında kalması, yıldızların hareket yasası gibi bir yasadır. Daha fazla oy toplarlar, çünkü oy pusulası olsun olmasın, ister alkışlar ister oy sandıklarıyla olsun şu sıralar alkışlar arasında olup biten, aslında dillendirilmemiş [zımnın anlaşılan] bir seçimdir her zaman. Herkes tarafından özellikle de ciğeri beş para etmezleri öne sürmeyi tercih eden devrim düşmanları tarafından alkışlarla seçilirler ve bu alkışlar gerçekte devrim düşmanlarını veya ona ilgisiz kalanları başlar olarak kabul ederler.

Yönetime karşı bu gizli komplo yolunun herkesten daha fazla cisimleşmesi olmuş ve yolu uğruna özverisini ömrü boyunca hapislerle ödemiş olan adamı [Auguste Blanqui], ölümünün öngününde şu düsturu öne sürmüştü: “*Ne Tanrı ne Efendi!*”*

III

Yönetimin [hükümetin] gizli bir cemiyet tarafından yıkılabileceğini ve bu cemiyetin onun yerine oturabileceğini düşünebilmek... cumhuriyetçi burjuvazinin bağrında 1820’den beri doğan tüm devrimci örgütlerin içine düştükleri bir hata. Bu hatayı açıkça ortaya koymak için bir yığın başka olgu var: şu Genç İtalya’da cumhuriyetçi gizli dernekler tarafından –rus gençliğinin çabalarının ve fedakârlıklarının karşısında, Avusturya’da cellâdın kurşunları ve süngüleri altında kale siperliklerinde üst üste yığılan cesetlerin karşısında sönük kalan– ne kadar çok fedakârlık,

* Louis Auguste Blanqui (1805-1881): ilerlemiş yaşına, hastalığına ve yılların acılarının verdiği yorgunluğa rağmen, ölümünden iki yıl kadar önce, 1879’da *Ni Dieu ni Maître!* (*Ne Tanrı ne Efendi!*) adlı bir gazete çıkardı ve bir süre sonra 1 Ocak 1881’de yaşama gözlerini yumdu. (ç.n.)

bir dava uğruna ne büyük özveri ve sebat harcadığını görmedik mi... ne var ki bunların hepsi burjuvazinin ve krallığın şu kötü niyetli ve hinoğluhin mirasçıları içindi.

Rusya için de bir o kadar... Tarihte pek az olanakla –rus gençliği tarafından ulaşılmış– böylesine büyük sonuçlar elde etmiş, Yürütme Komitesi kadar güçlü bir mücadele ve yılmazlık göstermiş gizli bir örgüt bulmak enderdir: sapasağlam ve yaranamaz görünen şu devi, çarlığı sarstı ve bu mutlakıyetçi yönetimi bundan böyle Rusya’da olanaksız kıldı. Ama Yürütme Komitesinin III. Aleksandr’ın tacı çamurlara yuvarlandığı gün iktidarın egemeni olacağını düşünecek olanlar yine saf insanlardır. Bu yönetimden boşalan yeri almaya gelecek ve devrimi hazırlayanlara “*Savulun!*” diye bağırarak olanlar yine şu ötekiler, devrimciler kafalarını yorarlarken veya Sibiry’a’da ölürlerken bir ün sahibi olmaya çalışan şu temkinliler, halkın dostu olarak geçinen ve ara sıra kahramanların mezarı başında çabucak kuruyacak azıcık gözyaşı döken şu entrikacılar, şu ağzı lâf yapanlar, avukat, yazarçizer takımıdır (kısacası şu ötekiler).

* * *

Bu, zorunlu ve kaçınılmaz, başka türlü olamaz. Zira yönetimlere öldürücü darbeyi vuracak olanlar gizli cemiyetler değil ne de devrimci örgütler. Tarihsel işlevleri ve görevleri, kafaları değişime hazırlamaktır. Ve beyinler değişime hazır olduklarında –dış koşulların yardımıyla– son itiş, başlatıcı gruptan değil, ama toplumun bu dal-budaklarının dışında kalan yığınlardan gelir. Paris, 31 Ağustos’ta Blanqui’nin çağrılarına sessiz kalıyordu. Dört gün sonra yönetimin düşürüldüğü ilân edilir; o zaman hareketin başlatıcıları artık blankiciler değil, ama halktır, şu Aralıkçıyı [Dekabristi] tahttan indirenler ve isimleri iki yıl boyunca kulaklarda yankılanan o soyluları alkışlayan milyonlardır. Devrim patlamaya hazır hale geldiğinde, havada müca-

delenin [hareketin] kokusu duyulduğunda ve başarı daha baştan *kesin* olduğunda... o zaman –bu gizli örgütün üzerlerinde hiçbir zaman doğrudan etkisinin olmadığı– bir sürü yeni adam –alıcı kuşların kurbanların cesetlerini kapışmak maksadıyla savaş alanına üşüşmeleri gibi– harekete katılmaya gelirler. Bu eşhas, son itişî gerçekleştirmeye yardım eder ve –ilhamlarını bir başın gerekli olduğu düşüncesinden aldıkları süreceşeflerini [elebaşlarını] samimi ve uzlaşmaz gizli komplocuların saflarından değil de, şu palavracı kuklalar arasından seçip alıcaaktırlar.

Yani diktatörlük önyargısını koruyan bu gizli komplocular, kendi düşmanlarını iktidara çıkartmak için çalışılar.

* * *

Ama az önce devrimlere daha doğrusu siyasî isyanlara ilişkin söylediklerimiz doğruysa eğer, bu, istediğimiz devrim, Toplumsal Devrim açısından daha da doğru: herhangi bir Yönetimin yani güçlü ve itaat edilen bir iktidarın kurulmasına izin vermek... devrimin seyrini daha baştan engellemektir; bu yönetimden gelebilecek hayır, koskoca bir hiçtir; kötülükse... devasa.

Nedir söz konusu olan gerçekte, ne anlıyoruz Devrim’den? Bu, basit bir yönetim [hükümet] değişikliği değildir; insanlığın gelişimini engellemeye ara vermemiş olan tüm güçlerin ortadan kaldırılmasıdır. Peki, bu devasa iktisadî devrim bir yönetimden kaynaklanan kararnamelerle gerçekleştirilebilir mi? Polonyalı devrimci diktatör Kosciusko’nun geçen yüzyılda kişisel köleliği ortadan kaldırmaya ilişkin kararnamesini gördük; ama kölelik bu kararnameden seksen yıl sonra hâlâ varlığını sürdürüyor.¹ Konvansiyon’un, hayranlarının dedikleri gibi şu kadiri mutlak

1. 7 Mayıs 1794’te karar altına alındı, 30 Mayıs’ta resmen ilân edildi: bu kararname, gerçekte kişisel köleliğin ve atalardan kalma hakların ortadan kaldırılmalarıydı... eğer uygulanmış olsaydı.

Konvansiyon'un, o müthiş Konvansiyon'un toprak ağalarından [senyörlerden] geri alınan tüm belde topraklarını *adam başına* paylaştırılmasını bir kararnameyle ilân ettiğini de gördük. Pek çok diğeri gibi bu kararname de daha baştan ölü bir belgeydi, zira onu uygulamaya koymak için kırsal alanlar proletaryasının tamamen yeni bir devrim yapmaları ve devrimlerin kararnamelerle yapılmamaları gerekmişti. Toplumsal zenginliğin halk tarafından ele geçirilmesinin bir oldubitti olması için, istediği gibi davranmada halkın kendini serbest hissetmesi, haddinden fazla alıştığı köleliği sarsması, hiç kimseden emir filân beklemeksizin ileriye doğru yürümesi gerekir. Oysa –dünyanın en iyi niyetlisi de olsa– diktatörlüğün engelleyeceği kesinlikle bu ve aynı zamanda devrimi bir gıdım olsun ilerletme gücünde de olmayacaktır.

* * *

Ama yönetim (eşsiz devrimci bir yönetim de olmuş olsa) yeni bir güç yaratmıyor ve gerçekleştirmek zorunda olduğumuz yıkım işi için hiçbir üstünlük göstermiyorsa... bu yıkımı izlemesi gereken yeniden örgütlenme işi için ona daha da az güvenmek zorundayız. Toplumsal Devrimin sonucu iktisadî değişim o denli devasa ve derin olacak, bugün mülkiyet ve değişime dayanan tüm ilişkilerin alabildiğine değiştirmeleri gerekecek ki... gelecek toplumda ortaya çıkacak toplumsal biçimleri hazırlamak bir ya da birkaç kişi için imkânsız. Yeni toplumsal biçimlerin bu hazırlanışı ancak yığınların ortak [kolektif] çalışmasıyla olabilir. Özel mülkiyetin yok edildiği gün ortaya çıkacak zorunlulukların ve ihtiyaçların çok büyük çeşitliliğini karşılayabilmek, tatmin edebilmek için ülkenin kamul [kolektif, müşterek] aklının kıvraklığı ve esnekliği gerekir. Bunun dışında kalan yetkenin tümü, gerçekleşmesi gereken bu örgensel işin karşısında yalnızca bir köstek, sadece bir engel dolayısıyla bir nifak ve düşmanlık kaynağı olacaktır.

[Olgularla] onca kez yalanlanmış, onca kez pahalı bedeller ödenmiş şu *devrimci* yönetim kuruntusunu [yanılgısını] terk etmenin zamanı geldi geçiyor. *Bir yönetimin devrimci olamayacağını* söyleyen bu siyasî belitin [aksiyomun] kesin olarak dile getirilmesinin ve kabul edilmesinin artık tam sırası. Bize Konvansiyon'dan söz ediliyor; ama Konvansiyon tarafından alınan az da olsa devrimci nitelikli bazı önlemlerin, o sıralar bütün yönetimlerden gına getirmiş olarak ilerleyen halk tarafından gerçekleştirilmiş oldubittilerin bir onayı olduklarını unutmayalım. Victor Hugo'nun "öfkeli" ve isyancılardan oluşan birliklerin kişileştirilmelerinde kullandığı imge dolu üslûbuyla söylediği gibi, Danton Robespierre'i itiyor, Marat Danton'u gözetliyor ve itiyor, Marat'nın kendisi de Cimourdain tarafından itiliyordu. Kendisinden önceki ve sonraki bütün yönetimler gibi Konvansiyon da halkın ayağındaki bir prangadan başka bir şey değildi.

* * *

Tarihin bize öğrettiği olgular, bu açıdan pek çok inandırıcı; devrimci bir yönetimin olanaksızlığı ve bu ad altında belirtile- nin zararlılığı öylesine açık olgular ki, kendini sosyalist olarak adlandıran belli bir okulun bu yönetim fikrini korumada gösterdiği hırsın izahı zor görünüyor, ama gayet basit... Hepsi de sosyalist olduklarını söyleyen bu okul yandaşlarının, gerçekleştirilmesi bize düşen devrim anlayışımızdan tamamen farklı bir anlayışları var. Köktenci tüm burjuvalar için olduğu gibi onlar için de Toplumsal Devrim, bugün düşünülmesi söz konusu olmayan, ama daha çok geleceğe ait bir iştir. İtiraf etmeye cesaret etmeksizin gönüllerinin derinliklerinde düşledikleri tamamen farklı bir şey... Bu düş, marifetlice "kamu hizmetleri" diye adlandırdıklarını devlete uydurmanın bazı teşebbüslerinde bulunarak İsviçre veya Birleşik Devletler'deki yönetimlere ben-

zer bir yönetimin tesis edilmesi. Bu, Bismarck'ın ve Birleşik Devletler'in başkanlığına gelen şu terzinin ülküsüne benzer bir şey; bu, yığınların sosyalist özlemleriyle burjuvazinin hevesleri arasında daha baştan yapılmış bir uzlaşmadır. Söz konusu okulun yandaşları tam mülksüzleştirmeyi istiyor, ama buna girişme cesaretini kendilerinde bulamayarak bu işi gelecek yüzyıla [yüzyıllara] havale ediyor ve savaşa bile tutuşmadan daha baştan düşmanla uzlaşmaya başlıyorlar.

Burjuvaziye ölümcül darbeyi vurma anının yaklaştığını; halkın toplumsal zenginliklerin tümüne el koyabileceği ve [böylece] sömürücüler sınıfını güçsüzlüğe düşürebileceğini anlayan bizler için... bizim için, diyorum, bu noktada tereddüt, kararsızlık olamaz. Tüm varlığımızla *toplumsal* Devrime atılıyor ve bu yolda –kafasına geçirdiği külâh ne olursa olsun– bir yönetim bir engel demek olduğundan, kaderlerimizi tayin etmek gayesiyle kendilerini zorla kabul ettirmeye gelecekleri ölçüde bu muhterisleri güçsüzlüğe uğratacak ve onları süpürüp atacağız.

Yönetimlerden [yönetilmekten] bıktık, sıra halkta, sıra anarşide!

Herkes Sosyalist!

Sosyalist düşüncenin işçi yığınlarına nüfuz etmeye başlamasından bu yana ilginç mi ilginç bir olay cereyan ediyor... Sosyalizmi denetimin altına almanın en iyi yolunun onun yandaşlarıymış gibi görünmek olduğunu anlamış olan sosyalizm düşmanları, sosyalist olduklarını ilân etmede pek bir acele ediyorlar. Kadın ve erkek işçileri, çocukları acımasızca sömüren şu kodaman burjuvalardan biriyle konuşun; ona servetler arasındaki şu rezil eşitsizlikten söz edin; işçilerin yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla mülkiyet düzeninin değiştirilmesinin gerekliliğini anlatın ona... eğer akıllı biriye, siyasete “girmeye” çalışıyorsa, özellikle de onun seçmeniyseniz şayet, size hemen şunları söyleyecektir:

“Elbette azizim, ben de sizin gibi sosyalistim! Toplumsal sorun, tasarruf [yardımlaşma] sandıkları, çalışma konusunda-ki mevzuat konularında sizinle tamamen hemfikirim! Ama bilmem biliyor musunuz? Her şeyi öyle bir günde değiştiremeyiz, yavaşça ilerlemeliyiz!” Ve sosyalist karışıklıkların günün birinde başına getirebileceği zarar ziyan olasılığı karşısında “işçilerinden” “yavaşça” birkaç kuruş daha fazla çekip almak üzere sizi terk edecektir.

Eskiden olsaydı, size sırtını dönerdi. Bugünse –fırsatını bulacağı ilk gün sizi daha kolay boğazlayabilmek maksadıyla– fikirlerinizi paylaştığına inandırmaya çalışıyor sizi.

Fransa’daki son seçimlerde cereyan eden buydu özellikle.¹ Oylara göz diken adamın, onun da sosyalizmin (*hakiki sosyalizmin* elbette, yani üçkâğıtçılar sosyalizminin) yandaşı olduğunu alelacele ilân etmesi için bir seçim toplantısında sosyalizm sorunun ortaya atılmış olması yetiyordu.

Temsilcilerin üçte ikisi, Meclis’te toplumsal sorunla uğraşmayı düşündüklerini anlatmışlardı seçmenlere. Bay Clemenceau* sosyalist olduğunu ilân etti. Şu Gambetta** efendi de bunu yapmaya çok yaklaştı doğrusu: eğer günün birinde bir Haşmetlû’nun eline değebilme yüce mutluluğunu amaçlamış olmasıydı... o da sosyalist olduğunu açıkça söylemekten geri durmayacaktı. Bismarck, o, tereddüt etmedi: herhangi bir kim-seden özellikle de bir sosyalistten daha sosyalist olduğunu beyan

1. Bu makale Eylül 1881’de yazıldı.

* Georges Clemenceau (1841-1929): önceleri “Bakan Düşürücü” ardından “Kaplan” lâkaplarıyla anılan “aşırı” solcu köktenci bir fransız siyasetçisi. 1906-1909 arasında başbakanlık yaparken grevleri şiddetle ezdi; 1917-1920 arasında yeniden iktidara geldi ve azimle 1. dünya savaşını sürdürdü; daha sonra Meclis tarafından cumhurbaşkanı olarak seçilmediği için küsüp siyasetten çekilmiş. (ç.n.)

** Léon Gambetta (1838-1882): Fransa’da, 4 Eylül 1870’de ilân edilen III. Cumhuriyetin kurucularından biri ve Ulusal Savunma hükümeti üyesi (Şubat 1871’de istifa etti). Siyasî fırsatçılığın timsali ve Cumhuriyetçiler Birliği’nin başı. Paris Komünü’nün yenilgisinin ardından başbakanlık (1881-1882) ve dış işleri bakanlığı yaptı. “Fransa’nın olduğu yer, vatandır!” diyen bir emperyalist. (ç.n.)

ediyor; İngiltere’de de lort Beaconsfield’in, eğer hayatta olsaydı, “toplumsal sorunu” kesinlikle “çözmüş” olacağının söylendiğini işitmek ender bir vaka olmayacaktı. Papaz ve rahip kılıklılarına kadar buna katılmayan yok. Berlin Saray Erkânı vaizi de sosyalizmi öğütlüyor; Fransa’da kötümserler hakiki sosyalizme sahip olduklarını yazıp çizdikleri bir gazete çıkartıyorlar. Hatta İngiliz gazetelerinin söylediklerine bakılırsa, çar, otlardan ve biraz undan yapılmış kara somunu –rus köylülerinin temel gıdası olduğunu ona sürekli olarak hatırlatması için– masasına (hünkâr sofrasına değil elbet, yazı masasına!) koydurttuğundan beri kendisinin de hakiki sosyalizme sahip olduğunu düşünüyor ve sosyalist öğretilerini uygulamaya koymak için –göründüğü kadarıyla– Bismarck’ın, İstanbul ve Antakya patriklerinin onu kutsamalarını, hayır dualarını bekliyormuş yalnızca.

Uzun lâfın kıyası, hepsi sosyalist! Karılarına takılar almak gayesiyle ekmek fiyatları üzerinden vurgunculuk yapan borsa simsarları; işçileri veremden çocukları da açlıktan geberten patronlar; insanları Berlin’de zindanlara tıkan, Petersburg’ta üçayaklıda sallandıran dediğim dedik zorbalar; arama tarama yapan jandarmalar vs hepsi, eğer orda burada kimliklerinize bakıyorlarsa, sosyalistleri hapslere atıyorlarsa, işçileri ve çocukları katlediyorlarsa, siyasette ve malî işlerde dümenler çevirip vurgunlar vuruyorlarsa... bunu sırf şu hakiki sosyalizmlerinin zaferi için yapıyorlar!

* * *

Eh, ne yaparsınız! Bu gösteriyi izleyerek zafer türküleri ırlamaya koyulacak saf [bön] sosyalistler de eksik değil doğrusu... “Falanca beyefendi sosyalist olduğunu söyledi; Bay Gambetta toplumsal sorunun varlığını kabul etti! Bu, bu düşüncenin yayılmasının yeni bir kanıtı.” diye yazarlar gazetelerinde... sanki sosyalist düşüncenin halkın bağrında yayıldığını bilmemiz için herhangi bir kimsenin onayına ihtiyacımız varmışçasına!

Bize gelince... Bu gösteri, sevindirmek yerine bizi üzüyor: bir yandan burjuvazinin –eskiden tastamam cumhuriyet düşüncesini gizlemiş olması gibi– sosyalizmi gizlemek gayesiyle komplo hazırladığını; öte yandan, eskiden sosyalist olarak kabul edilmiş olanların bugün sosyalizmi terk ettiklerini ve yüz seksen derece çark edişlerini gizlemek maksadıyla –ana fikrini reddedip– sosyalist yaftalarını koruyarak burjuvazinin saflarına geçtiklerini kanıtlıyor bizlere.

* * *

Peki, sosyalizmin ayırt edici düşüncesi, söz konusu ana fikri neydi gerçekte?

~ Ücretliliğin ortadan kaldırılmasının ve de toprakların, binaların, ham maddelerin, emek araçlarının kısacası toplumsal sermayenin özel mülkiyetinin ortadan kaldırılmasının gerekliliği düşüncesiydi. Bu temel düşünceyi tanımayan ve başkasını sömürmeyi reddederek bu düşünceyi özel yaşamına uygulamaya koymayan herhangi bir kimse sosyalist olarak kabul edilmiyordu.

~ “Özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasının gerekliliğini kabul ediyor musunuz? Bugün toplumsal sermayeyi ellerinde tutanların –herkesin yararına– mülksüzleştirilmelerinin gerekliliğini kabul ediyor musunuz? Ve bu ilkelere uygun biçimde yaşama ihtiyacını duyuyor musunuz?” Eskiden yeni gelen birine bir sosyalist sıfatıyla el uzatmadan önce sorulan sorular işte bunlardı.

Bu soruları sorarak size özel mülkiyetin iki yüz ya da iki bin sene içinde [sonra] ortadan kaldırılmasını kabul edip etmediğinizin sorulmadığı açık! İki yüz yıl sonra yapılması iyi olur mu gibisinden gereksiz sorular sorulmuyor size! Özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasından söz edildiğinde, bunu gerekliliği bugün için kabul ediliyordu ve *gelecek* devrim esnasında bunun

için girişimde bulunmanın gerektiği anlaşıyordu. “Gelecek devrim” diyordu on yıl önce sosyalistler (ve sosyalist olarak kalanlar hâlâ bunu söylüyor), “gelecek devrim, yönetim aygıtının bazı iyileştirmelerinin izleyecekleri basit yönetim [hükümet] değişikliği olmamalı; *gelecek devrim Toplumsal Devrim olmalı*.”

Gelecek devrim sırasında yapılacak mülksüzleştirmeler için hazırlanmanın gerekliliği konusundaki bu kanaat, sosyalistin ana düşüncesini oluşturuyordu; onu, işçinin yaşam koşullarının iyileştirilmesinin gerekliliğini kabul edenlerden, ara sıra komünizmin gelecek toplumun ülküsü olduğu noktasında uyuşmaya kadar gidecek ama komünizmi bugünden yarına [hemen, doğrudan, aşama maşama olmaksızın] gerçekleştirmeye çalışmayı kabul etmeyecek olanlardan ayırt eden de buydu.

Sosyalist, bu düşüncelerini açıkça söyleyerek, düşmanlarıyla karıştırılmış olmayacağından emindi; sosyalist sıfatının, tamamen basitçe bugünkü sömürünün sürdürülmesini isteyenler tarafından çarpıtılamayacağından, el çabukluğuyla yok edilemeyeceğinden emindi.

Bütün bunlar, bugün değişti.

Bir yandan burjuvazinin saflarında sosyalist etiketinin sorumluluğu üstlenilmeksizin iktidarın basamaklarını birer ikişer çıkmayı asla başaramayacaklarını anlayan maceracı bir grup oluşuyor, dolayısıyla ilkelerini kabul etmeksizin [sosyalist] parti tarafından kabul edilmenin bir yolunu bulmaları gerekiyordu. Öte yandan, sosyalizmi denetim altına almanın en kolay yolunun onun saflarına girmek, ilkelerini bozup değiştirmek, mücadelesini saptırmak olduğunu anlamış olanlar da bu aynı yönde hızlı bir yükselme kaydediyorlardı.

Etraflarında mümkün merteye en çok sayıda insanın (yeter ki sosyalist *etiketini* [yaftasını] kabul etsinler) toplanmasını

isteyen sosyalistler, şu güya kanaat değiştirmişlerin girişlerini kolaylaştırmada ve kapıları sonuna kadar açmada pek bir acele etmiş eski sosyalistler vardı maalesef. Bizzat kendileri sosyalizmin bu ana düşüncesini terk ettiler ve himayeleri altında –eski partinin sadece adını koruyan– yeni bir sosyalistler türü oluşmakta bugün.

Dostlarımızdan birine komünist ülkeye kendisinin de hayranlık duyduğunu, ama bu ülkünün 200 belki 500 yıldan önce gerçekleşmeyeceğini söyleyen ve bu uzak geleceği beklerken yaptığı komünist propagandayı cezalandırmak için dostumuzun kilit altında tutulması gerektiğini belirten şu rus jandarma albayı misali bu sosyalistler de özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasının ve mülksüzleştirmelerin uzak bir geleceğe ertelenmeleri gerektiğini ilân ediyorlar. Tüm bunların ütopya olduğunu, roman olduğunu, [bu ütopyanın gerçekleşmesini] beklerken gerçekleştirilebilir reformlarla uğraşmak gerektiğini ve mülksüzleştirme düşüncesi taşıyanların en kötü düşmanları olduğunu söylüyorlar. “Toprakları kamulaştırmak için değil ama şu yönetim aygıtını [devleti] ele geçirmemiz ve daha sonra onun aracılığıyla işçilerin yaşam koşullarını yavaş yavaş iyileştirmemiz için alanı hazırlayalım. Fabrikaları ele geçirmek için değil ama yerel idarelerin fethi için, gelecek devrim için alanı hazırlayalım...” diyorlar.

Bu tür sosyalistler iktidarı elde etmeyi başarmış olsalar bile sermayenin zilyedi olarak kalan burjuvazi sanki onların sosyalizm deneyleri yapmalarına izin verebilirmiş gibi! Yerel idarelerin fethi sanki fabrikaları ele geçirmeksizin mümkünmüş gibi!

* * *

Yüz seksen derecelik bu dönüşün sonuçları daha şimdiden hissediliyor, görülüyor...

Şimdilerde bu yeni sosyalistlerden biriyle görülecek bir işiniz olduğunda, şu rus jandarma albayına benzer bir adamla mı

yoksa ciddî bir sosyalistle mi konuştuğunuzu artık bilemiyor-sunuz. Mülkiyetin günün birinde (belki bin sene sonra) ortadan kalkacağını kabul etmek yeterli olduğundan ve o günü bekler-ken Meclis'ten günlük çalışma saatlerinin azaltılmasını isteyecek biri lehinde oy kullanmak gerektiğinden, sözü edilen jandarma albayının sosyalizmi ile yeni sosyalistin sosyalizmi arasındaki fark ayırt edilemez hale geliyor... ne yaparsınız, hepsi sosyalist işte! Aynı zamanda otuz kadar gazeteyi izlemek için zamanı olmayan işçi, müttefiklerinin ve düşmanlarının nerede olduğ-u, sosyalistlerin ve sosyalist düşünce hokkabazlarının kimler olduğunu artık bilemeyecek. Ve devrim günü gelip çattığında, dostlarını ve düşmanlarını tanımadan önce zorlu deneyimlere ve çok büyük kayıplara maruz kalacaktır.

İsyân Ruhu

I

Toplumların yaşamında Devrimin kaçınılmaz, buyurgan bir zorunluluk haline geldiği ve kendini mutlak biçimde dayattığı dönemler vardır... Her tarafta yeni fikirler filizlenir, gün ışığına çıkmaya, yaşamda bir uygulama olanağı bulmaya çalışırlar, ne var ki eski düzeni koruyup sürdürmede çıkarı olanların ataletsizlik, durgunluk gücüne çarparlar sürekli olarak, eski önyargıların ve geleneklerin boğucu havasında bastırılıp engellenirler. Devletlerin oluşumu, toplumsal denge yasaları, yurttaşlar arasındaki siyasî ve iktisadî ilişkiler konusundaki kulaktan dolma yanlış bilgiler [önyargılar], onları her gün, her fırsatta meyhanelerde olduğu kadar salonlarda da, günlük sohbetlerde

olduğu gibi felsefî kitaplarda da temelinden yıkıp atan ciddi eleştiriler karşısında artık tutunamazlar. Siyasî, iktisadî ve toplumsal yapılar yıkıntılara dönüşür; yaşanamaz hale gelmiş olan yapı, duvarlarının çatlaklarından fışkırıp gün ışığına çıkan ve çevresinde doğan filizlerin gelişmesine ket vurur, engeller.*

1. Büyük fransız Devriminin –bu makalelerde benimsenmiş olan– anlayış biçimi resmî yorumdan ayrılır. O halde bu anlayışı haklılamak üzere okuyucularıma birkaç açıklama borçluyum... Burjuvazi hayranı tarihçiler için bu büyük dram asıl olarak büyük kentlerde özellikle de parlâmenter alanda düğümlenir. Kırsal ahali, [burjuva] partinin Bastille’in alınmasıyla ona verdiği işareten sonra birkaç ay boyunca ayaklanır, birkaç şato yakar ve böylece her şey söylenmiş olur. Eğer daha sonra –önemi hafifletilmeye çalışılan– hâlâ bazı isyanlar varsa, bunlar, düzensizliği kışkırtan ve kesinlikle karşı-devrim tarafından parayla tutulmuş “eşkiyalar”dır yalnızca; şerefli cumhuriyetçiler, vatanperverler, “1789’un büyük ilkeleri”nin ilân edilmelerinden ve Kurucu Meclis, Yasama Meclisi ve Konvansiyon tarafından o denli esaslı biçimde hale yola koyulmuş Devrimden sonra düzensizliği [kargaşayı, ayaklanmayı] isteyebilirler mi hiç!

Bize göre kırlarda köylülerin, kentlerde de baldırı çıplak yoksulların ayaklanmaları, tersine, daha 1788’den itibaren başlar. Ayaklanmalar kırlarda daha fazladır ve 1789’un başından itibaren –feodal hakları ortadan kaldırmak amacıyla– daha bir belirginleşir ve 1793’e kadar sürüp giderler. Eğer burjuvazi 1789 Mayıs-Haziran aylarında gözü peklik göstermişse ve şayet şu zadegân takımı 4 Ağustos 1789’da “haklarını vatan uğruna kurban etme” güldürüsünü oynamışsa... bu, köylü Fransa’sı Şubat’tan beri zaten ayaklanma halinde olduğu içindir: köylüler artık vergilerini ödemiyor ve derebeylerine başkaldırıyorlardı; “büyük kentlerin ayaktakımı” diye adlandırılanlar da daha o zaman fokur fokur kaynamaktaydı. 11-14 Temmuz 1789 arasında patlayan Paris, Strasbourg ve diğer büyük kentlerdeki ayaklanmalar, hiç de bize söylenen türden isyanlar değildir; bunlar Necker’in düşüşüne karşı olan ayaklanmalar değildir. Bunlar, baldırı çıplak yoksulların genel olarak varsıllara karşı olan gerçek ayaklanmalarıdır; burjuvazinin –mevcut iktidarı devirmek için– zapt ettiği, engellediği ve yönlendirdiği ayaklanmalardır. 1789’da kırlarda ve kentlerde görülen yani köylerde patlayan çok sayıdaki isyanla kentlerdeki sürekli başkaldırı Devrimin dört yılı boyunca sürüp gider.

Bu konuda ikna olmak için, örneğin 1790 Ocak veya Şubat ayında feodal Heyet adına sunulmuş yazanağı incelemek yeterli olacaktır. Bu raporda o dönemdeki köylü isyanlarının artışı, yaygınlaşması görülecektir hemen. Bir bedel ödeyerek [feodal] vergilerden kurtulmalığı ortadan kaldırmak ve derebeyleri tarafından gasp edilmiş toprakların [kırsal] Topluluklara geri verilmesini elde etmek amacıyla köylü isyanlarının nasıl kaçınılmaz olarak devam etmek zorunda olduklarını anlamak için 18 Haziran 1790 tarihli kararnameyi, aynı şekilde, “aynı olarak da ödenebilen ekin, toprak, ziraat ve diğer vergilerin, kurtulmalık bedeline kadar” ödenmesi gibi “derebeyi tarafından verilmiş toprak için ve ruhban takımı-

na ödenen” bazı “öşürler”in de korunmasını yeniden emreden ve aynı zamanda öşürlerin, payların vs toplanmasında ister yazıyla ister *sözlü olarak* ister tehditle olsun herhangi bir karışıklık çıkarmayı herkese” yasaklayan, “aksi takdirde kamu dirliğini bozanlar sıfatıyla cezalandırılacaklarını” bildiren kararnameyi de zikretmek yeterli olacaktır. Şu ünlü 4 Ağustos gecesinden on ay, Bastille’in alınmasından yaklaşık bir sene sonra resmen ilân edilmiş olan bu kararname, eğer köylü isyanları devam etmiş olamasaydı, köylünün ne elde etmiş olacağını gösteriyor yeterince.

Muhtemelen akademik üslûba borcunu eda etmek gayesiyle halka ettiği hakaretler ne olursa olsun Bay Taine, Devrim döneminde birbirini izleyen beş veya altı köylü ayaklanmasından söz ettiğinde, gerçeğe epeyce yakındır. Aslında köylü isyanları, Konvansiyon’un –feodal hakları kırsal topluluk topraklarını ilgilendiren eski kararnameleri yeniden ele alarak ve [kırlarda köylüler tarafından gerçekleştirilmiş] oldubittileri nihayet kabul ederek– derebeyleri tarafından gasp edilmiş toprakların geri verilmesini emretmesine kadar dört yıldan fazla devam etmişti (1788’den 1793’e kadar); ve Konvansiyon, mülk sahibi ve proleter bütün köylüler yararına sadece feodal hakları değil, dahası bu hakların Kurucu Meclis tarafından dayatılmış bir kurtulmalık ödenerek satın alınmasını da kesin olarak ilga etti. Zaten [eski] köylü ayaklanmalarının tümü gibi bu isyanlar da evrensel değildir ne de sürekli: sönüp gider, daha sonra yeniden çıkar ortaya; bir başka bölgede yeniden ortaya çıkınak üzere bir diğerinde ölüp gider; XVI. yüzyıldaki köylü savaşları boyunca olduğu gibi durmadan yer değiştirir.

Kentlerdeki ayaklanmalarla desteklenen bu köylü isyanları olmaksızın Devrim anlaşılmaz olarak kalacak, imkânsız olmuş olacaktı. XVIII. yüzyılın büyük tarihçisi Schlosser, bu zorluğu gayet iyi fark etmişti... “Robespierre’in Fransa’yı böyle tutabilmiş olması nasıl olabiliyordu?” diye sorar bir gün abbe Grégoire’a; o da durumu gayet iyi özetleyen şu sözcüklerle yanıtlamıştı Schlosser’i: “Robespierre ha! diye haykırır... iyi de her köyün zaten kendi Robespierre’i vardı”. Eğer “kendi Marat’sı, kendi öfkeli birliği [kulübü] vardı” demiş olsaydı daha iyisini söylemiş olurdu.

Mutlakıyetçi iktidarın yıkılmasını yalnızca bu olanaklı kılmıştı. Köylüler ayaklanırlarken, hedeflerine ulaşmaya çalışırken; şehirlerin potursuzları el yordamıyla yeni bir gelecek arar, mevcut güçleri devirir ve böylece güçlü bir iktidarın oluşumunu engellerlerken... burjuvazi –krallığı devirmesine ve hükümet etme erkini kendi hesabına ele geçirmesine elvermiş olan– halk devrimine kendi devrimini aşılayabilmişti. Burjuva öncellerinin –bugün hakaret ettikleri– şu zavallı yoksullara dayanarak burjuva devrimlerini yapmış oldukları düşüncesine şiddetle itiraz edenler, hem Buchez ve Roux’nun “*Parlâmenter Tarih*”lerinin hem de “*Moniteur*”ün [“Kılavuz” dergisinin] –az çok olgularla süslenmiş– taklitleriyle [uydurmalarıyla] yetinmek yerine tarihî *kaynakları* incelemekle daha iyi ederler... Resmî tarihte o denli dürüst atalarının, kırlardaki yangına körükle giden yergiler gönderisi (“ulusal Meclis mührü altında”ki gönderi) karşısında nasıl gerilemediklerini vé banliyölerin adı kötüye çıkmış meyhanelerindeki toplantıları

Yeni bir yaşam ihtiyacı hissedilir. Var olan töre [ahlak] yasa, günlük yaşamlarında insanların çoğunluğunu yöneten bu yasa artık yetersiz görünür. Eskiden âdil olarak düşünülmüş olan böylesi bir şeyin apaçık bir adaletsizlikten başka bir şey olmadığı fark edilir; dünün ahlak anlayışı [töresi], bugün bir töresizlik [ahlaksızlık] olarak kabul edilir. Yeni fikirler ve eski

için nasıl müttefikler aramaya çıktıklarını göreceklerdir. Bay Taine, o da, sopa zoruyla seçimler yapmaya gelen şu “jakobenler”e küfretme inceliğine sahip değildir (onun gözünde bütün devrimciler jakobendir); artık S. M. le Roy’a konu teşkil etmemesini tam da onlara borçludur.

Devrimden önceki yıllar ve devrimin ilk yılı boyunca birbirini izleyen ayaklanmalara gelince... bu sınırlı yerde [bu notta] bu konuda söyleyebileceğim çok az şey, 1877 ve 1878 yıllarında British Museum ve Millî Kütüphane’de sürdürdüğüm bütün bir incelemenin, bu devrimin Avrupa’daki diğer mücadelelerin [hareketlerin] kökenlerini, asıl nedenlerini açıklamayı tasarladığım ve henüz bitirmemiş olduğum bir incelemenin sonucu. Bu çok önemli araştırmaya girişmek isteyenler, –devrimden önceki genel durumu inceleyen Raudot, Doniol, Leymarie, Bonnemère, Hippeau, Babeau ve diğer beylerin bilinen kitaplarının dışında– sözelimi Castres kenti üzerine Bay Combes’un, Languedoc için Mège tarafından sürdürülmüş olan Jura, Vic ve Vaisselle konusunda Sommier’in, Bretagne için Châtelier’in, Franche-Compte üzerine Clerc’in, Alsace konusunda Engelhardt tarafından sürdürülen Strobel’in, Limousin için Leymarie’nin, yine Limousin ve Quercy konusunda Montdésir’in, Midi bölgesiyle ilgili Lafont’un vd. yerel anıları ve öyküleri anlatan kitaplarını, özellikle de Bay Heitz’in “*Karşı-Devrim ve Siyasî Cemi yetler*” adlı kitabını incelemeleri uygun olacaktır. Ama devrimden önceki ayaklanmaların eksiksiz bir tarihinin sadece bu belgelere dayanarak oluşturulabileceğini yine de düşünmesinler. Bunu yapmanın tek yolu var: Konvansiyon’un emriyle feodal kayıtların [belgelerin] imhasına rağmen sonunda kesinlikle önemli olayların keşfedileceği [yerel] arşivlere başvurma yolu. Ulusal Arşiv kurumunda özellikle bu isyanlara ayrılmış bulunan belgeler derlemesini, varlığından haberdar olmayı bir rus profesöre, Devrimden önceki fransız köylüleri üzerine bir kitabın yazarı olan Bay Karsef’e borçlu olduğumuz bir derlemeyi de –diğerlerinin yanı sıra– zikretmek isterim. Bu belgeler, Bay Taine’in Bastille’in alınmasından önce Fransa’da –en azından– üç yüz isyanın vuku bulduğunu –çok haklı olarak– söylemesine ve de Devrim öncesinde ve Devrimin başlarında köylüler arasında var olan gizli teşkilâtlardan –maalesef sadece tek bir satırda– söz etmesine elvermişlerdi.

Burjuvazi tarafından Devrimin başlangıcında Paris’te kullanılmış ve bugün kirbarca reddedilen kışkırtma araçlarına gelince... Bu konuda özellikle Bay Felix Rocquain’in o mükemmel kitabıyla, daha baştan formüle edilmiş sonuçları değil de olguları arayanlara asla yeterince tavsiye etmiş olmayacağım. “*Devrim Öncesinde Devrimci Ruh*” adlı kitabıyla yönlendirilmeye bıraktım kendimi.

gelenekler arasındaki çatışma, toplumun bütün sınıflarında, aileye varıncaya kadar bütün çevrelerde patlayıp çıkar ortaya... Oğul babasıyla çatışmaya girer: babasının tüm yaşamı boyunca doğal bulmuş olduğunu, [bundan böyle] isyan ettirici olarak düşünür; kızı da annesinin uzun bir yaşamın ürünü olarak kendisine aktardığı kurallara karşı isyan eder. Halkın buluncu, ayrıcalıklı ve aylak sınıfın içinde ortaya çıkan rezaletlere karşı, en güçlünün hakkı adına veya ayrıcalıklarını korumak maksadıyla işledikleri suçlara karşı her gün isyan eder. Adaletin zafelerini isteyenler, yeni fikirleri uygulamaya koymak isteyenler, yürekli, insancıl ve yeniden canlandırıcı düşüncelerinin gerçekleştirmelerinin –olduğu haliyle– mevcut toplumda hayat bulamayacağını kabul etmeye zorlanırlar; tüm küfleri kazıyıp atan, uyuşmuş yürekleri cesaretiyle canlandıran ve insanlığa –onlar olmaksızın bir toplumun alçalıp yozlaşacağı ve çürüyüp gideceği– fedakârlığı, bir dava uğruna özveriyi taşıyan devrimci bir toplumsal karışıklığın gerekliliğini anlarlar.

Zenginleşmeye yönelik dizginsiz yarış, hummalı vurgunculuk [spekülasyon] ve kriz dönemlerinde, büyük sanayinin ani çöküşünde ve üretimin diğer dallarında görülen kısacık gelişme dönemlerinde, servetlerin birkaç yıl içinde yığıldığı ve dahi har vurup harman savrulduğu dönemlerde üretim ve değişimi yöneten iktisadî kurumların topluma refah getirmekten, ona güvenmesini vermiş oldukları söylenen refahı sağlamaktan uzak oldukları kavranır; onu kesinlikle tersi bir sonuca sürüklerler... Düzen yerine keşmekeş [kaos], refah yerine sefalet ve yarından güvensizliğe yol açarlar; çıkarların uyumu yerine savaşa, üreticiye karşı sömürücünün, üreticilerle sömürücüler arasında bir savaşa yol açarlar. Toplumun giderek iki kamp halinde bölündüğü ve aynı zamanda aralarında amansız bir savaş yürüten küçük alt topluluklar olarak bölündüğü görülür. Söz konusu kurumların neden oldukları bu savaşlardan ve sefaletten bıkip usanan toplum, yeni bir örgütlenme arayışına girer; büyük krizlerde mülkiyet, üretim, değişim ve bunlardan kaynaklanan tüm iktisadî ilişkiler düzeninin yeniden tam bir gözden geçirilmesini ister.

Mevcut düzeni idame ettirmekle yükümlü yönetim çarkı hâlâ işlemektedir, ama aşınmış kırık dökük dişlilerinin her turunda sonuna yaklaşır ve [nihayet] durur; işleyişi giderek zorlaşır, kusurlarının yol açtığı hoşnutsuzluk da durmadan artacaktır. Her geçen gün yeni yeni mecburiyetler icat eder.. “Bunu ıslah edin, şunu yenileyip düzeltin!” diye bağırılır dört bir yandan. “Savaş, malî işler, vergiler, mahkemeler, polis... her şeyin onarılması, değiştirilip düzeltilmesi, yeni temeller üzerinde tekrar kurulması gerekir” der ıslahatçılar. Ama yine de herkes, her şey birbirine bağlı olduğundan ne olursa olsun herhangi bir şeyin onarılmasının, değiştirilip düzeltilmesinin olanaksız olduğunu anlar: her şeyin aynı anda yeniden yapılması [yapılandırılması] gerekecektir... peki, toplum açıkça düşman iki sınıfa bölündüğünde herhangi bir şey nasıl yeniden yapılacaktır? Mevcut hoşnutsuzları tatmin etmek, yeni hoşnutsuzlar yaratır.

Devrim yoluna girmek olacağından reformlar yoluna girişmekte yeteneksiz aynı zamanda açıkça gericiliğe girişmekte de çok güçsüz olan bu yönetimler, hiç kimseyi hoşnut edemeyecek ve ancak yeni hoşnutsuzluklara yol açacak yarım yamalak önlemler için uygundur. Yönetim teknesini bu geçiş dönemlerinde götürmeyi üstlenen yeteneksizler, zaten tek bir şeyi yani –gelecek çöküşün bekleyişi içinde– sadece zenginleşmeyi düşünürler bundan böyle. Her yandan saldırıya uğrayan yönetimler, kendilerini beceriksizce savunurlar, durmadan tereddüde düşüp dolambaçlı yollara saparlar ve bir süre sonra son kurtuluş halatını da kesip atmayı başarırlar... yönetimin itibarını beş para edip yetersizliklerinde boğarlar.

İşte bu dönemlerde Devrim, kendini zorla dayatır; toplumsal bir gereklilik haline gelir... bundan böyle durum, devrimci bir durumdur.

* * *

En iyi tarihçilerimizin eserlerinde büyük devrimci sarsıntıların doğuşlarını ve gelişmelerini izlediğimizde, olayların hemen öncesindeki durumun çarpıcı bir tablosu olan “Devrimin Nedenleri” olağan, sıradan başlığı altında buluyoruz bunları: halkın sefaleti, genel güvensizlik, hükümetin [yönetimin] ezici önlemleri, toplumun büyük çirkinliklerini gözler önüne seren iğrenç rezaletler, gün ışığına çıkmaya çalışan ve eski yönetimin memur takımının yetersizliklerine çarpan yeni fikirler... söz konusu tabloda hiçbir şey eksik değildir. Bu tabloyu dikkatle inceleyerek, devrimin gerçekte kaçınılmaz olduğu, isyan etmekten başka yol kalmadığı kanaatine varılır.

Örnek olarak –tarihçilerin bize gösterdikleri haliyle– 1789 öncesini alalım ele... Köylünün tuz vergisinden, öşürden, feodal vergilerden şikâyetlendiğini ve yüreğinde derebeyine, ruhban takımına, istifçilere ve kralın memurlarına karşı bir kin beslediğini duyar gibi olursunuz. Burjuvaların beldesel özgürlüklerini yitirmekten ve kralın onları bahtsızlıklarının yükü altında bunalttığından yakındıklarını duyuyormuşsunuz gibi gelir size. Halkın kraliçeyi ayıplayıp kınadığının, bakanların yaptıklarının anlatılması üzerine ayaklandığının; vergilerin dayanılmaz, feodal ödentilerin aşırı olduğunun; hasadın kötü ve kışın sert geçtiğinin; istifçilerin analarının nikâhını istediklerinin ve yiyeceklerin korkunç derecede pahalı olduğunun; köy avukatlarının hasadı yalamadan yuttuklarının, kır bekçisinin de köyünde krallık taslamayı istediğinin; posta işlerinin kötü çalıştığı ve memurların haddinden fazla tembel olduklarının... her an söylendiğini duyar gibi olursunuz. Kısacası hiçbir şey yolunda gitmemekte, herkes şikâyet etmekte, “Bu, böyle sürüp gidemez, bunun sonu kötüye varacak!” denmektedir her tarafta.

Lâkin bu rahat uslamlamalarla ayaklanma, başkaldırı arasında derin bir uçurum var... insanlığın çok büyük bölümü nezdinde *uslamlamayı eylemden, düşünceyi istençten*, harekete

geçme gereksiniminden ayıran bir uçurum. Peki, nasıl oldu da bu uçurum aşıldı? Daha dün pipolarını tüttürerek kızmaksızın kaderlerinden yakınan ve bir süre önce haklarında kötü şeyler söylenmiş o aynı kır bekçisini ve jandarmayı uysalca ve saygıyla selâmlayan bu aynı insanlar bir süre sonra nasıl olup da oraklarına ve demir sopalarına sarılabilmiş ve daha dün o denli korktukları derebeyine şatosunda saldırabilmişlerdi? Karılarının haklı olarak korkak yerine koydukları bu insanlar, kurşun vızıltıları arasında ve makineli tüfeklere karşı haklarının elde edilmesine doğru hangi büyümlü etkiyle, hangi mucizeyle bugünkü yiğit insanlara dönüşmüşlerdi? Eskiden o denli çok yinelenmiş ve çanların boş sesi gibi havada kaybolup giden bu *sözler*, sonuçta nasıl olup da *eyleme* [mücadeleye] dönüşmüşlerdi?

Yanıtı basit...

Bu, bu dönüşümü gerçekleştiren azınlıkların *mücadelesidir*, durmadan yenilenen sürekli mücadeleleridir. Cesaret, özveri, fedakârlık ruhu da korkaklık, boyun eğme ve ürkü kadar bulaşıcıdır.

Karışıklıklar hangi biçimleri alacak? Mevcut koşullar, araçlar ve çözüm yolları tarafından ona dayatılacak en çeşitli biçimleri: kâh üzüntülü kâh alaycı, ama hep gözü pek, kâh ortaklaşa kâh düpedüz bireysel olacak bu karışıklıklar akli hep uyanık tutmak için, hoşnutsuzlukları dile getirmek ve yaymak için, sömürücülere karşı öfkeyi kışkırtmak için, yöneticilerle alay edip onları gülünç duruma düşürmek, zayıflıklarını göstermek için, özellikle ve daima örnek şekilde davranarak isyan ruhunu ve cesareti, gözü pekliği uyandırmak için... el altındaki araçların hiçbirini, kamu yaşamının hiçbir ayrıntısını ihmal etmezler.

II

İsyan ruhu sokaktaki fırtınalı gösterilerle ya da isyan ve ayaklanmalarla yığınlar arasında kendini göstermek için henüz yeterince uyanmış olmaksızın bir ülkede devrimci bir durum ortaya çıktığında... bu, –hiçbir devrimin onlar olmaksızın gerçekleşemeyeceği– azınlıkların bağımsızlık duygusunu, cesaret ruhunu uyandırmayı başardıkları *mücadeleleriyle* olur.

Sözle yetinmeyen, ama onları uygulamaya çalışan yürekli ve dürüst tabiatlı insanlar; onlar için mücadelenin düşünceyle bir bütün oluşturduğu insanlar; hapishanenin, sürgünü ve ölümü ilkeleriyle bağdaşmayan bir yaşama tercih eden insanlar; başarmak için cesaret etmek gerektiğini bilen gözü pek insanlar... yığınların isyan bayrağını açıkça göndere çekmeleri ve silâh elde haklarının fethine doğru yürümeleri için yeterince uyarılmış olmalarından çok önce kavgayı başlatan görünmez [özgür] nöbetçilerdir.

Şikâyetlerin, konuşmaların, kuramsal tartışmaların arasında egemen özlemleri özetleyen –bireysel ve ortak– bir isyan eylemi gerçekleşir. Yığınların ilk bakışta ilgisiz kalması mümkündür. Başlatan kişilerin veya grupların cesaretini takdir eden yığınların bu eylemi “delilik” diye suçlamada ve “bu deliler, tehlike peşinde koşan bu kaçıklar her şeyi tehlikeye atacaklar” demede acele edecek akılları, temkinlileri dinlemek istemeleri mümkün. Şu akıllar ve temkinliler, partilerinin işlerini aheste biçimde sürdürerek gelecek yüz yıl, iki yüz yıl belki üç yüz yıl içinde tüm toplumu fethetmeyi başaracağını öylesine iyi hesaplamışlardı... ne var ki hiç hesapta olmayan bir şey gelip işlerine burnunu sokar: bu hesaplanmamış olan şey, onlar tarafından yani şu akıllar ve temkinliler tarafından öngörülmemiş olandır kuşkusuz. Bir parça tarih bilen ve –azıcık da olsa işleyen– bir beyin taşıyan herhangi bir kimse, Devrimin kuramsal propagandasının kaçınılmaz olarak eylemlerle [mücadelelerle] kendini açığa vuracağını önceden, kuramcılarının harekete geçme anının gel-

diğine karar vermelerinden çok önce gayet iyi bilir; ne var ki akıl kuramcılar bu delilere kızar köpürür, onları aforoz eder, onları toplum-dışılığa mahkûm ederler. Lâkin bu deliler yine de belli bir ilgi ve sevgi görür (halkın çoğunluğu cesaretlerini gizlice alkışlar) ve [böylelikle] kendilerine öykünen insanlar bulurlar. Başlangıçtakilerin giderek mahpusları ve zindanları dolduracak olmaları ölçüsünde diğerleri onların eserini sürdürmeye gelir; yasadışı protesto, isyan ve intikam eylemleri giderek çoğalır.

İlgisizlik bundan böyle imkânsızdır. Başlangıçta bu “deliler”in ne istediklerini bile kendilerine sormayanlar, onlarla ilgilenmeye, düşüncelerini tartışmaya, lehte veya aleyhte tavır almaya zorlanırlar. Yeni düşünce, ister istemez genel ilginin konusu haline gelmeleriyle beyinlere nüfuz eder ve yandaşlar kazanır. Bu türden herhangi bir eylem, birkaç gün içinde binlerce broşürden daha fazla propaganda yapar.

* * *

Bu eylem özellikle isyan ruhunu uyandırır, cesareti filizlendirir. Eski yönetim yani yüksek görevli, polis, jandarma ve asker ordusu, ateş etmeye hazır toplanmış surlarının önüne koşuşan silâhsız halkın gözünde o da ele geçirilemez gibi görünen şu eski Bastille kalesi kadar yıkılmaz görünüyordu. Ama kurulu düzenin –varsayıldığı gibi– güçlü olmadığı görülür bir süre sonra... Böylesi gözü pek bir eylem, yönetim çarkını birkaç gün içinde yıkmak, bu devasa yapıyı sarsmak için yeterli oldu; böylesi bir isyan taşradaki illerin hepsini alt üst etti ve her zaman ki ürkütücü görünümüleriyle askerî birlikler taş ve sopalarla silâhlanmış bir avuç köylü karşısında gerilediler; halk, bu devasa canavarın sanıldığı kadar olağanüstü olmadığını gördü ve onu yerle bir etmek için birkaç gözü pek çabanın yeterli olacağını fark etmeye başladı. Yüreklerde umut doğdu ve anımsaya-

lım ki, eğer öfke genellikle isyana itiyorsa, devrimleri yaratan da umuttur, yenme umudu.

Yönetim direnir; kudurmuşçasına, öfkeyle sert biçimde davranır. Ama baskı, her ne kadar eskiden ezilenlerin gücünü ve yılmazlığını kırabilmişse de, şimdi, kaynaşma dönemlerinde tersine bir etki yaratır... Bireysel ve ortak yeni isyan eylemlerine yol açar; isyanları kahramanlığa kadar iter ve bu eylemler git gide yeni tabakaları kazanır, yaygınlaşır ve gelişirler. Devrimci parti o güne kadar kendisine düşman olan ya da vurdumduymazlık içinde yaşayıp giden unsurlarla güçlenir. Yönetimin, yönetici tabakaların ve ayrıcalıklıların saflarında bölünme yaygınlaşır: kimileri kudurmuşçasına karşı koymaya meyleder, diğerleri ödünler vermekten yanadır, daha başkaları da –bilahare bastırmak koşuluyla– isyan ruhunu yatıştırmak üzere şimdilik ayrıcalıklarından vazgeçmeye hazır olduklarını ilân etmeye kadar gider. Yönetim ve ayrıcalıklılar arasındaki uyum artık kopmuştur.

Yönetici sınıfların kudurmuşçasına bir tepkiye başvurmaları hâlâ mümkündür; ama şimdilik bunun zamanı değildir... zira bu yüzden mücadele daha keskinleşecek, eli kulağındaki devrim de daha kanlı olacaktır. Öte yandan yönetici sınıflar tarafından verilecek tavizlerin en küçüğü bile, çok geç geldiği için, mücadele sayesinde koparılıp alınmış olacağı için... devrimci ruhu uyandırmaktan, canlandırmaktan başka bir işe yaramaz. Daha önceleri bu küçük tavizle yetinmiş olabilecek halk, [böylece] düşmanının gevşediğini fark eder: zaferi gözüne kestirir, cesaretinin arttığını hisseder ve geçmişte sefalet tarafından ezilip hiçlenmiş olarak gizlice ah vah eden bu aynı insanlar, şimdi başları dik daha iyi bir geleceğin fethine doğru yürürler gururla.

Ve nihayet, önceki mücadelelerin daha zorlu olmuş olmaları oranında müthiş bir devrim patlar.

* * *

Devrimin alacağı yön, bu tufanın gelişini belirlemiş değişik koşulların tümüne bağlıdır kuşkusuz. Ama muhtelif ileri partiler tarafından yürütülen hazırlanma döneminde kullanılmış devrimci mücadele gücüne bağlı olarak önceden tahmin de edilebilir.

Filân parti övüp göklere çıkardığı kuramlarını gayet iyi hazırlamış ve uygulamaya çalıştığı programını sözlü ve yazılı olarak pek çok yaymış olabilir... Ama isteklerini o büyük günde *kendine özgü düşüncesinin gerçekleştirilmesi* olan eylemlerle sokakta yeterince öne sürmemiştir; asıl düşmanlarına karşı pek az veya hiç harekete geçmemiştir; yıkmayı hedeflediği kurumlara ilişmemiştir; kuramsal bir güce sahip olmuş, ama eylem gücüne değil; isyan ruhuna pek az katkıda bulunmuş ya da bu ruhu devrim esnasında darbeleyip yıkmaya çalışacağı güce karşı yönlendirmeyi ihmal etmiştir. Bu durumda bu parti daha az tanınır: yankıları en yalıtık yoksul kulübelerine kadar ulaşan mücadelelerle sürekli biçimde ve her gün öne sürülmemiş olan savları, halkın büyük çoğunluğuna yeterince nüfuz etmemiştir; bu savlar, halkın potasından [sınavından] geçmemiş ve halka mal olmuş tek bir sözcükte özetlenen yalın söylemlerini bulamamıştır.

Bu partinin en gayretli yazarları okuyucular tarafından saygın kuramcılar olarak tanınır, buna karşın eylem adamı olmanın ne ününe ne de yeteneklerine sahiptirler. Ve yığınlar, sokağa indikleri gün, belki daha az açık kuramsal düşüncelere ve daha dar ufuklu isteklere sahip olanların, ama onları mücadele içinde gördüğü için daha iyi tanıdığı insanların öğütlerini izleyeceklerdir daha çok.

En fazla devrimci karışıklık olayı yaşayan parti, en fazla canlılığa ve cesarete sahip olan parti, harekete geçmenin gerekeceği, devrimi gerçekleştirmek üzere önde yürümenin gerekeceği gün, en fazla sözü geçen parti olacaktır. Hazırlık döneminde devrimci mücadelelerle kendini gösterme cesare-

tine sahip olmamış, bir ülkü uğruna özveri duygusunu, düşüncelerini uygulamaya koymanın dayanılmaz arzusunu (eğer bu arzu var idiyse, bütün halkın sokağa inmesinden çok önce eylemleriyle kendini zaten açığa vurmuş olurdu) kişilere ve gruplara esinlemek amacıyla yeterince içtepi gücüne sahip olmamış olan parti, bayrağını halkçı, özlemlerini de apaçık ve anlaşılır kılmayı bilememiş olan bu parti, programının en küçük parçasını gerçekleştirmenin bile ancak çok zayıf şansına sahip olacaktır; mücadele partileri tarafından aşılmış olacaktır.

Büyük devrimlerin hemen öncesinde yer alan dönemler tarihinin bize öğrettikleri işte böyle. Devrimci burjuvazi bunu mükemmelen anlamıştı: mutlakıyet yönetimini yıkmaya çalıştığı dönemde isyan ruhunu uyandırmak için hiçbir kışkırtma aracını ihmal etmedi. Feodal hakların ortadan kaldırılmaları amacıyla ayaklandığında geçen yüzyılın [18. yüzyılın] fransız köylüsü de bunu sezgisel olarak kavıyordu. Kentlerin işçileri arasında isyan ruhunu uyandırmaya ve onu ücretlinin doğal düşmanına yani emek araçlarının ve hammaddelerin gaspçılara, istifçilerine karşı yönlendirmeye çalıştığında Enternasyonal de bu aynı ilkelerle uyum içinde hareket ediyordu.

III

Devrimcilerin devrimin doğuşunu hızlandırmak için, hazırlanmakta olan olayların yığınlarda bilince çıkartılmaları için, isyan ruhunu ve cesareti uyandırmak için değişik dönemlerde başvurdukları çeşitli kışkırtma araçları konusunda –alabildiğine ilginç, çekici özellikle de öğretici– bir incelemenin yapılması gerekecek. Böylesi bir devrimin *niçin* gerekli olduğunu hepimiz çok iyi biliyoruz, ama devrimlerin *nasıl* filizlenip boy attıklarını anlamayı başarabilmemiz ancak sezgiyle ve el yordamıyla oluyor.

Prusya kurmay heyeti, halk isyanlarını alt etme zanaatı konusunda ordunun kullanımına yönelik bir kitap yayınladı şu

son zamanlarda ve bu kitapta bir isyanın nasıl örgütsüzleştirilip dağıtılacağı, isyancıların iç güçlerinin [cesaretlerinin, azimlerinin] nasıl kırılacağı, güçlerinin nasıl dağıtılacağı öğretiliyor. Bugün halka kesin darbeler indirilmesi, tüm kurallara uygun biçimde boğazlanması isteniyor. Eh madem böyle, sözünü ettiğimiz inceleme de, bu kitaba ve –ara sıra daha az edepsizce kaleme alınmış– pek çok başkasına bir yanıt olacaktır. Bu inceleme, bir yönetimin nasıl örgütsüzleştirileceğini, güçlerinin nasıl dağıtılacağını, –maruz kaldığı sefalet ve baskıların sonucu çökertilmiş, manevî gücü [iç gücü] yıkılmış– halkın cesaretinin nasıl yükseltileceğini gösterecektir.

Böylesi bir inceleme bugüne kadar henüz yapılmış değil. Tarihçiler bize insanlığın kurtuluşuna doğru olan yürüyüşünün büyük, önemli evrelerini gayet iyi anlatırlar, ama devrimlerin *hemen öncesindeki* dönemlere pek az ilgi gösterdiler. Kafaları durmadan –genel hatlarıyla betimlemeye çalıştıkları– büyük felâketlerle meşgul bu insanlar, önsözde bundan hızlıca söz ederler ve bizi ilgilendiren de bu önsöz.

* * *

Ama yine de hangi tablo, devrimlerin habercileri tarafından gerçekleştirilen çabaların tablosundan daha çarpıcı, daha yüce ve güzel olabilir! 1789 öncesinde köylüler ve burjuvazinin eylem adamları tarafından yapılmış ardı arkası kesilmeyen bir dizi çaba! Bourbon hanedanının 1815'te tahta çıkartılmasından 1830'daki düşüşüne kadar cumhuriyetçiler tarafından yürütülmüş mücadele ne direşken bir mücadeledir! Louis-Philippe büyük burjuvaları hükümranlılığı döneminde [1830–1848] gizli örgütler tarafından yürütülen mücadele ne büyük mücadeledir! Kahramanca girişimleriyle, şehitler için duyulan sözle anlatılamaz acılarıyla Avusturya'nın boyunduruğunu kırmak için italyan devrimcileri tarafından yapılmış gizli işbirliklerinin tablosu ne

dokunaklı bir tablodur! Hükümete, büyük toprak sahibi ve kapitalist düzene karşı 1860'tan günümüze kadar rus gençliği tarafından girişilmiş gizli çalışmanın karşılaştığı beklenmedik tüm olaylarını anlatacak trajedi ne üzücü ne yüce bir trajedidir! Aynı zamanda artık kuramsal olmayan ama kılğısal olan ve bugünkü kuşağın yararlanması gereken ders ne devrimci bir derstir!

Burası böyle bir incelemeye girişmenin yeri değil. Devrimci karışıklıklar yaratmak üzere babalarımızın nasıl davrandıklarını ve söz konusu incelemeden ne tür sonuçlar çıkartılabileceğini göstermek amacıyla birkaç örneği yeğlemekle sınırlayacağız o halde kendimizi...

Bu dönemlerden birine, 1789 öncesi döneme bir göz atacağız ve geçen yüzyılın sonuna doğru devrimci bir durum yaratmış olan koşulların çözümlemesini bir yana bırakarak öncellerimiz tarafından kullanılmış bazı kışkırtma yöntemlerini belirtmekle yetineceğiz.

* * *

1789–1793 devriminin sonucu olarak iki önemli olgu çıkar ortaya: bir yandan krallık mutlakîyetinin ilga edilmesi ve burjuvazinin iktidara gelmesi; öte yandan kırlarda toprak köleliğinin ve feodal vergilerin kesin olarak ilga edilmesi. Bu ikisi sıkı sıkıya birbirine bağlıydı: biri olmaksızın diğeri başarı elde edemezdi. Ve bu iki akım, devrimden önceki çalkantılarda daha o zaman karşılaşırlar: burjuvazinin saflarında krallığa karşı hareketlilik, karışıklık; köylülerin arasında derebeylerinin haklarına karşı yürütölen karışıklıklar.

Şimdi bu ikisine bir göz atalım...

O dönemde gazete, bugün kazandığı öneme sahip değildi; broşürler, üç ya da dört sayfalık yergiler gazetenin yerini tutuyordu. Dolayısıyla broşürler ve yergi yazıları bolca bulunuyordu. Broşür, devrimin habercileri filozofların ve iktisatçıların

fikirlerini geniş halk yığınlarının erişimine sunuyorlardı; yergiler ve tek yaprak yazılar da belli başlı üç düşmana yani krala ve maiyetine, zadegân ve ruhban takımlarına saldırarak karışıklık yaratıyorlardı. Kuram üretmiyor, alayla iş görüyorlardı.

Tek sayfalık binlerce yaprak [bildiri], saray erkânının özellikle de kraliçenin sefahatlerini anlatıyor, krallık maiyetini alaya alıp küçük düşürüyor, onları aldatıcı görünümlerinden sıyrıyor, sefahatleriyle, savurganlıklarıyla, ahlaksız davranışlarıyla, aptallıklarıyla açıkça ortaya koyuyorlardı. Kraliyet ailesinin aşk [yatak] hikâyeleri, saray erkânının rezaletleri, çılgınca harcamalar, *Açlık Sözleşmesi* (iktidar sahiplerinin daha da zenginleşmek maksadıyla halkı aç bırakarak buğday istifçileriyle yaptıkları bu ittifak)*... işte bunlardı tek yaprakların konuları. Gazetecilerin bu ataları, durmadan saray erkânıyla uğraşüyor ve bu düşmana darbe indirmek için kamu yaşamının hiçbir ayrıntısını ihmal etmiyorlardı. Ola ki halk arasında birkaç olaydan söz edilmiş olsun... bunlar, çekinmeksizin konuyu kendi tarzlarında ele almak üzere çıkartılan yergiler ve tek yapraklık yazılardır; bu türden kışkırtmalar için gazeteden daha uygundurlar. Gazete, başlı başına bütün bir girişimdir: kapatılmasından önce bakılır ona yakından; kapatılması, genellikle bir partiyi güç duruma düşürür. Yergiler ve tek yapraklarsa, sadece yazarını ve matbaacıyı tehlikeye atar atmasına da... bulun bulabilirsiniz onları!

Bu yazıların yazarlarının her şeyden önce sansürden kurtulmak için başladıkları aşikâr; zira çağdaş ikiyüzlülüğün şu cici küçük aracı, devrimci yazarın tüm özgürlüğünü yok eden şu basın davası her ne kadar henüz icat edilmemiş olsa da, yazarları ve matbaacıları hapse tıkmak için o zamanlar “hükümdar fermanı” vardı... bunun kaba bir araç olduğu doğru, ama her hâlükârda açık sözlüydü.

* Kral XV. Louis'nin ekmek fiyatlarını yükseltmek için buğday istifçileriyle yaptığı söylenen gizli bir anlaşma; Paris'te 1765-1774 yılları arasında açlıklara yol açan bir anlaşma. (ç.n.)

Bu yazarların yergilerini ya Amsterdam'da ya da “*Bastille'den fersah fersah uzakta, özgürlük ağacı altında*”ki herhangi bir yerde bastırmaları bunun içindi. Bu yüzden kralı, kraliçeyi ve oynaşlarını, saray erkânının büyük başlarını ve zadegân takımını aşağılamak ve sıkı darbeler vurmak için öyle ıkınıp sıkınmıyor, çekinmiyorlardı. Bu gizli yayınlar nedeniyle polis kitapçılarda boşuna arama tarama yapıyor, seyyar dağıtıcıları boşuna tutukluyordu; adı sanı bilinmeyen bu yazarlar takibat-tan kurtuluyor ve işlerini aynı minval üzere sürdürüyorlardı.

* * *

Kâğıda basılmak için haddinden fazla açık sözlü olan ama yine de bellekten belleğe aktarılarak Fransa turu yapan türkû, propaganda araçlarının en etkililerinden biri oldu her zaman... Mevkilerine sağlamca yerleşmiş yetkililere saldırıyor; taçlı kafaları alaya alıp maskara ediyor; krallığın hor görülmesini, ruhban ve asilzade takımına karşı kini, yakında gelecek devrim gününü görme umudunu aile ocaklarına kadar yayıyordu.

Ama kışkırtıcıların özellikle başvurdukları araç, duvar ilânlarıydı. Duvar ilânı kendinden daha fazla söz ettirir, bir yergiden veya bir broşürden daha fazla çalkantı yaratır. Bu yüzden –basılı ya da elle hazırlanmış– duvar ilânları, görüldükleri her kez bir olay oluyordu. Bugün sökülüyor, ertesi gün –yönetici ve aynasızları öfkeden kudurarak– yeniden ortaya çıkıyorlardı. Bugün kral, sarayının duvarına yapıştırılmış bir kâğıtta “Ceddiniz elimizden kaçtı, sizi kaçırmayacağız!” ifadesini okuyor; ertesi gün, bu kez kraliçe, utanç verici yaşamının –duvarlarda ilân edilen– ayrıntılarını okuyarak öfkesinden ağlar. Kraliçe ve hükümdar olarak kalmak için buz gibi bir duygusuzlukla Paris'i yakacak olan bu kadına halk tarafından yöneltilen kini hazırlanması bu dönemde olur.

Saraylı dalkavuklar veliahdın doğuşunu kutlamayı düşünürler, duvar ilânları da kenti dört bir yandan ateşe vermekle tehdit

ederler onları ve böylece –kafaları [ruhları] olağandışı çok büyük bir şeye hazırlayarak– yüreklere korku salarlar. Ya da şenlikler gününde “*kralın ve kraliçenin muhafızların eşliğinde zorla Grev Meydanı’na götürüleceklerini, daha sonra Belediye Sarayı’nda* suçlarını bir bir itirafedeceklerini ve diri diri yakılmak üzere odun yığılı ölüm sehpasına çıkartılacaklarını*” bildiriyorlardı. Kral seçkinler Meclisi’ni toplantıya mı çağırdı... duvar ilânları da “pek sayın beyefendi Calonne tarafından devşirilip bir araya toplanmış güldürü oyuncularını topluluğu bu ayın 29’unda gösterilerine başlayacak ve “Le Tonneau des Danaïdes”** adlı yerinel [alegorik] bir bale gösterisi sunacaklar” diye bildirir hemen ardından. Ya da giderek sertleşen duvar ilânı, zorbaların yakında idam edileceklerini bildirerek kraliçenin odasına kadar sızar.

Ama duvar ilânları, özellikle buğday istifçilerine [zahire tüccarlarına], derebeylerinin vergi tahsildarlarına ve kâhyalarına karşı kullanılır. Halk arasında bir kaynaşma çıktığı her kez duvar ilânları da kâhyaları ve vergi tahsildarlarını Saint-Barthélémy’lerinin*** eli kulağında olduğunu haber ederler.

* Grev Meydanı (Place de Grève): eskiden işsizlerin iş bulmak amacıyla Seine nehri kıyısında toplandıkları kumsal bir alan, Belediye Sarayı’nın hemen karşısında bulunan bir alan (amele pazarı); ara sıra ölüm cezaları da burada ifa ediliyormuş. 1806’dan sonra meydanın adı Belediye Sarayı Meydanı olarak değiştirilmiş. (ç.n.)

** “Danaidler’in Fıçısı”: Danaides, yunan-lâtin söylencesinde Danaos’un 50 kızına verilen addır. Bu kızlar amcaları Egyptos’un 50 oğluyla zorla evlendirilir, ama babalarının öğüdüne uyarak gerdek gecesi genç damatları bıçaklayıp öldürürler. İçlerinden yalnızca biri, Hypermnestre kocası olacak Lyncée’yi bağışlar; buna kızın babası Hypermnestre’yi hapse atar. Geriye kalan 49 kız, Cehennem’de (Hades’te) dipsiz bir fıçıyı, “Danaidler’in Fıçısı”nı ilânihaye doldurmaya mahkûm edilir. (ç.n.)

*** Saint-Barthélémy İsa’nın on iki havarisinden biri, ama burada yapılan gönderme başka... İtalyan asıllı Cathérine de Medicis Fransa kralı oğlu IX. Charles’i protestanların krallığa dolayısıyla katolikliğe karşı bir komplo hazırladıklarına inandırır ve Saint-Barthélémy gecesi Paris’te kralın emriyle liderlerinin hemen tamamı olmak üzere 3 000’den fazla protestan Guisler ve yandaşları tarafından katledilir (24 Ağustos 1572). Kral ayın 28’inde katliamı durdurma emri verse de katliamlar taşrada bir aydan daha uzun süre devam eder. Uzun lâfın kısası “Saint-Barthélémy” mecazî olarak birinin sonu anlamına gelmekte. (ç.n.)

Falanca buğday istifçisi, feşmekân imalâtçı, filânca tahsildar halktan nefret mi ediyorlar... duvar ilânları “halk Konseyi adına”, “halk Meclisi adına” vs onları ölüme mahkûm ederler ve daha sonra, bir isyan fırsatı ortaya çıktığında, halkın öfkesinin tepelerine çullanması, –isimleri daha önce sık sık duvar ilânlarında sayılan– bu sömürücülere karşı olur.

Devrimden önceki on, on beş yıl boyunca asılmış olan sayısız duvar ilânının hepsi toplanabilmiş olsaydı keşke... kışkırtma araçlarının bu türünün devrimci sarsıntıyı hazırlamada ne kadar büyük bir rol oynamış olduğunu görmüş olurduk böylece. Başlangıçta neşeli ve alaycı, çözüme [devrime] yaklaşıldığı ölçüde giderek tehditkâr hale gelen duvar ilânı, daima uyanık, daima dikkatlidir; güncel siyasetin her olayına ve yığınların ruhsal eğilimine yanıt vermeye hazırdır her an: öfkeyi ve hor görüyü kışkırtır; halkın gerçek düşmanlarını isim isim faş eder; köylülerin, işçilerin ve burjuvazinin arasında bu düşmanlara karşı kin uyandırır; özgürlük ve intikam günün yaklaştığını haber eder.

* * *

Birinin kuklasını asmak veya bu kuklanın kollarını bacaklarını koparıp parçalamak geçen yüzyılda yaygın bir âdetti; bu yüzden halkın en fazla ilgi gösterdiği kışkırtma yöntemlerinden biriydi. Kafalarda karışıklık olduğu her seferinde o anın düşmanını temsil eden bir kuklayı taşıyan bir kalabalık oluşuyor ve bu kuklayı asıyor, yakıyor, paramparça ediyorlardı. Hani şu pek akıllıca düşünen genç yaşlılar yok mu, “Çocukluk işte!” diyeceklerdir buna. Lâkin 1789 seçimleri sırasında şölenler konutuna yapılan saldırı, devrimin beklenen [istenen] ırasını toptan değiştirmiş olan Foullon ve Bertier’in* idamları... saman basılı

* Joseph François Foullon de Doué (1717-1789): 12 Temmuz 1789 karşı-devrim hükümetinin savaş bakanı; Paris’i aç bırakmakla suçlandı. Bertier de Savigny (1737-1789): isyancılar tarafından Compiègne’den kaçırılıp Paris’e getirildi. Bu iki zadegân 22 Temmuz 1789’da birlikte asıldı. (ç.n.)

kuklaların asılıp yakılmalarıyla uzun zaman önce hazırlanmış olanın gerçekten uygulanmasından başka bir şey değillerdi.

İşte binlercesi arsından birkaç örnek...

Paris halkı, XVI. Louis'nin pek değer verdiği bakanlardan biri olan Maupéou'yu sevmiyordu. Eh, madem böyle, günün birinde halk toplanır ve kalabalıktan bazıları “Parlâmento, şu pek saygıdeğer beyefendi Maupéou'yu, Fransa'nın şu eski başbakanını diri diri yakıp küllerini yele savurmaya mahkûm eden bir karar alsın!” diye bağırırlar. Bunun ardından halk, gerçekten de ellerindeki bir kuklayla, tüm nişanlarıyla süslenmiş bir kuklayla IV. Henri'nin heykeline doğru yürür ve orada bu kukla halkın alkışları arasında yakılır. Bir başka gün, şu başpapaz Terray'ın ayin giysileri içindeki beyaz eldivenli kuklası bir sokak lâmbası direğine asılır. Rouen'da da o aynı Maupéou'nun kuklası paramparça edilir ve –jandarmalar bir kalabalığın toplanmasını engellediklerinde– zahire istifçisini temsil eden bir kuklayı bacağından asmakla yetinirler... kuklanın ağzından, burnundan ve kulaklarından yağmur gibi buğday akmaktadır.

Kukla, başlı başına bir propagandadır! Seslerini duyurmaları için sadece az sayıda inançlıya hitap eden soyut propagandanadan çok daha etkili bir propaganda aracı.

* * *

Devrimin öncesindeki bu isyanları hazırlamada önemli olan, halkın sokağa inmeye, açık alanlarda görüşlerini ortaya koymaya ve de polise, askerî birliklere ve atlı kuvvetlere meydan okumaya alışmasıydı. Bu yüzdendir ki o dönemin devrimcileri halkı sokağa çekmek amacıyla, kalabalık toplulukların oluşması amacıyla hiçbir aracı ihmal etmemişlerdi.

Paris'te ve taşrada kamu yaşamının her ayrıntısı bu şekilde kullanıldı. Kamuoyu kraldan sevilmeyen bir bakanın azlini mi elde etti... bu, bitip tükenmez bir neşedir, aydınlık esinlerdir.

İnsanları çekmek için çatapatlar atılır, füzeler fırlatılır... “o kadar ki, bazı yerlerde havaî fişek kalıntısı karton parçaları üzerinde yürünür.” Bunları satın almak için para mı yok... gelip geçenler durdurulur ve onlardan “nazikçe ama kesin bir dille –diyor çağdaşlarımız– halkı eğlendirmek üzere birkaç kuruş” istenir. Daha sonra halk epeyce kalabalıklaştığında konuşmacılar olayları açıklamak ve yorumlamak üzere söz alırlar ve açık havada birlikler örgütlenir. Şayet atlı kuvvetler ve askerî birlikler halkı dağıtmak gayesiyle çıkagelirlerse, atların önünde patlayan füzeler ve askerler –halkın alkışları ve kahkahaları arasında– bu kalabalığın arasında çok fazla ileri gidenlerin atılğanlıklarını engelleyerek kendi halindeki bu kadınlara ve erkeklere karşı şiddet kullanmada karamsarlığa düşerler.

Taşra kentlerinde baca temizleyicileri kralın huzurunda yapılan yargılamaları taklit ederek sokak sokak gezerler; is pas içindeki yüzleriyle kralı veya karısını yansılayan bu adamları gören herkes basar kahkahayı. Cambazlar ve hokkabazlar, iktidar sahiplerine ve varsıllara yönelik güldürücü hikâyelerinin orta yerinde iğneleyici oklarını fırlatarak meydanlarda binlerce izleyici toplarlar. Bir yerde bir kalabalık toplanır ve sohbetleri giderek tehditkâr bir hava alır... bu sırada arabası oradan geçen bir güç ehlinin vay haline: kesinlikle hırpalanacaktır bu kalabalık tarafından.

* * *

Kafaları sadece bu yönde çalışan akıllı insanlar, kaynaşma [kargaşa] özellikle mevcut durum ve eylem adamlarının faaliyetleriyle eğer önceden hazırlanmamışsa, önce gülen ardından davranmaya hazır insan gruplarının oluşumunu kışkırtmak için onca fırsatı bulamayacaklardı.

Tüm bu nedenlerle: bir yandan devrimci durum ve genel hoşnutsuzluk, öte yandan duvar ilânları, yergiler, türküler ve

kuklalar üzerinde uygulanan cezalar vs... bütün bunlar halkı yüreklendiriyor ve toplanan kalabalıklar kısa bir süre sonra tehditkâr hale geliyorlardı. Bugün bir kavşakta saldırıya uğrayan Paris başpiskoposudur [arşövekidir]; yarın suya atılmasına ramak kalmış olan ya bir düktür ya da bir kont; bir başka gün kalabalık bir insan grubu, önlerinden geçmekte olan hükümet üyelerini yuhalamakla eğlenir vs... Toplanan kalabalığın bir isyana, bu isyanın bir devrime dönüşmesi için bir kıvılcımın yeterli olacağı günü beklerken isyan olayları alabildiğine değişip çeşitlenir.

“Bunlar halkın tortusu, ayaktakımı; tembellerdir ayaklanmış olanlar” diyor kurum satan aptal [prudhommesques] tarihçilerimiz. Ha, evet doğru... devrimci burjuvalar müttefiklerini hali vakti olanlar arasında aramıyorlardı; şu pek muhterem Paris başpiskoposunu yuhalatmak söz konusu olduğunda sopalarla silâhlanmış arkadaşlarını tam da banliyölerin o kötü ünlü meyhanelerinde aramaya gidiyorlardı ki... bu da, bugün bu olguları yadsıyan şu kurumlu aptalların [iş mahkemeleri yargıçları (Prudhommes) misali ukalâlık taslayan tarihçilerin] hoşuna gitmiyor.

IV

Bu mücadele iktisadî kurumlara dokunmaksızın yönetimin adamlarına ve kurumlarına saldırmakla yetinmiş olsaydı şayet, bu büyük Devrim gerçekte olmuş olduğu yani halk kitlesinin (işçilerin ve köylülerin) ayrıcalıklı sınıflara karşı genel bir ayaklanması olur muydu hiç? Devrim dört yıl sürer miydi? Fransa’yı derinliklerine kadar sarsıp ayaklandırmış olur muydu? Ona “komplocu krallar”a karşı direnme gücünü vermiş olan o yenilmez kuvveti bulabilir miydi hiç?

Kesinlikle hayır! Şu tarihçiler Kurucu Meclis’in veya Konvansiyon’un “halktan beyleri”nin şöhretlerini istedikleri kadar övüp dursunlar, bunun ne demeye geldiğini biliyoruz...

Şayet köylü Fransa'sı ayaklanmamış, tüm yönetsel vesayetlerinden kurtulmuş grupların ve bireylerin kendiliğinden devrimci mücadeleleri anarşinin dört yılı boyunca korunup sürdürölmemiş olsaydı, Devrimin –feodal düzene dokunmaksızın– kraliyet iktidarının ancak mikroskobik [alabildiğine önemsiz] ölçüde sınırlandırılmasına varmış olacağını biliyoruz. Eğer köylü ayaklanmaları, Konvansiyon'un köylüler tarafından bilfiil gerçekleştirilmiş olanı yani tüm feodal vergilerin –bir bedel ödenerek satın alınmaları söz konusu olmaksızın– ortadan kaldırılmasını ve eski yönetim [krallık] altında zenginler tarafından köylülerden çalınmış mülklerin köylü Topluluklarına iadesini bir yasayla onaylamak zorunda kaldığı döneme kadar, 1788'den 1793'e kadar ortalığı kasıp kavurmamış olsalardı... köylünün hâlâ derebeyinin bir yük hayvanı olarak kalmış olacağını pekâlâ biliyoruz. Şayet baldırı çıplaklar ve potursuzlar şu parlâmenter terazinin bir kefesine sopalarının ve mızraklarının ağırlığını zorla koymamış olsalardı... nâfile yere meclislerden adalet beklemiş olacaktı.

* * *

Ne var ki küçük köylerin ayaklanmasının hazırlanabilmesi ne bakanlara karşı yöneltilen karışıklıklarla ne de Paris'te kraliçeyi hedef alan duvar ilânlarının asılmasıyla olur. Ülkedeki genel durumun bir sonucu olan bu ayaklanma, bu köylerden çıkan ve şu dolaysız düşmanlarına yani derebeyine, toprak sahibi ruhban sınıfına, buğday istifçisine ve kodaman burjuvaziye saldıran insanların halkın içinde yarattıkları karışıklıklarla hazırlanmıştı.

Bu karışıklık türü öncekilerden daha az bilinir. Paris'in tarihi yazıldı, köyünkiyse hiçbir zaman gerçekten başlatılmadı bile: tarih, köylüyü bilmezden gelir; ama yine de bildiğimiz şu **çok az** şey bile bize bu konuda bir fikir vermek için zaten yeterli...

Yergiler ve tek yapraklık yazılar [bildiriler] köye kadar ulaşmıyordu, zira bu dönemin köylüsü hemen hiç okuma bilmezdi. Eh, bu durumda bu propaganda da çoğu zaman elle çiziktirilen ya da basılı basit ve anlaşılır resimlerle yapılıyordu. Kabaca çizilmiş resimlerin yanına yazılan birkaç kelimelik bildiriler köylerde yaygındı... ve halkın hayal gücünde kralı, kraliçeyi, Artos kontunu, Madame de Lamballe'ı,* açlık sözleşmesini, derebeylerini, “halkın kanını emen vampirler”i vs ilgilendiren bütün bir öykü olarak anlaşılıyordu; bu öyküler köyden köye yayılıyor ve kafaları hazırlıyordu.

O zaman bu, isyana kıskırtan, güzel günlerin yaklaştığını haber eden ve diğer vilayetlerde, Fransa'nın ta öte ucunda patlamış isyanları anlatan bir duvar ilânıydı, elle yazılıp çizilmiş ve ağaca çakılmış bir duvar ilânı.

Köylerde ya derebeyinin samanlığını ateşe vermek ya mahsulünü tarlada tahrip etmek veya av hayvanlarını birer ikişer telef etmek için ya da bizzat kendisini öldürmek için “Jacques” adı altında gizli gruplar oluşuyordu... ve bir şatoda “*Jacques adına!*” yazısını taşıyan bıçaklanmış bir ceset öyle ara sıra görülen bir vaka değildi.

Derebeyini malikânesine götüren ağır bir araba yağmur suları tarafından yer yer oyulmuş bir bayırdan inmektedir... Ama oradan geçmekte olan iki kişi, araba sürücüsünün de yardımıyla derebeyini sucuk gibi bağlayıp bayır aşağı yuvarlarlar; cebinden çıkan notta şunlar yazılıdır: “*Jacques adına!*”... ve daha niceleri.

Yahut bir gün, iki yolun kesiştiği bir kavşakta kurulmuş bir darağacı görülür; üzerinde şunlar yazılıdır: “Şayet derebeyi

* Marie-Thérèse de Savoie-Carignan (1749-1792): kraliçe Marie-Antoinette'in sadık dostu ve nedimesi bu prenses, devrimden sonra Paris'teki eski Force hapishanesine kapatılmıştı; Eylül 1792 infazlarında giyotinle idam edildikten sonra bir mızrağın ucundaki kafası –Paris'teki Temple kalesine hapsedilmiş ve kendisi de 16 Ekim 1793'te giyotinle idam edilecek olan– kraliçe Marie-Antoinette'in Temple'daki penceresinin altına dikilmişti. (ç.n.)

vergi toplamaya cüret ederse, bu sehpa da asılacaktır. Ona vergi ödemeye kalkışan her kim olursa, o da aynı akıbete maruz kalacaktır!” Ve artık hiçbir şey ödememek için aslında bir bahane bulmuş olduğuna sevinen köylü, atlı jandarma tarafından buna mecbur edilmeksizin bundan böyle vergi filân ödemiyordu. Gizli bir gücün kendisini desteklediğini hissediyor ve hiçbir şey ödememe, derebeyine karşı isyan etme fikrine alışıyordu; bir süre sonra gerçekten de artık hiçbir şey ödemiyor ve derebeyinin tüm vergilerden vazgeçmesini tehditle koparıp alıyordu.

Bundan böyle köylerde artık ödenecek vergi olmadığını; şatoları kundaklamak ve toprak hakları kayıtlarını (ve vergi defterlerini) yakmak gerektiğini; Halk Konseyi’nin bir süre önce bu yönde bir karar aldığını vs bildiren duvar ilânları görölüyordu sürekli olarak.

“Artık hiçbir vergi istemiyoruz! Ekmek istiyoruz!” İşte buydu köylerde yayılan slogan... çocukları üç gündür aç ananın doğrudan yüreğine seslenen, gecikmiş vergilerini ondan zorla alan atlı jandarma tarafından hırpalanan köylünün doğrudan beynine seslenen bir slogan. “Kahrolsun istifçi!”... ardından depoları kırılarak açılıyor, zahire yüklü araba kervanına durdurulup el koyuluyor ve taşrada isyan başlıyordu. “Kahrolsun giriş vergisi!”... ardından kentin girişine koyulan engeller yıkılıp yıkılıyor, kapıda giriş vergisi alan küçük memurlar bir güzel pataklanıyor ve para sıkıntısı çeken kentler de kendilerinden para isteyen merkezî iktidara karşı başkaldırıyorlardı. “Vergi kayıtlarını, muhasebe defterlerini ve belediye arşivlerini yakıp yok edelim!”... ardından 1789’da evraklar, kâğıt kuyutlar yakılıyor, iktidar çözülüp dağılıyor ve Devrim, ateş çemberini durmadan daha geniş alanlara taşıyordu.

Büyük Paris sahnesinde oynanan her şey, taşrada olup bitenlerin, dört yıldır her kentte, her küçük köyde patlamış olan Devrimin, içinde halkın merkezî iktidardaki düşmanlarından ziyade en yakın [doğrudan] düşmanlarıyla yani bulunulan böl-

genin sömürücüleriyle, kan emicileriyle ilgilendikleri bu Devrimin sadece bir yansımasıydı.

* * *

Özetleyelim... *Halk devrimiyle devletin büyük çapta çözülüp dağılmasını* gösteren 1789–1793 devrimi (gerçekten halka dayanan bütün devrimler gibi alabildiğine iktisadî olan bu devrim), böylece bize önemli bir ders sunar.

Fransa, 1789'dan çok önce zaten devrimci bir durum arz ediyordu. Ama isyan ruhu bu devrimin patlaması için hâlâ yeterince olgun değildi. Bu yüzden devrimcilerin çabaları, mevcut düzene karşı duyulan bir itaatsizlik, yüreklilik ve kin ruhunun geliştirilmesine yönelmişti.

Burjuvazinin devrimcileri saldırılarını yönetime karşı yöneltirlerken, halkın devrimcileri ([resmî] tarihin bizim için adlarını bile korumadığı devrimciler), bu halktan insanlar derebeylerine, vergi memurlarına ve her türden sömürücüye karşı yöneltilmiş eylemleriyle *kendi ayaklanmalarını, kendi devrimlerini* hazırlıyorlardı.

Devrimin yaklaştığının halk yığınlarının isyanlarıyla belli olduğu 1788'de kraliyet ve burjuvazi birkaç tavizle devrimi durdurmaya, engellemeye çalıştılar... lâkin yükselen halk dalgası kral tarafından toplantıya çağrılan bir meclisle [Etats Généraux ile], 4 Ağustos 1789'un ikiyüzlü tavizleriyle ya da Yasama Gücünün önemsiz kararlarıyla yatıştırılabilir miydi? Bu şekilde siyasî bir isyan yatıştırılabilir, ama bu denli az şeyle bir halk devriminin üstesinden gelinemez... ve dalga durmadan yükselmeye devam etti. Öte yandan devrim mülkiyete saldırarak aynı zamanda *devleti de çözüp dağıtıyordu*; yönetimleri tümüyle olanaksız kılıyor ve derebeyleri ile genel olarak varsıllara karşı yönelen halkın bu isyanı, dört yılın sonunda krallığı ve mutlakıyetçiliği süpürüp atmaya varıyordu.

[Fransız devriminin] bu seyri, bütün büyük devrimlerin seyridir... Eğer devrim basit bir yönetim [hükümet] değişikliği değil de gerçek bir halk devrimi, mülkiyet düzenini baştan ayağa değiştirecek bir tufan olmak zorundaysa (ki buna yürekten inanıyoruz), bu, gelecek devrimin de gelişimi ve seyri olacaktır.

Kuram ve Kılğı...

Kanaatimizce gelecek devrimden kaynaklanması gereken insanlığın düzeni üzerine konuşup tartıştığımızda bize şu söylenir genellikle: “Bunların hepsi kuram, [şimdilik] uğraşmamız gerekmeyen bir kuram. Bunu bir yana bırakıp kılğısal [pratik] şeylerle (örneğin seçim sorunlarıyla) ilgilenelim ve devrimden doğabilecek olanı o zaman, daha sonra ele alırız.”

Fakat bu itirazın doğruluğundan hatta samimiyetinden bizi kuşkulandıracak kendiliğinden bir şey var yine de... Her bireyin, itirazını açıklarken, devrimin hemen sonrasındaki –daha ziyade bugünkü– toplumun örgütlenmesi üzerine her derde deva bir kuramına sahip olması bu yüzden; kuramı az değer verilmekten uzak bu kişi ona sıkı sıkıya yapışır, yayar ve şimdi yaptığı her şey fikirlerinin mantıkî sonucudur sadece. Şu “kuramsal sorunları tartışmıyoruz” lâfı, “*bizim* kuramımız üzerinde tartışmayın, ama

onu uygulamaya koymada bize yardım edin” demeye gelir aslında.

Toplum üzerine fikirlerinin (yazarının düşündüğü haliyle) şu ya da bu biçimde yer almadığı gazete makalesi yok gerçekte. “İşçi devleti”, “üretimin ve değişimin devlet tarafından düzenlenmesi”, –çalışma [emek] araçlarının ortak mülkiyetiyle sınırlı ve de ürünlerin ortak kullanıma koyulmasının reddeden– bir “ortaklaşıcılık”, “parti sıkıdüzeni” vs lâfları, tüm bu sözler, gazete makalelerinde ve broşürlerde sürekli biçimde yer alıyorlar. “Kuramlar”a hiç önem vermemiş gibi davrananlar, kendi kuramlarını yaymak için ellerinden geleni artlarına koymuyorlar. Ve biz bu tür tartışmalardan kaçınırken, diğerleri *kendi* anlayışlarını yayar ve –günün birinde mücadele edilmesi gerekecek– *kendi* hatalarını öne sürüp oraya buraya saçarlar. Sadece tek bir örnek vermiş olmak için –sosyalizmi savunma bahanesi altında– çöküş halindeki burjuva düzeni kurtarmaktan başka gayesi olmayan avusturyalı eski bir bakan tarafından yazılmış şu kitabı, Schaeffle’ın “*Sosyalizmin Özü*” kitabını saymak yeterli olur. Bu eski bakanın kulağının [eleştiri salvolarıyla] patlatılmasına fazlasıyla izin veren bu kitabın fransız ve alman işçileri arasında pek beğenilmediği doğru; ne var ki saçmalığı daha iyi yutturmak üzere birkaç devrimci cümleyle süslenen bu fikirler yine de her gün yayılıyor.

Ayrıca bu, tamamen doğal... Yıkılacak olanın yerini alabileceğin –ana hatlarıyla da olsa– bir fikri oluşmaksızın yıkım işine girişmek insan aklına aykırıdır. Birileri “devrimci bir diktatörlük kuracağız”; diğerleri “işçilerden oluşan bir yönetim kuracağız ve üretimin düzenlenmesini ona emanet edeceğiz”; daha başkaları da “ayaklanan Topluluklarda her şeyi ortaklaşa kılacağız” diyorlar. İstisnasız hepsi, geleceğin –az çok önem verdikleri– herhangi bir anlayışına sahip ve bu düşünce [anlayış] –bilinçli ya da değil– güncel hazırlık dönemindeki eylem [mücadele] tarzı üzerinde etkisini gösterir.

Kısacası şu “kuram sorunları”ndan kaçınmakla hiçbir şey kazanmış olmayacağız; tersine, eğer “kılğısal” [uygulamaya dayalı, pratik] olmak isteniyorsa, hemen şu andan daha bugünden itibaren anarşist komünizm ülküsünü tüm veçheleri altında sergilemek ve tartışmak zorundayız.

* * *

Ayrıca bu ülküyü şu anda, içinden geçmekte olduğumuz şu nispî sükûnet döneminde sergilemek, tartışmak ve yaymak zorunda değilseniz eğer... peki, bunu ne zaman yapacağız?

Bu, barikatların dumanları arasında, yıkılan binaların kalıntıları üzerinde kapıları yeni bir geleceğe hemen o anda açmamızın gerekeceği gün mü olacak? Zaten alınmış bir karara ve onu uygulamanın kesin iradesine sahip olmanın gerekeceği gün mü yapılacak? O zaman, artık tartışma zamanı olmayacak; hemen anında şu ya da bu yönde davranmak, harekete geçmek gerekecek.

Yapılmış olan, önceki devrimlerin –bekleme [umma] hakkına sahip– fransız halkına her şeyi vermemiş olmasıydı ve bu, yaklaştığını hissettiği devrimin hedefini çok fazla tartışmamış olması yüzündendi. Bu hedefi belirleme ve yapılması gerekecek olanı görme ödevi, [daha sonra] şaşmaz biçimde halka ihanet eden öncülere terk edilmişti her zaman (doğruymuş gibi düşünülerek). Bu, halk kendisini davranmaktan alıkoymuş her derde deva bir kurama sahip olduğu için de değildi... [aslında] herhangi bir kuramı filân yoktu. [Buna karşın] burjuvazi, 1848’de ve 1870’de halkın yönetimi devireceği gün ne yapacağını gayet iyi biliyordu. İktidarı ele geçireceğini, onu seçimlerle onaylayacağını ve de –orduyu, topraklarını, ulaşım yollarını ve parayı ellerinde tutarak– emekçilerin haklarını istemeye cüret edecekleri gün paralı askerlerini onların üzerine salacağını pek âlâ biliyordu. [Kısacası] *burjuvazi*, devrim günü ne yapacağını biliyordu.

Kısacası şu “kuram sorunları”ndan kaçınmakla hiçbir şey kazanmış olmayacağız; tersine, eğer “kılıgısal” [uygulamaya dayalı, pratik] olmak isteniyorsa, hemen şu andan daha bugünden itibaren anarşist komünizm ülküsünü tüm veçheleri altında sergilemek ve tartışmak zorundayız.

* * *

Ayrıca bu ülküyü şu anda, içinden geçmekte olduğumuz şu nispî sükûnet döneminde sergilemek, tartışmak ve yaymak zorunda değilseniz eğer... peki, bunu ne zaman yapacağız?

Bu, barikatların dumanları arasında, yıkılan binaların kalıntıları üzerinde kapıları yeni bir geleceğe hemen o anda açmamızın gerekeceği gün mü olacak? Zaten alınmış bir karara ve onu uygulamanın kesin iradesine sahip olmanın gerekeceği gün mü yapılacak? O zaman, artık tartışma zamanı olmayacak; hemen anında şu ya da bu yönde davranmak, harekete geçmek gerekecek.

Yapılmış olan, önceki devrimlerin –bekleme [umma] hakkına sahip– fransız halkına her şeyi vermemiş olmasıydı ve bu, yaklaştığını hissettiği devrimin hedefini çok fazla tartışmamış olması yüzündendi. Bu hedefi belirleme ve yapılması gereken olanı görme ödevi, [daha sonra] şaşmaz biçimde halka ihanet eden öncülere terk edilmişti her zaman (doğruymuş gibi düşünülerek). Bu, halk kendisini davranmaktan alıkoymuş her derde deva bir kurama sahip olduğu için de değildi... [aslında] herhangi bir kuramı filân yoktu. [Buna karşın] burjuvazi, 1848’de ve 1870’de halkın yönetimi devireceği gün ne yapacağını gayet iyi biliyordu. İktidarı ele geçireceğini, onu seçimlerle onaylayacağını ve de –orduyu, toplarını, ulaşım yollarını ve parayı ellerinde tutarak– emekçilerin haklarını istemeye cüret edecekleri gün paralı askerlerini onların üzerine salacağını pek âlâ biliyordu. [Kısacası] *burjuvazi*, devrim günü ne yapacağını biliyordu.

Lâkin halk hiçbir şey bilmiyordu. Siyaset konusunda burjuvazinin ardı sıra şunları yineliyordu ha bire: 1848’de cumhuriyet ve genel oy; 1871’de de küçük-burjuvazi ile birlikte “Komün!”. Ama ne 1848’de ne de 1871’de çalışma ve ekmek sorunu meselelerini çözmek için girişmesi gerekenin açık hiçbir fikrine sahip değildi. 1848’in şu “işin [emeğin] örgütlenmesi” sloganı (alman kolektivistleri tarafından yeniden canlandırılmış bu hayalet), hiçbir şey anlatmayan alabildiğine belirsiz bir ifadeydi; aynı şekilde Fransa’da 1869 Enternasyonal’inin kolektivizmi de bir o kadar belirsizdi. Şayet Mart 1871’de Komün’ün kurulmasına [gelişine] çalışmış olan herkes çalışma ve ekmek sorunlarını çözmek için yapılması gerekenler konusunda sorgulanmış olsaydı... bu [soruşturma], yaman bir çelişik yanıtlar uyumsuzluğu [yumağı] olmuş olurdu! [Örneğin] işliklerin mülkiyetini Komün adına almak gerekiyor muydu? Konutlara el koyulabilir ve bunlar bu isyancı kentin mülkiyeti ilân edilebilir miydi? Bütün gıda maddelerine el koymak ve bunları karneye bağlamak gerekir miydi? Paris’te yığılmış olan zenginliklerin tümü fransız halkının ortak mülkiyeti olarak ilân etmek ve bu güçlü araçları tüm ulusun kurtuluşu için harcamak gerekir miydi? Halkın içinde bu soruların hiçbirisi üzerinde oluşmuş bir görüş yoktu. Doğrudan mücadelenin gereksinimleriyle meşgul Enternasyonal, gerçekte bu soruları tartışmayı ihmal etmişti. “Bize anlattıklarınız hikâye, kuram” diye bağırılıyordu bu soruları ele alanlara ve toplumsal Devrimden söz edildiğinde de, bu devrimi Özgürlük-Eşitlik-Dayanışma gibisinden bir o kadar belirsiz sözcüklerle tanımlamakla yetiniliyordu.

* * *

Bir devrim durumuna yönelik her derde deva bir **program** düşüncesi bize yabancı, bizden uzak... Böylesi bir **program**, mücadeleye ket vurmaktan başka bir şey yapmayacaktır; hatta

pek çok kimse şu safsatanın [sofizmin] yayılması için ondan yararlanacaktır: “Programımızı gerçekleştiremediğimiz için, [şimdilik] hiçbir şey yapmayalım; kanımızı daha uygun fırsatta hesaplıca dökelim, heder etmeyelim.”

Halk hareketlerinin hepsinin toplumsal devrime doğru bir ilerleme, bir yollanma olduğunu gayet iyi biliyoruz. Bu hareket [mücadele] isyan ruhunu uyandırır, kurulu düzeni (daha doğrusu kurulu düzensizliği) çok büyük ölçüde istikrarsızlık olarak düşünmeye alıştıırır ve [hâlâ]... “şu büyük Devrim veya Komün neye yaradı?” diye sormak için bir alnan parlâmentarizminin kibirli aptallığı gerekir. Eğer Fransa bu devrimin öncüsü olmuşsa, eğer fransız halkı devrimci ruhlu ve mizaçlıysa, bu, ukalâ [doktrinci] ve dangalaklar tarafından kınanmış, yadsınmış onca devrimi yapmış olduğu içindir tam da.

Ama bizim için belirlenmesi önemli olan, ulaşmayı tasarladığımız *hedef* ve... sadece belirlemek değil, üstelik onu çok yüksek düzeyde halka mal edecek biçimde, mücadele günü bütün ağızlarda telâffuz edileceği derecede sözle ve eylemle açıklamak da önemli. Bu, genellikle düşünüldüğünden çok daha büyük ve o ölçüde gerekli bir görev; zira bu hedef her ne kadar az sayıda insanın gözleri önünde capcanlı duruyorsa da, –burjuva, liberal, toplulukçu, kolektivist vs basın tarafından itinayla işlenmiş [beyinleri yıkanmış]– yığınların büyük çoğunluğu için durum bu değil.

Bugün ve gelecekteki mücadele tarzımız bu hedefe [amaca] bağlıdır, tâbidir... Anarşist-komünistle buyurgan kolektivist, jakobenle özerkçi-toplulukçu arasındaki fark, bir ülküden az çok uzaklaşmış anlayışlarında yer etmez tümüyle. Bu fark kendini devrim günü hissettirmez sadece, ne kadar küçük olursa olsun her şeyde, her saptamada daha bugünden çıkar ortaya. Devrim günü devletçi-kolektivist, mülkiyet düzeni hakkında kararnamelerini çıkartıp yayınlayacağı Paris Belediye Sarayı’na yerleşmeye koşacaktı; Fouilly-les-Oies’da yetiştirilen tavuk sa-

yısını sayımlamalara ve kararnamelere bağlamaya kadar her tarafa burnunu sokarak dehşetengiz bir yönetim oluşturmaya çalışacaktır. Özerkçi-toplulukçu, o da yönetimi kurumlaştırarak aynı Belediye Sarayı'na koşacak ve söz konusu topluluk konseyinin yapılmasını uygun bulmadığı sürece o kutsal mı kutsal mülkiyete dokunmayı tümüyle yasaklayarak 1871 Komün tarihini yinelemeye çalışacak.

Bu aynı fark, yaşamımızın ve günlük mücadelemizin en küçük tezahürlerine kadar nüfuz eder. Her insan hedefi ve mücadele araçları arasında belirli bir uyum sağlamaya çalıştığından, anarşist-komünistin, devletçi-kolektivistin ve özerkçi-toplulukçunun doğrudan eylemlerinin her noktasında uyumsuzluk içinde oldukları çıkar bundan.

* * *

Bu fark ortada... o halde bunu bilmezden gelmeye çalışmayalım. Tersine, amacımızı [hedefimizi] açıkça ortaya koyalım ve gruplar içinde her gün, her an sürekli biçimde yapılan tartışma (gazetelerdeki türden değil, zira bu, her zaman haddinden fazla kişiseldir), geniş halk yığınları arasında –büyük çoğunluğun günün birinde bağlanabileceği– ortak bir düşünce hazırlayacaktır.

Hemen şu ana, içinde bulunduğumuz ana gelince, tüm bu grupların üzerinde daha şimdiden uyum içinde davranabilecekleri müşterek birkaç alana sahibiz... Bu, sermayeye karşı mücadelenin alanıdır, onun savunucusuna yani hükümete [yönetime, devlete] karşı mücadelenin alanı. Toplumun gelecekteki örgütlenmesi konusunda düşüncelerimiz her ne olursa olsun, bütün samimi sosyalistler için kazanılmış bir nokta var: Sermayenin kamulaştırılması gelecek devrimin sonucu olmak zorunda. O halde bu kamulaştırmayı hazırlayan tüm mücadele –birkaç ayırtıya bağlı– bütün sosyalist gruplar tarafından

hep birlikte desteklenmiş olmak zorunda. Ve çeşitli grupların ortak alanda daha fazla karşılaşmaları ölçüsünde, Devrim sırasında yapılacak olan konusunda ortak uyuşma daha iyi kurulabilecektir.

Ama kaynaşma [ayaklanma] gününde yığınlardan az çok genel bir düşüncenin çıkabilmesi için, bu devrimden kaynaklanacak olan toplum ülkümüzü her zaman açıklamayı ihmal etmememiz gerektiğini unutmayalım. Eğer kılıgısal olmak istiyorsak, her ayırtıda –gericinin her zaman “hayaller, kuramlar” diye adlandırmış olduğu– ülkümüzü açıklamak, sergilemek zorundayız. Eğer başarılı olmak istiyorsak, kılıgı ve kuram birbirine sıkı sıkıya bağlı olmak, tek bir bütün oluşturmak zorunda.

Kamulaştırma

I

A vrupa'nın büyük bir devrimin arifesinde bulunduğunu söylemekte artık yalnız değiliz... Kendi açısından burjuvazi de bunu fark etmeye başladı ve bunu gazeteleri aracılığıyla tespit ediyor.¹ *Times*, –asla hiçbir şeyden kaygılanmayan bir gazetede çıktığı için daha da dikkate değer olan– bir makalede bunu kabul ediyor. Kadim ıspartalılarvari müdahale etmemenin ve tasarrufun faziletlerini öğütleyenlerle alay eden City'nin bu yayın organı, daha ziyade toplumumuzda emekçilere ayrılan yaşam koşulları üzerinde düşünmeye ve hoşnutsuz olmakta

1. Bu makale Kasım 1882'de yazıldı.

tümüyle haklı oldukları için onlara hangi ödünlerin verilmesi gerektiğini görmeye davet ediyor burjuvaziyi. Şu eski günahkâr kentin [Cenevre'nin] gazetesi *Journal de Genève*, cumhuriyetin toplumsal sorunla kuşkusuz yeterince ilgilenmediğini kabul etmekte o da acele ediyor. Adlarını anmayı bile istemediğimiz ama bu nedenle büyük burjuvazinin ve yüksek malî çevrelerin daha az sadık sözcüleri olmayan başka yayın organları da, yakın bir gelecekte işçileri gibi çalışmak zorunda kalacak zavallı [küçük] patrona düşen kadere daha şimdiden üzüm üzüm üzülüyorlar ve çevrelerinde halkın öfkesinin durmadan yükseldiğini korkuyla gözleyip saptıyorlar.

Avusturya'nın başkentindeki son olaylar, Fransa'nın kuzeyinde sürüp giden sessiz karışıklıklar, Rusya ve İrlanda'daki olaylar, İspanya'daki mücadeleler ve hepimizin bildiği bir yığın diğer işaret; Fransa emekçilerini kendi aralarında ve diğer ülkelerin emekçileriyle birleştiren dayanışma bağları (belirli bir anda emekçilerin yüreklerini tam uyumla çarptıran ve onları –birlik yalnızca herhangi bir komiteyle temsil edildiğinde farklı biçimde şaşırtıcı– tek bir bütün halinde birleştiren bu gözle görülmez bağlar)... bütün bunlar sadece ve sadece bu öngörülerin doğruluklarını gösterebilirler.

Ve son olarak, iktidara göz diken tüm partilerin şanslarını denemek gayesiyle el atmaya hazır oldukları bu safhaya bir kez daha giren Fransa; onca kez ertelenmiş ve bir o kadar kesin avrupalılar arası savaşın yaklaştığını kestiren diplomatların yoğunlaşan faaliyetleri; bu [muhtemel] savaşın yenilmiş ve istilâ edilen ülkelerde ister istemez halk ayaklanmasına dönüşecek olan kaçınılmaz sonuçları... dönemimiz gibi bir büyük olaylar döneminde birlikte cereyan eden bu olaylar, devrim gününe hissedilir biçimde yaklaştığımızı düşünmemize, tahmin etmemize yol açıyorlar.

Burjuvazi bunu anlıyor ve... şiddetle karşı koymaya hazırlanıyor, çünkü başka çare, başka yol bilmiyor, bilmek de istemiyor. Kudurmuşçasına karşı koymaya, yüz bin, iki yüz bin işçiyi ve gerekirse fazladan bir elli bin kadını ve çocuğu da katlettirmeye kararlı. Ve katliamın korkunçluğu karşısında gerilemeyecek de... Bunu 1790'da Champ-de-Mars'ta [Paris'te], 1831'de Lyon'da, 1848 ve 1871'de yine Paris'te yeterince kanıtladı. Bu zevat için sermayelerini, aylaklık ve safahatlarını korumak maksadıyla her yol, her araç mubah.

Mücadele programları tükendi... Peki, bizimki için de aynı şeyi söyleyebilir miyiz?

Burjuvazi için katliam, zaten başlı başına bir program... yeter ki bu işi emanet edebileceği –fransız, alman, türk, her ne hâlse– askerleri olsun. Yalnızca halen var olanı korumaya, *mevcut durumu* [statükoyu] –fazladan bir on beş sene için de olsa– sürdürmeye çalıştığından... onun açısından sorun tümüyle basit bir silâhlı mücadeleye indirgenmiştir. Tam da işlerin var olan düzenini değiştirmek istedikleri için emekçilerin karşısında ortaya çıkan sorun hepten başka; onlar için sorun, böylesine berbat bir çözüm gibi basit değil artık. Bu sorun, tersine, engin ve devasa bir biçimde çıkıyor ortaya. Burjuvazi kadar iyi hazırlanmaya mecbur olduğumuz [gelecek] kanlı mücadele, bununla birlikte bizim için sermayeye karşı girişmek zorunda olduğumuz savaşın bir engelinden başka bir şey değil yine de. Burjuvaziye dehşet salmak ve ardından her şeyi aynı durumda bırakmak, bizi hiçbir yere götürmeyecektir. Amacımız çok daha geniş, hedeflerimiz daha soylu ve yüce.

Bizim için söz konusu olan, insanın sömürülmesinin ortadan kaldırılması, yok edilmesidir. Söz konusu olan, birilerinin aylak yaşmalarından diğerlerinin iktisadî, anlıksal ve manevî köleliklerinden doğan haksızlıklara, kötülüklere ve suçlara son **ver**mektir. Sorun devasa boyutlarda, ama bu, kuşağımıza **geçmiş** yüzyıllardan miras kalmış olduğu ve sorunu tümüyle **çözmeye**

çalışmanın tarihsel zorunluluğu içinde olduğumuz için... bu görevi kabul etmek mecburiyetindeyiz. Ayrıca söz konusu çözümü el yordamıyla da aramak zorunda değiliz artık: çözüm, tarih tarafından sorunun kendisiyle aynı zamanda koyuldu önümüze; Avrupa'nın tüm ülkelerinde açıkça dile getirildi ve getiriliyor; yüzyılımızın iktisadî ve anlıksal gelişmesini özetliyor. Bu çözüm kamulaştırmadır [mülksüzleştirmedir], Anarşidir.

Eğer toplumsal zenginlik bugün ona sahip olan birkaç kişinin ellerinde kalmaya devam ederse; şayet fabrika, işlik ve imalâthane patronunu mülkiyeti olarak kalırsa; eğer demiryolları ve nakliyat araçları, onları gasp etmiş olan şirketlerin ve kişilerin mülkiyeti olarak kalmaya devam ederlerse; beyzadelerin konakları, villaları gibi kentlerin konutları da devrimden itibaren bütün emekçilerin bedava kullanımına koyulmaları yerine bugünkü sahiplerinin mülkleri olarak kalırlarsa; ya bankalarda ya da varsılların konaklarında birikmiş hazinelerin tümü –herkes onların üretimine katkıda bulunmuş olduğundan– hemen topluluğa iade edilmezlerse; şayet ayaklanan halk büyük kentlerde yığılmış tüm gıda ve ihtiyat [yedek ihtiyaç] maddelerine el koymaz ve bunları onlara gereksinim duyan herkesin erişimine sunmak üzere örgütlenmezse; ve nihayet, eğer toprak –bir hak olarak değil de bugün fiilen ait oldukları– bankacıların ve tefecilerin mülkü olarak kalır ve büyük gayrimenkuller toprağı işlemek isteyen herkesin erişimine koyulmak üzere büyük mülk sahiplerinin ellerinden koparılıp alınmamış olursa; üstüne üstelik yönetilenlere emirler yağdıran bir yöneticiler tabakası oluşursa... ayaklanma bir devrime dönüşmeyecek ve her şeye yeniden başlanması gerekecektir. İşçi, bağımlılığını [boyunduruğunu] bir an için şöyle bir sarstıktan sonra... bu aynı boyunduruğu tekrar boynuna geçirmek ve –beyaz yıldıranlıktan, toplu sürgünlerden, yargısız infazlardan, katil sürülerinin emekçi cesetleri üzerindeki dizginsiz, kudurgan danslarından söz bile etmeksizin– işverenin kırbacına ve üvendiresine [dürtükleme-

lerine], amirlerinin küstahlıklarına, aylak varsılların kötülük ve suç eğilimlerine yeniden maruz kalmak zorunda kalacaktır.

Kamulaştırma, işte kendini gelecek devrime dayatan (aksi takdirde başarısız olacaktır). İnsanları sömürme araçlarına sahip herkesin toptan mülksüzleştirilmesi ve tüm bu araçların kamulaştırılması. Herhangi bir kimsenin elinde diğerlerini sömürmeye yarayabilecek her şeyin ulustan topluluğa geri dönüşü.

Her bireyin –kölelerinin zorlu çabaları sayesinde zenginlikleri biriktiren başkalarına emeğini ve özgürlüğünü satmaya mecbur kalmaksızın– özgürce çalışarak yaşayabileceği tarzda davranmak... işte gelecek devrimin yapmak zorunda olacağı.

* * *

On yıl önce bu program –en azından iktisadî bölümü içinde– bütün sosyalistler tarafından kabul edilmişti. Sosyalist olduğunu söyleyen bu programı kabul ediyordu, hem de tereddütsüz. O zamandan bu yana pek çok sahtekâr sosyalizmi kişisel çıkarları dahilinde sömürmeye geldi ve programı budayıp kuşa çevirmek, kısaltmak için öylesine iyi çalıştılar ki... bugün onu bütünlüğü içinde koruyanlar sadece anarşistler. Program sakatlandı, herkes tarafından istenen biçimde keyfine göre yorumlanabilen boş cümlelerle şişirildi; ve böylece işçilere hoş görünmek için değil (eğer işçi sosyalizmi kabul ederse, genellikle bütünlüğü içinde kabul eder), ama –saflarında kendine bir yer edinmek maksadıyla– düpedüz burjuvazinin gözüne girmek gayesiyle program kuşa çevrildi. Bu durumda söz konusu kamulaştırma düşüncesini en erişilmez köşe bucağa kadar yayma görevi anarşistlere düşmekte. Ve bu zorlu işte başkalarına güvenmemek, bel bağlamamak zorundalar.

Kamulaştırma düşüncesinin bütün emekçilerin kafasına zaten nüfuz etmiş olduğuna ve bu düşüncenin –dürüst insanın

yaşamını uğruna feda etmeye hazır olduğu– şu inançlardan biri haline geldiği zehabına kapılmak çok kötü bir hata olacaktır. Durum, böyle olmaktan uzak; bu düşünceden –eğer hasımlarının ağzından değilse– söz edildiğini işitmemiş milyonlar var. Onu bizzat kabul edenlerin arasında konuyu tüm ayırtıları içinde ve değişik görünüşleri altında incelemiş olanların sayısı ne kadar da az! Herkes kamu işleriyle ilgilendiğinde, okuyup tartışacağında ve harekete geçeceğinde; en özlü ve en açık fikirler özellikle yığınları harekete geçireceği gün... kamulaştırma düşüncesinin de alabildiğine çok sayıda taraftar kazanmasının bilhassa devrim sırasında olacağının doğru olduğunu biliyoruz. Ve devrim esnasında mevcut sadece iki partinin [bölümün, kesimin, sınıfın] yani burjuvazinin ve halkın olduğunu, pek küçük bir parti [grup] tarafından ortaya atılır atılmaz kamulaştırma düşüncesinin halk tarafından hemen benimseneceğini de biliyoruz. Ama toplumsal devrimin burjuvazinin dışındaki düşmanlarını da göz önünde bulundurmamak, hesaba katmak zorundayız: burjuvazi ve devrimci sosyalistler arasında ortaya çıkan nesebi belirsiz melez partiler; yetkili zevata [otoriteye] saygı asırlarının kaçınılmaz sonucu olan anlıksal ikircimliğin –samimi olmalarına karşın– yine de iliklerine kadar işlediği kişilerin hepsi; ve nihayet, tekneleri batarken ayrıcalıklarının bir kısmını kurtarmaya çalışacak ve –daha sonra tekrar ele geçirmek üzere– şimdilik feda etmeye hazır oldukları birkaç ayrıcalığa karşı bir o kadar şiddetle bağırarak tüm şu burjuva eşhas... bütün bu araçlar takımı, halkı Dimyat’a pirince giderken evdeki bulgurdan da olmama [“aklıselim”] yoluna sokmak için olanca güçleriyle çalışacak. Her şeyi kaybetmektense azla yetinmenin yeğ olduğunu söylemeye gelecek binlerce kişi; kararlı biçimde kurumlara saldırmak yerine gereksiz şeylere ve önemsiz kişilere karşı yürütülen nafîle hücumlarda devrimci atılını söndürüp bitirmeye ve zaman kaybettirmeye çalışacak insanlar; geçen yüzyılın köylülerinin yaptıkları gibi davranmak

yerine yani toplumsal zenginliğe *el koymak*, ardından *onu kullanmak* ve halkın tümünü ondan yararlandırarak bu zenginlik üzerindeki haklarını kabul ettirip sağlamca oturtmak yerine Saint-Just'ü ve Robespierre'i [yeniden] oynamak isteyen insanlar olacaktır.

Bu tehlikeyi bertaraf etmek için şu anda tek çare var: bu çare, bugünden itibaren kamulaştırma düşüncesini *tüm* sözümüzle, bütün mücadelemizle dur durak bilmeksizin yaymaya çalışmak ve her bir eylemimizi bu mücadeleye bağlamaktır; Kamulaştırma sözcüğünün ülkenin dört bir yanına nüfuz etmesidir; her köyde konuşulup tartışılması ve de her işçi her köylü için Anarşi sözcüğünün ayrılmaz parçası haline gelmesidir... işte o zaman (ancak o zaman) bu sözcüğün devrim günü bütün dudaklarda telâffuz edileceğinden, halkın tümünün itişiyile şaşırtıcı biçimde yükseleceğinden ve halkın kanının boş yere akmamış olacağından emin olacağız.

Bu görevin tüm ülkelerde kendilerine düştüğü anarşistlerin saflarında şimdilerde ortaya çıkan düşünce işte böyle. Zaman kısıtlı, hızla akıp geçiyor; fakat bu durum yeni güçler kazandıracak ve bu sonuca ulaşmak için çabalarımızı ikiye katlayacak; çünkü bu olmaksızın halkın çabalarının tümü ve yapılan bütün fedakârlıklar bir kez daha yitirilmiş olacak.

II

Kamulaştırma üzerine olan görüş tarzımızı açıklamadan önce kuramsal açıdan çok sığ ama çok yaygın bir itirazı yanıtlamak zorundayız... Siyasî iktisat (burjuvazinin en alâyişli bu sözde bilimi) habire özel mülkiyetin yararlarını över: “Köylünün, diyor, işlediği toprağın sahibi haline gelir gelmez gerçekleştirdiği mucizelere bakın! Küçük toprak parçasını nasıl gayretle çapaladığını, toprağını güzelce alt üst ettiğini [sürdüğü] ve genellikle verimsiz bir topraktan ne çok ürün aldığını görün! Ve nihayet, ağalık ve lonca pirleri engellerinden

kurtulduğundan beri sanayinin gerçekleştirdiklerine bir bakın!”

İktisatçıların, bu tabloyu ortaya koymalarının ardından, bundan “Toprak işleyen!” sonucunu çıkarmadıkları, ama “Toprak, onu ücretlilerin eliyle ekip biçtirecek beyzadeye aittir!” neticesine vardıkları doğru. Bu akıl yürütmelerle aldatılan ve daha fazla düşünmeksizin onları yineleyen yine de çok sayıda insan var galiba. Bizlere, biz “ütopistler”e gelince (evet evet, çünkü biz “ütopyacı”yız), [bu olguları] çözümlemeye, derinleştirmeye çalışıyoruz ve işte bulduklarımız...

Toprağa ilişkin olarak, köylünün işlediği toprağın sahibi haline gelmesinden itibaren ziraatını daha iyi yaptığını biz de görüyoruz. İyi de şu iktisatçı beyler bu küçük toprak sahibini kiminle kıyaslıyorlar? Komünist tarımcıyla mı? Ya da sözgelimi bataklıkların sığ yerlerinde kendine bir tarla açmaya çalışmış şu bir başına ve yalıtık göçmen devletten birkaç kilo un dilenirken, Amur nehri kıyılarına gelerek genç insanların ve hayvanlarının çalışmasını ortak kılan, meşe çalılıklarını dört beş çift öküzün çektiği sabanlarla sürdüren, evlerini hep birlikte inşa eden ve daha ilk yıldan itibaren kendilerini zenginlik ve refah içinde bulan o *dukhobortsı* (ruhun [aklın, anlayışın] savunucuları) topluluklarından biriyle mi kıyaslıyorlar acaba? Topluluğun tüm üyelerine yiyecek, giyecek ve konut sağladıktan sonra kadın ve erkek her üyenin topluluğun mağazalarında bulunmayan bir çalgı aletini, bir sanat eserini veya bir süs eşyasını satın alabilmeleri için bugün kişi başına yüz dolarlık bir miktar ayırabilen şu amerikalı topluluklardan, Nordhorf’un bize sözünü ettiği şu topluluklardan biriyle mi kıyaslıyorlar yoksa?

Hayır! Bu olguları açıklamak üzere varsayımını desteklemek veya terk etmek ereğiyle çelişkili olguları bizzat aramak ve biriktirmek bir Darwin için uygundur; resmî bilim bunları bilmezden gelmeyi tercih eder: mülk sahibi köylüyü... toprak kölesiyle, yarıcıyla veya kiracı çiftçiyle kıyaslamakla yetinir.

Peki, toprak kölesi [serf], toprağını işlediği derebeyinin –ancak ayakta kalmasına, çalışmasını sürdürmesine yetecek kadar– azıcık karabuğday ve çavdarın dışında üreteceği her şeyi elinden alacağını bilmiyor muydu? Boşuna çalışmaktan canının çıkacağını ve bahar geldiğinde –rus köylüsünün hâlâ yaptığı gibi, 1789 öncesi fransız köylüsünün de yapmış olduğu gibi– ununa ot karıştırmak [otlu “ekmek”] yapmak zorunda kalacağını bilmiyor muydu? Ola ki birazcık zenginleşme yanlış düşüncesine kapılmış olsaydı... derebeyinin bencil işkencelerinin hedef tahatası haline geleceğini bilmiyor muydu? Biliyordu. Bu yüzden mümkün merteye az çalışmayı ve toprağını mümkün en kötü biçimde sürmeyi seçiyordu. Ve şimdi bu köylünün torunlarının, mahsullerini kendi hesaplarına ambarlayabileceklerini bildiklerinden beri, topraklarını çok daha iyi işlemelerine şaşılacak öyle mi?

Yarıcı [ortakçı], toprak kölesine kıyasla daha o zaman bir ilerlemedir... Mahsulünün yarısının toprak sahibi tarafından alınacağını bilir, dolayısıyla en azından diğer yarının kendisine kalacağından emindir. Ve –bize göre çileden çıkartıcı, iktisatçıların gözünde çok doğru– bu duruma rağmen yarıcı, sadece kollarının gücüyle yapabildiği ölçüde ziraatını iyileştirmeyi başarır.

Kiracı çiftçi [icarcı], eğer kira sözleşmesi birçok yılın güvencesini veriyorsa, sözleşmesinin şartları haddinden fazla masraflı değilse ve bu koşullar tarımını iyileştirmek amacıyla kıyıya köşeye birkaç kuruş koymasına elveriyorlarsa ya da bir döner sermayeye sahipse... tarımını iyileştirme yolunda bir adım daha öteye gider.

Ve nihayet mülk sahibi köylü, eğer küçücük toprağını satın almak için gırtlığına kadar borca batmamışsa ve ola ki [olası] zararlara karşı ve muhtemel “yatırımlar” için bir ihtiyat akçesi oluşturabiliyorsa... ziraatını toprak kölesinden, yarıcıdan ve icarcıdan daha iyi yürütür, zira zorlu çalışmasıyla torağından

elde edeceğinin –vergilerin ve kendisine borç para vermiş alacaklının aslan payının dışında– tümüyle kendisine ait olacağını bilmekte.

Peki, bu olgulardan ne sonuç çıkartılabilir? Hiç kimsenin başkası için çalışmayı sevmediğinin ve eğer çiftçi şöyle ya da böyle mahsulünün en büyük bölümünün –ister derebeyi ister burjuva ister tefeci– herhangi bir tembel tarafından yahut devlet vergileri yoluyla yalanmadan yutulacağını biliyorsa, toprağın hiçbir zaman böylesine iyi işlemiş olmayacağını dışında... kesinlikle hiçbir şey. Bu olgularda bireysel [özel] mülkiyet ile ortaklaşa kullanım arasında yapılan en küçük bir karşılaştırma sözcüğü bulmaya gelince... bunun unsurlarını dahi içermeyen olgusal [özdeksel] sonuçlar çıkartmaya iyice hazır olmak gerekir!

* * *

Bu olgulardan çıkartılacak yine de bir başka sonuç var...

Sözünü ettiğimiz yarıcının, kiracı çiftçinin özellikle de küçük mülk sahibi köylünün çalışması, [düpedüz] kölenin ve toprak kölesinin çalışmasından daha yoğundur. Her ne kadar böyle olsa da, ne yarıcılık ne icarcılık sisteminde ne de küçük mülk sahipliği sistemi altında tarım gelişip büyümüyor. Yarım yüzyıl önce tarım sorununun çözümünün, mülk sahibi köylü bu dönemde –geçen yüzyılın sonundaki sefaleti çok belirgin biçimde izleyen– belli bir gönençten yararlanmaya başladığı için, küçük toprak mülkiyetinde olduğuna inanılabiliyordu. Ama küçük toprak mülkiyetinin bu altın çağı çabucak geçip gitti. Bugün küçük bir parça toprağın sahibi köylü, iki yakasını ancak bir araya getirebiliyor... Borçlanıyor, hayvan tüccarının, emlâkçinin ve tefecinin yağması durumuna düşüyor; alacaklı tarafından ciro edilebilir emre yazılı senetler ve ipotekler, köyleri –devlet veya yerel idare tarafından toplanan korkunç vergilerden çok

daha fazla– toptan çökertip iflâsa sürüklüyorlar. Küçük mülkiyet kaygıları [korkuları] içinde çırpınıyor ve eğer köylü mülk sahibi sıfatını hâlâ koruyorsa da aslında bankacıların ve tefecilerin kiracısından başka bir şey değil. Günün birinde borçlarından kurutulacağına inanıyor, lâkin borcu habire artıyor. Gönence kavuşan birkaç yüz mülk sahibine karşılık, yavaş yavaş eriyip yok olmanın, yıpranmanın çelik çemberlerinden ancak devrimle kurutulacak olan milyonlar görülüyor daha şimdiden.

Mülkiyetin yararları konusundaki kuramları kökünden yıkan ve sayımlama kitaplarıyla kanıtlanıp gösterilmiş olan bu olgu nereden geliyor öyleyse?

Bunun izahı çok basit... Bu açıklama amerikan rekabetinde yer etmez (bu olgu ondan önce de vardı); sadece vergiler yüzünden de değil: vergileri azaltın... süreç yavaşlayacak, ama ilerleyişi durmayacak. Bunun açıklaması şu diğer olguda, Avrupa'da –on beş asırlık durgunluktan sonra– bir elli yıldır tarımın bazı ilerlemeler kaydetmeye başlaması olgusunda yer eder. Söz konusu açıklama, tarımın bizzat artan ihtiyaçlarında, bankanın, fabrikanın, simsarların, kentli beyzade takımının –allem edip kullem edip tarımı ağlarına düşürerek– ona sundukları borçlanma kolaylıklarında da yer eder bir dereceye kadar; ve nihayet, ya mülkiyet tutkusu olarak ya da sanayinin ve ticaretin ihtiyaçları nedeniyle zenginler tarafından gasp edilmiş olan toprakların bu denli yüksek fiyatlarında.

Bu etkenlerden –bize göre en genel– ilkin tahlil edelim... Köylü, tarımın ilerlemelerine karşı koymak için, [ürününü] toprağını makineyle hızlı biçimde işleyen ve mahsulünün gelişimini kimyasal gübrelerle hızlandıran çiftçiyle aynı fiyata satabilmek için ziraatına birkaç iyileştirme getirmesine elveren belirli bir sermayeye sahip olmak zorunda bugün. Bir ihtiyat akçesi olmaksızın tarım asla mümkün değil... Evi giderek harabeye dönüşür, beygiri yaşlanıp iş göremez hale gelir, inek sütten kesilir, sabanı aşınır, arabası kırılıp dökülmeye başlar: bunları

onarmak ve yenilemek gerek. Dahası hayvanlarının sayısını çoğaltmak, yetkinleşmiş birkaç araç gereç edinmek, tarlanın verimini iyileştirmek gerek. Ve bütün bunlar için hemen birkaç bin frank borçlanmak gerekir ki... köylünün hiçbir zaman bulamayacağı da işte bu birkaç bin franktır. Peki, o zaman ne yapar? Fransa kırlarını ıssızlaştıran “tek varis sistemi”ni uygulamak boşuna; bu açmazdan sıyrılıp kurutulamaz ve sonunda –kentli proletaryayı takviye etmek üzere– çocuğunu şehre çalışmaya yollar; kendisi de evini tarlasını ipotek edip borçlanır ve yeniden toprak kölesi, eskiden derebeyinin kölesi olmuş olması gibi şimdi de bankacının kölesi durumuna düşer.

İşte bugünkü küçük mülkiyet. Ona hâlâ [“mülkiyetin yararları”] ilâhisini okuyanlar, bir yarım yüzyıl geç kalmış bulunuyorlar: elli yıl önce gözlenmiş olgulara dayanarak akıl yürütüyor, bugünkü gerçekliği bilmezden geliyorlar.

* * *

Öylesine basit bu olgu işte şu sözcüklerle özetlenir: “yedek akçesiz hiçbir tarım olmaz”, bütün bir öğretiyi, “toprağın ulusallaştırmacıları”nın üzerinde düşünmekle iyi edecekleri bir dersi içeriyor.

Bay Henry George’un yandaşları yarın ingiliz lortlarının tümünü bütün topraklarından yoksun bırakmayı başarsınlar; bu toprakları, onları işlemek isteyen herkese küçük parçalar halinde dağıtsınlar; toprak kiralari istendiğı kadar düşük tutulsun hatta sıfırlansın... yirmi otuz sene boyunca bir gönenç artışı görülecek, fakat otuz yılın sonunda her şeye yeniden başlamak gerekecek.

Toprak çok bakım ister. Norfolk’ta [ABD] yapıldığı gibi dönüm başına yaklaşık 230 hatta 280 veya 340 kilogram buğday elde etmek için (böylesi bir hasat artık masal filân değil), toprağın taşlarını ayıklamak, arıklar açıp toprağı akaçlamak, top-

rağı derinlemesine beslemek gerekir; çapa veya kazma yerine iki-üç bıçaklı pulluk kullanmak gerekir; yolların bakımını yapmak, gübre satın almak gerekir. Ve nihayet, çoğalan bir nüfusun artan ihtiyaçlarına karşı koyabilmek amacıyla yeni toprakları tarıma açmak gerekir.

Bütün bunlar bir köylü ailesinin tek başına altından kalkamayacağı çeşitli harcamaları ve epeyce emek gerektirir... tarımın durgunluk içinde kalması işte bu yüzden. Yoğun tarımla daha şimdiden elde edilen ürün miktarını elde etmek için, sadece on dönümlük bir araziyi akaçlamak için, kimi zaman bir ya da iki ay süren dört-beş bin iş günü [karşılığı emek] harcamak gerekir (yani yaklaşık yirmi bin franklık bir harcama). Kapitalistin yaptığı bu, ama küçük mülk sahibinin –kendisini gerçekten insanca bir yaşam için gereken her şeyden mahrum ederek, üstünden başından, boğazından keserek bir köşede biriktirmeyi başardığı– üç-beş kuruşluk tasarrufuyla asla yapamayacağı da. Toprak, insanoğlunu sarı başak bolluğuna gark etmek için gelip ona canlandırıcı emeğini vermesini bekler... lâkin o, ortalıkta görünmez. Bütün yaşamı boyunca şu fabrika kışlalarına kapatılmış olan bu insan, Hindistan'ın racaları, Afrika'daki köle sahipleri için, bankacıların karıları için harika kumaşlar dokur; sessiz [iflâs edip kapanmış] fabrikaların çevresinde avare avare gezinmiyorsa eğer, Mısır'ın beyzadelerini, Türkistan'ın tatar başlarını giydirmek için dokur da dokur... böylece toprak da, milyonlara yaşam için gerekli şeyleri ve gönenci verecek olan tarımdan mahrum kalır: bugün yirmi milyon fransız için et, hâlâ bir lüks.

Toprak, kendilerini her gün tarla-tapan çalışmasına verenlerin dışında, tarlaları daha verimli kılmak için, otlakların taşlarını ayıklamak için, doğa güçlerinin yardımıyla daha zengin bir toprak yaratmak için *bazı dönemlerde fazladan milyonlarca kol* gerektirir yine de. Kentlerin ona kollarını, makinelerini, motorlarını göndermesini ister; ama bu kollar, bu makineler ve

bu motorlar, bazıları kullanılmaksızın, diğerleri dünyanın tüm zenginlerinin gösteriş tutkuları için yine de şehirde kalır.

Özel mülkiyet, bırakın ülke için bir zenginlik kaynağı olmasını, tarımın gelişiminde bir durgunluk kaynağı haline geldi. Kimi araştırmacılar toprağın işlenmesinde yeni yollar üzerinde çalışırken, işleme biçimi Avrupa'nın uçsuz bucaksız alanlarının hemen tamamında değişmeden kalıyor... özel mülkiyet yüzünden.

* * *

Toplumsal Devrimin –buyurgan [otoriter] bazı reformcuların düşledikleri gibi– büyük çaplı tarımın kuşkulu yararlarını sokuşturmak gayesiyle küçük mülkiyetin tüm sınırlarını ve engellerini devirmek, bahçeleri, meyvelikleri tarumar etmek ve üzerlerinden buharlı toprak sürme aracını geçirmek zorunda olduğu sonucu mu çıkar bundan?

Kendi açımızdan kuşkusuz bunu yapmaktan kaçınacağız. Köylü, toprağını çocuklarıyla birlikte ve ücretli emek kullanmaksızın bizzat işlediği sürece toprağına dokunmaktan kaçınacağız. Buna karşın şimdilerde toprağı ellerinde tutanların kendi elleriyle işlemedikleri toprakların hepsini kamulaştıracğız. Ve Toplumsal Devrimin gerçekleşmiş bir olgu haline geleceğı gün, kent işçilerinin artık bir işveren için çalışmayacakları ama herkesin gereksinimleri için çalışacakları gün... neşeli ve sevinçli işçi grupları, ülkeye zenginlik taşıyarak, –toprak ve güneşin onlara vermekten başka bir şey istemedikleri– bol ve çeşitli ürünleri –“şundan al, daha var” deyip– herkes için üreterek kamulaştırılmış topraklara henüz yapılmayan tarımı getirmek ve de birkaç gün içinde çalıkları ve fundalıkları verimli düzlüklere dönüştürmek üzere kırlara gidecekler. Küçük mülk sahibine gelince... ortaklaşa yapılan tarımın –gözleriyle gördüğü– üstünlüklerini anlamayacağını ve de bu büyük ailenin bir parçası olmayı bizzat istemeyeceğini mi sanıyorsunuz?

Londra'nın yırtık pırtık giysili işsiz güçsüz takımlarının, *hop-picker* 'lerin [afaracıların] bugün Kent'in tarımcılarına verdikleri yardım, bağbozumu zamanında ara sıra şehrin köye verdiği bu yardım, bugün nasıl *ürünün* hasadı için yapılıyorsa, [yarın da] bütün *tarım* için sağlanmış olacak. Toprağın –hasat için olandan çok daha fazla ortak [kolektif] tarım haline gelen bir ziraat için– iyileştirilmesi amacıyla kimi dönemlerde kol gücü artışını gerektiren çok büyük ölçüdeki dönemsel çalışma kentle köy arasında birleştirici bir köprü olacaktır (Far West'in vurguncuları bunu şaşılacak derecede iyi anlamışlardı), bir başka deyişle, onları tek bir [büyük] aile tarafından işlenen tek bir [devasa] bahçe halinde kaynaştıracaktır. Bugün tarımın çok büyük ölçekte –birkaç ay için kiralanan [işe alınan], zorlu hasat işleri biter bitmez yol verilen– binlerce baldırı çıplak tarafından gerçekleştirildiği Birleşik Devletler'in Mammouth-Farm'ları ve diğerleri, sanayi emekçilerinin [çalışarak] dinlendikleri parklara dönüşecektir.²

Gelecek, özel [bireysel] mülkiyete ve ancak karnını doyuran bir parça toprağa saplanıp kalan köylüye değil, komünist tarıma ait. İstemeye hakkımız olanı toprağa verdirtebilecek olan yalnızca komünist tarım (evet, yalnızca o).

* * *

Şu özel mülkiyetin yararlarını ola ki sanayide mi bulacağız acaba?

Özel mülkiyetin [yani] Sermayenin sanayide yol açtığı zararlara kadar uzanmayacağız. Sosyalistler bunları yeterince biliyor... Açlığın henüz kapısını çalmadığı yerde bile emekçinin sefaleti, gelecekte duyulan kaygı, yarına güvensizlik; buhranlar, işsizlik, kadınların ve çocukların sömürüsü, insan soyunun

2. Bunun için *le Révolté* tarafından yayımlanmış –çok düşük fiyatlı– şu broşüre bakınız: “İşçi, makineye el koy! Köylü, toprağa el koy!”

felâkete doğru gidişi; aylakların sayrıl şatafat tutkuları ve –bilginin, sanatın ve bilimin hazlarını paylaşma olanağından yoksun– emekçinin yük hayvanı derekesine düşürülmesi... bütün bunlar pek çok kez söylendi, o kadar ki, burada yinelemek gereksiz. İhracat ve pazar egemenliği için [“dış”] savaşlar; iç savaşlar; devasa ordular ve korkunç bütçeleri; bütün bir kuşağın katledilmesi; aylakların ahlaki yozlaşmaları ile bilime, sanatlara ve aktörel ilkelere verdikleri yanlış yön; ezilenlerin isyanlarını engelleme zorunda olan hükümetler; yasa ve cürümleri, cellâtları, yargıçları; bunlardan kaynaklanan baskı, bağımlılık ve kulluk; toplumun üzerine tufan gibi çöken ahlak bozukluğu... özel mülkiyetin ve yol açtığı kişisel gücün bilânçosu işte böyle.

Ama bütün bu kötülüklere, bütün bu zararlara rağmen özel mülkiyet ola ki bizlere bu kötü yanlarını dengeleyen birkaç hizmet de vermiyor mu acaba? Özel mülkiyet, yöneticilerimizin bize sözünü ettikleri insanoğlunun şu aptallığı yüzünden toplumu idame ettirmenin ola ki tek aracı mı hâlâ? Yüzyılımızın sınaî ve bilimsel ilerlemelerini ona mı borçluyuz dersiniz? En azından “bilginler”in bize söyledikleri bu. Eh, madem böyle, bu savlarını neye dayandırdıklarını, kanıtlarının neler olduğunu görelim o zaman...

Kanıtları mı? Öne sürdükleri tek ve biricik kanıt şöyle: “Sanayinin, diyorlar, loncasal ve yönetsel engellerden kurtulmasından bu yana yüz yıldır gerçekleştirdiği ilerlemelere bakın! Her biri yüz, iki yüz kişinin yerini tutan yüzlerce tonluk dev çarklardan tutun da en ince dantellere kadar her şeyi imal eden makineleri, demiryollarını, telgraf hatlarını düşünün bir! Bütün bunlar, insanoğlunun özel teşebbüsüne, zenginleşme arzusuna bağlı!”

Yüz yıldır biriken zenginliklerin üretiminde gerçekleştirilmiş ilerlemeler kesinlikle devasa boyutlarda ve –geçerken söylemiş olalım– ürünlerin [yeniden] bölüşümünün kendini dayatması da bu yüzden. İyi de, bu ilerlemeleri patronların akıllı açgözlü-

lüklerine, kişisel çıkarlarına mı borçluyuz? Aynı sonuçları üretebilmiş olan ve sanayicilerin yırtıcı açgözlülüklerinin zararlı etkilerini telâfi etmeye kadar gitmiş olan çok sayıda bazı başka unsurlar [etkenler] de olmadı mı?

Bu unsurların hepsini biliyoruz; önemlerini ortaya koymak için onları saymak yeter... Bu, her şeyden önce buharlı motordur; sanayii devrimcileştirmiş elverişli, kullanımı kolay ve her an çalışmaya hazır buharlı motor. Bu unsur, alabildiğine önemli bir konuma gelmiş olan kimya sanayiidir: teknik uygulamacıların söylediklerine göre gelişimi her ulusun sınaî gelişmesinin gerçek ölçütünü veren kimya sanayii. Kimya sanayisi tümüyle yüzyılımızın bir ürünü... bu sanayinin geçen yüzyılda [18. yüzyılda] ne düzeyde olduğunu anımsayın! Ve nihayet bu, on sekizinci yüzyılın sonundan itibaren ortaya çıkmış ve insanoğlunu doğaötesi inançlardan [metafizikten] kurtararak işleyim ve imalât faaliyetlerini [sanayii] alt üst eden fizik ve mekanik keşifleri yapmasına izin vermiş olan bütün bir düşünce hareketidir. Bu güçlü unsurlar karşısında, lonca ağalarının ve pirler meclisinin ortadan kaldırılmasının sanayi için bu büyük keşiflerden daha önemli olmadığını söylemeye kim cesaret edebilir? Ve öte yandan, bu buluşlar nedeniyle –her ne olursa olsun– herhangi bir ortak [kolektif] üretim tarzının onlardan özel sanayi ile aynı biçimde ya da daha fazla yararlanmayı becerememiş olduğunu iddia etmeye kim cüret edebilir?

Bu buluşların kendilerine gelince... Kâşiflerinin [bu buluşlara] kazanç hırsıyla itilmiş olduklarını farz etmek için onların yaşam öykülerini hiç okumamış ne de aralarından tek birini olsun tanımamış olmak gerekir! Büyük çoğunluğu yoksunluk içinde öldü ve sermayenin [yani] özel mülkiyetin büyük buluşların uygulanmalarını, iyileştirilmelerini nasıl ertelemiş, nasıl geciktirmiş olduğu da bilinir.

* * *

Öte yandan bu alanda özel mülkiyetin yararlarını ortak kullanım [mülkiyet] karşısında korumak için ortak mülkiyetin sanayinin gelişmesine karşı olduğunu da kanıtlamak gerekecek. Bu kanıtlama olmaksızın varılacak sonucun hiçbir değeri yok. Buna karşın bu sav, –büyük bir sanayii yürütmek için gerekli sermayeye sahip– komünist bir öbekleşmenin yeni buluşların sanayiye sokulmasına karşı çıktığı asla görülmemiş olması basit nedeniye, bu tek ve esaslı neden yüzünden kesinlikle savunulamaz. Tersine, ortaya çıktıklarını gördüğümüz mükemmellikten uzak bazı ortaklaşmalar, elbirlikleri vb (kusurları ne olursa olsun), bu örgütlenmeler (hataları ne olursa olsun) sınaî gelişmeye ilgisiz kalma yanlısına asla düşmediler!

Bir yüzyıldır denenmiş ve ortaklaşa [kolektif, kamul] bir niteliğe haiz çeşitli kurumlarda yeniden ele alınması gereken pek çok işimiz, sorunumuz olacak. Ama bu kurumlara yapabileceğimiz –dikkate değer– en büyük suçlama, *yeterince ortaklaşacı olmamış olduklarıdır* kesinlikle. Kıstakları yarıp, dağ zincirlerini delip geçmiş hisse senetli büyük şirketleri “sarı çizmeli Mehmet ağa” misali yeni bir işverenlik [anonim patronluk] yaratmış ve de kanallarının ve tünellerinin her metresini insan kemikleriyle aklamış olmakla suçluyoruz özellikle; işçi birliklerini de, kardeşlerini sömürmekten başka bir şey istemeyen ayrıcalıklı bir yönetici tabaka [aristokrasi] yaratmakla suçluyoruz. Ama ne söz konusu şirketler ne de işçi birlikleri sanayideki iyileştirmelere düşman bir atalet [durgunluk] anlayışıyla suçlanamazlar. Bugüne kadar gerçekleştirilmiş ortaklaşa girişimlerden [işletmelerden] çıkartabileceğimiz yegâne ders, kişisel çıkar ve bireyin bencilliğin bu işletmelerde ortak çıkarın yerini alma şanslarının daha az [düşük] olması ölçüsünde bu girişimlerin başarmak için daha şanslı olacakları.

* * *

Yani bu hızlı ve ister istemez kısacık tahlilden, bize özel mülkiyetin yararları övüldüğünde, bu savların gerçekten umut kırıcı bir sığlık, bir yüzeysellik oldukları sonucu çıkar. O halde bununla haddinden fazla ilgilenmeyelim. Toplumsal zenginliğin tümüyle sahiplenilmesinin hangi biçim altında ortaya çıkması gerektiğini belirlemeye çalışalım daha ziyade; çağdaş toplumun eğilimini belirlemeye uğraşalım ve –bu temele dayanarak– gelecek devrim esnasında kamulaştırmanın hangi biçimi alabileceğini bulgulamaya çalışalım.

III

Artık hiçbir sorun önemli değil ve tüm yoldaşlarımızı –er ya da geç kendini bize dayatacak gerçekleştirilmesi ereğiyle– bu sorunu [kamulaştırmayı] tüm görünüşleri altında incelemeye ve durmaksızın tartışmaya çağırıyoruz. Devrimin kesin başarısı veya geçici başarısızlığı –iyi veya kötü uygulanmış– söz konusu kamulaştırmaya bağlı olacaktır.

Aslında aramızdan hiç kimse, bu devrim için yapılacak tüm girişimlerin eğer çok büyük çoğunluğun çıkarlarına yanıt vermiyor ve bunları tatmin etmenin yolunu bulamıyorlarsa, daha baştan [yenilgiye] mahkûm olduklarını bilmiyor olamaz. Yüce bir ülküye sahip olmak yetmez... İnsanoğlu sadece yüksek düşünceler ve muhteşem nutuklarla yaşamaz, ona ekmek de gerek: mide, tüm organları beslediği için, beyinden daha haklı. Pekâlâ! Eğer devrimin ertesi günü halk yığınları önlerinde sadece lâf yığını bulurlarsa, şayet –gün gibi aşikâr olaylar sayesinde– durumun kendi lehlerine değiştiğini görmezlerse ve alaşağı etmek sadece kişilerin ve söylemlerin bir değişimine varırsa... hiçbir şey olmayacaktır. Geriye sadece fazladan bir düş kırıklığı daha kalacak ve bizler, bir kez daha –yuvarlayarak habire kayasını tepeye çıkar-maya çalışan– Sisifos misali yeniden nankör işimize koyulacağız.

Devrimin bir sözcükten başka bir şey olması için, gericiliğin hemen ertesi gün bizleri devrimin arifesine geri götürmemesi

için... bugünün fethinin savunulmasına değmesi gerekir. “Geçici hükümetin hizmetine üç sefalet ayı” sunan 1848’in şu saf cumhuriyetçilerini anımsayalım! Bu üç sefalet ayı coşkuyla kabul edildi ve geçip giden bu sürenin [üç ayın] onlara ödenmesi de unutulmadı, ama... makineli tüfeklerin takırtılarıyla ve kitlesel sürgünlerle. Bu bahtsızlar, dayanılmaz üç bekleyiş ayının onları özgür insanlara dönüştürmesi ve de onlara her gün iş ve ekmek güvencesi vermesi gereken şu kurtuluş yasalarının kalem alınması için yeterli olacağını ummuşlardı. İstemek [beklemek] yerine almak [el koymak] daha doğru olmaz mıydı? Zavallılığını göstermek yerine buna bir son vermek yeğ değil miydi? Fedakârlık büyük ve güzel bir şey olmadığı için değil, ama bizimle birlikte yürüyen herkesi mutsuz kaderlerine terk etmek, fedakârlık değil, ihanettir. Savaşçılar ölsün, tamam, ama ölümleri bir işe yarasın! Özverili insanların kendilerini feda etmelerinden daha doğal hiçbir şey yok, ama halk bu yiğitlerin fedakârlıklarından yararlanmalı!

* * *

Acı çekenler ve ezilenler yığınının genel kamulaştırına memnun edebilir sadece. Bunu kuram alanından kılğı alanına geçirmek gerekecek. Ama özel mülkiyeti ortadan kaldırma ve her şeyi herkesin malı kılma ilkesine uygun olması için kamulaştırmanın çok büyük ölçülerde gerçekleştirilmesi lâzım: küçük çaptaki basit bir yağmadır yalnızca; büyük ölçekte de toplumsal bir yeniden örgütlenmenin başlangıcı. Bugün çok geniş bir ülkenin birdenbire deneyim alanımız haline geleceğini düşünmek, kesinlikle tarih yasalarının zırcahili olduğumuzu gösterir. Fransa, Avrupa ve Dünya öyle ani bir değişimle anarşist olmayacaklar; ama bir yandan yöneticilerin saçmalıklarının, tutkularının, savaşlarının ve iflâslarının, öte yandan düşüncelerin durarak bilmeyen propagandasının [toplumsal] dengedeki büyük

kopuşlar, farklı bir ifadeyle, devrimler gibi sonuçları olacağını da biliyoruz. İşte böylesi günlerde harekete geçeceğiz. Devrimciler, davaları için kullanmaksızın olayların geçip gitmesine izin vererek, uygun fırsatın yakalanmaksızın kaçıp gittiğini görerek daha önceleri nice kereler şaşıp kalmışlardı!

Eh, madem öyle, bu günler geldiğinde (ve gelişini hızlandırmak size düşer), bütün bir bölge, çevrelerindeki yerleşim birimleriyle büyük kentler yöneticilerini başlarından def ettiklerinde, yolumuz tümüyle çizilmiştir... bireyin tüketimden payını bol bol alabilmesi, üretimin gerekli ve yararlı gördüğü her şeyde devam edebilmesi için tüm araç gerecin [emek araçlarının] topluluğa geri dönmesi, özel kişiler tarafından ellerinde tutulan toplumsal zenginliğin gerçek sahibine yani herkese geri dönmesi ve kesintiye uğramış olmaktan uzak toplumsal yaşamın en büyük güçle [canlılıkla] yeniden devam etmesi gerekir. Bizlere yaşam için gerekli besinleri veren bahçeler ve tarlalar olmaksızın, emeğin biriken ürünlerini çatıları altında toplayıp koruyan depolar, mağazalar olmaksızın; savunma araçları gibi kumaşları, işlenmiş madenleri, ustalığın ve sanatın bin bir nesnesini de sağlayan fabrikalar ve işlikler olmaksızın; çevredeki özgür topluluklarla ürünlerimizi değiştirmemize ve de direniş ve saldırı için güçlerimizin eşgüdümleşmesine elveren demiryolları ile diğer ulaşım yolları olmaksızın... daha baştan batıp gitmeye mahkûmuz, her ne kadar hava denilen şu uçsuz bucaksız okyanusta yüzüyor olsa da artık nefes alamayan balık misali boğulup gideriz.

Birkaç sene önce Amerika'da yapılan demiryolları makinistleri grevini anımsayalım... Halkın büyük çoğunluğu davalarının haklı olduğunu kabul ediyordu; herkes demiryolu şirketlerinin saygısızlıklarından bıkmış ve bu işletmelerin kaderinin [şimdi] tümüyle kendi işçilerine bağlı olacak duruma düştüğünü görmeye seviniyordu. Lâkin bu ekipler, demiryollarının ve lokomotiflerin bu ustaları, bu olumlu havadan yararlanmayı ihmal

ettiklerinde, bütün karşılıklı görüşmeler kesildiğinde, her türden yiyecek ve malın fiyatı ikiye katlandığında... kamuoyu da tümüyle yön değiştirdi: “Bu şirketlerin bizi soymaları, [kazalarda] kolumuzu bacağımızı kırmaları, şu ahmak işçilerin bizi açlıktan ölmeye terk etmelerinden yeğdir!” Bu dersi unutmayalım! Halkın tüm çıkarlarının kurtarılmış ve ihtiyaçlarının adalet duygusu eşliğinde tatmin edilmiş olmaları gerekir.

Ne var ki bu temel kuralı [ilkeyi] kabul etmek yeterli değil, onu uygulamak gerek.

* * *

Bize sık sık şu yineleniyor: “Köylünün toprağına, amelenin ev bozuntusuna hele bir dokunmaya yeltenin... sizi dirgenleriyle ve tekmelerle nasıl karşılayacaklarını göreceksiniz!” Pekâlâ mümkün! Lâkin daha önce söylemiştik: ne köylünün azıcık toprağına ne de şu ev bozuntusu kulübeye dokunmayacağız. En iyi dostlarımıza, yarın kesinlikle bağdaşıklarımız olacaklarını bugün bilmeyenlere saldırmaktan kaçınacağız. Kamulaştırma onların yararına olacak. Altında açlıktan acı çekilen, üstünde bolluktan yararlanan ortalama bir gelirin olduğunu biliyoruz. Bu ortalama her ülkede, her kentte değişir; ama halkın sezgisi bu konuda hiç yanılmayacak ve halk güzel bir kâğıda sayımları yazmaya ve onu bir dizi sayıyla doldurmaya ihtiyaç duymaksızın kendisi için iyi olanı bulmayı bilecektir. Şu rezil toplumumuzda ulusal gelirin en önemli bölümünü kendisine ayırmış olan; kırdaki ve kentte kendilerine saraylar, konaklar inşa ettirmiş olan; çil çil madenî paraları, deste deste banknotları ve kamu çalışmasını [emeğini] temsil eden her türden değerli evrakı kendi adına bankalarda biriktiren... küçük bir azınlık. Kavranması gereken işte bu noktada ve bu aynı nedenle, küçük tarlasının her kесеği ipotekle rehin altına alınmış zavallı köylü, imzaladığı poliçeler, mecburiyetler ve kaçınılmaz iflâs düşün-

cesiyle sürekli olarak büyük kaygılar, korkular içinde yaşayan küçük dükkâncı ve yarın yiyecek ekmegi olmayan bütün şu acınacak yığın özgürleştirilir. Kamulaştırmanın öngününde ilgisiz kalmış olan tüm bu yığın, kamulaştırma günü gelip çatığında, özgür kalmasının veya sefalet ve bitip tükenmeyen kaygılara yeniden düşmesinin ona bağlı olduğunu bilmezden gelebilir mi? Ya da kendini bizzat kurtarmak yerine, pamuk elli ve pek düşük çeneli insanlardan geçici bir hükümet atama [seçme] saflığını bir kez daha gösterebilir mi? Eski efendilerinin yerine yenilerini geçiriniş olmaya hiç ara vermeyecek mi? Eğer yapmak zorundaysa, işini yapsın; yok eğer ihanete uğramak hoşuna gidiyorsa, işini bir kez daha temsilcilere havale etsin!

* * *

Akıl her şey değil, bunu biliyoruz. İlgili kişilerin, sürekli olarak geleceğe kafa yormaksızın ve efendilere itaat ederek alçaltılmaksızın yaşamak olan çıkarlarını görmeye, keşfetmeye varmaları yeterli değil; mülkiyete ilişkin düşüncelerin değişmiş olmaları dolayısıyla buna uygun aktörel anlayışın da değişmiş olması gerekir. Bütün ürünlerin, birikmiş tasarrufun ve edevatın tümünün herkesin dayanışma içinde yürütülen çalışmasına bağlı olduklarını ve yegâne sahiplerinin insanlık olduğunu ahlaki çekimserlik göstermeksizin ve tereddüde düşmeksizin anlamak gerekir. Özel mülkiyetin gerçekte ne olduğunu, herkese ait olanın –bilinçli ya da bilinçsiz– hırsızlığı olduğunu açıkça görmek ve onu geri istemenin günü saati geldiğinde ortak yarar adına ona el koymak gerekir. Önceleri devrimler esnasında yaşça büyük soylu kralı yaşça küçük bir diğeriyle ornatmak ya da “cumhuriyetlerin en iyisi”ne kral yerine **avukatlar** geçirmek söz konusu olduğunda... mülk sahiplerinin yerini [yine] mülk sahipleri alıyor ve bu toplumsal **düzenin hiç** değişmemesi gerekiyordu. Bütün sarayların girişine “**Hırsızlara**

ölüm!” ilânlarının asılması ve kralın tek bir ekücüğüne hatta ola ki fırıncının tek bir ekmeğine dokunmaya cüret eden çok sayıda zavallı yoksulun –ulusun adaletinin ibreti olarak– kurusuna dizilmesi bu yüzdendi.

Gaspçıların –mülkiyetlerini savunmak gayesiyle– kaleme aldıkları yasaların alâyişli iğrençliğini tümüyle şahsında temsil eden şu şerefli ulusal muhafız gururla sarayın merdivenlerinde yatan cesedi gösteriyor, silâh arkadaşları da onu adaletin intikamcısı sıfatıyla alkışlıyorlardı. 1830’un ve 1848’in bu afişleri, bundan böyle ayaklanan kentin duvarlarında görülmeyecek. Her şeyin herkese ait olduğu yerde olası bir hırsızlık yoktur artık: “İstediğinizi alın, ama saçıp savurup israf etmeyin, zira bunların hepsi sizin ve onlara ihtiyacınız olacak.” Ama yıkılması gereken her şeyi, Bastille’leri ve hapishaneleri, kentlere karşı tavır almış olan kaleleri, zehirli havasını öylesine uzun zaman soluduğunuz o sağlığa zararlı mahalleleri beklemeksizin yıkın, yok edin. Saraylara, konaklara yerleşin ve bir zamanlar sığındığınız şu derme çatma inleriniz olmuş olan tuğla ve çürük ağaç yığıntılarını neşeyle ateşe verin. Aynı zamanda yenileme sezgisi [içgüdü] olduğu için öylesine doğal ve o denli haklı bu yıkma içgüdüünüz [böylelikle] alabildiğine tatmin olacaktır. Ne de olsa altı üstü değiştirilmeleri gereken köhnelikler! Her şeyi, konutları, kentleri, sınaî ziraî edevatı, kısacası tümüyle toplumun maddî gereçleri olan her şeyi yeniden yapmak, yeniden kurmak gerekmiyor mu?

* * *

Tarihin her büyük olayı insanî ahlakta [törede] belirli bir gelişime tekabül eder. Eşitlerin aktöresi, varsılın iyiliksever [merhametlilik] ahlakı ve yoksulun minnettarlık aktöresi belli ki aynı değil. Yeni bir dünyaya [topluma] yeni bir kural gerek ve bu, geliyorum diyen [eli kulağında] yeni bir dünya. Bizzat

hasımlarımız bile durmaksızın bunu tekrar etmiyorlar mı? “Tanrılar gaibe karışıyor! Krallar yok oluyor! Yetkili zevatın [otoritenin] itibarı yitip gidiyor!” Peki, bu tanrıların ve kralların, şu din adamı takımının yerini –eğer kendisine güvenen özgür insan değilse– kim alacak? Saf [kör] inanç yok oluyor, yerini bilime bırakıyor! İyi yüreklilik kıvancı ve hayırseverlik yok oluyor; yerlerini adalet dolduruyor!

SON

Pierre Klossowski Komşum Sade Alçak Filozof ile birlikte

Lacivert Kitaplar/Çev. Nihan Çetinkaya/176 Sayfa/ISBN 978-975-539-954-6

Elinizdeki kitap, Pierre Klossowski'nin, Sade'i bütünlüklü bir analizden geçirdiği 1947 tarihli çalışması *Sade Mon Prochain* ile bu çalışmaya bir nevi yeni bir bakış açısı sunan 1967 tarihli *Le philosophe scélérat* olmak üzere, iki ayrı metninden oluşmaktadır.

Sade'in düşünce sahnesine taşınmasında etkili olan *Sade Mon Prochain* [Komşum Sade] 1967 yılında tekrar yayımlanmış ancak bu defa kitabın başına *Le Philosophe Scélérat* [Alçak Filozof] isimli bir makale eklenmiştir. Hem gövde metne hem de sonradan eklenen metne bakarak, yirmi senelik zaman zarfında Klossowski'nin gelişimini izlemek de ayrıca heyecan vericidir. İlk kitabında yazar, Sadecı ateizmin teolojinin karşısında olma eğiliminden esinlendiği görüşündedir; Sade'in, yadsıdığı Tanrı'ya tam da onu yadsımak zorunda hissettiği için bağlı olduğu görüşü çalışmanın omurgasını oluşturmuştur. Ana metnin başına yerleştirilen 1967 tarihli ikinci çalışmada ise Klossowski, Sade'daki sapkınlığın analizine girer; sapkınlığın Sade'in bütüncül ateizminin formülasyonunda nasıl bir rol oynadığıyla ilgilenir ve Sade'in normatif aklın dilini kullanarak yazıyla kurduğu ilişkinin inceliklerine değinir. Aklın sapkınlıkta rolü nedir? Şöyle der Klossowski: "Akl Tanrı'dan özgürleşmiş olmayı hedef alıyordu. Sade ise, gizliden gizliye, düşünceyi, yerleşik tüm normatif akıl yürütmelerden özgürleştirmek istiyordu: *Bütüncül ateizm, insanmerkezci aklın sonu olacaktır.*"

Yazar, düşüncelerini pek çok farklı perspektiften bize aktarmış olsa da, söz konusu Sade olduğunda, tüm arayolların Sade'in ironisiyle kesişen tek bir yola çıktığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla Klossowski'nin her iki metnini okurken de, söylediklerinin güncelliğini buz gibi koruduğunu görerek etkilenmemek mümkün değil. Ortaya koyduğu içinden çıkılması neredeyse imkânsız çelişkilerle, erdemle rezaletin iç içeliği ve suçortaklığında toplum tarafından kabul görme ama bunun yanında tüm farklılıklarını muhafaza etme isteği, kendiyle mukayese etmeye ihtiyaç duyduğu ölçüde yadsımak istediği ötekinin gerçekliğine perçinlenişi Sade'i hâlâ bizim komşumuz kılmakta, bizi bilinmeyenin arayüzüne taşımaktadır.

Paul Lafargue
Tembellik Hakkı
1848 “Çalışma Hakkı”nın Çürütülmesi

Lacivert Kitaplar/Çev. İhya Kahraman/112 Sayfa/ISBN 978-975-539-060-3

Özel mülkiyetin hâkim olduğu toplumlarda “çalışma” katı bir “zorunluluk” kapsamında gerçekleşir. Kapitalizm, çalışanların bedenlerini olduğu kadar zamanlarını da satın almıştır. Oysa insanın çalışmamak, yaşamını sürgit kılmak için zahmete girmemek gibi bir içgüdüğü vardır; bu içgüdüğün adı “tembellik”tir. Tembellik, çalışmanın kutsallaştırıldığı toplumlarda hakir görülür, aşağılanır.

Tembellik Hakkı, çalışmanın sarsılmaz bir değer haline getirildiği toplumların eleştirisini sunuyor; tembelliğin bir başıboşluk yahut aylaklık olmadığını öne sürerken, ütöpik özleminin odağına özgürlüğü koyuyor: İnsanlığın kadim özlemi olarak zorunlulukların alt edildiği, insanın kendini tekrar bulduğu, özel mülkiyet hapishanesinin duvarlarının yıkıldığı, devletin ve diğer baskı araçlarının ortadan kalktığı bir toplumsal ve bireysel varoluşa işaret ediyor...

Paul Lafargue’in kaleme aldığı Tembellik Hakkı, Komünist Manifesto yahut Kapital gibi kendi alanında klasik haline gelen metinlere benzer bir şekilde, yayımlandığı tarihten bu yana hâlâ büyük bir ilgiyle okunuyor.

Julian Barnes

Penceremden

17 Deneme + 1 Kısa Öykü

Lacivert Kitaplar/Çev. Serdar Rifat Kırkoğlu/272 Sayfa/ISBN 978 975 539 098 6

Julian Barnes'ın "Önsöz"de çarpıcı bir betimlemesini yaptığı Sempé karikatürü ve o karikatürde öne çıkan "pencere" metaforu *Penceremden* başlıklı bu denemeler toplamının da simgesi. Kitapta yer alan denemelerin neredeyse tamamı "kurmaca" denilen türün öteki yazınsal türlere oranla başatlığı fikrinden yola çıkıyor: Julian Barnes'a göre, bizi hayata ilişkin hakikate en çok yaklaştıran, roman ve öykülerin ta kendisidir. Bizler hayatı "nasıl yaşadığımızı, hayatın ne için yaşanabileceğini, ondan nasıl zevk alabileceğimizi, ona nasıl değer verebileceğimizi, onun nasıl aksayabildiğini ama aynı zamanda onu nasıl kaybedeceğimizi" kurmaca sayesinde keşfederiz.

Barnes, "kurmaca" kavramına odaklanırken, bu kavram sayesinde öne çıkan "deneme" türüne de hakkını fazlasıyla teslim etmiş oluyor. Kitaptaki denemelere konu olan yazar, şair ya da sanatçılar çok büyük bir çeşitlilik sunmakta: Değeri yeterince anlaşılmamış Penelope Fitzgerald'ın "aldatıcılığı"ndan erken modernizmin temsilcisi "şairane olmayan" şair A.H.Clough'a, George Orwell'in doktriner edebiyat anlayışından Ford Madox Ford'un kendine özgü "uydurmacalığı"na, Rudyard Kipling'in emperyal duygularla yüklü ulusalcı yazarlığından 18. yüzyılın özdeyiş yazarı Chamfort'un "bilgeliliği"ne, *Carmen* yazarı Mérimée'nin kültürel varlıkları koruma tutkusundan nev-i şahsına münhasır resim eleştirmeni Félix Fénéon'un "profil"ine kadar geniş bir yelpaze söz konusu. Julian Barnes, kitabında ayrıca, Fransada bir çeşit tartışmalı edebiyat fenomenine dönüşmüş olan Michel Houellebecq'in yazarlığıyla dünya görüşünü de masaya yatırıyor; *Madam Bovary*'nin şimdiye kadar yapılmış çeşitli İngilizce çevirilerinin ayrıntılı bir karşılaştırmasını ortaya koyuyor; biri geçen yüzyıl başından ötekisi çağdaş, sevdiği iki Amerikalı kadın yazarın, yani Edith Wharton ile Lorrie Moore'un yazarlıklarına eğiliyor; bir başka gözde yazarı olan John Updike'in romancılığının derin bir çözümlemesini yapıp ona olan kişisel edebiyat hazzı borcunu ödüyor.

Denemeciliği kurmaca yazarlığıyla her zaman kıyasıya bir yarış halinde olan Julian Barnes, bu on yedi denemenin arasına "kurmaca" kavramını sorguladığı bir de kısa öykü sıkıştırmış: "Hemingway'e Saygı."

